

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ



**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εφαρμοσμένης Οικονομικής

Κατεύθυνση: Εφαρμοσμένη Οικονομική στην Άμυνα

**«ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»**

Ιωάννης Α. Καρέλας

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Ανδρέας Στεργίου

Βόλος 2022

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Βόλος, Μάιος 2022.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέπων καθηγητή μου, κύριο Ανδρέα Στεργίου, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, το αμείωτο ενδιαφέρον του, τις υποδείξεις του καθώς και τη συνεχή και αδιάληπτη επιστημονική του καθοδήγηση, από την αρχή μέχρι την ολοκλήρωσή της. Οι γνώσεις του πάνω στο Κυπριακό ζήτημα αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για ολόκληρο τον πανεπιστημιακό φοιτητικό κύκλο και ιδίως για εμένα προσωπικά, με επιστέγασμα την εκπόνηση της παρούσας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω ιδιαίτερα όλους τους Ελληνοκύπριους Αξιωματικούς της Εθνικής Φρουράς συμμαθητές μου, η τετραετής συναναστροφή με τους οποίους με οδήγησε στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος και στην περαιτέρω εμβάθυνση των γνώσεών μου πάνω στην ιστορία καθώς και στο ιδιόμορφο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα της Κύπρου.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την απεριόριστη ευγνωμοσύνη μου στη σύζυγό μου, για την υπομονή και τη συμπαράστασή της καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ – ΠΙΝΑΚΩΝ – ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	16
1.1 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή.....	16
1.1.1 Η Περίοδος από τη Μαζική Εισροή των Ελλήνων μέχρι το 1878.....	16
1.1.2 Η Βρετανική Αποικιοκρατία	17
1.1.2.1 Η Παραβίαση της Αρχής της Αυτοδιάθεσης.....	18
1.1.3 Η Περίοδος 1960-1974.....	21
1.1.4 Από το 1974 έως Σήμερα	23
1.2 Οι Ιδιομορφίες του Συστήματος.....	24
1.2.1 Οι Διαφορετικοί Κοινωνικοί Φορείς.....	25
1.2.2 Ο Συμπροεδρικός Χαρακτήρας.....	26
1.2.3 Τα Αποτελέσματα των Συγκρούσεων του 1963-1964.....	26
1.2.4 Η Θεσμική Λειτουργία.....	27
1.3 Ο Μετασχηματισμός της Κοινωνίας την Περίοδο της Ανεξαρτησίας.....	28
1.4 Οι Σχέσεις της Κύπρου με τη Ρωσία.....	30
1.5 Το Επίπεδο Εκπαίδευσης	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	35
2.1 Η Ιστορική Εξέλιξη του Συστήματος.....	35
2.2 Τα Κυριότερα Πολιτικά Κόμματα στην μετά της Εισβολής Εποχή	38
2.2.1 Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού	40
2.2.2 Δημοκρατικός Συναγερμός	40
2.2.3 Δημοκρατικό Κόμμα.....	41
2.2.4 Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών.....	42
2.2.5 Εγώ ο Πολίτης.....	44
2.3 Η Επιρροή και η Παράδοση Συνεργατικότητα των Κομμάτων στην Κύπρο.....	45
2.4 Το Πολίτευμα.....	46
2.5 Η Μορφή και η Ιδιαιτερότητα του Πολιτικού Συστήματος στην Κύπρο	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	52
3.1 Οι Επιτυχίες του Παρελθόντος στην Κυπριακή Οικονομία.....	52
3.1.1 Οι Πολιτικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Συνθήκες του Νησιού το 1960 ...	54
3.1.2 Η Περίοδος της Ανεξαρτησίας και οι Συνέπειες της Εισβολής.....	58
3.1.3 Οι Οικονομικές Πολιτικές Αντιμετώπισης των Συνεπειών της Εισβολής.....	61
3.1.4 Η Τελωνειακή Ένωση και η Ένταξη στην ΕΕ	65
3.1.5 Η Περίοδος πριν την Οικονομική Κρίση	66
3.1.6 Η Κρίση του 2013 και η Σημερινή Κατάσταση.....	69
3.1.7 Η Προσπάθεια Προσέγγισης της Ρωσίας.....	76
3.2 Τα Πρώτα Βήματα του Τραπεζικού Συστήματος	77
3.3 Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου.....	79
3.3.1 Ιστορική Αναδρομή.....	79
3.3.2 Ο Ρόλος και οι Αρμοδιότητες της ΚΤΚ.....	85
3.4 Η Νομισματική Πολιτική	86
3.4.1 Η Προστατευμένη και Πλήρως Ελεγχόμενη Πολιτική	87
3.4.2 Η Νέα Οικονομική Πολιτική μέχρι το 2007	90
3.4.3 Η Εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Πολιτικής στην Κύπρο	94
3.5 Η Επίδραση της Πανδημίας του Covid – 19 στην Κυπριακή Οικονομία	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΛΛΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ	98
4.1 Η Εκκλησία	98
4.1.1 Ο Ρόλος της Εκκλησίας στο Κοινωνικοπολιτικό και Οικονομικό Σύστημα .	100
4.1.2 Η Ηγετική Μορφή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.....	102
4.1.3 Η Οικονομική Δύναμη της Εκκλησίας	103
4.2 Οι Ενώσεις Εργοδοτών και Εργαζομένων	104
4.2.1 Ο Κώδικας Βιομηχανικών Σχέσεων.....	105
4.3 Ο Ρόλος των Επιχειρηματιών.....	107
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	111
5.1 Η Ιστορική Εξέλιξη και ο Αντίκτυπος των Εργασιακών Σχέσεων	111
5.1.1 Τα Πρώτα Βήματα προς την Εκβιομηχάνιση	111
5.1.2 Ο Αντίκτυπος της Οκτωβριανής Επανάστασης και η Περίοδος έως το 1940	113
5.1.3 Η Περίοδος από την Παγκύπρια Συντεχνιακή Επιτροπή μέχρι την Ανεξαρτησία	116
5.1.4 Η μετά της Ανεξαρτησίας Περίοδος	118
5.2 Η Επιρροή της Διχοτόμησης στη Συνδικαλιστική Εξέλιξη της Κύπρου.....	121
5.3 Η Δομή του Συστήματος.....	125

5.4 Ο Συμβιβασμός των Διάφορων Τύπων Ενώσεων.....	129
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	133
6.1 Η Ιστορική Αναδρομή του Συστήματος.....	133
6.2 Τα Βασικά Σημεία του Ασφαλιστικού Συστήματος	134
6.2.1 Η Ασφαλιστική Κάλυψη των Δημοσίων Υπαλλήλων	136
6.2.2 Η Προσβασιμότητα στο Ασφαλιστικό Σύστημα.....	136
6.3 Οι Μεταρρυθμίσεις του Συστήματος την Τελευταία Δεκαετία	138
6.4 Πολιτική, Εργασιακές Ενώσεις και Ασφαλιστικό Σύστημα.....	140
6.5 Οι Προκλήσεις του Συστήματος	141
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	143
ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ.....	149
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	158

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή επιχειρείται μία σύντομη ανάλυση του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού συστήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσα στο δύσβατο και πολυτάραχο ιστορικό περιβάλλον της. Σε αντίθεση με πληθώρα δημοσιευμάτων, που κατά βάση εστιάζουν στην Τουρκική Εισβολή και στην λύση του Κυπριακού προβλήματος, η παρούσα αποπειράται μία διαφορετική και πρωτότυπη προσέγγιση, αναλύοντας το πώς τα ιστορικά δεδομένα διαμόρφωσαν τη σημερινή Κύπρο. Η παραβίαση της αρχής της αυτοδιάθεσης, οι ιδιομορφίες του κοινωνικού συστήματος, η συνεργατικότητα μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων και των εργασιακών ενώσεων, ο ηγετικός ρόλος της Εκκλησίας, το ασφαλιστικό σύστημα καθώς και η επιρροή των επιχειρηματιών αποτελούν ορισμένα από τα κύρια σημεία της μελέτης. Επιπλέον, η κομβική και γεωπολιτική θέση του νησιού αποτέλεσε πόλο έλξης για διάφορες εξωτερικές δυνάμεις οι οποίες επιχείρησαν την κατάκτησή του κατά τη διάρκεια της μακράς ιστορίας του, αφήνοντας η κάθε μία το στίγμα της στη διαμόρφωση της εκάστοτε οικονομικής πολιτικής. Είναι γεγονός ότι η οικονομία της Κύπρου κατάφερε να ανταπεξέλθει τόσο σε καιρούς ευημερίας, όσο και σε χαλεπούς καιρούς κρίσεων, προσαρμόζοντας τη νομισματική και δημοσιονομική της πολιτική κατά περίπτωση. Τέλος, παρατίθενται βασικά συμπεράσματα από τη διεξοδική ανάλυση των ανωτέρω καθώς και προκλήσεις που δύναται να κλονίσουν την κοινωνικοπολιτική κατάσταση του νησιού, όπως ο πρόσφατος πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας.

Λέξεις κλειδιά: Κύπρος, Οικονομικό Σύστημα, Οικονομική Κρίση, Κοινωνικό Σύστημα, Αρχή της Αυτοδιάθεσης, Εργασιακές Ενώσεις, Συνεργατικότητα, Εκκλησία, Ελλάδα, Τουρκία.

ABSTRACT

The current study attempts a brief analysis of the social, political and economic system of the Republic of Cyprus, within its difficult and turbulent historical environment. In contrast to a plethora of publications, which mainly focus on the Turkish Invasion and the solution of the Cyprus problem, this study attempts a different and innovative approach, analyzing how historical facts have shaped today's Cyprus. The violation of the principal of self-determination, the peculiarities of the social system, the cooperativity between political forces and labour unions, the leading role of the Church, the insurance system as well as the influence of businessmen are some of the main points of the study. Moreover, the island's pivotal and geopolitical position has been a pole of attraction for various external forces that have attempted to conquer the island during its long history, each one leaving its mark on the shaping of its economic policy. It is a fact that the Cypriot economy has been able to cope with both prosperous times and difficult times of crisis, adjusting its monetary and fiscal policy on a case – by – case basis. Finally, the main conclusions from a thorough analysis of the above are set out, as well as challenges that may shake the sociopolitical situation of the island, such as the recent war between Russia and Ukraine.

Keywords: Cyprus, Financial System, Economic Crisis, Social System, Principal of Self-Determination, Labour Unions, Cooperativity, Church, Greece, Turkey.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ – ΠΙΝΑΚΩΝ – ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Αριθμός & Τίτλος Εικόνων – Πινάκων – Σχεδιαγραμμάτων	Σελίδα
Εικόνα 1.1 Ενωτικό Δημοψήφισμα 1950	20
Εικόνα 1.2 Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου – Η Ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας	22
Εικόνα 1.3 Η Καταψήφιση του Σχεδίου Ανάν	24
Εικόνα 1.4 Κοινοτική Συνέλευση	25
Εικόνα 1.5 Η Είσοδος της Κύπρου στην ΕΕ – 1η Μαΐου 2004	29
Σχεδιάγραμμα 1.1 Το Ποσοστό Πληθυσμού ανά Επίπεδο Εκπαίδευσης	32
Πίνακας 1.1 Το Ποσοστό Πληθυσμού Ηλικίας 25 – 64 ετών ανά Επίπεδο Εκπαίδευσης σε Κύπρο και ΕΕ	32
Σχεδιάγραμμα 1.2 Η Θέση της Κύπρου σε σχέση με τις Υψηλότερες και Χαμηλότερες Επιδόσεις της ΕΕ	33
Εικόνα 2.1 Εκλογικά Αποτελέσματα στους Αστικούς Δήμους το 1946	35
Εικόνα 2.2 Ο Γεώργιος Γρίβας	36
Εικόνα 2.3 Εκλογικά Αποτελέσματα 2021 – Ποσοστά Κομμάτων	39
Εικόνα 2.4 Εκλογικά Αποτελέσματα 2021 – Έδρες ανά Περιφέρεια	39
Εικόνα 2.5 Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού	40
Εικόνα 2.6 Δημοκρατικός Συναγερμός	41
Εικόνα 2.7 Δημοκρατικό Κόμμα	42
Εικόνα 2.8 Κίνημα Σοσιαλδημοκρατικών	43
Εικόνα 2.9 Εγώ ο Πολίτης	44
Εικόνα 2.10 Η Βουλή των Αντιπροσώπων	50
Πίνακας 3.1 Ρυθμός Ανάπτυξης Παραγωγής ανά Εργαζόμενο	54
Πίνακας 3.2 Η Επίδραση σε Επιλεγμένους Τομείς του ΑΕΠ	55
Σχεδιάγραμμα 3.1 Ο Αγροτικός Πληθυσμός	55
Σχεδιάγραμμα 3.2 Η Γεωργική Γη και οι Μόνιμες Καλλιεργήσιμες Εκτάσεις	56

Αριθμός & Τίτλος Εικόνων – Πινάκων – Σχεδιαγραμμάτων	Σελίδα
Σχεδιάγραμμα 3.3 Δείκτες Παραγωγής: Φυτικής – Ζωικής – Τροφίμων	56
Πίνακας 3.3 Κοινωνικοί Δείκτες: Ιατροί – Κλίνες ανά Άτομο	57
Σχεδιάγραμμα 3.4 Το Προσδόκιμο Όριο Ζωής κατά τη Γέννηση	57
Πίνακας 3.4 Ο Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου	58
Σχεδιάγραμμα 3.5 Η Καθαρή Μετανάστευση	59
Σχεδιάγραμμα 3.6 Η Ανεργία	60
Σχεδιάγραμμα 3.7 Οι Εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων	62
Πίνακας 3.5 Οι Κύριες Κατηγορίες Εξαγωγικών Βιομηχανικών Προϊόντων της Κύπρου	63
Πίνακας 3.6 Η Εργασιακή Απασχόληση σε Διάφορα Επαγγέλματα	63
Πίνακας 3.7 Τα Τραπεζικά Εμβάσματα των Εργαζομένων τα Πρώτα Χρόνια μετά την Εισβολή	64
Πίνακας 3.8 Το Εμπόριο μεταξύ Κύπρου και ΕΟΚ	65
Πίνακας 3.9 Οι Εισαγωγές από Χώρες της ΕΟΚ	66
Σχεδιάγραμμα 3.8 Η Διακύμανση του Πρωτογενούς – Δευτερογενούς – Τριτογενούς Τομέα	67
Πίνακας 3.10 Δείκτες Ενημερίας	67
Σχεδιάγραμμα 3.9 Ο Ρυθμός Αύξησης του Πραγματικού ΑΕΠ	68
Σχεδιάγραμμα 3.10 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως % του ΑΕΠ	68
Εικόνα 3.1 Στιγμιότυπο από την Πρώτη Επίσκεψη της Τρόικα στην Κύπρο	70
Σχεδιάγραμμα 3.11 Το Ιδιωτικό Χρέος ως % του ΑΕΠ	71
Σχεδιάγραμμα 3.12 Το Δημόσιο Χρέος ως % του ΑΕΠ	71
Πίνακας 3.11 Δημόσιο Έλλειμμα (-) και Πλεόνασμα (+) ως % του ΑΕΠ	72
Σχεδιάγραμμα 3.13 Το ΑΕΠ	73
Σχεδιάγραμμα 3.14 Ο Ετήσιος Πληθωρισμός	74
Σχεδιάγραμμα 3.15 Ο Τουρισμός	74
Σχεδιάγραμμα 3.16 Το Εμπόριο	75

Αριθμός & Τίτλος Εικόνων – Πινάκων – Σχεδιαγραμμάτων	Σελίδα
Σχεδιάγραμμα 3.17 Η Βιομηχανία	75
Σχεδιάγραμμα 3.18 Οι Εγχώριες Εξαγωγές	76
Εικόνα 3.2 Το Δηνάριο – 12ος αιώνας	78
Εικόνα 3.3 Το Αργυρό Γρόσσο	78
Εικόνα 3.4 Η Κυπριακή Λίρα	79
Εικόνα 3.5 Το Πρώτο Κυπριακό Χαρτονόμισμα	79
Εικόνα 3.6 Η Πρώτη Γενική Συνέλευση του Ταμιευτηρίου “Η Λευκωσία”	80
Εικόνα 3.7 Εξουσιοδότηση Μετόχων για Εγγραφή του Ταμιευτηρίου “Η Λευκωσία” ως Ανωνύμου Εταιρίας – 1909	81
Εικόνα 3.8 Η Οικονομική Ανάπτυξη του 1980	83
Εικόνα 3.9 Τα Εγκαίνια του Πρώτου Καταστήματος της ΚΤΚ στην Ελλάδα από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη	84
Σχεδιάγραμμα 3.19 Ο Ελάχιστος Δείκτης Ρευστότητας	87
Σχεδιάγραμμα 3.20 Η Αύξηση των Απαιτήσεων έναντι του Ιδιωτικού Τομέα	91
Σχεδιάγραμμα 3.21 Καταθέσεις Κατοίκων σε Ξένο Νόμισμα	92
Σχεδιάγραμμα 3.22 Επιλεγμένες Συναλλαγματικές Ισοτιμίες έναντι της Κυπριακής Λίρας	93
Σχεδιάγραμμα 3.23 Οι Τουριστικές Αφίξεις	96
Σχεδιάγραμμα 3.24 Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI)	97
Σχεδιάγραμμα 3.25 Οι Δείκτες Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης και Επιχειρηματικών Προσδοκιών	97
Εικόνα 4.1 Η Εκλογή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στον Τύπο	99
Εικόνα 4.2 Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος	102
Εικόνα 4.3 Η Υπογραφή του Κώδικα Βιομηχανικών Σχέσεων	106
Εικόνα 4.4 Οι Σχέσεις μεταξύ Επιχειρήσεων και Κυβέρνησης τον 18ο αιώνα στην Κύπρο	108
Εικόνα 4.5 Οι Πρώτες Αφίξεις της Coca Cola στην Κύπρο	109
Εικόνα 4.6 Απόκομμα Εφημερίδας για την εμφάνιση της Coca Cola	109

Αριθμός & Τίτλος Εικόνων – Πινάκων – Σχεδιαγραμμάτων	Σελίδα
Εικόνα 5.1 Εμφάνιση της Εργατικής Τάξης και Δημιουργία Συνδικαλιστικών Οργανώσεων	112
Εικόνα 5.2 Αποκόμματα Εφημερίδων του 1926 με το Ιδρυτικό Συνέδριο του ΚΚΚ στη Λεμεσό	114
Εικόνα 5.3 Απεργία με Αίτημα την Αύξηση των Μισθών	115
Εικόνα 5.4 Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία	116
Εικόνα 5.5 Συνομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου	117
Εικόνα 5.6 Ιδρυτική Συνέλευση ΣΣΕΚ	119
Σχεδιάγραμμα 5.1 Η Μεταβολή του Εργατικού Δυναμικού	123
Πίνακας 5.1 Απασχόληση Υπηκόων της ΕΕ στην Κύπρο	123
Πίνακας 5.2 Απασχόληση Υπηκόων Τρίτων Χωρών στην Κύπρο	124
Πίνακας 5.3 Συνολική Απασχόληση Εργαζομένων στην Κύπρο	124
Πίνακας 5.4 Εργατικό Δυναμικό – Απασχόληση – Ποσοστό Ανεργίας στην Κύπρο την Τελευταία 15ετία	124
Εικόνα 5.7 Η Πρώτη Μέρα του ΠΦΚ	130
Πίνακας 6.1 Ποσοστά Εργατικού Δυναμικού σε Άνδρες και Γυναίκες	137
Σχεδιάγραμμα 6.1 Το Ποσοστό των Εργαζόμενων Γυναικών την Τελευταία 10ετία	137

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κυπριακό πρόβλημα, για περισσότερο από 60 χρόνια, βρίσκεται στο επίκεντρο διεθνών συζητήσεων για το κατά πόσο η επανένωση του νησιού μπορεί να είναι βιώσιμη και λειτουργική, εξυπηρετώντας τα συμφέροντα και των δύο κοινοτήτων. Η πλούσια ιστορία του νησιού σε συνδυασμό με την καταπάτηση βασικών δικαιωμάτων, όπως αυτό της αυτοδιάθεσης των λαών, υπήρξαν τα κύρια ζητήματα αυτών των προβληματισμών, παραγκωνίζοντας τις ιδιαιτερότητες και τα μοναδικά γνωρίσματα του κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού συστήματος της Κύπρου.

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη της εξέλιξης του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος της Κύπρου. Στη διαμόρφωση του κοινωνικοπολιτικού οικοδομήματος, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν κοινωνικοί δρώντες όπως η εκκλησία και οι ισχυροί επιχειρηματίες καθώς επίσης και οι εργασιακές σχέσεις, η μελέτη των οποίων δε θα μπορούσε να εκλείπει από την παρούσα. Αξιοσημείωτη είναι η δράση και ο τρόπος λειτουργίας των διάφορων εργατικών ενώσεων, οι οποίες στο σύνολό τους είναι φιλικά προσκείμενες σε συγκεκριμένα κόμματα, διαμορφώνοντας και επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτό την κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή του νησιού. Η δομή αυτή του Κυπριακού κράτους είναι μοναδική και οι πολιτικοοικονομικές σχέσεις που δημιουργούνται χαρακτηρίζονται από συναινετικότητα και αίσθημα συνεργασίας. Η ιστορία του νησιού σε συνδυασμό με την αλληλεπίδραση όλων των κοινωνικών και πολιτικών δρώντων, διαμορφώνουν τη σημερινή πολιτικοκοινωνική και οικονομική δομή του συστήματος της Κύπρου.

Μέσα από αγώνες και προσπάθειες διεκδίκησης των αυτονόητων για τα περισσότερα κράτη, η Κύπρος κατάφερε τα πρώτα οργανωμένα οικονομικά της βήματα το 1899 με την ίδρυση ενός ταμειευτηρίου που στη συνέχεια αποτέλεσε την Κεντρική Τράπεζα του νησιού, στυλοβάτη ολόκληρου του οικονομικού οικοδομήματος. Η νομισματική πολιτική της Κυπριακής Δημοκρατίας, ακολουθεί διαχρονικά μία στρατηγική προσανατολισμένη στη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας, ακόμα και σε δύσκολες οικονομικές περιόδους, όπως τα έτη που ακολούθησαν της τουρκικής εισβολής στο νησί, στοχεύοντας με τον τρόπο αυτό στην εκθετική οικονομική ανάπτυξη.

Ενώ η οικονομία της Κύπρου θεωρείται μικρή, είναι δυναμική και αποτελεί τον κινητήριο μοχλό του όλου συστήματος. Μπορεί να θεωρηθεί ανοιχτή αν λάβουμε υπόψη το μερίδιο των συνολικών εισαγωγών και εξαγωγών επί του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ), που ξεπέρασε το 80% το 2011. Καθοριστικό παράγοντα προς αυτήν την κατεύθυνση

αποτελέσει η είσοδος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) τον Μάιο του 2004 καθώς και η είσοδος της στην Ευρωζώνη τον Ιανουάριο του 2008. Ωστόσο, η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 “χτύπησε” και την πόρτα του νησιού κατά τα έτη 2012-2013, προκαλώντας έξωθεν παρεμβάσεις. Η κρίση όμως αυτή ανέδειξε ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της Κυπριακής οικονομίας που αποτελεί και κύριο στόχο της όπως προαναφέρθηκε, την μακροοικονομική σταθερότητα, γεγονός που επαληθεύουν οι αξιολογήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) καθώς και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ). Η έξοδος από την κρίση το 2015 συνοδεύτηκε από σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας μέχρι την επέλαση της πανδημίας του Covid – 19 και την επακόλουθη παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε σημαντικά και την Κύπρο.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, σκοπός της εργασίας αποτελεί η ανάλυση του πολιτικοκοινωνικού συστήματος της Κύπρου και η σύνδεση και η επιρροή του στο οικονομικό σύστημα. Παράλληλα θα εξεταστεί και η επιρροή άλλων σημαντικών παραγόντων, όπως είναι οι εργασιακές σχέσεις, το ασφαλιστικό σύστημα και λοιποί κοινωνικοί δρώντες. Κατά τη διενέργεια της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος, με άντληση πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων από όλες τις διαθέσιμες πηγές, όπως βιβλία, εφημερίδες, επιστημονικά περιοδικά, επίσημες πηγές και άρθρα, οι παραπομπές των οποίων βρίσκονται στο τέλος της παρούσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1.1 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

1.1.1 Η Περίοδος από τη Μαζική Εισροή των Ελλήνων μέχρι το 1878

Η Κύπρος, εξαιτίας της κομβικής και γεωπολιτικής της θέσης, υπήρξε περιζήτητη από διάφορες εξωτερικές δυνάμεις κατά τη διάρκεια της μακράς ιστορίας της, με τα πρώτα ίχνη ανθρώπινης ύπαρξης στο νησί να χρονολογούνται την 8η χιλιετία π.Χ. Μετά τη μαζική εισροή Ελλήνων τον 11ο αιώνα π.Χ., η επιρροή του ελληνικού πολιτισμού έγινε αισθητή σε μεγάλο βαθμό. Μέχρι την κατάληψη του νησιού από τον Μέγα Αλέξανδρο, ο πληθυσμός της Κύπρου οργανώθηκε σε διάφορα βασίλεια, των οποίων οι ιδρυτές θεωρούνταν από την τοπική παράδοση Έλληνες. Στη συνέχεια, τμήματα του νησιού περιήλθαν στην κυριαρχία και επιρροή των Περσών, των Ασσυρίων και των Φοινίκων, ενώ οι Πτολεμαίοι της Αιγύπτου ήταν εκείνοι που κατάφεραν να ελέγξουν ολόκληρο το νησί για περίπου 250 χρόνια, στο τέλος της πρώτης χιλιετίας π.Χ. Το 58 π.Χ., η Κύπρος προσαρτήθηκε στη Ρώμη ενώ με την τελική διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το 395 μ.Χ. περιήλθε στην Ανατολική Αυτοκρατορία, που διοικούταν από την Κωνσταντινούπολη (Stergiou, 2018).

Η στρατηγική θέση του νησιού αντικατοπτρίζεται και στην ανάγκη κατάληψής του από τους Σταυροφόρους, της ευόδωσης της οποίας το 1191 ακολούθησε η πώληση στη γαλλική δυναστεία των Λουζινιανών, με την κυριαρχία των τελευταίων να διατηρείται έως το 1489, αλλάζοντας ριζικά τη δομή της κοινωνίας και προσθέτοντας δυτικά στοιχεία. Το 1473, μετά το θάνατο του βασιλιά Ιακώβου Β', η Κύπρος έγινε de facto βενετσιάνικη επαρχία και υπό την πίεση της Βενετίας, η βασίλισσα μετέφερε τα δικαιώματά της στη μητέρα πατρίδα το 1489. Η περίοδος της Βενετοκρατίας (1489-1571), εξελίχθηκε σε ένα πολύ δυσάρεστο κεφάλαιο για τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό, αφού η Βενετία αντιμετώπιζε την Κύπρο ως πηγή εσόδων μέσω του εμπορίου και της φορολογίας, αφήνοντας στην αφάνεια τις ανάγκες των κατοίκων, με τη μετανάστευση να καθίσταται μονόδρομος για μεγάλο αριθμό κατοίκων, καθώς το καθεστώς γινόταν μέρα με τη μέρα περισσότερο διεφθαρμένο και αναποτελεσματικό (Stergiou, 2018).

Αναπόφευκτα, όταν οι Οθωμανοί κατέλαβαν το νησί, θεωρήθηκαν απελευθερωτές από μεγάλο μέρος του πληθυσμού, κυρίως των κατώτερων τάξεων. Πολλά από τα μέτρα που έλαβαν οι νέοι ηγεμόνες βελτίωσαν ουσιαστικά τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν στο νησί. Η δουλοπαροικία που υπήρχε μέχρι εκείνη την περίοδο καταργήθηκε και οι αγρότες είχαν πλέον το δικαίωμα και τη δυνατότητα να γίνουν ιδιοκτήτες της γης που καλλιεργούσαν. Ωστόσο, η βαριά φορολογία και η υποχρεωτική στρατολόγηση των παιδιών για τον τουρκικό στρατό, οδήγησαν σε κοινωνική και πολιτική αναταραχή, με αποκορύφωμα τις αιματηρές εξεγέρσεις που μέχρι το 1878 αριθμούσαν περίπου στις 28. Επίσης, της κατάληψης του νησιού από τους Οθωμανούς ακολούθησε ο άμεσος εποικισμός των μουσουλμάνων της Ανατολίας το 1571, σε μία προσπάθεια ενίσχυσης της κυριαρχίας τους. Γενικότερα ωστόσο, την περίοδο αυτή η συνύπαρξη μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων υπήρξε αρμονική (Asmussen, 2020).

1.1.2 Η Βρετανική Αποικιοκρατία

Το 1878 κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ανατολικής Κρίσης, η Κύπρος έγινε βρετανικό προτεκτοράτο (protectorate). Η διοίκηση του νησιού παραχωρήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Ηνωμένο Βασίλειο, με τη Συνθήκη της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου του 1923 να αποτελεί το επιστέγασμα της Βρετανικής κυριαρχίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο ωστόσο εφάρμοσε πολιτικές που επιδείνωσαν τις σχέσεις και ανάδειξαν τις διαφορές μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Έναυσμα πυροδότησης υπήρξε η θέσπιση του Νομοθετικού Συμβουλίου, αποτελώντας μία καινοτόμο ενέργεια και ρηξικέλυθη απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης. Το 1882, το Νομοθετικό Συμβούλιο τροποποιήθηκε για πρώτη φορά και αποτελούνταν από εννέα Έλληνες, τρεις Τούρκους και έξι Βρετανούς (το 1925 ακολούθησε και δεύτερη τροποποίηση με τους αριθμούς να τροποποιούνται σε δώδεκα, τρεις και εννέα αντίστοιχα). Στις αποφάσεις που λαμβάνονταν, οι Τουρκοκύπριοι αντιπρόσωποι υποστήριζαν σταθερά τις βρετανικές προτάσεις από φόβο μήπως αφήσουν τους Ελληνοκύπριους να κυριαρχήσουν. Το Νομοθετικό Συμβούλιο καταργήθηκε το 1931, ως αποτέλεσμα των “Οκτωβριανών” γεγονότων (Stergiou, 2018).

Η βρετανική αποικιοκρατία βελτίωσε σε γενικές γραμμές την κοινωνική και οικονομική δομή της Κύπρου, με μία δημόσια διοίκηση βασιζόμενη σε ευρωπαϊκά πρότυπα, η οποία κληροδοτήθηκε και στην μετά της ανεξαρτησίας περίοδο, στην νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία το 1960. Επιπλέον, η άφιξη των Βρετανών αναζωπύρωσε την επιθυμία για

αυτοδιάθεση (τη δεδομένη περίοδο για ένωση με την Ελλάδα γιατί αργότερα μετατοπίστηκε σε επιθυμία για κυριαρχία ανεξάρτητου κράτους), καθώς το 1864 οι Βρετανοί είχαν παραχωρήσει τα Επτάνησα στην Ελλάδα. Οι αποικιακές αρχές διατήρησαν μία φιλελεύθερη στάση στη διάδοση τόσο της ελληνικής όσο και της τουρκικής εθνικής ιδεολογίας.

Ωστόσο, η πολιτική του “διαίρει και βασίλευε” σε συνδυασμό με τη φιλελεύθερη στάση των Βρετανών, συνέβαλαν στην ανάπτυξη της εθνικιστικής τάσης και από τις δύο πλευρές, οδηγώντας στη σταδιακή εγκατάλειψη της κουλτούρας της συνύπαρξης και στη δημιουργία εθνοτικών συγκρούσεων (Bryant, 2004; Kizilyürek, 2009). Αποκορύφωμα των διενέξεων υπήρξε ο απελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου (1955-1959), όπου τα αιματηρά γεγονότα και οι συγκρούσεις ξεπέρασαν κάθε προηγούμενο, με όραμα την απομάκρυνση της βρετανικής αποικιοκρατίας και την ένωση με την Ελλάδα. Αφορμή του αγώνα στάθηκε η απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το Δεκέμβριο του 1954, να μην εξετάσει το ζήτημα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου, που είχε θέσει ο εκπρόσωπος της Ελλάδας τον Αύγουστο του ίδιου έτους ως ζήτημα για την επόμενη σύνοδο (ανάλυση του ζητήματος ακολουθεί παρακάτω).

Οι Τουρκοκύπριοι, αμυνόμενοι προς το πολιτικό ιδεώδες της ένωσης με την Ελλάδα, τάχθηκαν αρχικά υπέρ της βρετανικής αποικιοκρατίας, η οποία προώθησε τη διχοτόμηση της Κύπρου, επηρεαζόμενη και από τη θέση της Τουρκίας. Απώτερος σκοπός υπήρξε η παρεμπόδιση της αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός χάσματος μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων η γεφύρωση του οποίου θα ήταν πολύ δύσκολη (Richter, 2006). Το Φεβρουάριο του 1954, η τουρκική κυβέρνηση είχε δηλώσει επίσημα την αντίθεσή της σε οποιαδήποτε αλλαγή καθεστώτος στην Κύπρο.

Για την αντιμετώπιση του αγώνα της ΕΟΚΑ, υπό τη διοίκηση του πρώην συνταγματάρχη του ελληνικού στρατού Γεώργιου Γρίβα, οι Βρετανοί στρατολόγησαν σχεδόν αποκλειστικά Τουρκοκύπριους, παροτρύνοντάς τους να δημιουργήσουν παραστρατιωτικές οργανώσεις, με αποτέλεσμα το 1958 να έχουμε τις συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Εν μέσω αυτής της αναταραχής, ακολούθησε η υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου το 1959, όπου Μεγάλη Βρετανία, Ελλάδα και Τουρκία συμφώνησαν στην διακοινοτική κατανομή της εξουσίας, με την ανεξαρτησία να ολοκληρώνεται επίσημα ένα χρόνο αργότερα.

1.1.2.1 Η Παραβίαση της Αρχής της Αυτοδιάθεσης

Τα δικαιώματα των ανθρώπων ως κοινωνικών όντων, δε μπορούν να νοηθούν χωρίς το δικαίωμα του λαού στην αυτοδιάθεση, όπως και αντίστροφα (Knor, 2002; Croarke, 2004).

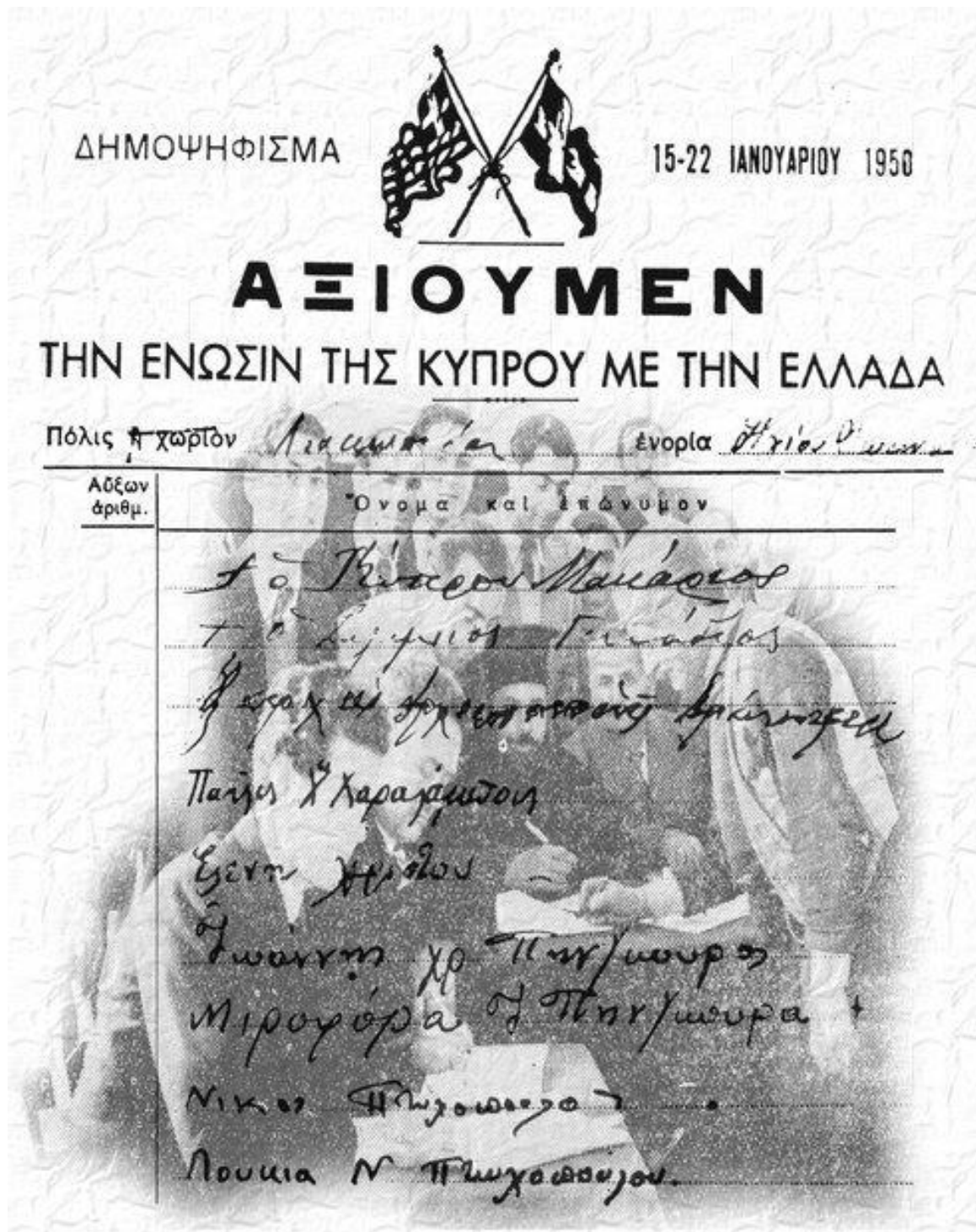
Θεμελιώδης προϋπόθεση για την εκπλήρωσή της αποτελεί το δημοκρατικό καθεστώς, καθώς οποιοδήποτε άλλο πολίτευμα δε μπορεί να διασφαλίσει ούτε τη λαϊκή κυριαρχία, ούτε τη συμμετοχή όλων των διαφορετικών εθνικών ομάδων ενός κράτους, χωρίς διακρίσεις στην εξουσία (Zourgui, 2005).

Ο 19ος αιώνας, υπήρξε η αποκορύφωση της διεκδίκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης σε Ευρώπη και Λατινική Αμερική κατά των αυτοκρατορικών εξουσιών, με τη δυναμική εξέλιξη της κυριαρχίας των κρατών και την απουσία υπερεθνικής εξουσίας προς την κυριαρχία αυτή (Watson, 2006). Η αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και με την πολιτική αυτοδιάθεση, την κρατική αυτοτέλεια και το σχηματισμό εθνικού κράτους (Λένιν, 1992).

Προσεγγίζοντας τον όρο ερμηνευτικά, θα μπορούσαμε να ορίσουμε την αυτοδιάθεση ως το δικαίωμα μιας πολιτείας που εδράζει σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό – εδαφικό χώρο, να διαμορφώνει αυτόνομα και χωρίς έξωθεν παρεμβάσεις την πολιτειακή, πολιτιστική, οικονομική και κοινωνική της υπόσταση. Ο όρος πλέον έχει εδραιωθεί απόλυτα στο διεθνές δίκαιο και οι κανόνες που το διέπουν δε μπορούν να παραβιαστούν μέσω διεθνών συμφωνιών (Kimminich & Hobe, 2000).

Λαμβάνοντας υπόψη το θεωρητικό υπόβαθρο και την ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ολόκληρη η ιστορία της Κύπρου συνδέεται με μία πορεία άρνησης εκπληρώσεως ή όπως αποκαλείται με όρους διεθνούς δικαίου παραβίασης της αρχής της αυτοδιάθεσης. Παρά το γεγονός ότι οι Κύπριοι κατάφεραν να ενταχθούν σε διεθνής οργανισμούς (λόγου χάρι στον ΟΗΕ) και να πετύχουν την εθνική ανεξαρτησία, δεν κατάφεραν να πραγματοποιήσουν την εθνική ολοκλήρωσή τους, με την αυτόβουλη επιλογή της μορφής αυτοκυβέρνησης που επιθυμούσαν κάθε φορά (Στεργίου, 2012).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα παραβίασης της αρχής της Αυτοδιάθεσης αποτελεί το αίτημα της Κύπρου για την εθνική της ολοκλήρωση και την ένωση με την Ελλάδα, την περίοδο της βρετανικής αποικιοκρατίας, αρχικά με το μη επιτυχημένο εκκλησιαστικό κίνημα του 1931 και στη συνέχεια με το ενωτικό δημοψήφισμα του 1950 (όπου το 95,71% του κυπριακού πληθυσμού τάχθηκε υπέρ της ένωσης). Η τρίτη κατά σειρά περίπτωση είναι η διεθνοποίηση του ζητήματος από ελληνικής πλευράς, με την προσφυγή στον ΟΗΕ, στην προσπάθεια αποαποικιοποίησης του νησιού (Fraustmann, 2001; Χατζηβασιλείου, 2005). Ωστόσο, παρά την επιτυχημένη διεθνοποίηση του ζητήματος, η επιδείνωση των σχέσεων της Ελλάδας με τη Μεγάλη Βρετανία και με τη Δύση, οδήγησε προς τα πίσω το όλο εγχείρημα του αιτήματος της εθνικής αυτοδιάθεσης (Τερλεξής, 2004).



Εικόνα 1.1 Ενωτικό Δημοψήφισμα 1950 (Πηγή: amynageostratigiki.eu)

Με ένα δοτό Σύνταγμα, με τρεις εγγυήτριες δυνάμεις στο νησί και με την εγκατάσταση των βρετανικών βάσεων, κάθε άλλο παρά εκπλήρωση του εθνικού πόθου μπορεί να θεωρηθεί η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960. Την επόμενη δεκαετία, παρατηρείται αλλαγή προσανατολισμού όσον αφορά τον εθνικό πόθο του κράτους, με κατεύθυνση προς μία εθνική ιδεολογία για την εξασφάλιση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στη στροφή αυτή της Κύπρου, από μία ευρεία έννοια στη στενά περιορισμένη έννοια του κρατισμού, συνέβαλαν ουσιαστικά τα εξής γεγονότα:

- Αρχικά, η πολιτική του Ανορθωτικού Κόμματος Εργαζόμενου Λαού, το οποίο αποστασιοποιήθηκε από το αίτημα για ένωση με την Ελλάδα και προσκολλήθηκε στο αίτημα για ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα.
- Στη συνέχεια το στρατιωτικό πραξικόπημα και η εγκαθίδρυση της χούντας στην Ελλάδα. Η πολιτική ανάμιξη της Ελλάδας υπήρξε έντονη με αποκορύφωμα τη εξόφθαλμη προσπάθειά της για την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου από την ηγεσία της χώρας.
- Τέλος και βαρύνουσας σημασίας, η παράνομη εισβολή των Τούρκων το 1974 στο νησί, αλλάζοντας ολοκληρωτικά τα δεδομένα σε όλους τους τομείς (πολιτικά, δημογραφικά, εθνοτικά, θεσμικά, γεωπολιτικά, κοινοτικά και κοινωνικά).

Τα ιστορικά γεγονότα μαρτυρούν λοιπόν την αδιάληπτη και συστηματική παραβίαση της αρχής της αυτοδιάθεσης στην Κυπριακή Δημοκρατία, παρά το γεγονός ότι αποτελεί “Jus Cogens” δηλαδή «αναγκαστικό διεθνές δίκαιο», περιορίζοντας με αυτόν τον τρόπο την πολιτικοκοινωνική εξέλιξη του νησιού.

1.1.3 Η Περίοδος 1960-1974

Με βασιλικό διάταγμα η Κυπριακή Δημοκρατία ανακηρύχθηκε κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος το 1960, με τη σύσταση της νέας πολιτείας να ολοκληρώνεται με τη συνθήκη Περί Εγκαθίδρυσης της Δημοκρατίας της Κύπρου, χωρίς όμως να συμπεριλαμβάνεται μία μεγάλη εδαφική έκταση του νησιού, οι Βρετανικές Βάσεις (Sovereign Base Areas), γεγονός πρωτόγνωρο για τη διεθνή ιστορία και τις διεθνείς σχέσεις (Στεργίου, 2010). Η ρήτρα αυτή παρέχει πέραν από την εδαφική έκταση και μια σειρά από δικαιώματα και διευκολύνσεις προς τους Βρετανούς, όπως είναι η χρήση των δρόμων και των λιμανιών καθώς και η χρήση του εναέριου χώρου της Κύπρου. Αυτό το προνομιακό και *sui generis* καθεστώς, μπορεί να συγκριθεί μόνο με τα δικαιώματα των ΗΠΑ στη διώρυγα του Παναμά και τη βάση Guantanamo Bay στην Κούβα (Stergiou, 2018). Το Σύνταγμα είχε μία πολύπλοκη και δυσλειτουργική δομή καθώς προσαρμόστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξισορροπήσει την ισχύ μεταξύ της Ελληνοκυπριακής και της πολύ μικρότερης αριθμητικά τουρκοκυπριακής κοινότητας. Έτσι,

αναπόφευκτα δημιουργήθηκε εκ νέου ένα κλίμα εθνοτικού ανταγωνισμού και μία ανείπωτη επιθυμία για διχοτόμηση, αντί για μία δημοκρατική πρακτική.

Η διακοινοτική σύγκρουση επανήλθε το Δεκέμβριο του 1963 με τις προτάσεις του Προέδρου Μακαρίου περί των «Δεκατριών Συνταγματικών Τροποποιήσεων» (Kizilyürek, 2006). Καθώς οι επανειλημμένες προσπάθειες επίλυσης των διαφορών είχαν αποτύχει, ο Αρχιεπίσκοπος αποφάσισε να ενεργήσει μονομερώς με την ελπίδα να επιτρέψει την καλύτερη λειτουργία της κυβέρνησης. Ωστόσο, κανένας από τους εγγυητές δεν υιοθέτησε τις τροποποιήσεις, με αποτέλεσμα το ξέσπασμα διακοινοτικής βίας και την απόσυρση των Τουρκοκύπριων από την εξουσία, με σκοπό την εγκαθίδρυση της δική τους διοίκησης (στη συνέχεια του κεφαλαίου ακολουθεί εκτενέστερη αναφορά).



Εικόνα 1.2 Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου – Η Ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας
(Πηγή: cyprusalive.com)

Ακολούθησε η απόρριψη του Σχεδίου “Αντερσον” ως λύση του Κυπριακού το 1965 και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων το 1968, χωρίς όμως να υπάρξει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Το 1974, ξεκινά από την πλευρά της Τουρκίας στρατιωτική επέμβαση στο νησί, έπειτα από το ελληνικό πραξικόπημα κατά του Προέδρου Μακαρίου, με πρόσχημα την εγγύηση της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας που απορρέει από τις συμφωνίες (Mallinson, 2008). Με τον τρόπο αυτόν, η Τουρκία έθεσε υπό την κατοχή της συγκεκριμένες περιοχές του βορείου τμήματος της Κύπρου, διαχωρίζοντας το νησί γεωγραφικά, πολιτικά και κοινωνικά.

1.1.4 Από το 1974 έως Σήμερα

Αμέσως μετά την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου του 1974, ξεκίνησαν στη Γενεύη ειρηνευτικές συνομιλίες μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ παράλληλα το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αποδοκίμασε τις στρατιωτικές ενέργειες εναντίων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μέχρι και σήμερα, το Τουρκικό κράτος χαρακτηρίζει την Τουρκική εισβολή ως ειρηνευτική επιχείρηση που απορρέει από τις υποχρεώσεις της Τουρκίας ως εγγυήτριας δύναμης, η οποία διεξήχθη με αποκλειστικό σκοπό την αποκατάσταση του “status quo” στην Κύπρο. Ωστόσο, με βάση τις συμφωνίες του 1959-1960, η υποχρέωση των εγγυητριών δυνάμεων περιορίζεται μόνο στην αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης (Stergiou, 2018).

Το Φεβρουάριο του 1975, οι Τουρκοκύπριοι ανακοίνωσαν το σχηματισμό του Τουρκικού Ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Κύπρου. Οι διακοινοτικές συζητήσεις μεταξύ του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του Ραούφ Ντεκτάς κατέληξαν στην συμφωνία του 1977, για ένα διζωνικό και δικοινοτικό ομοσπονδιακό κράτος (τη λεγόμενη Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου). Μετά το θάνατο του Αρχιεπισκόπου, ο Ντεκτάς έστρεψε τις βλέψεις του στη λύση των δύο κρατών. Έκτοτε, όλες οι διαπραγματεύσεις με στόχο την επανένωση έχουν πέσει στο κενό. Το 1983, η Τουρκία παραβιάζοντας το χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ανακήρυξε μονομερώς τα κατεχόμενα εδάφη ως Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου (ΤΔΒΚ), με τη διεθνή κοινότητα να καταδικάζει την κίνηση αυτή (συμπεριλαμβανομένου και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων).

Στην αντίπερα όχθη, η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε επίσημη αίτηση για πλήρη ένταξη στην ΕΕ το 1990, με αρκετά ευρωπαϊκά κράτη να αντιτάσσονται στο αίτημα αυτό χωρίς την επίλυση του “Κυπριακού”. Το 2004, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συναίνεσε στο παραπάνω αίτημα με βάση μία νομική “φόρμουλα” *sui generis* κατά την οποία ολόκληρο το νησί έγινε επίσημα μέρος της ΕΕ, αναστέλλοντας όμως τη νομοθεσία της ΕΕ στο βόρειο τμήμα του (Stergiou, 2018). Στη συνέχεια, ακολούθησε η καταψήφιση του Σχεδίου “Ανάν” με ποσοστό 76% και η διπλωματική διακοπή των προσπαθειών για την εξεύρεση λύσης, με τον Τάσσο Παπαδόπουλο να έχει καθοριστική συμβολή στο εν λόγω αποτέλεσμα. Το 2015, μετά την εκλογή του Μουσταφά Ακιντζί, οι δύο κοινότητες συνέχισαν τις διαπραγματεύσεις, σε ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό και ελπιδοφόρο περιβάλλον, αν αναλογιστεί κανείς τη συνεργατικότητα που χαρακτήριζε τον Ακιντζί με την ελληνική πλευρά κατά τη διάρκεια που διατέλεσε δήμαρχος

της Βόρειας Λευκωσίας το 1990. Ωστόσο, οι συζητήσεις δεν κατέστησαν εποικοδομητικές καθώς τα εμπόδια υπήρξαν ανυπέρβλητα (κυρίως σε ζητήματα εδαφικά, ασφάλειας και εγγυήσεων).

Choice	Ελληνοκύπριοι		Τουρκοκύπριοι		Συνολικά	
	Ψήφοι	%	Ψήφοι	%	Ψήφοι	%
Υπέρ	99,976	24.17	77,646	64.91	177,622	33.30
Κατά	313,704	75.83	41,973	35.09	355,677	66.70
Άκυρο/Λευκό	14,907	3.48	5,344	4.28	20,251	3.66
Συνολικά	428,587	100	124,963	100	553,550	100
Συμμετοχή	480,564	89.18	143,636	87.00	624,200	88.68

Εικόνα 1.3 Η Καταψήφιση του Σχεδίου Ανάν (Πηγή: mixanitouxronou.com.cy)

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, είναι γεγονός, ότι κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα έχει δημιουργηθεί στην Κύπρο ένα ιδιότυπο πολιτικοκοινωνικό σύστημα, αποτέλεσμα των ραγδαίων πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων, όπως ο αγώνας για το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, η επιρροή ξένων δυνάμεων, η οποία συντέλεσε στο προβληματικό θεσμικό και πολιτειακό σύστημα, ο δικαιοδικός χαρακτήρας του νησιού καθώς και η προσπάθεια της Κυπριακής Δημοκρατίας να διατηρήσει τη λειτουργία της με αντιπροσωπευτικό τρόπο μετά τη *de facto* πολιτειακή διχοτόμηση του νησιού, ως αποτέλεσμα του πολέμου του 1974 (Στεργίου, 2022).

1.2 Οι Ιδιομορφίες του Συστήματος

Το Κοινωνικοπολιτικό σύστημα της Κύπρου αποτέλεσε πόλο έλξης για τον επιστημονικό κύκλο. Οι κοινωνικοί κανόνες που θεωρούνται αντιφατικοί και ξεπερασμένοι στη Δυτική Ευρώπη αποτελούν κανονικότητα στην Κύπρο (Στεργίου, 2012). Οι ιστορικές εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα συχνές και δυναμικές αλλαγές στο όλο κοινωνικό οικοδόμημα του νησιού. Στις άνευ προηγουμένου ιδιαιτερότητές του, συγκαταλέγεται η θεσμική λειτουργία

του κράτους, η διαφορετικότητα που περικλείει τους κοινωνικούς φορείς, καθώς και ο δικαιοδικός και συμπροεδρικός του χαρακτήρας.

1.2.1 Οι Διαφορετικοί Κοινωνικοί Φορείς

Η ιδιομορφία του δικαιοδικού χαρακτήρα του κυπριακού Συντάγματος, οδήγησε αναπόφευκτα στην ίδρυση διαφορετικών φορέων που ήταν αρμόδιοι για κοινοτικά, κοινωνικά, φυλετικά και εθνικά θέματα. Για τα συγκεκριμένα ζητήματα, το Σύνταγμα προέβλεπε αντί του ενιαίου φορέα, τη δημιουργία δύο διαφορετικών Κοινοτικών Συνελεύσεων, μίας ελληνικής και μίας τουρκικής (στα Άρθρα 86 και 111 του Συντάγματος), σύμφωνα με τη δυαδική αρχή (Αιμιλιανίδης, 2003), αναφορά στην οποία θα ακολουθήσει σε επόμενο κεφάλαιο.

Η εκλογή των μελών των δύο Κοινοτικών Συνελεύσεων γινόταν ξεχωριστά. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι είχαν δικαστική και νομοθετική εξουσία παράλληλα με τη Βουλή των αντιπροσώπων και τα δικαστήρια αντίστοιχα. Επίσης, δεν ήταν λίγες οι φορές που αναλάμβαναν διοικητικές αρμοδιότητες, υποβοηθώντας στο έργο τους τα διοικητικά όργανα του κράτους.

Η αποχώρηση των Τουρκοκύπριων από την εξουσία το 1963 και οι αναταραχές του 1964, οδήγησαν στην ομόφωνη διάλυση της ελληνικής Συνέλευσης το 1965, τις αρμοδιότητες της οποίας ανέλαβε το νεοσυσταθέν Υπουργείο Παιδείας. Από την άλλη πλευρά, η αντίστοιχη τουρκική Συνέλευση συνέχισε αδιάκοπα τη λειτουργία της μέχρι και το 1974 και αποτέλεσε τα θεμέλια πάνω στα οποία οικοδομήθηκε το σημερινό αποκαλούμενο “ψευδοκράτος”.



Εικόνα 1.4 Κοινοτική Συνέλευση (Πηγή: polignosi.com)

1.2.2 Ο Συμπροεδρικός Χαρακτήρας

Ο συμπροεδρικός χαρακτήρας της κοινωνίας της Κύπρου αποτελεί τη μεγαλύτερη ιδιομορφία της εκτελεστικής εξουσίας. Τα Άρθρα 47, 48 και 49 του Συντάγματος αναφέρονται ρητά στις αρμοδιότητες του Προέδρου και του Αντιπροέδρου. Άξιο αναφοράς είναι το Άρθρο 57, σύμφωνα με το οποίο ο Αντιπρόεδρος μπορεί να παραστεί στις συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου (σε αντίθεση με τον Πρόεδρο), χωρίς να έχει τη δυνατότητα να λάβει μέρος στη ψηφοφορία. Μπορεί ωστόσο να ασκήσει βέτο για θέματα άμυνας και ασφάλειας της χώρας καθώς και για εξωτερικές υποθέσεις. Επίσης, όσον αφορά τη διαδικασία της αναθεώρησης του Συντάγματος, ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος μπορούν να λάβουν μέρος, παρεμβαίνοντας στη Βουλή των Αντιπροσώπων, το όργανο δηλαδή άσκησης της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας. Το αλλοπρόσαλλο αυτό σκηνικό οδήγησε στη σταδιακή δημιουργία σοβαρών διαδικαστικών αλλά κυρίως ουσιαστικών φραγμών (Potier, 2007). Οι ιστορικές εξελίξεις μαρτυρούν ότι η εφαρμοστικότητα του συμπροεδρικού χαρακτήρα υπήρξε αδύνατη στην πράξη.

Αποκορύφωμα του παραπάνω, αποτελεί το Άρθρο 159 περί απονομής δικαιοσύνης, το οποίο συνιστά την αποθέωση του δικοινοτικού διαχωρισμού (Αδαμίδης, 2004), δυνάμει του οποίου Έλληνας δικαστής θα δικάζει τους Έλληνες και αντίστοιχα Τούρκος δικαστής τους Τούρκους, ενώ θα συγκροτείται μεικτό δικαστήριο για τις περιπτώσεις που αφορούν και τους δύο. Οι δυσλειτουργίες και τα προβλήματα δεν άργησαν να αναδυθούν στην επιφάνεια κατά την εφαρμογή των ανωτέρω.

1.2.3 Τα Αποτελέσματα των Συγκρούσεων του 1963-1964

Στα τέλη του 1963 άρχισαν οι διακοινοτικές συγκρούσεις, η κλιμάκωση των οποίων το 1964 οδήγησε στο χείλος του πολέμου, που αποσοβήθηκε από αμερικανική παρέμβαση (Στεργίου, 2022). Απαρχή του πολεμικού σκηνικού αποτέλεσε η μονομερώς υποβολή των 13 σημείων αναθεώρησης του Συντάγματος από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπο Μακάριο με τη στήριξη των Βρετανών, παρακάμπτοντας Ελλάδα, Τουρκία και Τουρκοκύπριους. Σκοπός του Αρχιεπισκόπου ήταν η βελτίωση της λειτουργίας του συστήματος και η εξάλειψη των σοβαρών ενδοεθνικών νομικών εμποδίων στις διακοινοτικές

σχέσεις (Mallinson, 2010). Τα μέτρα αυτά βέβαια απορρίφθηκαν αμέσως από την τουρκοκυπριακή πλευρά.

Ως αποτέλεσμα, το δικοινοτικό σύστημα είχε καταρρεύσει, αφού των έντονων συγκρούσεων και του ψυχρού κλίματος ακολούθησε η αποχώρηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας από κάθε θέση που της παρείχε το Σύνταγμα. Επίσης, με την πάροδο του χρόνου, ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός αποκλείστηκε από την ευημερία που απολάμβανε η Κύπρος (μεταξύ 1944 και 1974), με αποτέλεσμα την εκ νέου επιδείνωση της εθνοτικής σύγκρουσης και την ανάδυση ενός εμβρυακού παρακράτους, το οποίο ήταν ικανό να υπονομεύσει σοβαρά την Κυπριακή Δημοκρατία (Stergiou, 2018). Τον Μάρτιο του 1964, έπειτα από απόφαση του 186ου Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, εγκαταστάθηκε ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο, γνωστή ως ΟΥΝΦΙΚΥΠ (UNFICYP), ώστε να κατευνάσει τη διαμάχη.

Ωστόσο, οι ταραχές συνεχίστηκαν με την Τουρκία να απειλεί ανοιχτά με μαζική χερσαία εισβολή προκειμένου να υπερασπιστεί την τουρκοκυπριακή μειονότητα. Για να σταματήσει η εμφύλια διαμάχη και να αποφευχθεί ένας πόλεμος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, η Ουάσιγκτον αποφάσισε να εμπλακεί στην Κυπριακή υπόθεση, με επιστολή του Προέδρου Λύντον Τζόνσον (Lyndon Johnson) που προειδοποιούσε τον Τούρκο ομόλογό του ότι σε περίπτωση στρατιωτικής παρέμβασης της Τουρκίας, οι ΗΠΑ δεν θα βρισκόταν στο πλευρό τους σε μία ενδεχόμενη Σοβιετική επίθεση. Η παραπάνω επιστολή σε συνδυασμό με τις φιλοσοβιετικές βλέψεις του Αρχιεπισκόπου Μακάριου τη δεδομένη περίοδο, αποσόβησαν την πολεμική σύγκρουση μετατρέποντάς την σε ένα είδος “Ψυχρού Πολέμου”.

Ακόμα και οι διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν το 1968 για την εξεύρεση κοινά αποδεκτής λύσης, δεν κατάφεραν ποτέ να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων (Markides, 2009), κατάσταση που παραμένει αμετάβλητη μέχρι και σήμερα.

1.2.4 Η Θεσμική Λειτουργία

Την ιδιομορφία και τα προβλήματα του συστήματος, συμπληρώνουν οι θεσμοί, η έλλειψη των οποίων δυσχέραινε την αμοιβαία κατανόηση και την κοινωνική επικοινωνία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, με κυριότερο τον κοινό θεσμό διακοινοτικής εκπαίδευσης (Χατζηβασιλείου, 1998). Επιπλέον, η αποχώρηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας από τα πολιτειακά όργανα που προαναφέρθηκε, είχε ως αποτέλεσμα την παράλυση ολόκληρης της θεσμικής λειτουργίας του κράτους.

Οι καταστάσεις αυτές οδήγησαν συγκυριακά και αναπόφευκτα στη διαμόρφωση ενός νέου θεσμικού πλαισίου το αποκαλούμενο “Δίκαιο της Ανάγκης” (Αποστολίδης, 2021; Σωτηρίου, 2021), διασώζοντας την υπόσταση της Κύπρου. Το 1964 με τον Νόμο Περί Απονομής Δικαιοσύνης, πέραν της συγχώνευσης των δικαστηρίων σε ένα Ενιαίο Ανώτατο Δικαστήριο, καταργήθηκε και το καθεστώς της εκδίκασης Ελληνοκύπριων από Ελληνοκύπριους δικαστές και Τουρκοκύπριων από Τουρκοκύπριους δικαστές. Οι νομολογίες του δημιούργησαν μια νέα έννομη τάξη, που εδράζεται στην αρχή ότι ειδικές περιστάσεις μπορούν να καταστήσουν ως αποτελεσματικούς, εφαρμοστέους και έγκυρους, νόμους που εκφεύγουν του Συντάγματος, προκειμένου να εξασφαλιστεί η έννομη τάξη αυτή (αποτυπώθηκε στην υπόθεση *Attorney General of the Republic v. Mustafa Ibrahim and Others*, 1964, *Cyprus Law Report* 195 που εκδόθηκε από το Ενιαίο Ανώτατο Δικαστήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας) (Στεργίου, 2022).

Με τον τρόπο αυτόν, έγινε σαφές ότι παρόλο που το Σύνταγμα είναι ο υπέρτατος νόμος του Κράτους, όταν αδυνατεί να αντιμετωπίσει μία έκτακτη και πρωτόγνωρη κατάσταση που καταστρατηγεί τον πυρήνα του ή όταν τα θεσμικά όργανα του κράτους δε μπορούν να λειτουργήσουν, σύμφωνα με το Δίκαιο της Ανάγκης, η νομοθετική εξουσία νομοθετεί προς όφελος του λαού (Στεργίου, 2022). Την εγκυρότητα της απόφασης αυτής (παρά το γεγονός ότι εκδόθηκε από Ελληνοκύπριους δικαστές), αναγνώρισε εμμέσως και η τουρκοκυπριακή πλευρά (Νικολάτος, 2014).

Η ενότητα του κειμένου του Συντάγματος διασπάται από τη νέα συνταγματική τάξη, χωρίς όμως να θίγεται το περιεχόμενό του. Ως εκ τούτου, δεν εδραιώνει την αναθεώρησή του αλλά μόνο την συνταγματική του μεταβολή, η οποία είναι τυπική καθώς έχει γραπτή και ρητή μορφή και όχι άτυπη (Βενιζέλος, 2000). Η ιδιαιτερότητα του Δικαίου της Ανάγκης, μονοπώλησε το ενδιαφέρον των επιστημονικών συζητήσεων για το κατά πόσο η νομιμοποιητική βάση της Κυπριακής Δημοκρατίας που εκφράζεται από την εξουσία της κυβέρνησης ήταν “de jure” ή “de facto” (Tornaritis, 1972).

1.3 Ο Μετασχηματισμός της Κοινωνίας την Περίοδο της Ανεξαρτησίας

Το γεγονός ότι ο ραγδαίος μετασχηματισμός της κοινωνίας διαδραματίστηκε την περίοδο της ανεξαρτησίας, δεν άρει το γεγονός ότι είχαν συντελεστεί σημαντικές κοινωνικές μεταβολές και κατά την περίοδο της βρετανικής αποικιοκρατίας. Σημαντικό σταθμό

αποτελέσαν τα μέτρα της βρετανικής διοίκησης που οδήγησαν στο σχηματισμό της εργατικής τάξης και μιας μικρομεσαίας αστικής τάξης, αλλά κυρίως αυτά που συντέλεσαν στη δημιουργία μιας αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

Ωστόσο, την περίοδο της ανεξαρτησίας πραγματοποιήθηκε η μετατροπή της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας (που μέχρι τότε αριθμούσε το 80% του συνολικού πληθυσμού, με το 20% να ζει στις πόλεις, από τις οποίες η Λεμεσός ήταν με ιδιαίτερα σημαντική οικονομική διαφορά, η πιο επιτυχημένη) σε μία νεωτεριστική, που με τη βοήθεια της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης από το 1960 και μετά (Κωνσταντινίδης, 1995) επιταχύνθηκε. Την περίοδο προ του πραξικοπήματος, η Κύπρος διέθετε το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα στην περιοχή, μετά το Ισραήλ. Η διχοτόμηση του νησιού το 1974, έφερε στην επιφάνεια μία ύφεση μικρής διάρκειας την οποία ακολούθησε ακόμα μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη τις δεκαετίες του '80 και του '90.

Η παράλληλα χρονικά κρίση που επικρατούσε στο Λίβανο σε συνδυασμό με τις ξένες επενδύσεις στον τουρισμό, είχαν ως αποτέλεσμα αυτό που μέχρι σήμερα αποκαλείται “οικονομικό θαύμα”. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε και το λόγο που η Κυπριακή Δημοκρατία κατάφερε να εκπληρώσει όλα εκείνα τα κριτήρια ένταξης που την έκαναν ευρωπαϊκή χώρα τον Μάιο του 2004, μετατρέποντας έτσι το εθνικό της πρόβλημα σε ευρωπαϊκό. Τέλος, τεράστιο όφελος από την οικονομική ανάπτυξη υπήρξε η δημιουργία των νέων αστικών στρωμάτων, αλλάζοντας ολοκληρωτικά το δομικό κορμό της κοινωνίας.



Εικόνα 1.5 Η Είσοδος της Κύπρου στην ΕΕ – 1η Μαΐου 2004 (Πηγή: tovima.gr)

1.4 Οι Σχέσεις της Κύπρου με τη Ρωσία

Σε συνέχεια όλου του παραπάνω ιστορικού υποβάθρου, σημαντική επιρροή στην όλη κοινωνικοπολιτική διαμόρφωση της Κύπρου, είχαν επίσης οι σχέσεις της με τη Ρωσία, μία σύντομη αναφορά στις οποίες δε θα μπορούσε να εκλείπει από την παρούσα.

Από τις αρχές κιόλας του Ψυχρού Πολέμου, η Σοβιετική Ένωση είχε στόχο την αποδυνάμωση των δεσμών του νησιού με τη δύση και την επέκταση της σοβιετικής επιρροής προς το νότο. Υπό το πρίσμα του κομμουνισμού, υποστήριξαν διάφορες πολιτικές και κοινωνικές ομάδες οι οποίες τάσσονταν υπέρ της πολιτικής της ανεξάρτητης Κύπρου (Stergiou, 2019). Οι επίσημες κυπρωτικές σχέσεις χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1960, όταν η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) εγκαθίδρυσε διπλωματικές σχέσεις με τη νεοσύστατη Κύπρο.

Μετά την Τουρκική Εισβολή του 1974 και την μη εμπλοκή του ΝΑΤΟ, ακολούθησε μία φιλοσοβιετική προπαγάνδα, με τις ευθύνες να αποδίδονται στο ΝΑΤΟ (η Κύπρος ωστόσο δεν ήταν μέλος του, οπότε η ενεργός εμπλοκή του ήταν αδύνατη). Παράλληλα επισκιάστηκε και το κύρος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας καθώς η αντίδρασή της έναντι της εισβολής δεν θεωρήθηκε ικανοποιητική, διατηρώντας μία παθητική στάση και παρέχοντας μόνο ηθική υποστήριξη (Tsardanidis, 1984).

Το 1982, υπογράφηκε μεταξύ Ρωσίας και Κύπρου διμερής συμφωνία παραίτησης από τη φορολογία, με αποτέλεσμα στις αρχές της επόμενης δεκαετίας η Κύπρος να είναι μία από τις ελάχιστες καπιταλιστικές χώρες με θεσμικό πλαίσιο για τις εκροές και τις εισροές ρωσικού κεφαλαίου (η συμφωνία υιοθετήθηκε αργότερα και από τα περισσότερα πρώην μέλη της Σοβιετικής Ένωσης). Ακόμα και η ένταξη του νησιού στην ΕΕ το 2004 με τις συνακόλουθες νομοθετικές αλλαγές, δεν επηρέασε σημαντικά αυτήν την κατάσταση.

Η αναγνώριση της Ρωσίας, από την πλευρά της Κύπρου, ως διαδόχου της ΕΣΣΔ άνοιξε την αμυντική πολιτική και συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών, δεδομένου ότι η Κυπριακή Δημοκρατία δεν περιοριζόταν από δεσμούς συμμαχιών (π.χ. ΝΑΤΟ), με την πρώτη συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας να υπογράφεται τον Μάρτιο του 1996 περιλαμβάνοντας την αγορά ρωσικού στρατιωτικού υλικού έναντι 430,5 εκατομμυρίων ευρώ (Stergiou, 2019). Στη συνέχεια ακολούθησαν αγορές αρμάτων, ελικοπτέρων και πυραύλων εδάφους – αέρος με αποκορύφωμα την αγορά των αντιαεροπορικών S-300 τον Ιανουάριο του 1997, κάτι που προκάλεσε την έντονη αντίδραση των ΗΠΑ και της Τουρκίας. Ένα χρόνο αργότερα η κυπριακή κυβέρνηση υπέκυψε στην πίεση του τότε προέδρου των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον και της Άγκυρας,

μεταβιβάζοντας το αντιαεροπορικό σύστημα το 1999 στην Ελληνική Πολεμική Αεροπορία (εγκαταστάθηκε στην Κρήτη όπου βρίσκεται μέχρι και σήμερα) με αντάλλαγμα εναλλακτικό οπλισμό από την Ελλάδα (Tsardanidis & Nicolaou, 1998).

Πέντε χρόνια αργότερα, ακολούθησε η καταψήφιση του Σχεδίου Ανάν, όπου σημαντική ήταν η συμβολή του πανίσχυρου Κομμουνιστικού Κόμματος ΑΚΕΛ (αναφορά στο οποίο ακολουθεί σε επόμενο κεφάλαιο), το οποίο αποτελούσε σύμμαχο της Μόσχας εξαιτίας των κοινών πολιτικών τους ιδεολογιών. Άξιο αναφοράς είναι ότι πολλά από τα στελέχη του κόμματος είχαν σπουδάσει στη Μόσχα ή σε άλλες πρώην σοσιαλιστικές χώρες (Stergiou, 2017).

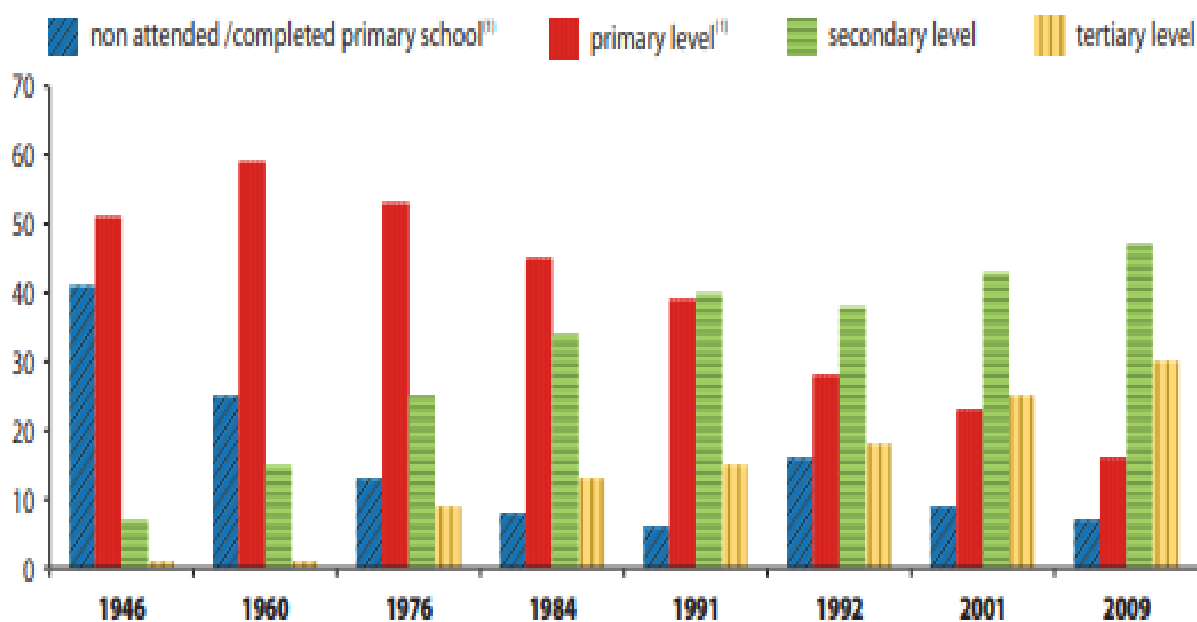
Το 2010, ακολούθησε νέα συμφωνία αποφυγής φορολόγησης μεταξύ των δύο χωρών, γεγονός που αύξησε ακόμα περισσότερο τις επενδύσεις στο νησί. Τα επόμενα χρόνια, πολλές ξένες εταιρίες που επιθυμούσαν να συναλλάσσονται με τη Ρωσία χρησιμοποιούσαν κυπριακές θυγατρικές ώστε να επωφεληθούν από την ευνοϊκή φορολογία. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργήθηκε η φήμη ότι το νησί αποτελεί ένα κέντρο για “ξέπλυμα χρήματος” (φήμη η οποία στερείται πραγματικών απτών αποδείξεων) (Stergiou, 2019). Δεν είναι λίγοι αυτοί που θεωρούν την Κύπρο τον “αδύναμο κρίκο” στο Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Σύστημα, λόγω των ρωσικών χρημάτων, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν απειλή για τις τράπεζες άλλων χωρών στην ενιαία αγορά και να δημιουργήσουν κινδύνους για την ευρωπαϊκή δημοκρατία (Rettman, 2018).

Οι διαχρονικά ομαλές και φιλικές σχέσεις μεταξύ Κύπρου και Ρωσίας τείνουν να διαταραχθούν μετά την πρόσφατη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία (στις 24 Φεβρουαρίου 2022), καθώς η Ολομέλεια της Κυπριακής Βουλής καταδίκασε με ψήφισμα την παραπάνω ενέργεια και στήριξε την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας εντός των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων και τάχθηκε υπέρ του σεβασμού του διεθνούς δικαίου. Δεδομένου ότι οι σχέσεις των δύο χωρών δεν έχουν διασταυρωθεί αντιδιαμετρικά μέχρι σήμερα, οι εξελίξεις στο συγκεκριμένο ζήτημα μπορούν να επηρεάσουν την Κύπρο σε ολόκληρο το κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό της σύστημα.

1.5 Το Επίπεδο Εκπαίδευσης

Τέλος, ολοκληρώνοντας το πρώτο κεφάλαιο, κρίνεται σκόπιμη μία σύντομη αναφορά στο επίπεδο εκπαίδευσης της Κύπρου, το οποίο παρουσιάζει μία σταθερή και δυναμική ανοδική πορεία, καθώς ο αριθμός των ατόμων με δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση

αυξάνεται έναντι της μείωσης των ατόμων που έχουν μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Σχεδιάγραμμα 1.1).



Σχεδιάγραμμα 1.1 Το Ποσοστό του Πληθυσμού ανά Επίπεδο Εκπαίδευσης

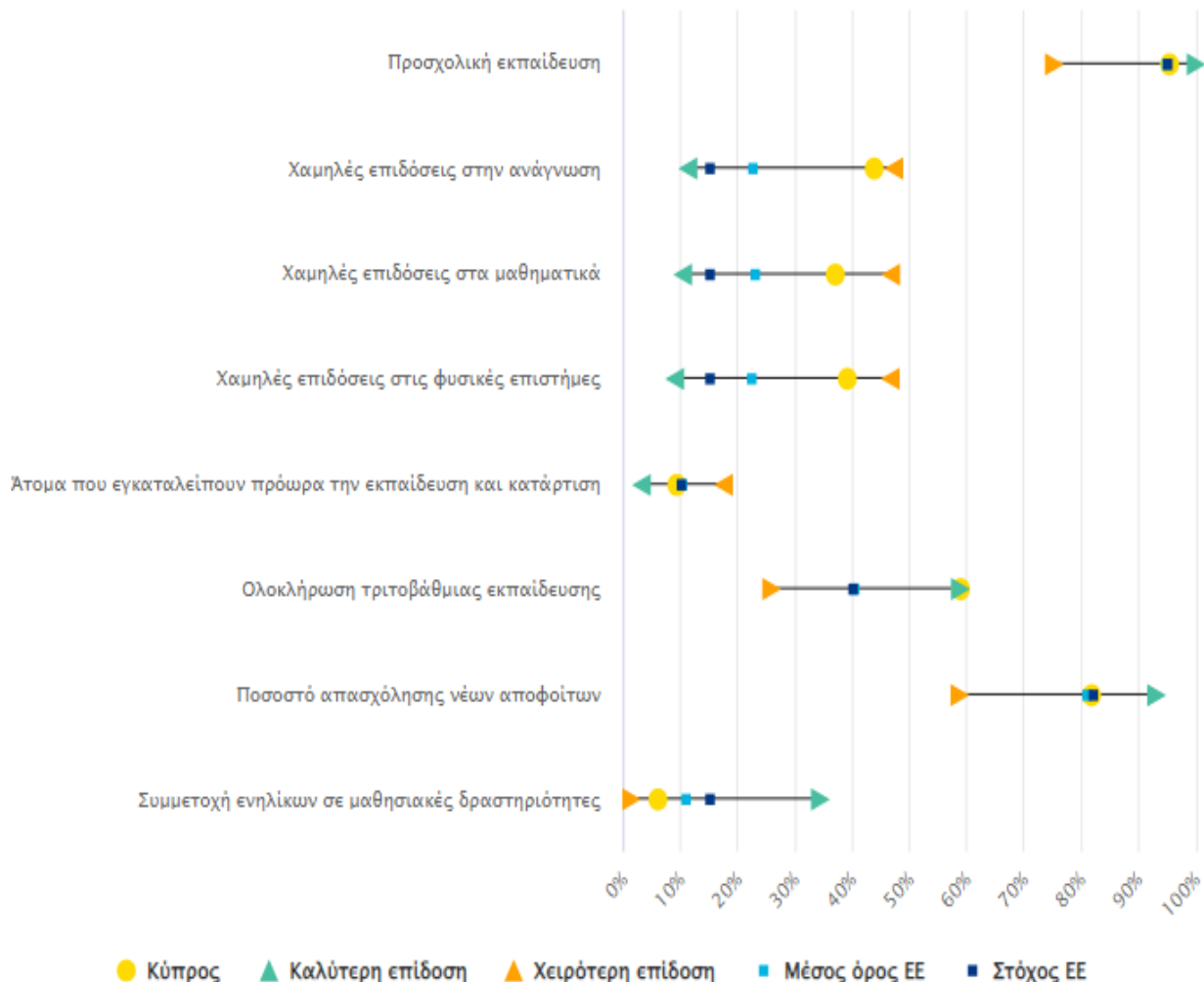
(Πηγή: cystat.gov.cy)

Συγκεκριμένα, το 2009 τα άτομα με δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελούσαν το 77% του πληθυσμού μεταξύ 15-64 ετών σε σχέση με το 56% του 1992 και το 34% του 1976.

	Primary education		Uppersecondary		Tertiary education	
	EE	Cyprus	EE	Cyprus	EE	Cyprus
2004	31,4	35,6	45,8	34,9	21,4	29,4
2005	30,5	33,4	46,6	37,9	22,4	28,8
2006	29,9	30,5	46,7	39,0	22,8	30,5
2007	29,1	27,9	46,8	38,9	23,4	33,1
2008	28,6	26,9	47,0	38,6	24,2	34,5
2009	27,9	27,6	46,7	38,3	25,1	34,1
2010	27,2	25,9	46,7	38,5	25,8	35,6

Πίνακας 1.1 Το Ποσοστό Πληθυσμού Ηλικίας 25 – 64 ετών ανά Επίπεδο Εκπαίδευσης σε Κύπρο και ΕΕ (Πηγή: ec.europa.eu/eurostat)

Σε σύγκριση με την ΕΕ (Πίνακας 1.1) το επίπεδο εκπαίδευσης στην Κύπρο είναι υψηλό, γεγονός που βοήθησε την κυπριακή οικονομία να επεκταθεί σε απαιτητικότερους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, όπως οι λογιστικές και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και να απομακρυνθεί από τομείς που είχε λιγότερο συγκριτικό πλεονέκτημα, όπως η βιομηχανία και η γεωργία.



Σχεδιάγραμμα 1.2 Η Θέση της Κύπρου σε σχέση με τις Υψηλότερες και τις Χαμηλότερες Επιδόσεις της ΕΕ (Πηγή: or.europa.eu)

Προσεγγίζοντας τη σημερινή εποχή, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη βελτίωση του εκπαιδευτικού τομέα και κατ' επέκταση του όλου κοινωνικού επιπέδου, με εστίαση στους εκπαιδευτικούς. Παράλληλα πραγματοποιούνται σημαντικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση με μεγάλο ποσοστό δαπανών (τόσο κρατικών όσο και ιδιωτικών από τους γονείς) και δίνεται μεγάλη βαρύτητα στον εκσυγχρονισμό όλων των βαθμίδων.

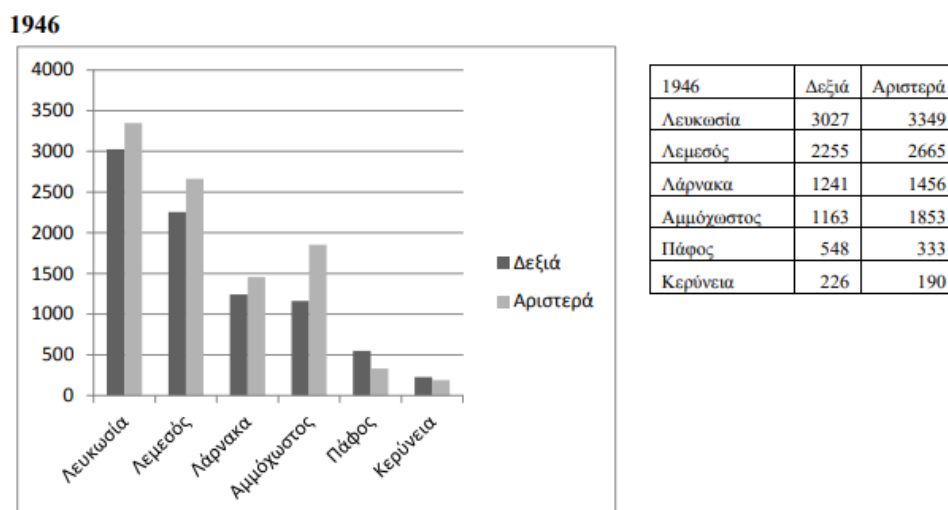
Η σύντομη αυτή ανάλυση του επιπέδου εκπαίδευσης, αντικατοπτρίζει την όλη σημαντική βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των Κυπρίων και όπως έχει πει ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της Αρχαίας Ελλάδας, ο Σωκράτης: «*Η παιδεία, καθάπερ ευδαίμων χώρα, πάντα τ' αγαθά φέρει*», με ότι αυτό συνεπάγεται για τις επιλογές που διαχρονικά έλαβε η Κύπρος στον κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό τομέα και με την ελπίδα (δεδομένης της εκθετικής βελτίωσης του μορφωτικού επιπέδου) ότι θα λάβει ακόμα σοφότερες στο μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1 Η Ιστορική Εξέλιξη του Συστήματος

Οι απαρχές του πολιτικού συστήματος πηγάζουν από την περίοδο της κυριαρχίας των Βρετανών με την παραχώρησή της το 1878 από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, έως το 1960 με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου, με κύριο αίτημα, τη διεκδίκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης που ήταν συνυφασμένο της ένωσης με την Ελλάδα (Γιαλλουρίδης, 1993).

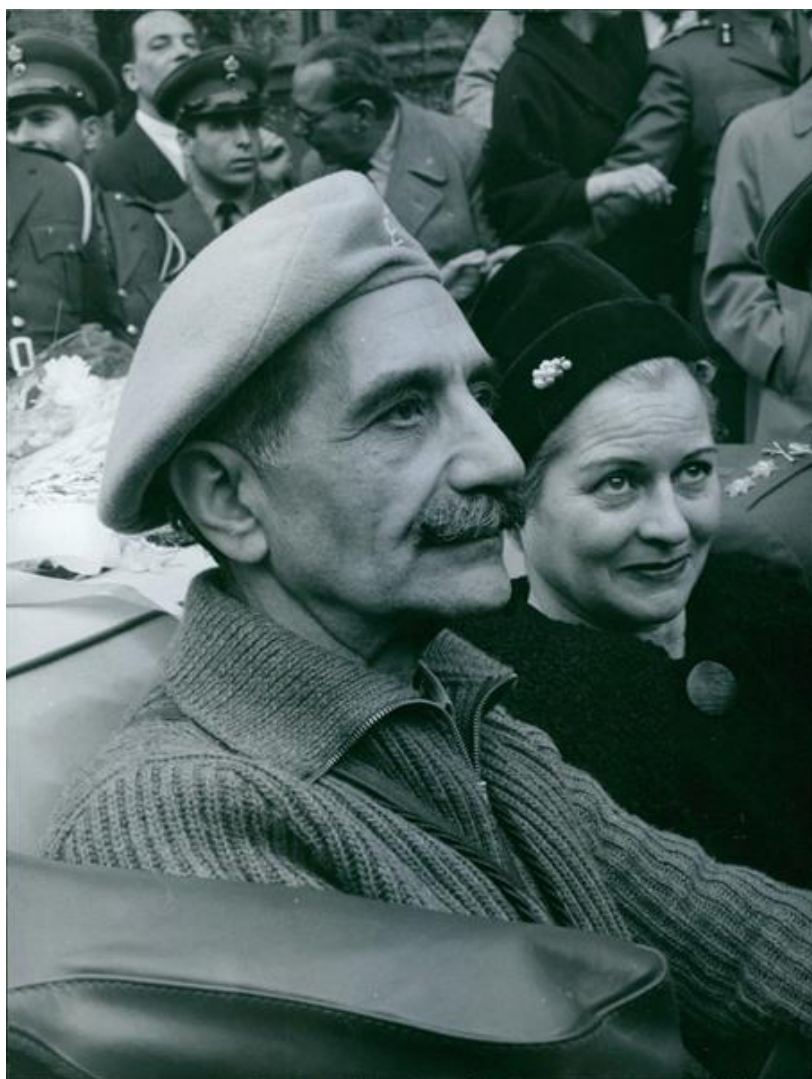
Ηγετική μορφή, με απόλυτη πολιτική επιρροή και κυριαρχία υπήρξε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος στα μέσα του 20ού αιώνα. Ο ρόλος της Εκκλησίας διαδραμάτισε άκρως σημαντικό ρόλο στον πολιτικό βίο, γεγονός που οδήγησε στο χαρακτηρισμό του ως θρησκευτικοποιημένο (Αναγνωστοπούλου, 1998-1999), με τις αποφάσεις της να έχουν αντίκτυπο μέχρι και σήμερα. Το απόλυτο αυτό θρησκευτικοποιημένο πολιτικό σκηνικό ανατράπηκε με την ίδρυση του ΚΚΚ (σημερινού ΑΚΕΛ), το οποίο ενσωμάτωσε στο ενεργητικό του την υποστήριξη μεγάλου μέρους του Κυπριακού λαού, περιορίζοντας με τον τρόπο αυτό την αποκλειστικότητα της Εκκλησίας. Η τελευταία, αντιλήφθηκε την απήχηση του ΑΚΕΛ στον κυπριακό λαό το 1946, με τα πολύ υψηλά ποσοστά που κατέγραψε στις δημοτικές εκλογές (με την επικράτηση σε 4 από τους 6 συνολικά δήμους), δημιουργώντας της έντονες ανησυχίες λόγω της εκθετικής ανόδου του κομμουνισμού (Stergiou, 1999).



Εικόνα 2.1 Εκλογικά Αποτελέσματα στους Αστικούς Δήμους το 1946

(Πηγή: Πρωτόπαπας, Η Σταδιακή Συγκρότηση ενός Άτυπου Διπαραταξιακού Συστήματος, σσ. 168)

Βαθμιαία, στα μέσα της δεκαετίας του '50, η απήχηση του κομμουνιστικού κόμματος υποβαθμίστηκε, κυρίως λόγω της αντίθεσής του στις ένοπλες αναμετρήσεις της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) κατά του Βρετανικού ζυγού για την ένωση με την Ελλάδα, υπό την ηγεσία του Γεώργιου Γρίβα. Ο τελευταίος, γνωστός με το ψευδώνυμο «Διγενής», υπήρξε αξιωματικός στον ελληνικό στρατό και αποτέλεσε μέλος της “ελίτ” των «ρομαντικών πατριωτών» (Στεφανίδης, 2010). Στα αποτελέσματα των ένοπλων συρράξεων συγκαταλέγεται η αναγνώριση του προβλήματος της Κύπρου από τους Βρετανούς. Στη συνέχεια, ο Γεώργιος Γρίβας έλαβε την απόφαση να σταματήσει τις συγκρούσεις και να στραφεί προς τη λύση ενός ανεξάρτητου κράτους. Ο απολογισμός των συγκρούσεων είναι εκατοντάδες νεκροί, συμπεριλαμβανομένων και Κυπρίων μη αγωνιστών (Παπαπολυβίου, 2010).



Εικόνα 2.2 Ο Γεώργιος Γρίβας (Πηγή: digenisidrima.gr)

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος εκλέγεται τον Αύγουστο του 1960 ως ο πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας με ποσοστό 66,29%. Στις εκλογές αυτές, στάθηκαν στο πλευρό του μικρές δεξιές δυνάμεις, ωστόσο, κάνοντας χρήση της ιδιότητας του θρησκευτικοπολιτικού ηγέτη, κατάφερε στη συνέχεια να χαίρει υποστήριξης του μεγαλύτερου μέρους των Ελληνοκυπρίων, συμπεριλαμβανομένων και των κομμουνιστών (ΑΚΕΛ), οι οποίοι στις πρώτες εκλογές στήριξαν τον πολιτικό του αντίπαλο Ιωάννη Κληρίδη. Μετά την ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας της Κύπρου, υπογράφηκε στις 16 Αυγούστου του 1960 το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, τον Δρα Φαζίλ Κιουτσούκ, τον Σερ Χιου Φουτ και τους Προξένους Τουρκίας και Ελλάδας Βεκντί Τουρέλ και Γεώργιο Χιστόπουλο αντιστοίχως (Macris, 2003).

Τα παραπάνω υπήρξαν τα αποτελέσματα των συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου, όπου οι Κύπριοι δεν ήταν παρόντες, γεγονός που πυροδότησε έντονες διαμάχες για το αν το σύστημα στο οποίο η λέξη λαός εκλείπει ολοκληρωτικά, υπήρξε αντιπροσωπευτικό ή “δοτό” και “παρωχημένο” και κατά πόσο δεν υπονομεύει την έννοια της λαϊκής κυριαρχίας (Στεργίου, 2012). Το γεγονός ωστόσο της εκλογής του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας και των μελών της Βουλής πριν το Σύνταγμα τεθεί σε ισχύ, αποτελεί μία έμμεση μορφή νομιμοποίησης (Χρυσοστομίδης, 1994; Αδαμίδης, 2004).

Από τις πρώτες ενέργειες του Αρχιεπισκόπου υπήρξαν η εσωτερική οργάνωση του κράτους αλλά κυρίως η χάραξη της διεθνούς πολιτικής της Κύπρου. Η συμμετοχή του νησιού στην ομάδα των χωρών – μελών της Κοινοπολιτείας καθώς και η ένταξή του στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), που αποτελεί κορυφαία πράξη αναγνώρισης ενός κράτους – μέλους ως ισότιμο, αποτέλεσαν σταθμούς για την πολιτική ζωή της Κύπρου. Η αντίθεσή του ωστόσο στη συμμετοχή της Κύπρου στον Οργανισμό Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization – NATO), γνωστό και ως Βορειοατλαντική Συμμαχία, δημιούργησε έντονη αντιπαράθεση με τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας Κωνσταντίνο Καραμανλή, ο οποίος θεωρούσε ότι η εξωτερική πολιτική της Κύπρου πρέπει να συμβαδίζει με αυτή της Ελλάδας που ήταν προσηλωμένη προς το δυτικό κόσμο και αποστασιοποιημένη από τη Σοβιετική Ένωση (Κλάψης, 2010).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και η διάδοχη κυβέρνηση του Γεώργιου Παπανδρέου. Ωστόσο η θέση της Ελλάδας άλλαξε στρατηγικό προσανατολισμό, χρησιμοποιώντας τα διπλωματικά σχέδια του Μακαρίου προς το Σοβιετικό Μπλοκ και την εναντίωσή του στην ενσωμάτωση της Κύπρου στο NATO, για να εκμαιεύσει τη συγκατάθεση των Ηνωμένων

Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ), στην εκπλήρωση της μεγάλης ιδέας, της ένωσης της Κύπρου με τη μητέρα πατρίδα Ελλάδα (Ριζάς, 2000).

Η πλήρης πολιτική αποστασιοποίηση επήλθε την περίοδο του Στρατιωτικού Πραξικοπήματος – Χούντας (1967-1974), αφού η τελευταία υποστήριξε τις δυνάμεις που εργάζονταν προς την κατεύθυνση της κατάλυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Την ίδια χρονική περίοδο, γίνεται διακριτή όσο ποτέ άλλοτε η αντιπαράθεση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, οδηγώντας σε πολιτική διχοτόμηση (Αιμιλιανίδης, 2007). Το οξυμένο αυτό πολιτικό κλίμα ακολούθησε το πραξικόπημα εναντίον του Αρχιεπισκόπου τον Ιούλιο του 1974 και η Τούρκικη εισβολή.

2.2 Τα Κυριότερα Πολιτικά Κόμματα στην μετά της Εισβολής Εποχή

Στην Κύπρο, από το 1974 και μετά, δημιουργήθηκε ένα σταθερό κομματικό και πολιτικό σύστημα, με ισχυρή επιρροή στην οικονομία. Το κομματικό τοπίο και γενικότερα το σύστημα στο σύνολό του, έρχεται σε αντίθεση με τα περισσότερα του δυτικού κόσμου που έχουν απωλέσει τη δύναμη και τη σημασία τους, εξακολουθώντας να κατέχει εξέχουσα θέση στη διαμεσολαβητική σφαίρα μεταξύ κράτους και κοινωνίας (Bizeul, 2009).

Οι τέσσερις βασικές κομματικές παρατάξεις που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην πολιτική σκηνή του νησιού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποτέλεσαν τις μοναδικές, ήταν: το Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ), ο Δημοκρατικός Συναγερμός (ΔΗΣΥ), το Δημοκρατικό Κόμμα (ΔΗΚΟ) και το Κίνημα Σοσιαλδημοκρατικών (ΕΔΕΚ) (Ζαβού, 2002; Κατσουρίδης, 2021).

Οι αλλαγές στο πολιτικό σύστημα που λαμβάνουν χώρα στην υπόλοιπη Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας, δεν παρατηρούνται στο αντίστοιχο Κυπριακό. Οι λόγοι είναι διάφοροι, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι η αργοπορημένη εδραίωση του καπιταλισμού στην Κύπρο, το μικρό μέγεθος της χώρας, το ανεπίλυτο εθνικό ζήτημα και ο γενικότερος τρόπος με τον οποίο η χώρα εντάθηκε στο διεθνή καταμερισμό ισχύος μέσω των αποικιοκρατικών δομών (Στεργίου, 2022). Τα τέσσερα αυτά πολιτικά κόμματα αποτελούν ένα ισχυρό πλαίσιο συνέχειας με το παρελθόν, αφού ως οργανισμοί διαθέτουν μία θεσμική κουλτούρα και έναν τρόπο λειτουργίας που δύσκολα αλλάζει, με σημαντική επιρροή στο κοινωνικό και οικονομικό σύστημα καθώς και στο εργασιακό – συνδικαλιστικό τοπίο.



Εικόνα 2.3 Εκλογικά Αποτελέσματα 2021 – Ποσοστά Κομμάτων (Πηγή: offsite.com.cy)

	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΣΥ	ΑΚΕΛ	ΔΗΚΟ	ΕΛΑΜ	ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ	ΕΔΕΚ	ΔΗΠΑ/ΣΔΔ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ	20	5	6	3	1	2	1	2
ΛΕΜΕΣΟΣ	12	3	3	2	1	1	1	1
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ	11	4	3	2	1	0	0	1
ΛΑΡΝΑΚΑ	6	2	1	1	1	0	1	0
ΠΑΦΟΣ	4	1	1	1	0	0	1	0
ΚΕΡΥΝΕΙΑ	3	2	1	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	56	17	15	9	4	3	4	4

Εικόνα 2.4 Εκλογικά Αποτελέσματα 2021 – Έδρες ανά Περιφέρεια (Πηγή: cyprusnews.eu)

2.2.1 Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού

Αποτελεί μετεξέλιξη του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ) που ιδρύθηκε το 1926 και συνέβαλε ενεργά στους εργατικούς αγώνες και τη συνδικαλιστική οργάνωση της εργατικής τάξης στην Κύπρο. Το ΑΚΕΛ ήρθε απέναντι στις συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου, θεωρώντας ότι υπονομεύουν την Κύπρο και ότι τη θέτουν υπό την κηδεμονία των εγγυητριών δυνάμεων (Κ.Ε ΑΚΕΛ, 1978). Στη μετά του 1974 εποχή, εξακολούθησε να διατηρεί το μεγαλύτερο μέρος των εργατών και των αγροτών καθώς και ένα αξιοσημείωτο μέρος της μικροαστικής τάξης. Υπήρξε το κόμμα που μέχρι την καταπήφιση του σχεδίου Ανάν το 2004, διατηρούσε τις στενότερες σχέσεις με την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Καθοδηγείται από τη Μαρξιστική ιδεολογία, η οποία αποτέλεσε το φάρο κατά την κοινωνικοπολιτική ανάπτυξη στο 19ο και 20ό αιώνα (Δίγκλης, 2010). Σήμερα αποτελεί το βασικό αντίπαλο του κυβερνώντος κόμματος ΔΗΣΥ, με πρόεδρο τον Στέφανο Στεφάνου από τον Ιούλιο του 2021.



Εικόνα 2.5 Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (Πηγή: akel.org.cy)

2.2.2 Δημοκρατικός Συναγερμός

Ιδρύθηκε το 1976 με πρωτοβουλία του Γλαύκου Κληρίδη, που διατέλεσε Πρόεδρος της Βουλής καθώς και Πρόεδρος της Δημοκρατίας και αποτελεί κόμμα της κεντροδεξιάς

(Fraustmann, 2008). Συσπείρωσε στις τάξεις του το μεγαλύτερο κομμάτι της αντιμακαριακής παράταξης, σημαντική μερίδα της αστικής τάξης καθώς και εθνικιστικές ομάδες. Σημαντικός εξελικτικός σταθμός για το Συναγερμό αποτέλεσε η Διακήρυξη για την Ευρωδημοκρατία το 1998, όπου είχαμε την εκ νέου προσαρμογή των αρχών του κόμματος σε αρκετούς τομείς, συμπεριλαμβανομένου και του οικονομικού, με βάση τα διεθνή δεδομένα καθώς και τα δεδομένα της ΕΕ. Αυτό οφείλεται στη γενικότερη θέση του κόμματος στην εξωτερική πολιτική, καθώς ανέκαθεν υποστήριζε την επιτάχυνση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την ομοσπονδιοποίηση της Ευρώπης. Αποτελεί το κυβερνών κόμμα σήμερα με Πρόεδρο τον Αβέρωφ Νεοφύτου, διάδοχο του Νίκου Αναστασιάδη, Προέδρου πλέον της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο οποίος ανέλαβε τα ηνία από τον Δημήτρη Χριστόφια της παράταξης του ΑΚΕΛ, στις 28 Φεβρουαρίου του 2013. Η στάση του κόμματος μπορεί να χαρακτηριστεί ως “συντηρητική”, ενώ υποστηρίζει σθεναρά την οικονομία της ελεύθερης αγοράς.



**ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ
ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ**

Εικόνα 2.6 Δημοκρατικός Συναγερμός (Πηγή: disy.org.cy)

2.2.3 Δημοκρατικό Κόμμα

Πρόκειται για ένα κεντρώο κόμμα, με μία δεξιά φιλελεύθερη και συντηρητική πολιτικοϊδεολογική αντίληψη, που ιδρύθηκε την ίδια περίοδο με το ΔΗΣΥ και επί προεδρίας του Τάσσου Παπαδόπουλου ακολούθησε μία περισσότερο σοσιαλδημοκρατική φιλοσοφία. Αποτελέσε τη συνέχεια της πολιτικής – αγωνιστικής γραμμής του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, πρωτοβουλία του οποίου αποτελεί και η ίδρυσή του (Γιαλλουρίδης, 1993), με πρώτο πρόεδρο

τον Σπύρο Κυπριανού, τότε Υπουργό Εξωτερικών της κυβέρνησης του Αρχιεπισκόπου και αργότερα διάδοχό του στη θέση του Προέδρου. Η στάση του κόμματος στη πάροδο του χρόνου μπορεί να χαρακτηριστεί ως περισσότερο μετριοπαθής και για πολλούς αποτελεί κόμμα με ασαφή ιδεολογική ταυτότητα, αν και το πρόγραμμά του αποτελείται κυρίως από διακηρυκτικούς στόχους που θέτει ο εκάστοτε ηγέτης του. Αξιοσημείωτη είναι η σκληρή θέση του απέναντι στο Κυπριακό ζήτημα καθώς και η σθεναρή του αντίστασή του στο Σχέδιο “Ανάν” (Συρίγος, 2005). Γενικότερα, η σκληροπυρηνική του θέση και οι εθνικιστικοί του τόνοι στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής είναι αδιαμφισβήτητοι. Οι υποστηρικτές του ΔΗΚΟ απασχολούνται κυρίως στο δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα και ανήκουν επί το πλείστον στη ΣΕΚ (Συνομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου), οργάνωση στην οποία θα αναφερθούμε σε μεταγενέστερο κεφάλαιο. Με βάση τα αποτελέσματα των τελευταίων εκλογών αποτελεί την τρίτη ισχυρότερη πολιτική δύναμη στο νησί με πρόεδρο το Νικόλα Παπαδόπουλο από το Δεκέμβριο του 2013.



Εικόνα 2.7 Δημοκρατικό Κόμμα (Πηγή: democraticparty.org.cy)

2.2.4 Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών

Ιδρύθηκε έπειτα από παραίνεση του Μακαρίου το 1969 από τον Βάσσο Λυσσαρίδη (προσωπικό ιατρό του Αρχιεπισκόπου και μέλος της επιτροπής για την αποκατάσταση της

δημοκρατίας στην Ελλάδα) και όπως υποδηλώνει και η ονομασία του ανήκει στο σοσιαλδημοκρατικό χώρο με έντονα όμως εθνικιστικά στοιχεία, πράγμα που οφείλεται και στην περίοδο ίδρυσής του, η οποία συνέπεσε με τη δικτατορία στην Ελλάδα. Αποτελεί το τέταρτο σε σειρά κόμμα στην Κύπρο με βάση την κατανομή των εδρών στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές του 2021 (μαζί με το Εθνικό Λαϊκό Μέτωπο – ΕΛΑΜ και τη Δημοκρατική Παράταξη – ΔΗΠΑ). Διατήρησε περισσότερο από κάθε άλλο κυπριακό κόμμα αρκετά στενές σχέσεις με τα ελληνικά πολιτικά κόμματα και κυρίως με το ΠΑΣΟΚ, το οποίο θεωρείται το αντίστοιχο πολιτικό κόμμα στην Ελλάδα. Η αρχική ονομασία του ήταν «Ενιαία Δημοκρατική Ένωση Κέντρου». Απορρόφησε πολύ σημαντικό μέρος φοιτητών, προοδευτικών διανοούμενων καθώς και την εργατική και την αγροτική τάξη. Η ΕΔΕΚ διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στα πρώτα κρίσιμα χρόνια της ανεξαρτησίας, με πολλά από τα μέλη της να ιδρύουν παραστρατιωτικές οργανώσεις για να προστατεύσουν τον Μακάριο από τους αντιπάλους του, κατά τη διάρκεια της εισβολής των Τούρκων το 1974. Από το 1980 και έπειτα, η παράταξη επέδειξε έναν περισσότερο ευρωπαϊκό προσανατολισμό, χωρίς όμως να απωλέσει τα πατριωτικά της στοιχεία (Ομήρου, 2021). Στο συνδικαλιστικό – εργασιακό τομέα συνδέεται στενά με τη ΔΕΟΚ καθώς ενστερνίζονται κοινή πολιτική και ιδεολογική γραμμή. Σημερινός Πρόεδρος του κόμματος είναι ο Μαρίνος Σιζόπουλος, αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του στη 1 Μαρτίου του 2015.



Εικόνα 2.8 Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών (Πηγή: edek.org.cy)

Το πολιτικό σκηνικό της Κύπρου ολοκληρώνεται με το ΕΛΑΜ που ιδρύθηκε το 2008, τη ΔΗΠΑ που ιδρύθηκε το 2018 και το Κίνημα Οικολόγων με έτος ίδρυσης το 1996. Η σύντομη ιστορία αυτών των κομμάτων σε συνδυασμό με τη μικρότερη απήχηση που έχουν στον κυπριακό λαό σε σχέση με τα παραδοσιακά μεγάλα κόμματα, δεν καταστούν σαφές το αν θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στο κυπριακό πολιτικό σύστημα στο μέλλον. Οι έδρες που καταλαμβάνουν στις εκλογές, περιορίζουν τη δράση τους μόνο σε θεωρητικό επίπεδο, δίχως να έχουν δοκιμαστεί στην πράξη. Ωστόσο, η δομή, η οργάνωση, η λειτουργία και οι συναναστροφές τους με τους υπόλοιπους δρώντες του κοινωνικοπολιτικού, εργατικού και οικονομικού συστήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, δε διαφοροποιούνται.

2.2.5 Εγώ ο Πολίτης

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στο κόμμα “Εγώ ο Πολίτης”, το οποίο ιδρύθηκε από Ρώσους ολιγάρχες στους οποίους έχει χορηγηθεί η κυπριακή υπηκοότητα και ανάμεσα στις βασικές του θέσεις είναι η διαίρεση του νησιού. Ιδρυτής του κόμματος είναι ο Αλεξέι Βολομπόεφ, επιχειρηματίας και κάτοχος εστιατορίου στη Λεμεσό και ιδιοκτήτης του “Russian Wave”, ρωσόφωνου ραδιοφωνικού σταθμού στην Κύπρο. Τα επόμενα χρόνια αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε ολόκληρο το πολιτικό τοπίο της Κύπρου.



Εικόνα 2.9 Εγώ ο Πολίτης (Πηγή: sigmalive.com)

2.3 Η Επιρροή και η Παράδοση Συνεργατικότητα των Κομμάτων στην Κύπρο

Τα πολιτικά κόμματα στην Κύπρο, ασκούν καθοριστική επιρροή στα πολιτικά γεγονότα και αποτελούν τον κύριο διαμεσολαβητή μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας. Η δράση τους δεν περιορίζεται στην ανταλλαγή απόψεων στο κοινοβούλιο και στη ψήφιση ή καταψήφιση νομοσχεδίων, αλλά επεκτείνεται σε πολλούς πολιτικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, όπως για παράδειγμα στις επιχειρήσεις. Το γεγονός αυτό μπορεί να μην αποτελεί την επίσημη θέση των κομμάτων, ωστόσο μαρτυρείται από την όλη δράση τους.

Η παραδοξότητα της όλης πολιτικής κατάστασης, γίνεται εντονότερη αν αναλογιστεί κανείς ότι πρόκειται για μία προεδρική δημοκρατία, στην οποία οι βουλευτικές εκλογές παραμερίζονται σε δευτερεύουσας σημασίας ρόλο (Μέλισσας, 1996). Σε αντίθεση με το κυπριακό κομματικό σύστημα, στο αντίστοιχο σύστημα της Ελλάδας υπερισχύουν ακόμα και σήμερα τα στοιχεία της οθωμανικής κληρονομιάς και τα κόμματα χρησιμοποιούν το κράτος ως αντικείμενο εκμετάλλευσης, σε ένα θολό σύστημα που έχει εμφανέστατα τη μορφή πελατειακών σχέσεων.

Η αποικιοκρατική διοίκηση στην Κύπρο, διασφάλισε ότι αυτό το είδος πελατειακών σχέσεων δεν έφτασε ποτέ στο επίπεδο και τις διαστάσεις που παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα, αφού τα πολιτικά κόμματα κινούνται με γνώμονα τα ιδεολογικά τους προγράμματα (χωρίς αυτό να αναιρεί την ύπαρξη τέτοιου είδους σχέσεων σε μικρότερο βαθμό). Οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί των κομμάτων και των ομάδων συμφερόντων προκύπτουν συνήθως από τις οικογενειακές παραδόσεις, χωρίς όμως να παρατηρούνται σημαντικές ταξικές διαφορές και κατ' επέκταση ταξικά εμπόδια (Stergiou, 2009).

Η συνεργατική νοοτροπία που επικρατεί σε ολόκληρο το κοινωνικοοικονομικό σύστημα της Κύπρου και στις σχέσεις μεταξύ εταίρων αντανάκλαται και στο πολιτικό σύστημα. Η άμεση σχέση των κομμάτων με άλλους κοινωνικούς δρώντες, όπως για παράδειγμα τα συνδικάτα, φανερώνεται από το γεγονός ότι οι πρωτεργάτες και στην κορυφή της ιεραρχίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων είναι παράλληλα πολιτικοί και βουλευτές κομμάτων. Οι σχέσεις αυτές αλληλεξάρτησης υποθάλλουν βέβαια ένα μεγάλο κίνδυνο, που είναι η υπονόμηση της αυτονομίας των συνδικάτων από τις κομματικές δομές και τις κοινοπολιτικές κοινωνικές συγκρούσεις (Zervakis & Costeas, 2010).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικοϊδεολογικής ισορροπίας αποτελεί το ΑΚΕΛ και η εργατική ομοσπονδία ΠΕΟ, με τον κοινό κομμουνιστικό προσανατολισμό, την αποδοχή της ΕΕ ως θεσμό αλλά την απόρριψη των πολιτικών της, την αντίδρασή τους στο νόμισμα του ευρώ (όπως άλλωστε και τα περισσότερα ευρωπαϊκά κομμουνιστικά κόμματα και οργανώσεις) και πληθώρα άλλων κοινών ιδεολογικών προσανατολισμών. Η συνεργατική στάση λοιπόν όλων των κοινωνικών εταίρων, διαπερνά όλες τις πτυχές της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής, λόγω της ιδιαίτερα ισχυρής διασύνδεσης τόσο των κομμάτων μεταξύ τους, όσο και των κομμάτων με τις ενώσεις – οργανώσεις που συναναστρέφονται, ακόμα και αν υπάρχουν μεταξύ τους τυπικά αγεφύρωτες διαφορές σε προγραμματικό και εννοιολογικό επίπεδο.

2.4 Το Πολίτευμα

Για τη σύνταξη του Συντάγματος κλήθηκε μικτή επιτροπή, αποτελούμενη όχι μόνο από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους, αλλά και Ελλαδίτες και Τούρκους, γεγονός αντιφατικό με το δυτικό πολιτικό πολιτισμό και τη συνταγματική παράδοση, όπως αυτή αναπτύχθηκε τον 20ό αιώνα (Tornaritis, 1972). Το αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση δύο διακριτών πολιτικών οντοτήτων εντός της ίδιας πολιτείας. Η μικτή αυτή επιτροπή βασίστηκε κατά κύριο λόγο στα κείμενα των συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 του Συντάγματος, το πολίτευμα του νεοσύστατου κράτους είναι η Προεδρική Δημοκρατία, με τον ρόλο του Αντιπροέδρου να είναι ενισχυμένος καθώς αποτελεί τον θεματοφύλακα των δικαιωμάτων της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Γίνεται ρητός διαχωρισμός μεταξύ Προέδρου και Αντιπροέδρου, με τον πρώτο να είναι Έλληνα και τον δεύτερο Τούρκο, με την εκλογή τους αντίστοιχα από την ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Στο Άρθρο 2 του Συντάγματος, αναγράφονται τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι κάτοικοι της Δημοκρατίας για να αποτελούν μέρος της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Μεταξύ άλλων θα πρέπει η καταγωγή τους και η μητρική τους γλώσσα να είναι ελληνική. Τα ίδια ισχύουν αντίστοιχα και για τους Τουρκοκύπριους. Σε περίπτωση που υπάρξουν πολίτες που δεν πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις, τους δίνεται χρονικό περιθώριο τριών μηνών για να επιλέξουν την κοινότητα στην οποία επιθυμούν να ενταχθούν.

Το πολιτικό σύστημα ανήκει στα αμιγώς προεδρικά, ενώ οι βασικές του διατάξεις βασίζονται σε δύο βασικές αρχές, της δυαδικής και της κοινοτικής αυτονομίας. Οι άνισες

δηλαδή αριθμητικά κοινότητες (η ελληνοκυπριακή κοινότητα αντιπροσώπευε το 80% του πληθυσμού, η τουρκοκυπριακή το 18% και το 2% οι υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες), στηρίζονται σε ισότιμη πολιτική λειτουργία. Επιπρόσθετα, για να αποφευχθούν τυχών παρεκκλίσεις και παραβιάσεις των αρχών αυτών, τα 48 άρθρα του Συντάγματος αναγορεύθηκαν σε θεμελιώδη με την παράλληλη απαγόρευση της αναθεώρησής τους (Μέλισσας, 1996).

Στο πλαίσιο της δυαδικότητας αυτής καθιερώθηκε η αναλογία 70:30. Δηλαδή στην αστυνομία το 70% αποτελούν Ελληνοκύπριοι αστυνομικοί ενώ το 30% Τουρκοκύπριοι. Το ίδιο ισχύει για την χωροφυλακή και τα σώματα ασφαλείας. Το ποσοστό αυτό διαφοροποιείται όσον αφορά τις στρατιωτικές δυνάμεις στο νησί, ακολουθώντας την αναλογία 60:40, οι οποίες απαριθμούν συνολικά περίπου 2.000 άνδρες (Zervakis & Costeas, 2010). Όσον αφορά τις βουλευτικές θέσεις, 35 αναλογούσαν σε Ελληνοκύπριους βουλευτές και 15 σε Τουρκοκύπριους μέχρι το 1955. Έπειτα ο αριθμός των εδρών αυξήθηκε σε 80 με την αναλογία να αναπροσαρμόζεται σε 56 και 24 θέσεις αντίστοιχα (οι οποίες τουρκοκυπριακές έδρες παραμένουν κενές από το 1964).

Τέλος, σημαντικό Άρθρο για το πολίτευμα αποτελεί το 182, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στη Βουλή των Αντιπροσώπων να προβαίνει σε αναθεωρήσεις Άρθρων (εκτός από τα 48 που αναγορεύθηκαν ως θεμελιώδη) (Χατζηλοΐζου, 2003). Δεδομένων όμως των κενών εδρών των Τουρκοκυπρίων, εγείρεται το ζήτημα κατά πόσο οι τροποποιήσεις είναι Συνταγματικές, ακόμα και αν πρόκειται για αυξημένη πλειοψηφία, με το Ανώτατο Δικαστήριο ωστόσο να λαμβάνει θέση υπέρ της Συνταγματικότητας (Βενιζέλος, 2000). Το Κυπριακό Σύνταγμα έχει υποστεί μέχρι σήμερα 15 τροποποιήσεις.

2.5 Η Μορφή και η Ιδιαιτερότητα του Πολιτικού Συστήματος στην Κύπρο

Το άλυτο εθνικό πρόβλημα της Κύπρου μονοπώλησε το ενδιαφέρον των επιστημόνων, αφήνοντας με τον τρόπο αυτόν στην αφάνεια το πολιτικό σύστημα. Παρά το γεγονός ότι το πολιτικό σύστημα μετρά έξι δεκαετίες βίου, το εκλογικό σύστημα διαφοροποιήθηκε ουκ ολίγες φορές. Από το αποικιακό απλό πλειοψηφικό σύστημα που επικρατούσε μέχρι το έτος 1979, στην ενισχυμένη αναλογική και την καθολική υποχρέωση ψήφου τα έτη 1979-1981, ενώ το 1996 θεσπίστηκε το εκλογικό σύστημα της απλής αναλογικής (Νόμος 11[1] του 1996), όπου ο αριθμός των εδρών που καταλαμβάνει κάθε κόμμα είναι ανεξάρτητος της εκλογικής

περιφέρειας και υπολογίζεται συναρτήσει μόνον του εθνικού ποσοστού. Ένα από τα αποτελέσματα του νόμου αυτού ήταν η αντιπροσώπευση μικρότερων κομμάτων στη βουλή, κάτι το οποίο δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί με τα προγενέστερα πολιτικά συστήματα (Διαμαντόπουλος, 2004).

Εξαιτίας των κοινών χαρακτηριστικών στη γλώσσα, στη θρησκεία και τον πολιτισμό, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο ταύτισης του πολιτικού συστήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας με το αντίστοιχο της Ελλάδας. Παρά τις όποιες ομοιότητες όμως παρατηρούνται και σημαντικές διαφορές (Στεργίου, 2012).

Ειδοποιός διαφορά των δύο συστημάτων, συνιστά ο ρόλος των πολιτικών και οικονομικών “ελίτ” (Blondel & Müller Rommel, 2009). Παρά το γεγονός ότι το μέγεθος του νησιού σε σχέση με την Ελλάδα είναι πολύ μικρότερο, αντιστρόφως ανάλογη είναι η επιρροή των πολιτικών και οικονομικών “ελίτ” που στην περίπτωση της Κύπρου θεωρείται ιδιαίτερα αποτελεσματική (Richter, 1996). Ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον, αποτελεί η συνύπαρξη των πολιτικών κομμάτων για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής κρίσης, παρά τις όποιες εσωτερικές και πολιτικές – ιδεολογικές διαφορές τους. Πρόκειται δηλαδή για μία συναινετική δημοκρατία (Lijphart, 1999), που όχι μόνο αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις εκάστοτε κρίσεις του νησιού, αλλά και τις παρενέργειες των περισσότερο εκτεταμένων από την Ελλάδα πελατειακών σχέσεων που σχετίζονται με τον κυπριακό κοινωνικό, ακαδημαϊκό, οικονομικό και πολιτικό βίο, αλλά και των πηγών διαφθοράς που αναπτύσσονται στο νησί.

Η Κύπρος ανήκει στις ελάχιστες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των οποίων η διακυβέρνηση δεν ασκείται από τον Πρωθυπουργό, αλλά από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (όπως για παράδειγμα γίνεται και στη Γαλλία), η εκλογή του οποίου γίνεται με την απευθείας ψήφισή του και όχι μέσω μεσαζόντων (βουλευτών). Φυσικό επακόλουθο είναι να αποτελεί τον απόλυτο άρχοντα του πολιτικού και πολιτειακού συστήματος, ενώ λειτουργεί ανεξάρτητα από την πλειοψηφική εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου, όπως και η κυβέρνησή του (Ismayr, 2010). Η εξουσία που του παρέχεται είναι ασυνήθιστη, καθώς εκτός από αρχηγός του κράτους ενεργεί και ως αρχηγός της κυβέρνησης. Ο Πρόεδρος είναι ουσιαστικά ανεξάρτητος από τις κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες, γεγονός που διαφοροποιεί το κυβερνητικό σύστημα του νησιού σε σχέση με αυτά της ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης (Ker-Lindsay, 2008).

Η Συνταγματική διάρθρωση διακρίνει τρεις εξουσίες στην Κύπρο, την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική. Σύμφωνα με το Άρθρο 54 του Συντάγματος, το Υπουργικό Συμβούλιο, διορίζεται από τον Πρόεδρο, είναι υπεύθυνο και αποτελεί το σημαντικότερο

όργανο άσκησης της εκτελεστικής εξουσίας, ενώ ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος είναι υπεύθυνοι για την διασφάλισή της (Άρθρο 46 του Συντάγματος). Αντίστοιχα, η νομοθετική λειτουργία ασκείται αποκλειστικά από τη Βουλή των Αντιπροσώπων (Άρθρο 61 του Συντάγματος) ενώ η δικαστική λειτουργία από Ανώτατα ή Πρωτοβάθμια Δικαστήρια (Άρθρο 151 του Συντάγματος). Οι εξουσίες αυτές είναι αυτόνομες και κάθε μία καθορίζει τους κανόνες λειτουργίας της (Νικολάου, 2000).

Το Συμβούλιο αποτελείται από 11 βουλευτές, συγκαλείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, αναλαμβάνει αρμοδιότητες που δεν έχουν ανατεθεί ρητά στον Πρόεδρο ή στον Αντιπρόεδρο με Συνταγματική διάταξη και συμβάλει στη διαμόρφωση της πολιτικής της χώρας. Ο διορισμός των υπουργών του Συμβουλίου καθώς και η επιλογή ή απομάκρυνση των μελών του αποτελεί επίσης αρμοδιότητα του Προέδρου.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα, η απόρριψη οποιασδήποτε πολιτικής πρότασης ή νομοσχεδίου δεν αποτελεί μομφή κατά της κυβέρνησης, καθώς η Βουλή δεν έχει το δικαίωμα να άρει την εμπιστοσύνη προς την εκτελεστική εξουσία. Η ενσωμάτωση ενός νόμου, ενός ψηφίσματος, μίας σύμβασης ή οποιασδήποτε διεθνής συμφωνίας, που έλαβε την υπογραφή του Υπουργικού Συμβουλίου, είναι αδύνατη εάν δε ψηφιστεί από τη Βουλή των Αντιπροσώπων.

Στο ευρύτερο θεσμικό οικοδόμημα, πέραν των ορίων του κράτους, θα μπορούσε να γίνει παραλληλισμός με τη διαδικασία της έγκρισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Borchardt, 2016). Το Υπουργικό Συμβούλιο αντίστοιχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (καθώς αυτή έχει πάντα τη νομοθετική πρωτοβουλία στην ΕΕ) και η Βουλή των Αντιπροσώπων αντίστοιχη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η Επιτροπή μπορεί να εκδώσει νομοθετικές προτάσεις αφού πρώτα λάβει την έγκριση του Κοινοβουλίου, δίχως να υπάρχει η δυνατότητα παράκαμψής του. Το Κοινοβούλιο από την πλευρά του, έχει τη δυνατότητα και την εξουσία να κάνει δεκτή ή να απορρίψει τη νομοθετική πρόταση, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να την τροποποιήσει. Ισχύει η αρχή “Take it or Leave it”. Επίσης, αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου που έχουν να κάνουν με την αναπλήρωση του Προέδρου από τον Αντιπρόεδρο (είτε της Δημοκρατίας, είτε της Βουλής) καθώς και με την κήρυξη της χώρας σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, εγκρίνονται ή απορρίπτονται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων. Επιπλέον, σύμφωνα με τα άρθρα 48 και 67 του Κυπριακού Συντάγματος, η διάλυση της Βουλής μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με απόφαση της ολομέλειάς της και όχι από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Τέλος, με το Άρθρο 140 του Συντάγματος, δίνεται η δυνατότητα στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να παραπέμψει στο Ανώτατο Δικαστήριο απόφαση ή νόμο της Βουλής των Αντιπροσώπων για “προληπτικό” έλεγχο της συνταγματικότητάς του, πριν τη δημοσίευσή του

στην Εφημερίδα της Δημοκρατίας. Ο ρόλος του Ανώτατου Δικαστηρίου από την πλευρά του είναι η εξέταση του κατά πόσο ο νέος νόμος συνάδει ή αντιδιαστέλεται με τις πρόνοιες του Συντάγματος και κατ' επέκταση με την αρχή διάκρισης των λειτουργιών της εξουσίας (Νικολάου, 2000).



Εικόνα 2.10 Η Βουλή των Αντιπροσώπων (Πηγή: mof.gov.cy)

Λαμβάνοντας υπ' όψη λοιπόν τα παραπάνω, παρατηρούμε ότι ο θεσμικός ανταγωνισμός υπερισχύει στο πολιτειακό οικοδόμημα, το οποίο δεν περιορίζεται μόνο στον κομματικό ανταγωνισμό, σε αντιδιαστολή με τα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα (Styckow, 2007).

Όσον αφορά την κομματική βουλευτική εκλογή, χαίρει ιδιαίτερης σημαντικότητας όχι μόνο για τον έλεγχο της Βουλής των Αντιπροσώπων, αλλά κυρίως για τη βαρύτητα που αποπνέει στο πολιτικό σύστημα (πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με άλλα συστήματα). Η βαρύτητα αυτή πηγάζει από τη θέση που κατέχουν τα κόμματα και το ρόλο που διαδραματίζουν, στην κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού. Μερικά από τα στοιχεία που μαρτυρούν αυτήν την απόλυτη κομματοκρατία είναι τα ταμεία ασφάλισης και παροχής υπηρεσιών υγείας που έχουν υπό την ηγεσία τους, οι δικές τους επαγγελματικές, συνδικαλιστικές και εργατικές ομοσπονδίες καθώς και η επιρροή τους σε εταιρείες και επιχειρήσεις με τεράστια οικονομική δύναμη. Άξιο

επιστημονικής μελέτης, αποτελεί το πνεύμα συνεργασίας και η γενικότερη συγκαταβατική και αρμονική κουλτούρα που διέπει τους φορείς και τις οργανώσεις αυτές, αποτρέποντας το διχασμό και τον κατακερματισμό της κοινωνίας αλλά και ολόκληρης της χώρας γενικότερα (Στεργίου, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η ιστορία του οικονομικού συστήματος της Κύπρου αντικατοπτρίζει την εκθετική ανάπτυξη καθώς και το ριζικό μετασχηματισμό της οικονομίας του νησιού. Οι ρίζες του συστήματος έχουν βρετανική επιρροή, με το όλο δομικό σύστημα ωστόσο να είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της Κύπρου. Η κεντρική τράπεζα αντανακλά στο πρόσωπό της το βασικό ρυθμιστή, έχοντας υπό την εποπτεία της πληθώρα εμπορικών τραπεζών, οι οποίες αποτελούν τους σημαντικότερους χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

Η απαρχή του οργανωμένου οικονομικού συστήματος συμπίπτει με αυτή του τραπεζικού και συγκεκριμένα με την ίδρυση του ταμειυτηρίου “η Λευκωσία” το 1899 (πρώιμο στάδιο της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου), θέτοντας τα θεμέλια ενός ισχυρού συστήματος το οποίο άλλαξε μορφή και τρόπο λειτουργίας στο πέρασμα των χρόνων, ιδίως μετά την ανεξαρτησία του νησιού, με την κατακόρυφη ανάπτυξη της οικονομίας. Η κεντρική τράπεζα αποτέλεσε πολύ σημαντικό στυλοβάτη του τόπου, στηρίζοντας τον επιχειρηματικό κόσμο και την κοινωνία στο σύνολό της.

Προσεγγίζοντας τη σημερινή εποχή, με εξαίρεση ολιγάριθμων ειδικευμένων ιδρυμάτων, η τραπεζική λειτουργία στηρίζεται σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες με αποτέλεσμα οι στόχοι τους να ταυτίζονται με τα συμφέροντα των μετόχων τους, τα οποία και προσπαθούν να προωθήσουν μέσω της ανάπτυξης και της ισχυρής εταιρικής εικόνας. Επομένως, εξαιτίας της θέσης που κατέχουν στο οικονομικό σύστημα, υποβάλλονται και στους ανάλογους ελέγχους ώστε να εξασφαλισθεί η προώθηση των στόχων που ενθαρρύνει το δημόσιο ενδιαφέρον, όπως για παράδειγμα η εισαγωγή υπηρεσιών που είναι απαραίτητες και καθοριστικές για την ανάπτυξη της χώρας (ΚΤΚ, 2020).

3.1 Οι Επιτυχίες του Παρελθόντος στην Κυπριακή Οικονομία

Η Κύπρος παραδοσιακά αποτελούσε μία χώρα της οποίας η οικονομία βασιζόταν στη γεωργία. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 όμως, ξεκίνησε μία σταδιακή μετατροπή με την οικονομία να στηρίζεται σε ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο και σε έναν εύρωστο χρηματοπιστωτικό τομέα. Ανακάμπτοντας γρήγορα από τις καταστροφικές οικονομικές συνέπειες της Τουρκικής εισβολής, έγινε μέλος της ΕΕ και εν συνεχεία της ευρωζώνης. Το

2008 η οικονομική ανάπτυξη έφτασε σε τέτοια επίπεδα, που χαρακτηρίστηκε από διεθνείς οικονομολόγους ως “οικονομικό θαύμα” (Ιωσήφ, 2020), καθιστώντας το πρωτοφανές αυτό φαινόμενο αντικείμενο μελέτης για το διεθνή επιστημονικό κλάδο. Το ιδιαίτερο σημείο που κέντρισε το ενδιαφέρον των επιστημόνων – αναλυτών, είναι το γεγονός ότι μία μικρή και ανοιχτή οικονομία όπως αυτή της Κύπρου, φτωχή σε φυσικούς πόρους, κατάφερε μόλις σε πέντε δεκαετίες να ανακάμψει από τις καταστροφικές συνέπειες που επέφερε στο νησί η εισβολή του 1974.

Στην πραγματικότητα, η σωστή διαχείριση και χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης του νησιού, η οποία στήριξε την ανάπτυξη του τουρισμού και επέτρεψε στην Κύπρο να καθιερωθεί ως περιφερειακό οικονομικό κέντρο, αποτέλεσαν κομβικές παρεμβάσεις για την υλοποίηση του “θαύματος”. Ωστόσο, τίποτα από τα παραπάνω δε θα είχε πραγματωθεί δίχως την ορθολογική χρήση του ανθρώπινου κεφαλαίου, ο ρόλος του οποίου έπρεπε να είναι αποτελεσματικότερος αφού η εισβολή μείωσε δραματικά την παραγωγική ικανότητα του νησιού.

Στη σημερινή εποχή, οι οικονομικοί παράγοντες και η οικονομία εν γένει, ενσωματώνονται όλο και περισσότερο στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον, αφήνοντας στην αφάνεια τις καθιερωμένες πολιτικές που περιλαμβάνουν υψηλούς ρυθμούς αύξησης των κρατικών δαπανών, οι οποίες δεδομένων των νέων συνθηκών, θα μπορούσαν να αποβούν καταστροφικές για τη μακροοικονομική σταθερότητα της χώρας. Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η παρεμπόδιση της προσπάθειας εκσυγχρονισμού των θεσμών στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον, με χαρακτηριστικό παράδειγμα που ενισχύει την παραπάνω άποψη, την κατάργηση του ανώτατου ορίου επιτοκίου, η οποία ξεκίνησε να συζητείται στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και εφαρμόστηκε είκοσι χρόνια αργότερα, ενόψει της ευρωπαϊκής ένταξης.

Μία σημαντική πρόκληση του οικονομικού οικοδομήματος της Κύπρου, αποτελεί η αποφυγή του εφησυχασμού τόσο από τα οφέλη της ομπρέλας της ΕΕ, όσο και από τις θετικές ενδείξεις ανάκαμψης της οικονομικής κρίσης που προκάλεσε ο Covid – 19, ώστε να μην αποτελέσουν τροχοπέδη στις προοπτικές ανάπτυξης και μακροπρόθεσμης ευημερίας του νησιού. Η πάροδος δέκα και πλέον χρόνων από την είσοδο της χώρας στην ευρωζώνη συνοδεύτηκε από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, τα αποτελέσματα της οποίας έπληξαν την Κύπρο μερικά χρόνια αργότερα, και από την παγκόσμια υγειονομική – οικονομική κρίση που προκάλεσε ο Covid – 19, με τον κίνδυνο του εφησυχασμού ωστόσο να ελλοχεύει και τα ενδεχόμενα αποτελέσματα – επιπτώσεις που θα επιφέρει στη νησί θα φανούν μακροπρόθεσμα.

3.1.1 Οι Πολιτικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Συνθήκες του Νησιού το

1960

Επί κυριαρχίας της Βρετανικής κυβέρνησης, η διαχείριση της κυπριακής οικονομίας ήταν προσανατολισμένη προς τον πολιτικό στόχο της καλύτερης δυνατής αξιοποίησης της χώρας τους. Με βάση την τελωνειακή ένωση με το Ηνωμένο Βασίλειο, η Κύπρος αναμενόταν να εξαγάγει πρωτογενή αγαθά και να εισάγει ως αντάλλαγμα βιομηχανικά προϊόντα από τη Βρετανία. Αποτέλεσμα των ανωτέρω, ήταν η κυβέρνηση της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960 να αναλάβει μία υποανάπτυκτη οικονομία με θεμελιώδεις διαρθρωτικές αδυναμίες. Ο θετικός αντίκτυπος ωστόσο της πολιτικής της Βρετανικής κυβέρνησης αντανακλάται στις καλές υποδομές που άφησε ως κληρονομιά και στο ειδικευμένο και κατάλληλα καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, που αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη, αφού οι αρχικές συνθήκες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ανάπτυξης μίας χώρας (Ranis & Stewart, 2000).

Παρόλο που κάθε χώρα έχει τα δικά της συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, η Κύπρος μαζί με ορισμένες ακόμα ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες, μοιράζονται ορισμένα στοιχεία τα οποία αποτελούν καταλυτικούς παράγοντες για την εκτόξευση των οικονομικών δυνατοτήτων τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Κορέα και η Σιγκαπούρη, δύο σχετικά μικρές οικονομίες με περιορισμένους φυσικούς πόρους, στις οποίες όπως και στην περίπτωση της Κύπρου, η αποικιοκρατία κληροδότησε σημαντικές υποδομές και καταρτισμένο ανθρώπινο κεφάλαιο, βασικές προϋποθέσεις για την οικονομική αναζωπύρωση μίας χώρας.

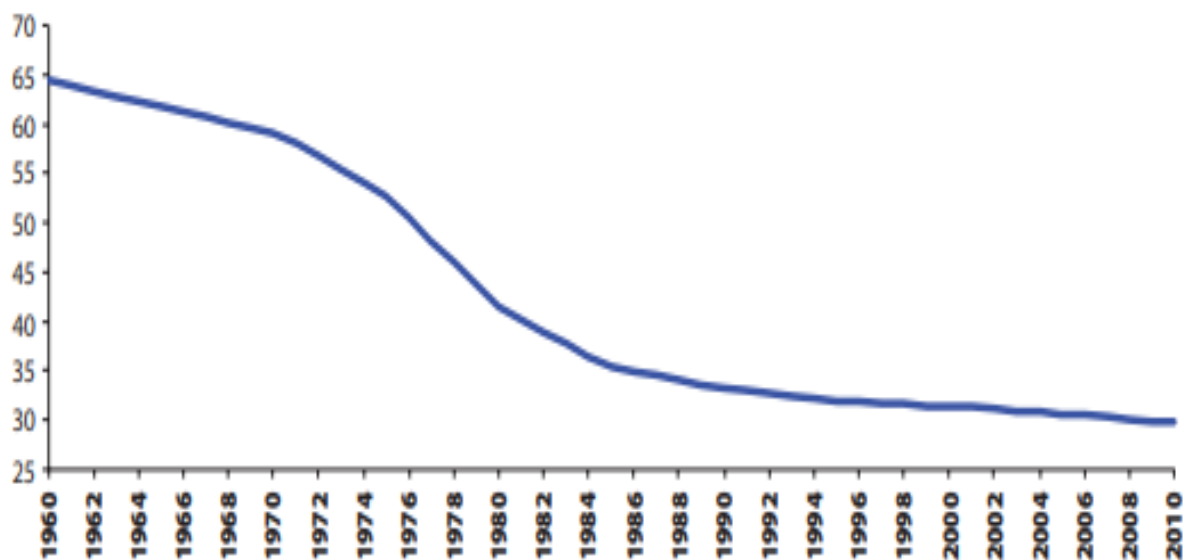
Economic Miracles	Growth, %	Economic Disasters	Growth, %
Korea	6,1	Ghana	-0,3
Botswana	5,9	Venezuela	-0,5
Hong Kong	5,8	Mozambique	-0,7
Taiwan	5,8	Nicaragua	-0,7
Singapore	5,4	Mauritania	-0,8
Japan	5,2	Zambia	-0,8
Malta	4,8	Mali	-1,0
Cyprus	4,4	Madagascar	-1,3
Seychelles	4,4	Chad	-1,7
Lesotho	4,4	Guyana	-2,1

Πίνακας 3.1 Ρυθμός Αύξησης Παραγωγής ανά Εργαζόμενο (Πηγή: ΚΤΚ)

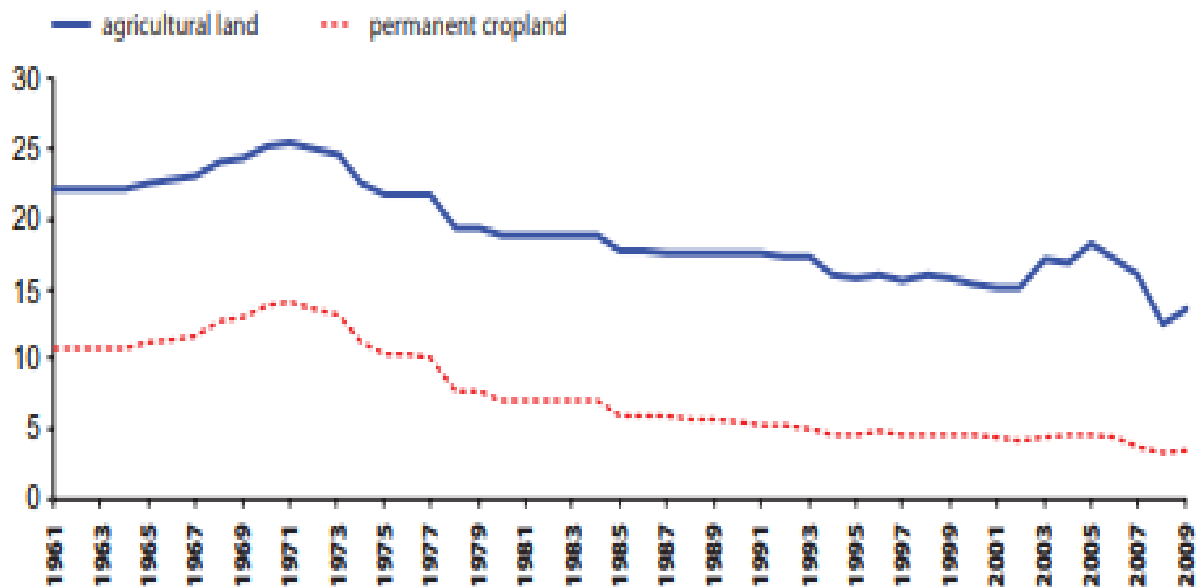
Year	Agriculture	Mining and Quarrying	Manufacturing	Trade	Construction	Services (financial and business)
1960	16,0	4,9	12,4	10,6	5,2	21,0
1970	15,9	5,6	12,6	13,5	7,1	17,1
1975	15,7	2,3	17,1	10,7	7,2	15,7
1980	9,6	1,3	17,5	11,7	13,5	14,3
1990	6,9	0,3	14,2	11,2	9,5	15,3
2000	3,5	0,3	8,9	11,2	8,1	6,9

Πίνακας 3.2 Η Επίδραση σε Επιλεγμένους Τομείς του ΑΕΠ (Πηγή: cypstat.gov.cy)

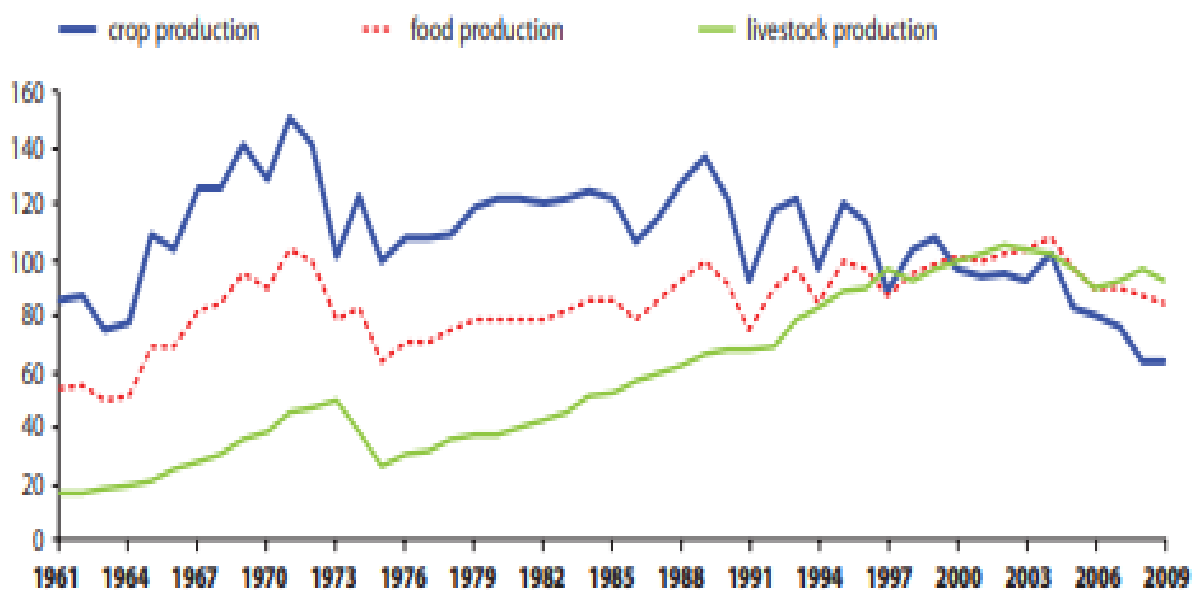
Η εξέταση της οικονομίας μέσα από διάφορους τομείς του ΑΕΠ, αναδεικνύει τη μεγάλη εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα, ο οποίος κατά την περίοδο της ανεξαρτησίας αντιπροσώπευε το 20,9% του ΑΕΠ. Ο αγροτικός πληθυσμός αντιπροσώπευε το 63,9 % του συνολικού πληθυσμού (Σχεδιάγραμμα 3.1), η καλλιεργήσιμη γη (περιλαμβάνει τη γη για γεωργική παραγωγή και κτηνοτροφία) το 22,2%, οι μόνιμες καλλιεργήσιμες εκτάσεις (περιλαμβάνουν εκτάσεις που καλλιεργούνται για μεγάλα χρονικά διαστήματα και δεν απαιτείται η επαναφύτευση μετά από κάθε συγκομιδή) το 10,8% (Σχεδιάγραμμα 3.2), ενώ οι δείκτες της φυτικής παραγωγής, της παραγωγής τροφίμων και της κτηνοτροφίας βρίσκονταν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα (Σχεδιάγραμμα 3.3).



Σχεδιάγραμμα 3.1 Ο Αγροτικός Πληθυσμός (Πηγή: worldbank.org)



Σχεδιάγραμμα 3.2 Η Γεωργική Γη και οι Μόνιμες Καλλιεργήσιμες Εκτάσεις
(Πηγή: worldbank.org)



Σχεδιάγραμμα 3.3 Δείκτες Παραγωγής: Φυτικής – Ζωικής – Τροφίμων
(Πηγή: worldbank.org)

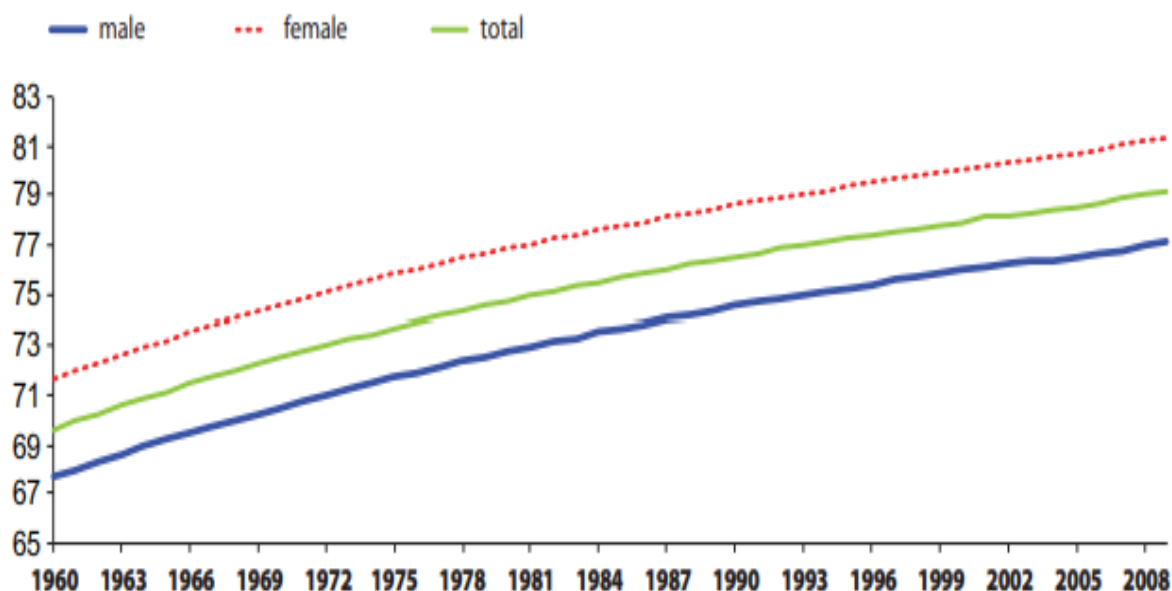
Επιπρόσθετα, η βιομηχανία αποτελούσε μόλις το 12,4% του ΑΕΠ (Πίνακας 3.2) και περιλάμβανε κυρίως μικρής κλίμακας μεταποίησης γεωργικά προϊόντα. Η ζήτηση για βιομηχανικά προϊόντα καλύφθηκε κυρίως μέσω εισαγωγών. Όσον αφορά τα έσοδα από τον

τουρισμό, ήταν πολύ περιορισμένα καθώς δεν υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές, όχι μόνο τουριστικές αλλά σε όλους τους τομείς (δρόμους, λιμάνια, αεροδρόμια κτλ.).

Οι κοινωνικές συνθήκες αντανακλούν σε γενικές γραμμές την κατάσταση της οικονομίας το 1960. Κατά μέσο όρο, μόνο το 43% των παιδιών ηλικίας 12-17 ετών φοιτούσαν στο γυμνάσιο και μόνο το 28% των κατοίκων στην ύπαιθρο είχαν πρόσβαση στο ηλεκτρικό ρεύμα. Επιπρόσθετα, το 93% των κατοίκων στην ύπαιθρο δεν είχε παροχή νερού. Την ίδια περίοδο, για κάθε 1.440 κατοίκους αντιστοιχούσε ένας ιατρός και για κάθε 217 ασθενείς μία νοσοκομειακή κλίνη (Πίνακας 3.3). Επίσης το 1960, το προσδόκιμο όριο ζωής του πληθυσμού (άνδρες και γυναίκες μαζί) κατά τη γέννηση ήταν τα 69,6 χρόνια, με το προσδόκιμο όριο ζωής να είναι 67,6 και 71,6 έτη για άνδρες και γυναίκες αντίστοιχα (Σχεδιάγραμμα 3.4). Τέλος, οι συνθήκες που επικρατούσαν στο νησί την περίοδο αυτή, οδήγησαν την τεχνική αποστολή του ΟΗΕ στην αποκαλούμενη αναφορά “Thorpe” το 1961, σύμφωνα με την οποία «η οικονομία της Κύπρου δείχνει να διανύει έναν κατηφορικό και μάλλον ανώμαλο δρόμο» (Varnava, 2015).

	1960	1970	1980	1990	2000	2008
Persons per doctor	1.440	1.201	908	483	385	358
Persons per hospital bed	217	190	148	170	220	266

Πίνακας 3.3 Κοινωνικοί Δείκτες: Ιατροί – Κλίνες ανά Άτομο (Πηγή: cystat.gov.cy)



Σχεδιάγραμμα 3.4 Το Προσδόκιμο Όριο Ζωής κατά τη Γέννηση (Πηγή: worldbank.org)

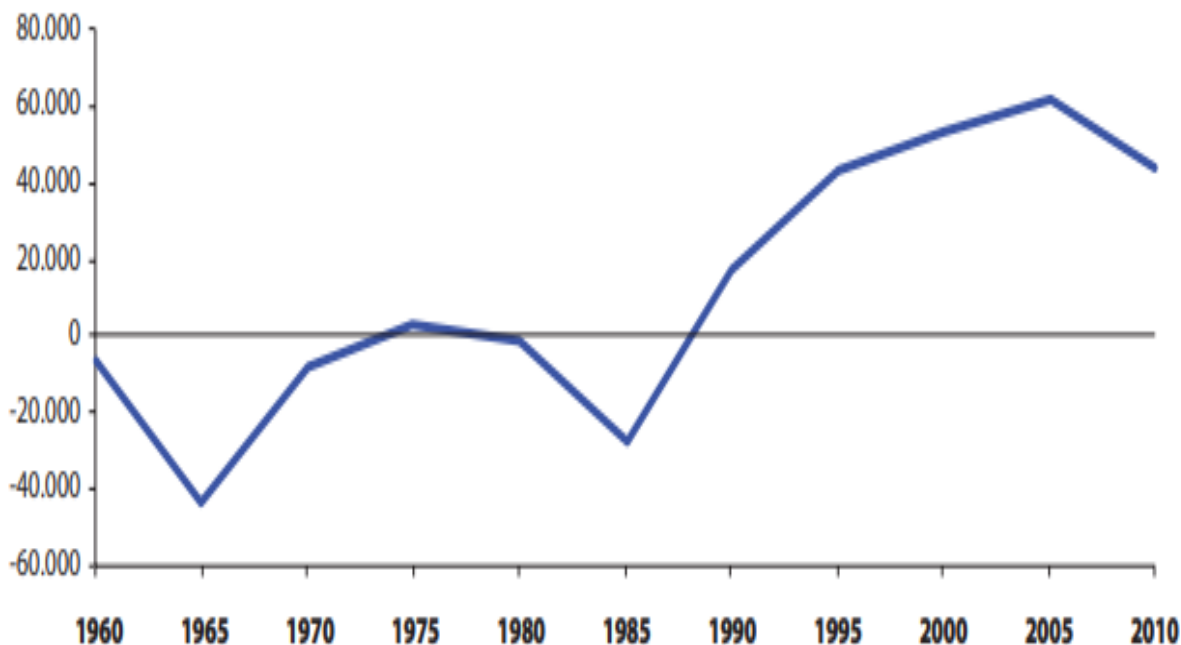
3.1.2 Η Περίοδος της Ανεξαρτησίας και οι Συνέπειες της Εισβολής

Η δεκαετία που ακολούθησε της ανεξαρτησίας, χαρακτηρίζεται από ταχεία οικονομική ανάπτυξη με το ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ να φτάνει το 7,4% ετησίως (ΕΚΤ, 2020). Οι σημαντικότεροι πυλώνες της οικονομικής ανάπτυξης υπήρξαν ο τουρισμός, η μεταποίηση και η γεωργία, με τις κατασκευές να ακολουθούν με μικρότερη αλλά εξίσου σημαντική συμβολή. Αξιοσημείωτο γεγονός αποτελεί η υποκατάσταση των εισαγόμενων υλικών στην μεταποίηση από αντίστοιχα εγχώρια παραγόμενα αγαθά, ακολουθώντας τη στρατηγική της υποκατάστασης εισαγωγών (Ρέππας, 2003; Κόλλιας, 2017). Η στρατηγική αυτή εφαρμόστηκε αποτελεσματικά μετά τον Β' ΠΠ σε μεγάλο αριθμό αναπτυσσόμενων οικονομιών στη Νότια Αμερική, στην Ασία και στην Αφρική, χωρίς να παραβλέπονται οι εξαγωγές. Ο τομέας αυτός προστατευόταν από μέτρα που λάμβανε η κυβέρνηση, όπως ήταν οι ποσοτικοί περιορισμοί και η πλήρης απαγόρευση ορισμένων κατηγοριών προϊόντων.

Την ίδια περίοδο, δόθηκε μεγάλη έμφαση στην εκβιομηχάνιση του νησιού με την αναβάθμιση των υποδομών των θαλάσσιων λιμένων, των δρόμων, του αεροδρομίου, των τηλεπικοινωνιών καθώς και του ηλεκτρικού δικτύου. Αναλυτικότερα, ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου αυξήθηκε από 17,6% του ΑΕΠ το 1960 σε 28,6% του ΑΕΠ το 1973 (Πίνακας 3.4), με αποτέλεσμα να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη προς την κυβέρνηση, παρά τις πολιτικές αναταραχές που επικρατούσαν όπως αυτές αναλύθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η οικονομία αναπτύχθηκε με ταχείς ρυθμούς και η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης αντανακλάται από τον περιορισμό της μετανάστευσης (Σχεδιάγραμμα 3.5).

Year	% of GDP
1960	17,6
1965	18,3
1970	23,5
1973	28,6
1975	19,6
1980	37,8
1985	30,3
1990	27,0
1995	21,6
2000	17,8
2005	19,8

Πίνακας 3.4 Ο Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου (Πηγή: cypstat.gov.cy)



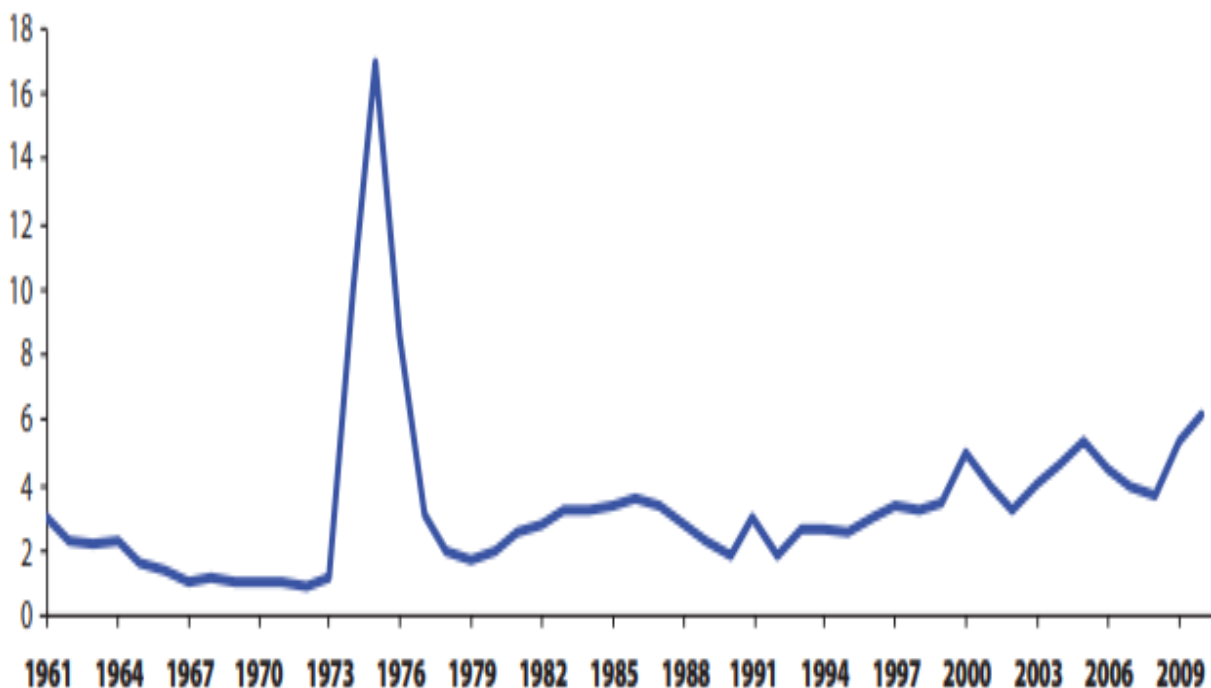
Σχεδιάγραμμα 3.5 Η Καθαρή Μετανάστευση (Πηγή: worldbank.org)

Στον απόηχο των ανωτέρω, επωφελήθηκε και ο κατασκευαστικός τομέας, από τις υψηλές επενδύσεις στα έργα υποδομών και στις κατοικίες καθώς και από την αυξημένη ζήτηση σε ενοικιαζόμενα δωμάτια, καταστήματα και τουριστικά καταλύματα. Έμφαση δόθηκε επίσης στον γεωργικό τομέα, με την αναδιανομή της γης, την επέκταση των συστημάτων ύδρευσης και την εκτεταμένη χρήση γεωργικών μηχανημάτων, οδηγώντας στο διπλασιασμό της γεωργικής παραγωγής και συμβάλλοντας στην όλη οικονομική ανάπτυξη του νησιού.

Επιπρόσθετα, την περίοδο αυτή οι εξαγωγές αυξήθηκαν σημαντικά με τη συμβολή της γεωργίας να είναι η μεγαλύτερη (αν λάβουμε υπόψη ότι το κρασί και οι χυμοί αποτελούν προϊόντα γεωργικής προέλευσης). Όσον αφορά τις υπηρεσίες, ο τουρισμός, επωφελούμενος από την εκβιομηχάνιση της Κύπρου και τη βελτίωση των λιμανιών και του αεροδρομίου, αποτέλεσε σημαντική κινητήριο δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης (Adamou & Clerides, 2009). Επίσης, η κυβέρνηση συνέχισε και ενίσχυσε την πολιτική που είχε εφαρμόσει η αποικιακή κυβέρνηση στον τομέα της εκπαίδευσης, παρέχοντας δωρεάν δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ιδρύοντας δύο νέα ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης (το Ανώτερο Τεχνολογικό Ινστιτούτο – ΑΤΙ και το Ινστιτούτο Ξενοδοχειακών και Επισιτιστικών Τεχνών – ΙΞΕΤ), δίνοντας έτσι έμφαση στην τεχνική εκπαίδευση. Το σημαντικότερο όμως επίτευγμα της περιόδου αυτής, αποτέλεσε η δημιουργία θεσμών, όπως η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

(ΚΤΚ), αποτελώντας έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες του οικονομικού συστήματος και της διαμόρφωσης της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, αναλυτική αναφορά στο έργο και τη συνεισφορά της οποίας θα ακολουθήσει παρακάτω.

Η αξιοσημείωτη αυτή ανοδική οικονομική πορεία του νησιού τα πρώτα δεκατέσσερα χρόνια μετά της ανεξαρτησίας, παρά τα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα, διακόπηκε απότομα από την Τουρκική Εισβολή του 1974 και την έκτοτε κατοχή του 36,2% του εδάφους της Κύπρου. Οι Ελληνοκύπριοι κάτοικοι εκδιώχθηκαν με αποτέλεσμα να απωλέσουν τις περιουσίες τους, η χώρα έχασε κάθε δυνατότητα αεροπορικής σύνδεσης με τον έξω κόσμο και οι εμπορικές διασυνδέσεις δυσκόλεψαν αισθητά, αν αναλογιστεί κανείς ότι το λιμάνι της Αμμοχώστου που αποτελούσε πολύ σημαντικό κέντρο εμπορικών μεταφορών, καταλήφθηκε. Η ανεργία αυξήθηκε κατακόρυφα φτάνοντας το 10% το 1974 και το 16,9% το 1975 (Σχεδιάγραμμα 3.6) με χιλιάδες άτομα να ζούνε με τη συνδρομή κρατικών επιδοτήσεων.



Σχεδιάγραμμα 3.6 Η Ανεργία (Πηγή: ΚΤΚ)

Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του γεωργικού τομέα χάθηκε, όπως και σημαντικό μέρος των βιομηχανιών και των εργοστασίων και τα περισσότερα ορυχεία και λατομεία τέθηκαν υπό στρατιωτική κατοχή. Επιπλέον, η κατεχόμενη περιοχή περιείχε σχεδόν το σύνολο της τουριστικής υποδομής, με πολλούς από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της χώρας να βρίσκονται επίσης στο κατεχόμενο τμήμα του νησιού.

Υπό αυτό το πρίσμα, τόσο η εξωτερική όσο και η εγχώρια ζήτηση μειώθηκαν, καθώς επίσης οι εξαγωγές και η τουριστική βιομηχανία υπέστησαν πολύ βαρύ πλήγμα. Η επενδυτική δραστηριότητα πάγωσε, η αγοραστική δυνατότητα κατέρρευσε και οι εγχώριες αποταμιεύσεις μειώθηκαν δραματικά, σε επίπεδα που δε μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν τις αναγκαίες επενδύσεις για την ανασυγκρότηση της οικονομίας. Η πτώση των εισοδημάτων και η απώλεια πρώτων υλών και συσσωρευμένου κεφαλαίου, οδήγησαν στην εξάρτηση της χώρας από ξένες επενδύσεις για την κάλυψη των βασικών αναγκών ενώ ταυτόχρονα καταγράφηκαν σημαντικές εκροές κεφαλαίων.

3.1.3 Οι Οικονομικές Πολιτικές Αντιμετώπισης των Συνέπειών της Εισβολής

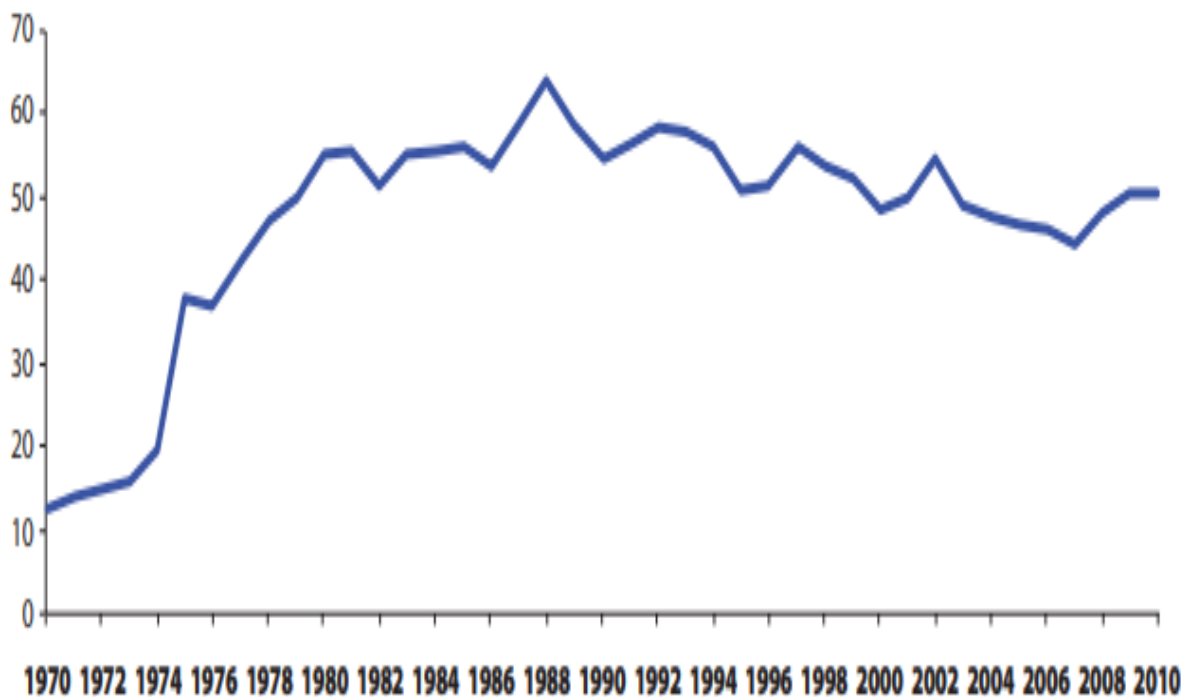
Στο πλαίσιο των μέτρων ανασυγκρότησης, δρομολογήθηκε μία μεταρρύθμιση που επρόκειτο να αλλάξει απότομα την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νησιού. Από την ανάγκη προσέλκυσης εξωτερικού κεφαλαίου στο νησί, δημιουργήθηκε από το 1975 η νομική βάση για την ίδρυση υπεράκτιων εταιρειών στην Κύπρο, μετατρέποντας τη χώρα σε υπεράκτιο εμπορικό κέντρο. Έτσι οι ξένες εταιρείες που ήθελαν να εγκατασταθούν στην Κύπρο, έπρεπε να πληρώσουν μόνο 4,25% Φόρο Εισοδήματος (ΦΕ) και μπορούσαν να εισάγουν εξοπλισμό γραφείου και αυτοκίνητα δίχως δασμούς. Οι αλλοδαποί υπάλληλοί τους που ζούσαν στο νησί, πλήρωναν μόνο το μισό φόρο εισοδήματος και οι πελάτες των ξένων τραπεζών απολάμβαναν προστασία παρόμοια με εκείνη των ελβετικών τραπεζών (Stergiou, 2012).

Στη συνέχεια, η μεγάλη προσπάθεια για την επανεκκίνηση της οικονομίας επικεντρώθηκε στην κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων για την προώθηση της παραγωγικής απασχόλησης. Η μείωση του εργατικού δυναμικού (Σχεδιάγραμμα 3.5) ήρθε ως αποτέλεσμα της πολιτικής που ακολουθήθηκε, με την ενθάρρυνση των Κυπρίων να αναζητήσουν προσωρινά εργασία στο εξωτερικό. Το 1977, το 7,3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού ήταν μετανάστες εργάτες στο εξωτερικό, κυρίως στην Ελλάδα, στη Βουλγαρία αλλά και στις αραβικές χώρες (Matsis, 1992).

Δεδομένου του υψηλού ποσοστού ανεργίας, η επανεκκίνηση της οικονομίας βασίστηκε σε πολιτικές έντασης της εργασίας με παράλληλη επεκτατική δημοσιονομική και νομισματική πολιτική. Η συνολική αυτή προσπάθεια είχε την απόλυτη στήριξη από τα συνδικάτα, τα οποία συμφώνησαν στη μείωση των μισθών ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών και να ενθαρρυνθούν οι προσλήψεις (αναλυτική αναφορά στη στάση των εργασιακών ενώσεων

θα ακολουθήσει σε επόμενο κεφάλαιο). Επίσης, αποδεσμεύθηκαν μεγάλα ποσά για να πραγματοποιηθούν έργα υποδομών, δρόμων, σχολείων, νέου αεροδρομίου και νοσοκομείων, ενώ ταυτόχρονα δόθηκε έμφαση στην αναβάθμιση των λιμανιών (Λάρνακας και Λεμεσού) και στην ανάπτυξη βιομηχανικών περιοχών. Ήδη από το 1978 και μετά, το ΑΕΠ ξεπέρασε τα επίπεδα της περιόδου πριν της εισβολής.

Επιπλέον, υιοθετήθηκαν μέτρα αναζωογόνησης και του ιδιωτικού τομέα, η ανάπτυξη και στήριξη του οποίου συνέβαλε στην εντυπωσιακή ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας του νησιού. Η εγχώρια βιομηχανική δραστηριότητα αναζωοπυρώθηκε, με την κατακόρυφη αύξηση της εξωτερικής ζήτησης (Σχεδιάγραμμα 3.7) για βιομηχανικά προϊόντα (κυρίως από τις αραβικές χώρες), η κατηγοριοποίηση των οποίων ακολουθεί στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3.5). Όσον αφορά την ανεργία, από το 16,9% που ήταν ένα χρόνο μετά την εισβολή μειώθηκε στο 8,6% το 1976 (Σχεδιάγραμμα 3.6).



Σχεδιάγραμμα 3.7 Οι Εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων (Πηγή: ΚΤΚ)

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Citrus	5.203	5.115	6.631	6.701	8.851	8.227	11.045	12.750	13.510	14.323
Potatoes	7.725	17.707	19.435	10.772	13.624	12.683	16.064	22.530	12.372	30.172
Grapes	2.343	2.577	2.746	3.448	4.272	4.506	3.879	3.921	3.476	4.406
Fresh vegetables	562	1.570	2.192	2.761	2.797	2.388	2.730	3.156	2.421	2.800
Carrots	284	509	850	326	600	645	1.084	528	708	618
Carobs	592	1.021	1.402	1.110	1.172	1.247	803	2.708	1.113	1.561
Hides and skins	416	538	565	997	1.141	1.018	594	924	612	1.046
Wine and grape-must	3.780	4.927	6.147	5.778	6.717	6.456	7.927	8.832	9.236	10.185
Alcoholic beverages	385	2.415	1.061	662	1.263	1.612	2.388	1.839	1.756	1.781
Cigarettes	1.321	3.348	3.815	5.915	5.705	6.983	8.834	8.984	5.956	4.634
Clothing	3.450	8.355	11.983	16.322	22.111	27.937	39.507	31.664	38.382	61.864
Footwear	1.758	4.557	5.933	7.104	8.342	11.663	16.287	15.841	15.770	17.713
Paper products	1.378	1.464	2.034	2.959	5.219	6.767	9.788	8.965	5.290	7.041
Portland cement	5.980	9.168	10.556	8.306	10.251	12.880	10.923	10.584	9.955	6.697
Asbestos	2.127	3.316	4.381	3.724	5.202	4.616	6.056	4.009	3.250	2.101
Iron pyrites	1.579	641	888	476	847	1.172	412	17	155	393
Cupreous concentrates	2.495	3.339	1.864	1.462	995	105	0	0	0	0
Chromium	764	484	719	566	472	390	584	721	527	0
Other	6.671	14.114	26.299	24.186	28.063	37.190	52.659	58.540	55.413	67.621
TOTAL	48.813	85.165	109.501	103.575	127.644	148.485	191.564	196.513	179.902	234.956

Πίνακας 3.5 Οι Κύριες Κατηγορίες Εξαγωγικών Βιομηχανικών Προϊόντων της Κύπρου
(Πηγή: ΚΤΚ)

Στο εσωτερικό του νησιού, η απασχόληση είχε μετατοπιστεί από τη γεωργία, στο δευτερογενή και κυρίως στον τριτογενή τομέα. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των εργαζομένων στην μεταποίηση διπλασιάστηκε από 24,3 χιλιάδες το 1975 σε 48,5 χιλιάδες το 1990, στις κατασκευές από 8,9 χιλιάδες σε 23,2 χιλιάδες ενώ παράλληλα η γεωργική απασχόληση μειώθηκε σταδιακά (Πίνακας 3.6).

	1960	1973	1975	1980	1990	2000
Agriculture, forestry and fishing	94,8	93,5	34,8	36,9	34,8	32,5
Mining and quarrying	5,4	3,7	2,3	1,7	0,7	0,6
Manufacturing	28,1	35,9	24,3	39,9	48,5	37,0
Construction	20,4	28,0	8,9	22,0	23,2	26,2
Wholesale and retail trade	16,2	25,8	16,2	24,3	36,8	54,2
Transport, storage and communications	9,6	11,5	7,4	9,5	15,3	21,4
Financial intermediation, real estate, renting and business activities	2,4	5,9	5,4	8,2	16,2	31,2

Πίνακας 3.6 Η Εργασιακή Απασχόληση σε Διάφορα Επαγγέλματα (Πηγή: ΚΤΚ)

Τέλος, η προαναφερθείσα εργασιακή μετανάστευση προς το εξωτερικό, όχι μόνο έλυσε το τεράστιο πρόβλημα ανεργίας που δημιούργησε η εισβολή αλλά εκτόξευσε και τα τραπεζικά εμβάσματα των Κυπρίων εργαζομένων κατά τα επόμενα έτη (Πίνακας 3.7).

1974	3,3
1975	4,0
1976	7,0
1977	14,2
1978	16,6
1979	19,2
1980	22,2
1981	24,0
1982	26,4
1983	29,4
1984	31,1
1985	31,2
1986	29,6
1987	30,7
1988	33,3
1989	34,1

Πίνακας 3.7 Τα Τραπεζικά Εμβάσματα των Εργαζομένων τα Πρώτα Χρόνια μετά την Εισβολή (Πηγή: ΚΤΚ)

Αξίζει να σημειωθεί, ότι στις θετικές επιδόσεις της οικονομίας, εκτός από τα παραπάνω, συνέβαλε και μία σειρά ευνοϊκών εξωτερικών παραγόντων, όπως ήταν η αύξηση της αγοραστικής δύναμης των αραβικών χωρών (εξαιτίας της αύξησης των τιμών του πετρελαίου) και η καταστροφή του Λιβάνου ως κόμβου παροχής υπηρεσιών στη Μέση Ανατολή, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την Κύπρο ως αντικαταστάτη της περιοχής για πολλές ξένες εταιρίες που εγκατέλειψαν το Λίβανο μετά την κρίση. Η εξωτερική χρηματοδοτική βοήθεια συνέβαλε στη συγκράτηση τόσο του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών όσο και του δημοσιονομικού ελλείμματος. Το σύνολο από όλους τους εξωγενείς και τους ενδογενείς παράγοντες σε συνδυασμό με τη συνεργατικότητα μεταξύ κυβέρνησης και συνδικάτων, συνέβαλαν καθοριστικά στην επανεκκίνηση και ανασυγκρότηση του οικονομικού συστήματος, που μπορεί να συγκριθεί μόνο με το γερμανικό “θαύμα” της δεκαετίας του 1950 (Stergiou, 2012).

3.1.4 Η Τελωνειακή Ένωση και η Ένταξη στην ΕΕ

Έχοντας ανακάμψει από το προσωρινό οικονομικό αδιέξοδο της εισβολής, η κυβέρνηση από τις αρχές έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980, έστρεψε την προσοχή της στη διευκόλυνση της πρόσβασης στις ευρωπαϊκές αγορές και στην ενίσχυση των σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Από το 1972 είχε υπογραφεί στις Βρυξέλες συμφωνία σύνδεσης μεταξύ της Κύπρου και της ΕΟΚ (ακολούθως ΕΕ), η οποία περιελάμβανε δύο στάδια. Το πρώτο έληξε το 1987 έχοντας επιτευχθεί όλοι οι στόχοι που είχαν συμφωνηθεί και έτσι ακολούθησε έπειτα από διαπραγματεύσεις το δεύτερο στάδιο, με την υπογραφή του πρωτοκόλλου για τελωνειακή ένωση τον Ιανουάριο του 1988 (το δεύτερο στάδιο δεν ολοκληρώθηκε καθώς υπερακοντίστηκε από την αίτηση της Κύπρου για την ένταξή της στην ΕΕ, που υποβλήθηκε στις 4 Ιουλίου 1990). Το νέο τελωνειακό καθεστώς αντιπροσώπευε μία δραστική αλλαγή στην προστασία της Κυπριακής οικονομίας, η οποία επωφελούταν από τους εισαγωγικούς δασμούς (ΚΤΚ, 2020).

Ωστόσο, παρά το νέο ευνοϊκό περιβάλλον, οι κυπριακές εξαγωγές δεν κατάφεραν να διεισδύσουν στην τεράστια ευρωπαϊκή αγορά, κυρίως λόγω της αδυναμίας των βιομηχανικών προϊόντων να γίνουν ανταγωνιστικότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά αλλά και των εμπορικών συμφωνιών της ΕΟΚ (με αρκετά χαμηλό κόστος) με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Συμπερασματικά, η συμφωνία δεν ήταν όσο επωφελής υπολόγιζε η Κύπρος καθώς τόσο οι συνολικές εξαγωγές όσο και οι συνολικές εισαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασαν πτωτική τάση (Ayres, 1996).

	1973	1981	1988	1989	1990	1991
Imports from EC (cif)	86,9	241,5	472,5	631,0	629,1	621,7
Imports from EC (fob)	78,2	217,3	425,2	567,9	566,2	559,5
Exports to EC (fob)	31,9	62,8	141,5	186,3	206,6	191,7
Trade deficit (2-3)	46,3	149,5	283,7	381,6	359,6	367,8

Πίνακας 3.8 Το Εμπόριο μεταξύ Κύπρου και ΕΟΚ

(Πηγή: Κρανιδιώτης, 1994 «Κύπρος – Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Εξέλιξη και Προοπτική των Σχέσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα», σσ. 169, Πίνακας 2.5)

	1973	1981	1988	1989	1990	1991
EC (Total)	85,9	241,5	472,5	631,0	629,1	621,7
Great Britain	30,2	69,5	120,4	129,0	149,2	157,9
Belgium & Luxembourg	4,1	7,0	17,4	20,0	20,9	21,2
Denmark	2,2	5,0	7,3	8,7	10,3	12,8
France	10,4	24,3	43,4	133,3	76,5	44,5
W. Germany	14,0	35,1	80,3	103,3	106,2	116,2
Greece	-	38,2	63,4	69,4	81,9	88,8
Ireland	0,2	2,6	6,6	9,8	7,9	10,5
Italy	12,4	47,3	89,2	107,3	117,1	123,4
Netherlands	4,4	12,5	22,9	24,9	28,9	26,0
Spain	-	-	17,6	21,3	25,6	19,5
Portugal	-	-	4,0	4,0	4,6	6,1

Πίνακας 3.9 Οι Εισαγωγές από Χώρες της ΕΟΚ

(Πηγή: Κρανιδιώτης, 1994 «Κύπρος – Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Εξέλιξη και Προοπτική των Σχέσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα», σσ. 170, Πίνακας 2.7)

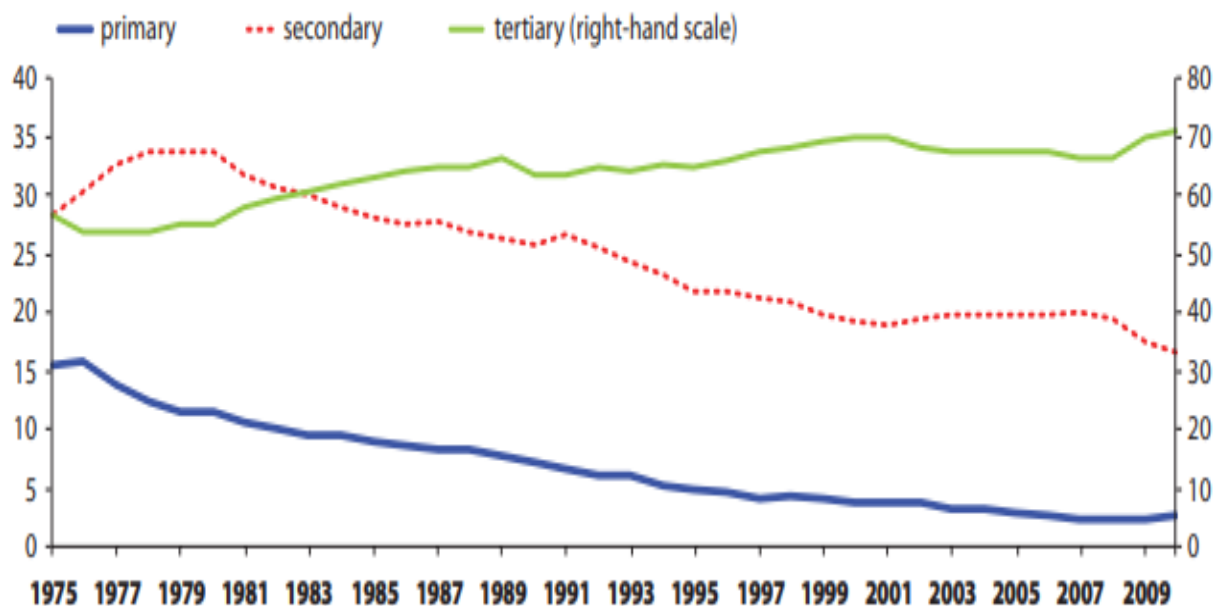
Τα οφέλη ωστόσο της ευρωπαϊκής ομπρέλας έγιναν ορατά πολύ σύντομα, με την πλήρη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004. Το αίσθημα ασφάλειας που ενέπνεε η ιδιότητα του μέλους της Ένωσης σε συνδυασμό με τα κονδύλια που παραχωρήθηκαν, συνέβαλαν στη δημιουργία ενός ισχυρού και φερέγγυου οικονομικού περιβάλλοντος.

3.1.5 Η Περίοδος πριν την Οικονομική Κρίση

Η σύγχρονη οικονομική δραστηριότητα της Κύπρου κυριαρχείται από τον τομέα των υπηρεσιών, με το εμπόριο, τη ναυτιλία και τις χρηματοπιστωτικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες να καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση. Συμπληρωματικοί πυλώνες του οικοδομήματος, με εξίσου σημαντικό αλλά όχι πρωταγωνιστικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα, διαδραματίζουν επίσης ο τομέας ανάπτυξης ακινήτων και ο κατασκευαστικός τομέας.

Στο πέρασμα των ετών, πραγματοποιήθηκε η μετάπτωση από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα προς τον τριτογενή. Προοδευτικά, αυξήθηκαν το εμπόριο, οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, οι χρηματοπιστωτικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες καθώς και ο ρόλος των

κρατικών υπηρεσιών (δημόσια διοίκηση, υγεία, εκπαίδευση και άμυνα). Οι αξιοσημείωτες επιτυχίες στον οικονομικό τομέα, συνοδεύτηκαν από την αύξηση του ποσοστού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, την αύξηση των ετών σχολικής εκπαίδευσης και τέλος την αύξηση ενός πολύ σημαντικού δείκτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) – Human Development Index (HDI).



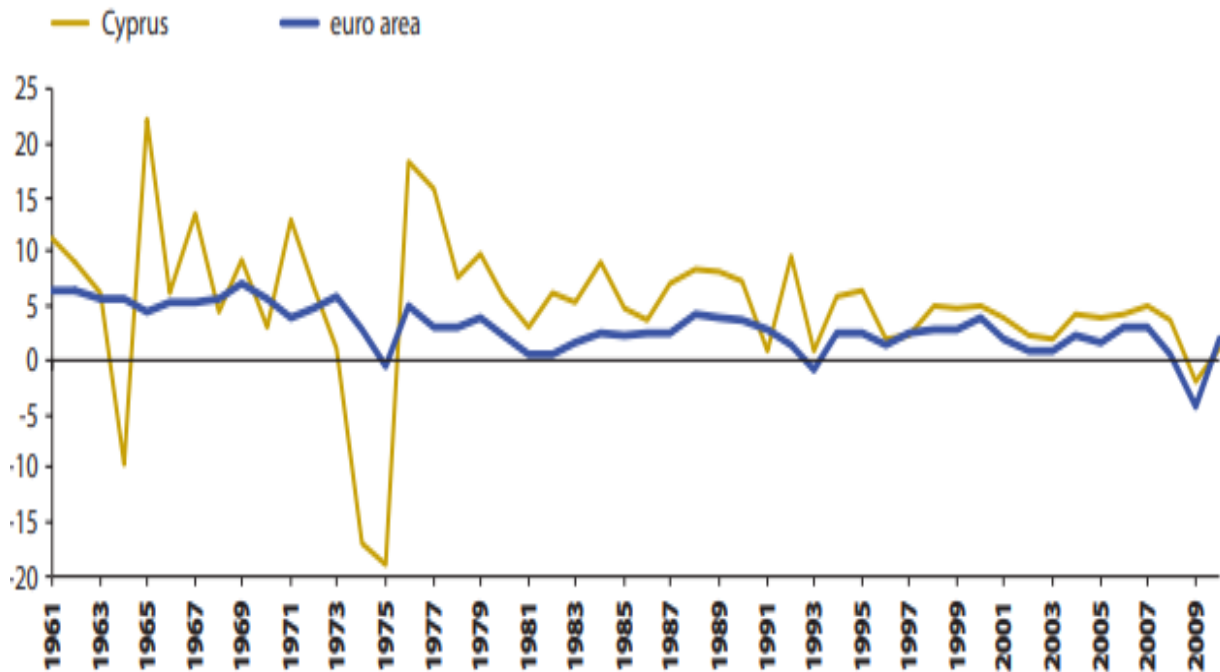
Σχεδιάγραμμα 3.8 Η Διακύμανση του Πρωτογενούς – Δευτερογενούς – Τριτογενούς Τομέα (Πηγή: KTK)

	1985	1990	2000	2005	2011
Expected years of schooling (of children)	9,9	10,1	12,4	13,5	14,7
Human Development Index (HDI)	0,718	0,747	0,800	0,809	0,840

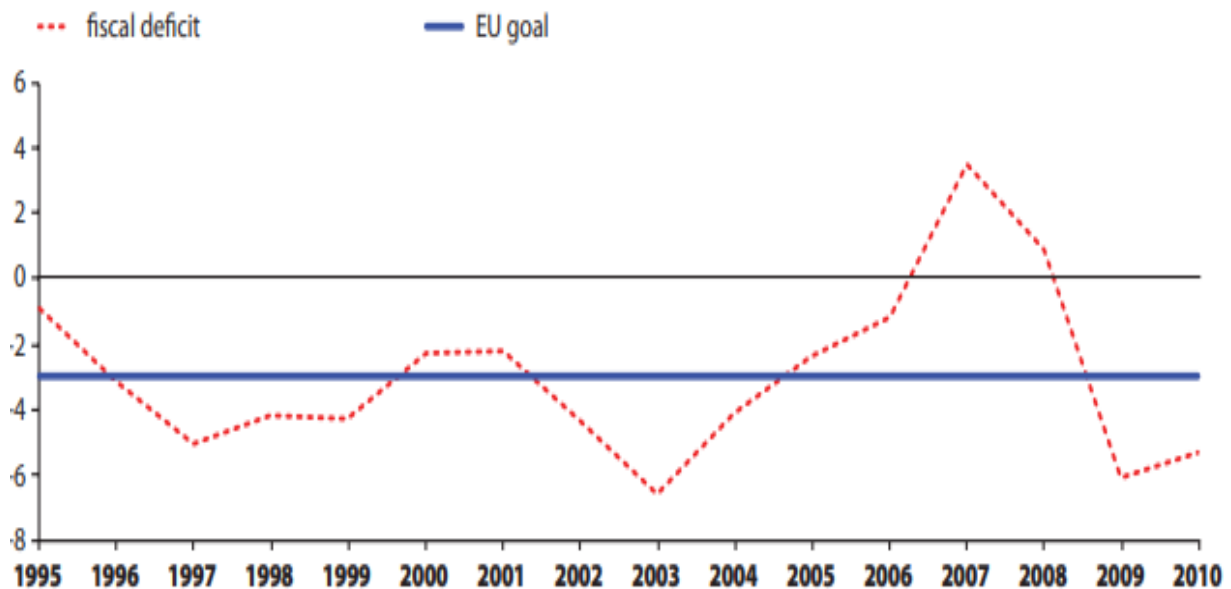
Πίνακας 3.10 Δείκτες Ευημερίας (Πηγή: unric.org)

Από το 2000 και μετά, η οικονομική ανάπτυξη του νησιού θέτει τα θεμέλιά της στον τουρισμό, οι επιδόσεις του οποίου συχνά εξαρτώνται από την πολιτική σταθερότητα που επικρατεί στην περιοχή αλλά και από τις οικονομικές συνθήκες που περιβάλλουν τη Δυτική Ευρώπη. Παρά ταύτα, η Κυπριακή οικονομία τα χρόνια αυτά αναπτύχθηκε ταχύτερα από το μέσο όρο της ευρωζώνης (Σχεδιάγραμμα 3.9), επιτρέποντάς της με τον τρόπο αυτό να εισέλθει στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II (European Exchange Rate Mechanism II – ERM II) τον Μάιο του 2005 και να υιοθετήσει το ευρώ τρία χρόνια αργότερα,

σε ένα άκρως πειθαρχημένο πρόγραμμα περικοπών που εφαρμόστηκε ενόψει της εισόδου στην ευρωζώνη. Το δημοσιονομικό έλλειμμα το οποίο είχε επιδεινωθεί απότομα το 2003, αντιστράφηκε σε πλεόνασμα 3,5% το 2007 (Σχεδιάγραμμα 3.10), με παράλληλη αύξηση του ΑΕΠ κατά 5,1% και μείωση του πληθωρισμού κατά 2,4% (ΚΤΚ, 2020).



Σχεδιάγραμμα 3.9 Ο Ρυθμός Αύξησης του Πραγματικού ΑΕΠ (Πηγή: ec.europa.eu/eurostat)



Σχεδιάγραμμα 3.10 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως % του ΑΕΠ (Πηγή: cypstat.gov.cy)

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ότι η οικονομική ανάπτυξη έφερε στην επιφάνεια νέα αστικά στρώματα, ο γρήγορος πλουτισμός των οποίων επέδρασε σημαντικά και στις πολιτικές τους αντιλήψεις, χωρίς βέβαια να επηρεάζονται τα βασικά στοιχεία και οι παραδόσεις της κυπριακής κοινωνίας, όπως για παράδειγμα η οικογενειακή παράδοση σε συγκεκριμένες εκλογικές προτιμήσεις, η οποία συνεχίζει να διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο μέχρι και σήμερα (Στεργίου, 2022).

Παρά την Τουρκική απειλή, η Κύπρος θεωρείται κεντρικός κόμβος οικονομικής ανάπτυξης λόγω των πολιτικά σταθερών και δημοκρατικών συνθηκών, της αποτελεσματικής γραφειοκρατίας, του χαμηλού φορολογικού συντελεστή και των φιλελεύθερων και ανεκτικών συνθηκών διαβίωσης (Stergiou, 2012).

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, επηρέασε την Κύπρο λίγο αργότερα από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους εταίρους της, με τα πρώτα σημάδια ύφεσης να κάνουν την εμφάνισή τους το 2009, με τη μείωση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 1,9% και την παράλληλη αύξηση του δημοσιονομικού ελλείματος. Τα παραπάνω, οδήγησαν στην αναπόφευκτη αύξηση των δημοσίων δαπανών, σε μία περίοδο που τα δημόσια έσοδα μειώθηκαν δραματικά. Σταδιακά η οικονομία της Κυπριακής Δημοκρατίας υποβαθμίστηκε, με αποτέλεσμα η χώρα να υποστεί την οικονομική κρίση του 2012-2013, μία από τις μεγαλύτερες που γνώρισε ποτέ.

3.1.6 Η Κρίση του 2013 και η Σημερινή Κατάσταση

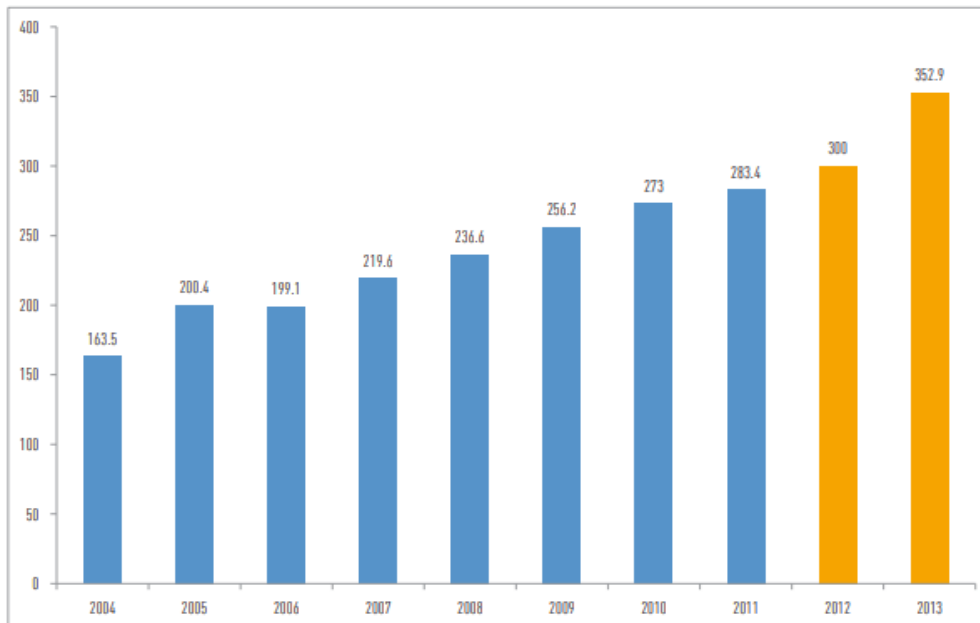
Από το Μάρτιο του 2012, η οικονομία της Κύπρου ξεκίνησε να υποβαθμίζεται από τους μεγαλύτερους οίκους αξιολόγησης (Moody's τον Μάρτιο και Fitch τον Ιούνιο) με άμεσο επακόλουθο την αίτηση ένταξής της στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης, με αντιπροσωπία της Τρόικας να καταφθάνει στο νησί στις 25 Ιουνίου του 2012, για την διαπραγμάτευση των όρων του δανείου με την κυβέρνηση Χριστόφια (του κόμματος ΑΚΕΛ). Το Νοέμβριο του ίδιου έτους, η κυβέρνηση συμφώνησε με τους όρους διάσωσης που έθεσε η Τρόικα, αφήνοντας αχνό μόνο το ποσό της αναχρηματοδότησης των τραπεζών. Τη διαπραγμάτευση ωστόσο κλήθηκε να ολοκληρώσει η κυβέρνηση του Νίκου Αναστασιάδη (του κόμματος ΔΗΣΥ) το 2013, καθώς η τελική συμφωνία δεν είχε επιτευχθεί μέχρι τις προεδρικές εκλογές.



Εικόνα 3.1 Στιγμιότυπο από την Πρώτη Επίσκεψη της Τρόικα στην Κύπρο
(Πηγή: bief.com.cy)

Τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η Κύπρος τη δεδομένη περίοδο, συμπλήρωναν τα υπόλοιπα ενδογενή πολυδιάστατα προβλήματα στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό τοπίο της χώρας. Η συμφωνία για το κυπριακό πρόγραμμα ανάμεσα σε κυβέρνηση, ΔΝΤ και Ευρωπαίους εταίρους που πραγματοποιήθηκε στις 13 Μαρτίου του 2013 με σκληρά μέτρα για τον κυπριακό λαό, απορρίφθηκε από το Κυπριακό Κοινοβούλιο με την τελική συμφωνία να επικυρώνεται στις 25 Μαρτίου, με τη διάσωση της Τράπεζας Κύπρου να περιλαμβάνεται σε αυτή. Στην ιδιόμορφη αυτή κατάσταση, ενεργοποιήθηκε και ο Έκτακτος Μηχανισμός Ρευστότητας (Emergency Liquidity Assistance – ELA). Λαμβάνοντας υπόψη τις πρωτοφανείς οικονομικές απαιτήσεις για την επανόρθωση της οικονομίας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Κύπρος χρησιμοποιήθηκε ως “πείραμα μελλοντικής διάσωσης τραπεζών” (Theophanous, 2013).

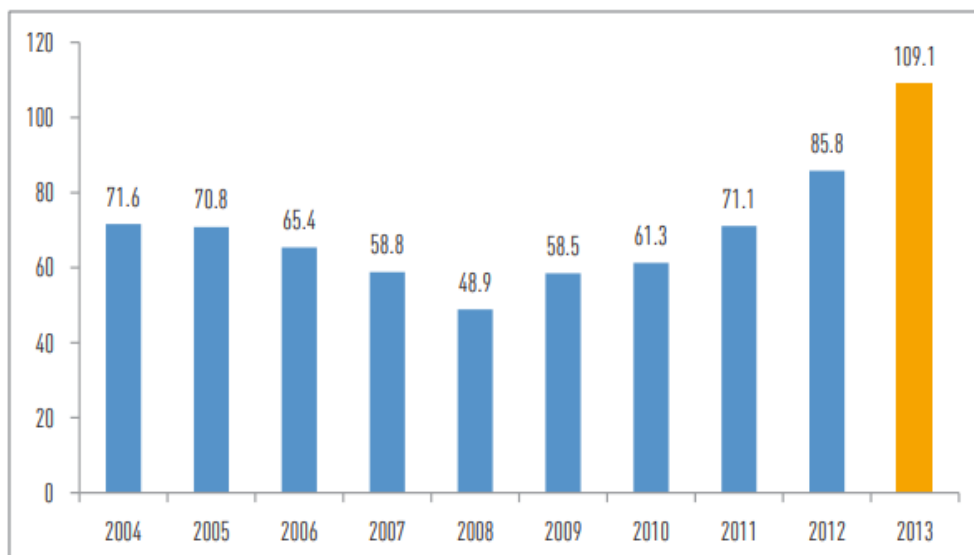
Επιπλέον, στην κορύφωση της κρίσης, εκτός από την επιδείνωση των δημοσιονομικών δεικτών συνέβαλε και η εκτίναξη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα που έφτασε περίπου στο 300% του ΑΕΠ το Δεκέμβριο του 2012, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό ότι η κοινωνία ζούσε πέρα από τις δυνατότητές της. Επίσης, το κούρεμα του ελληνικού χρέους τον Οκτώβριο του 2011 αποδείχθηκε καταστροφικό για την κυπριακή οικονομία. Ο λόγος του ιδιωτικού χρέους προς το ΑΕΠ δείχνει την επιφανειακή ευημερία των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, ενώ συσσωρεύονταν τεράστια ποσά χρέους (Σχεδιάγραμμα 3.11).



Σχεδιάγραμμα 3.11 Το Ιδιωτικό Χρέος % του ΑΕΠ

(Πηγή: Theophanous & Antoniou, 2013, *The Way Out of the Cyprus Economic Crisis*, pp. 6)

Αντίστοιχη αύξηση σημειώθηκε και στο δημόσιο χρέος, μετά την πτωτική πορεία που σημείωσε τα πρώτα χρόνια που ακολούθησαν της εισόδου στην ΕΕ (Σχεδιάγραμμα 3.12), αν και ήταν μικρότερο του αντίστοιχου μέσου δημοσίου χρέους των χωρών της ΕΕ.



Σχεδιάγραμμα 3.12 Το Δημόσιο Χρέος % του ΑΕΠ

(Πηγή: Theophanous & Antoniou, 2013, *The Way Out of the Cyprus Economic Crisis*, pp. 6)

YEAR	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Cyprus	-4.1	-2.4	-1.2	3.5	0.9	-6.1	-5.3	-6.3	-6.3

Πίνακας 3.11 Δημόσιο Έλλειμμα (-) και Πλεόνασμα (+) ως % του ΑΕΠ

(Πηγή: ec.europa.eu/eurostat)

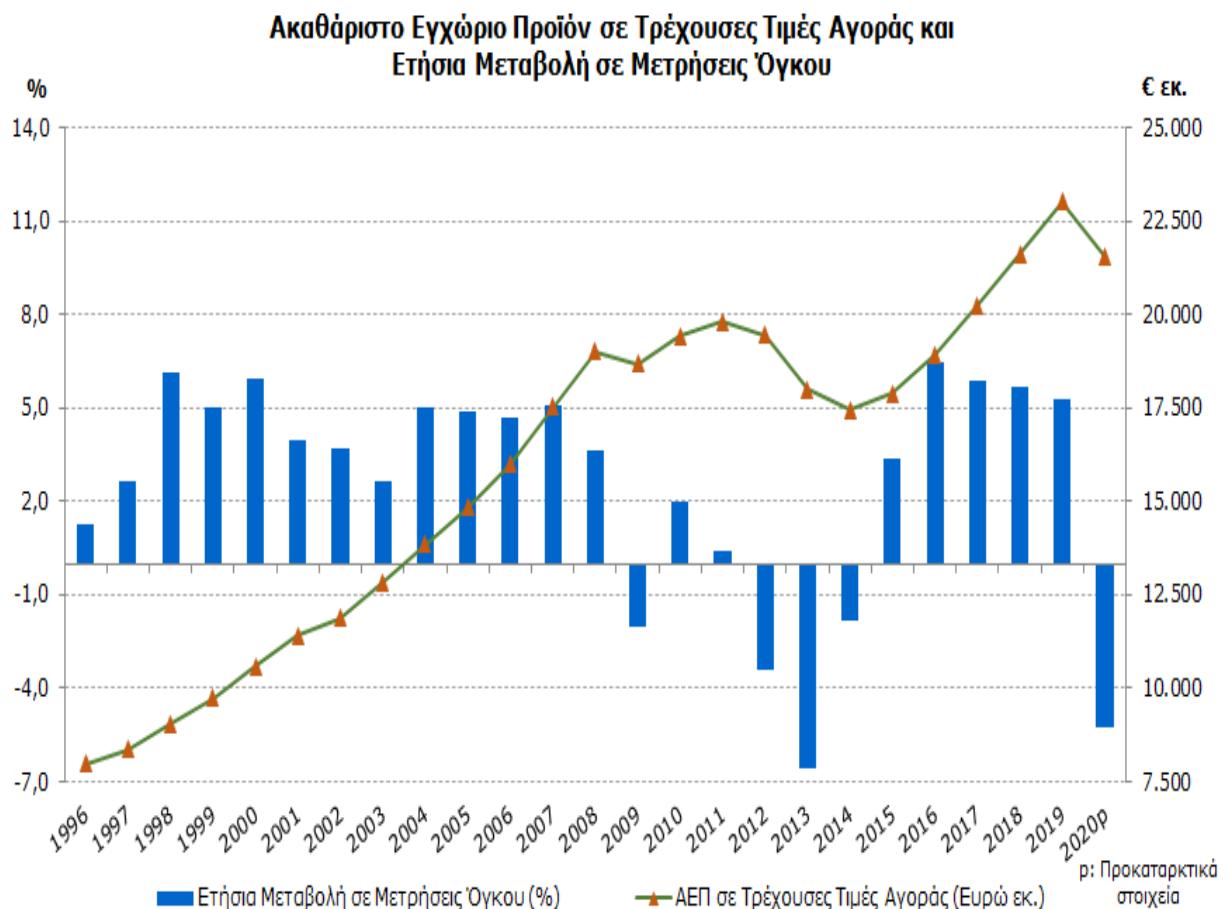
Οι διατάξεις του μνημονίου περιλάμβαναν επίσης τα βήματα που θα πρέπει να ακολουθήσουν οι κυπριακές αρχές σχετικά με τις ιδιωτικοποιήσεις, με ένα σχέδιο που αποσκοπούσε στη βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας (με την ενίσχυση του ανταγωνισμού και την ενθάρρυνση των εισροών κεφαλαίων), για την αποκατάσταση της βιωσιμότητας του χρέους. Οι ιδιωτικοποιήσεις ωστόσο προκάλεσαν κοινωνική αναταραχή, δημιουργώντας ιδιωτικά μονοπώλια και εν μέρη εξάλειψη του κοινωνικού ρόλου των επιχειρήσεων.

Οι πολιτικές που ακολούθησε η Τρόικα δημιούργησαν κατακλυσμαία αποτελέσματα, με την απώλεια πλούτου, τη μείωση των μισθών, την αύξηση της ανεργίας, την αύξηση των φόρων, την μείωση των μισθών, την μείωση των κοινωνικών παροχών και τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας να “φιγουράρουν” στην κορυφή. Ωστόσο, οι οικονομικοί δείκτες μαρτυρούν ότι η ευρωπαϊκή αυτή φιλοσοφία και προσέγγιση, συνέβαλε σε μία ύφεση η οποία είχε ήδη ξεκινήσει, νωρίτερα των ευρωπαϊκών παρεμβάσεων.

Η έξοδος από το μνημόνιο πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο του 2016, με επακόλουθο τα εγκωμιαστικά λόγια του γενικού διευθυντή του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, Κλάους Ρέγκλινγκ (Klaus Regling), ο οποίος συνεχάρη την κυβέρνηση και τον κυπριακό λαό για τα επιτεύγματά τους δηλώνοντας: *«Η χώρα κατάφερε να επανέλθει στην οικονομική ανάπτυξη και να αποκαταστήσει τα δημόσια οικονομικά πολύ ταχύτερα από ότι αναμενόταν»*. Στο ίδιο μήκος κύματος και ο τότε Ευρωπαίος Επίτροπος Οικονομίας Πιερ Μοσκοβισί (Pierre Moscovici) δήλωσε: *«Με την ολοκλήρωση του προγράμματος, η Κύπρος προχωρά πέρα από την οικονομική κρίση. Μέσω των προσαθειών των Κυπρίων και με την υποστήριξη της ευρωπαϊκής και της διεθνούς κοινότητας, η κυπριακή οικονομία επανέρχεται σε τροχιά ανάπτυξης και η χώρα βρίσκεται πλέον σε ισχυρότερη θέση. Είμαστε πεπεισμένοι ότι η Κύπρος θα αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που απομένουν»*, σηματοδοτώντας μία νέα οικονομική περίοδο για την Κυπριακή Δημοκρατία.

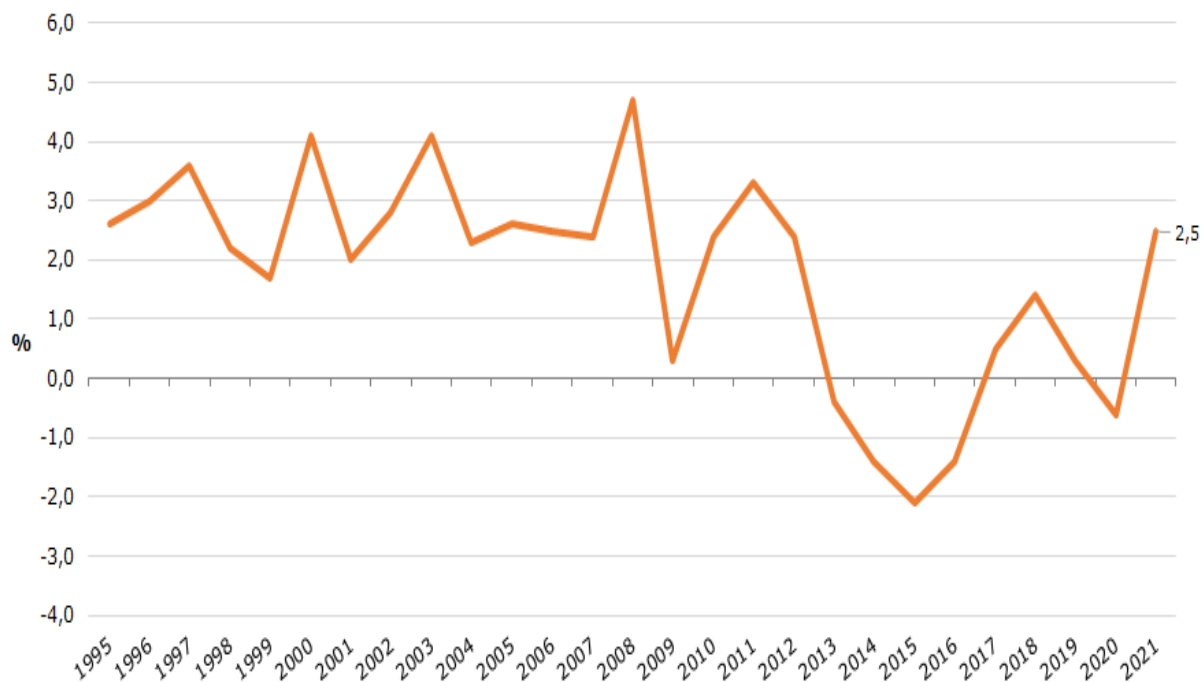
Ωστόσο, για την έξοδο αυτή οι θυσίες ήταν πολλές καθώς η ανεργία έφτασε το 16,1% το 2014, το δημόσιο χρέος συνέχισε να μεγαλώνει και οι οικονομικές επιπτώσεις στους πολίτες

ήταν μεγάλες. Παρά ταύτα, από το 2015 μέχρι το 2019 και την κρίση του Covid – 19, η οικονομία κατέγραψε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης με το επίτευγμα αυτό να παρουσιάζεται από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκο Αναστασιάδη ως “Success Story”. Η ομαλότητα όμως αυτή διαταράχθηκε ακόμα μία φορά με την πανδημία, η οποία από υγειονομική κρίση μετατράπηκε γρήγορα σε οικονομική, οδηγώντας την κυπριακή οικονομία και πάλι σε αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με τη διαφορά ότι αυτήν τη φορά η κρίση ήταν παγκόσμια (εκτενέστερη ανάλυση ακολουθεί στο τέλος του κεφαλαίου). Η οικονομική αυτή κατάσταση, προσεγγίζοντας το σήμερα, αντανακλάται στις παρακάτω μετρήσεις.

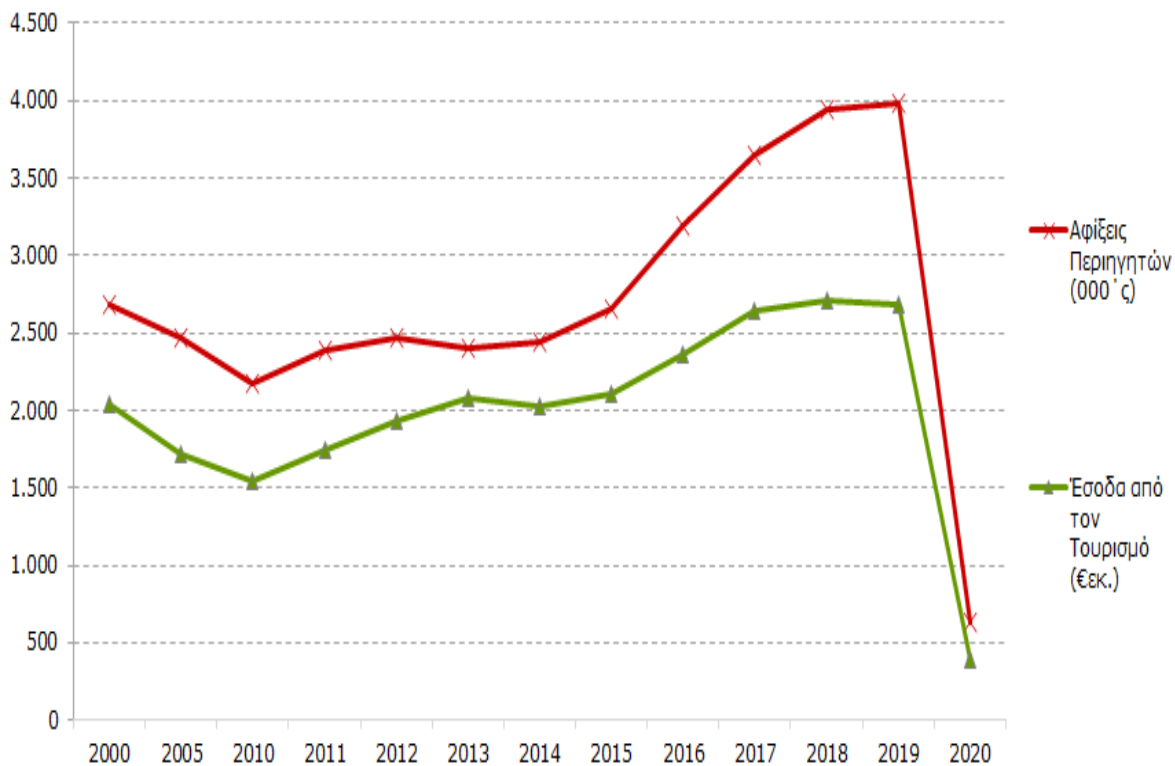


Σχεδιάγραμμα 3.13 Το ΑΕΠ (Πηγή: cypstat.gov.cy)

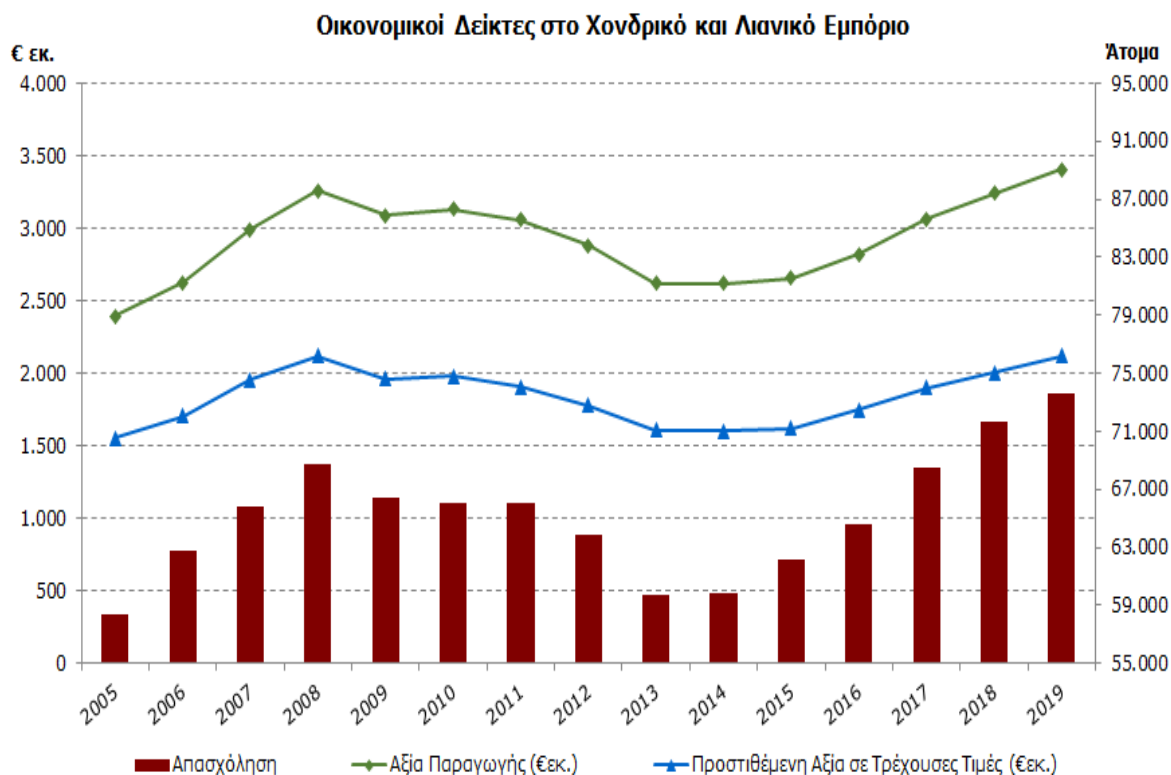
Ετήσιος Πληθωρισμός



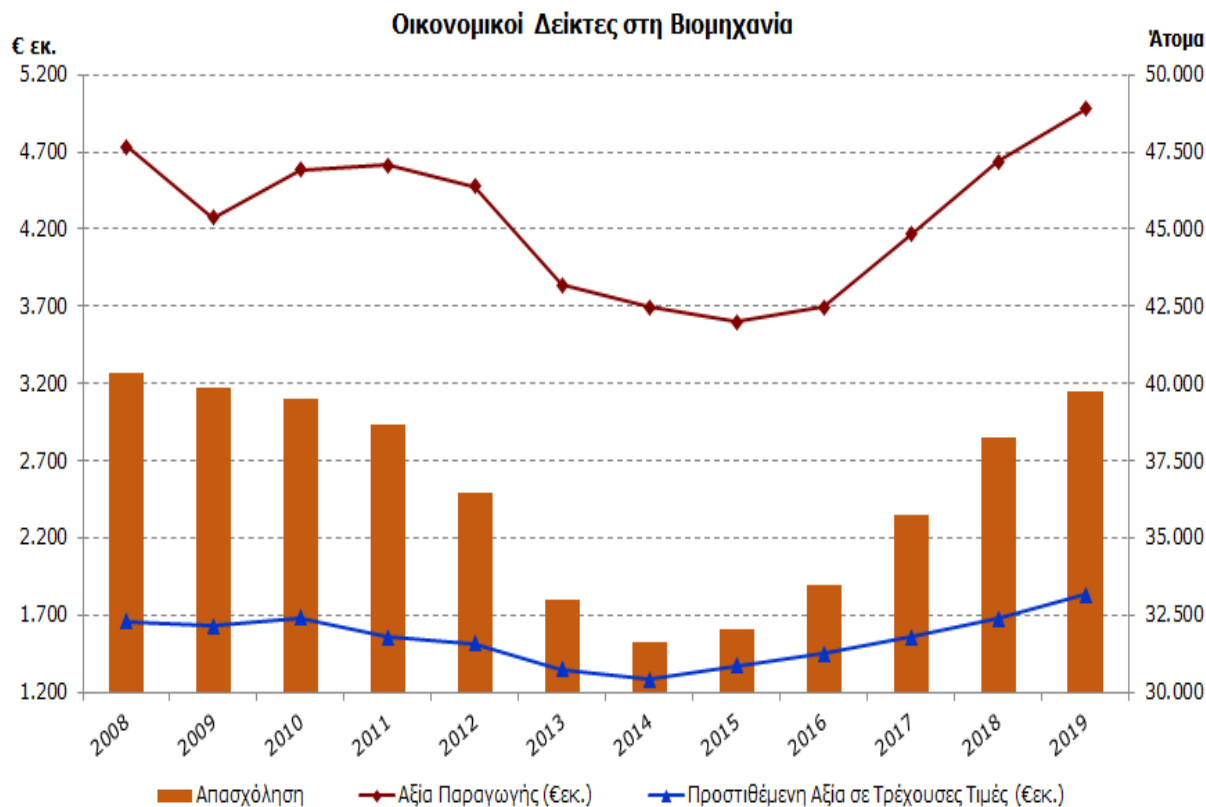
Σχεδιάγραμμα 3.14 Ο Ετήσιος Πληθωρισμός (Πηγή: cypstat.gov.cy)



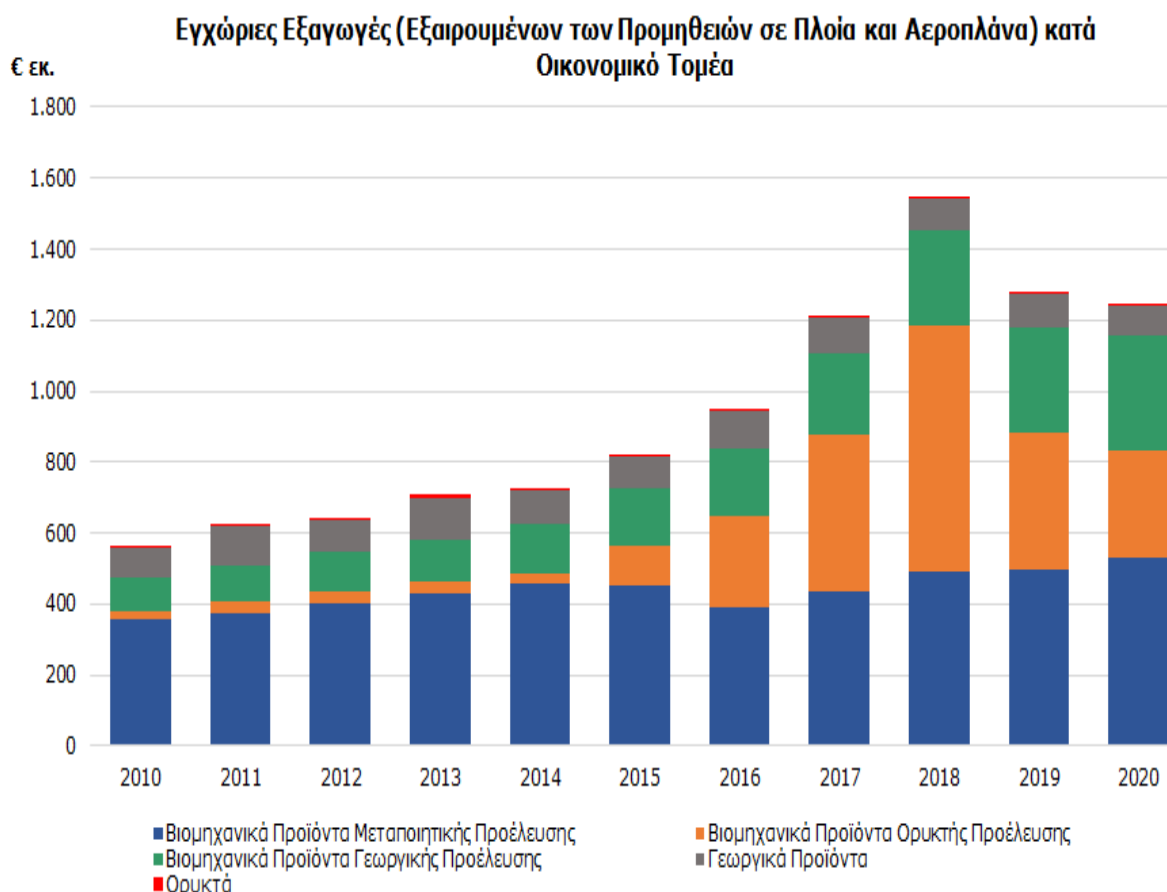
Σχεδιάγραμμα 3.15 Ο Τουρισμός (Πηγή: cypstat.gov.cy)



Σχεδιάγραμμα 3.16 Το Εμπόριο (Πηγή: cypstat.gov.cy)



Σχεδιάγραμμα 3.17 Η Βιομηχανία (Πηγή: cypstat.gov.cy)



Σχεδιάγραμμα 3.18 Οι Εγχώριες Εξαγωγές (Πηγή: cystat.gov.cy)

3.1.7 Η Προσπάθεια Προσέγγισης της Ρωσίας

Στον απόηχο των μεγάλων οικονομικών δυσκολιών, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι δε θα χορηγήσει στην Κύπρο πιστώσεις παρόμοιες με αυτές που χορηγήθηκαν στην Ελλάδα, η τότε κομμουνιστική κυβέρνηση του ΑΚΕΛ (με πρόεδρο το Δημήτρη Χριστόφια) η οποία διατηρούσε ισχυρούς δεσμούς με τη Ρωσία, έλαβε δάνειο 2,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τη Μόσχα. Ακόμα και με το δάνειο αυτό όμως, η κυβέρνηση δεν κατάφερε να προστατεύσει την οικονομία του νησιού από τις επιπτώσεις της κρίσης, όπως αυτές αναλύθηκαν παραπάνω. Η αδυναμία αυτή της κυβέρνησης δεδομένων των οικονομικών συνθηκών ήταν και αυτή που έφερε την Τρόικα στο νησί, μαζί με το μνημόνιο και τους πολύ αυστηρούς όρους που το συνόδευαν (Stergiou, 2019).

Η κυπριακή κυβέρνηση στράφηκε εκ νέου προς τη Ρωσία, με την τελευταία να απορρίπτει το αίτημα για χορήγηση νέου δανείου και την ευρωπαϊκή λύση του μνημονίου να φαντάζει μονόδρομος. Η χορήγηση των 2,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων στην Κύπρο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας διπλωματικός ελιγμός για τις διαπραγματεύσεις με την ΕΕ

(Manuel & Triana, 2017). Η απόφαση του 2013 για το “κούρεμα” των λογαριασμών στις τράπεζες της Κύπρου για τη χρηματοδότηση του ταμείου διάσωσης, έφερε στην επιφάνεια τεράστιες αντιδράσεις από τους εκπροσώπους του ρωσικού κράτους, καθώς η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους ξένους επενδυτές στη ρωσική οικονομία.

3.2 Τα Πρώτα Βήματα του Τραπεζικού Συστήματος

Οι πρώτες ιστορικά συναλλαγές στην πλέον των 2.500 ετών πλουσιότερη νομισματική πολιτική της Κύπρου, αντικατοπτρίζουν το βάθος της ιστορία της, όχι μόνο στον οικονομικό τομέα αλλά σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής, εθνικής, πολιτικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής της ιστορίας. Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε το σύστημα του αντιπραγματισμού, της ανταλλαγής δηλαδή πλεοναζόντων και ελλειπόντων παραγόμενων αγαθών από κατοίκους της ίδιας κοινότητας. Η ανταλλαγή των αγαθών αυτών περιελάβανε κυρίως ζώα, γεωργικά προϊόντα, εργαλεία, φαγητό, δέρματα και αλάτι, ακολουθώντας το διαχωρισμό της αξίας, την λεγόμενη κατά τον Adam Smith αλλά και πληθώρα οικονομολόγων “Αξία της Ανταλλαγής” και “Αξία της Χρήσης των Αγαθών” (Skinner & Campbell, 1976), έννοιες που διατυπώθηκαν χιλιάδες χρόνια μετά. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι συναλλαγές μεταξύ των αγαθών αυτών αποτέλεσαν μία πρώιμη μορφή του τραπεζικού συστήματος, στο οποίο μάλιστα ήταν δυνατός και ο δανεισμός με τους αντίστοιχους συμφωνημένους τόκους, βασισμένους σε κανόνες προστασίας που ορίζονταν μεταξύ του δανειστή και του δανειολήπτη.

Ακολούθησε η χρήση πολύτιμων μετάλλων όπως ο χρυσός, το ασήμι και τα χάλκινα τάλαντα ως βάση των εμπορικών συναλλαγών, απαλείφοντας τα μειονεκτήματα που συνόδευαν τον αντιπραγματισμό. Ωστόσο η συνεχής απαίτηση ζύγισης και η δυσκολία της μέτρησης της καθαρότητας των μετάλλων, οδήγησε στην κοπή του χρήματος η οποία διευκόλυνε τις όλες συναλλαγές. Η καθιέρωση του μεταλλικού χρήματος αποτελεί σημείο καμπής της οικονομικής εξέλιξης καθώς σηματοδοτεί τη μετάβαση από την εμπράγματο ανταλλακτική στην εγχρήματο οικονομία (Αντωνίου, 2008). Αρχικά η κοπή του δηναρίου από τον Φράγκο Γκι Ντε Λουζινιάν (1191), έπειτα το γρόσσο του Βασιλιά Ερρίκου του Β' (1285) που οι Κύπριοι ονόμασαν γρόσι και τα κάρτζια από τη Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας (1489), μέχρι την κατάκτηση του νησιού από τους Τούρκους το 1571 και την υιοθέτηση πληθώρα νομισμάτων όπως το “akche” (άσπρο) και το “kurus” (πένα). Το 1844 σηματοδοτείται από την έκδοση της χρυσής Τουρκικής Λίρας πρωτοβουλία του σουλτάνου Αβδούλ Μετζίτ.

Ένα χρόνο μετά την ανάληψη της διοίκησης της Κύπρου από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι Βρετανοί εισήγαγαν την Κυπριακή Λίρα το 1879 με συναλλαγματική αξία ισοδύναμη με την αντίστοιχη Βρετανική. Το 1890 έγινε η πρώτη προσπάθεια έκδοσης χαρτονομίσματος χωρίς επιτυχία, με την ευδωσή της να επέρχεται το 1914, εξαιτίας των αναγκών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου για την προμήθεια χρήματος. Η ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960 δεν αλλοίωσε το νομισματικό σύστημα, διατηρώντας τόσο την Κυπριακή Λίρα όσο και τις υποδιαίρεσεις της. Η ίδρυση της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου το 1963, καθιστά την Κύπρο ως τη μόνη υπεύθυνη για την έκδοση όλων των νομισμάτων. Την ένταξη της χώρας στην ΕΕ το 2004 με την ελπίδα της μακροπρόθεσμης υποβοήθησης της ανταγωνιστικότητάς της, ακολούθησε η ένταξη στη ζώνη του ευρώ τον Ιανουάριο του 2008, καθιστώντας το νέο νόμισμα εκτός από μέσο συναλλαγών και μέτρο αξίας αγαθών, φορέα και σύμβολο εξουσίας, μορφή κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής έκφρασης καθώς και καθρέπτη της οικονομικής δραστηριότητας του νησιού.



Εικόνα 3.2 Το Δηνάριο – 12ος αιώνας (Πηγή: polignosi.com)



Εικόνα 3.3 Το Αργυρό Γρόσσο (Πηγή: polignosi.com)



Εικόνα 3.4 Η Κυπριακή Λίρα (Πηγή: polignosi.com)



Εικόνα 3.5 Το Πρώτο Κυπριακό Χαρτονόμισμα (Πηγή: mixanitouxronou.com.cy)

3.3 Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

3.3.1 Ιστορική Αναδρομή

Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου (ΚΤΚ), ιδρύθηκε το 1963, μόλις 3 χρόνια μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου, σύμφωνα με τα σχετικά άρθρα του Συντάγματος και το Νόμο περί Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου. Από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της αποτέλεσε τον πυλώνα του Κυπριακού τραπεζικού συστήματος, στηρίζοντας την οικονομία τόσο σε καιρούς ευημερίας όσο και σε χαλεπούς καιρούς κρίσεων. Η περιορισμένη οικονομική δραστηριότητά της εντός των συνόρων του κράτους μέχρι το 1955, μετουσιώθηκε στην

ανάπτυξη των δράσεών της και στο εξωτερικό, όπως για παράδειγμα με τις επεκτάσεις σε Ρουμανία, Ουκρανία (εξαγορά ΑντοΖΑΖBank) και Ρωσία (εξαγορά Uniastrum Bank).

Μέχρι την ίδρυση του Ταμειυτηρίου “Η Λευκωσία” τον Ιανουάριο του 1899, στην Κύπρο λειτουργούσε μόνο μία εμπορική τράπεζα, η Αυτοκρατορική Οθωμανική Τράπεζα, η οποία εξυπηρετούσε τις ανάγκες των Βρετανών και μίας οικονομικής “ελίτ” μεγαλεμπόρων. Ένα χρόνο αργότερα, πραγματοποιήθηκε η πρώτη γενική συνέλευση με τη συμμετοχή όλων των μετόχων και τη θερμή υποστήριξη του Κυπριακού λαού. Το 1906 υπογράφεται το καταστατικό της εταιρίας ενώ τρία χρόνια αργότερα αναθεωρείται, μετατρέποντας το ταμειυτήριο σε ανώνυμη εταιρία.



Εικόνα 3.6 Η Πρώτη Γενική Συνέλευση του Ταμειυτηρίου “Η Λευκωσία”

(Πηγή: Φωνή της Κύπρου αρ.674 [983], 7 / 19 Ιανουαρίου 1900)



Εικόνα 3.7 Εξουσιοδότηση Μετόχων για Εγγραφή του Ταμειτηρίου “Η Λευκωσία” ως Ανωνύμου Εταιρίας – 1909 (Πηγή: bankofcyprus.com.cy)

Το 1912 οι μέτοχοι της ανώνυμης εταιρίας υπογράφουν συμβόλαιο σύμφωνα με το οποίο η εταιρία λαμβάνει την επωνυμία Τράπεζα Κύπρου με διάρκεια 30 ετών (ΚΤΚ, 2009). Οι αρνητικές επιπτώσεις του Α΄ ΠΠ δεν άφησαν ανεπηρέαστη και την Κύπρο, καθώς το κλείσιμο των χρηματιστηρίων σηματοδότησε την κήρυξη χρεοστασίου ώστε να αποφευχθούν μεγαλύτερες οικονομικές καταστροφές. Μετά το πέρας το πολέμου και την αποκατάσταση της οικονομικής σταθερότητας, εγκρίνεται η ίδρυση του πρώτου υποκαταστήματος στη Λεμεσό, με έτος έναρξης λειτουργίας το 1919, χωρίς όμως να επιτύχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα,

οδηγώντας στην αναστολή της λειτουργίας του δύο χρόνια αργότερα. Το 1926 ιδρύεται η Τράπεζα της Λάρνακας και το 1927 μία νέα τράπεζα (η Ιονική) στη Λευκωσία.

Η οικονομική κρίση του 1930 όχι μόνο δεν ανέστειλε τη λειτουργία της Τράπεζας Κύπρου, αλλά την κατέστησε οικονομικά ισχυρή ώστε να στηρίζει την αγορά δίχως να επηρεάσει τους πελάτες της, σε αντίθεση με τις ξένες τράπεζες που αναγκάστηκαν να αναστείλουν τις πιστώσεις. Το 1941, τη χρονιά που συνοδεύεται από το θάνατο του Έλληνα πρωθυπουργού Ιωάννη Μεταξά, την εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα και τη μάχη της Κρήτης, το προσωπικό της τράπεζας αποστέλλει στην Ελλάδα σημαντική εισφορά υπέρ του Εθνικού Αγώνα.

Το 1943 συγχωνεύεται με την Τράπεζα Κύπρου, η Τράπεζα Αμμοχώστου και η Τράπεζα Λάρνακας, εκλέγοντας το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της διευρυμένης τράπεζας, ενώ ένα χρόνο αργότερα εξαγοράζεται η Τράπεζα Πάφου και το 1945 το Κυπριακό Ταμειτήριο Λευκωσίας.

Οι αθρόες εισαγωγές και ο περιορισμός των εξαγωγών κατά τα επόμενα έτη, οδήγησαν την Τράπεζα της Κύπρου να λάβει μέτρα σταθεροποίησης της αγοράς, αποθαρρύνοντας κάθε πολιτική υπερδανεισμού από τους εμπόρους, καθορίζοντας όρια προεξοφλήσεων, τρεχούμενων λογαριασμών καθώς και πιστώσεων εξωτερικού για κάθε πελάτη της ξεχωριστά, περιορίζοντάς τους σε συγκεκριμένα όρια. Την επόμενη δεκαετία ακολούθησαν επενδύσεις αποθεματικών σε χρεόγραφα, αγορές εργοστασίων, η ίδρυση Ασφαλιστικής Εταιρίας (επειδή ο Κυπριακός Νόμος απαγόρευε την ίδρυσή τους στην Κύπρο, η εταιρία εγγράφηκε στο Λονδίνο), αγορές κτημάτων, θεσμοθέτηση της Επιθεώρησης (εσωτερικός έλεγχος), εξαγορά εταιριών (όπως για παράδειγμα η εταιρία ΚΕΡΜΙΑ που είχε στην ιδιοκτησία της άνω των 450 οικοπέδων) και σημαντικές ενέργειες για την υποβοήθηση απόρων μαθητών των κοινοτικών σχολείων μέσης εκπαίδευσης, καταβάλλοντας τα δίδακτρα τους (Τράπεζα της Κύπρου – Πρακτικά Διοικητικού Συμβουλίου 31 Δεκεμβρίου 1943 – 30 Ιουλίου 1976).

Το 1963, παράλληλα με την υποβολή των προτάσεων του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου για την τροποποίηση του Συντάγματος, σηματοδοτείται από την αρχή της λειτουργίας της Τράπεζας ως Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου και την κυκλοφορία των πρώτων νομισμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας, τα οποία ακολουθούν το δεκαδικό σύστημα. Κύριο σκοπό της, αποτέλεσε η καλλιέργεια της νομισματικής σταθερότητας και η δημιουργία συνθηκών που συμβάλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας. Η μετέπειτα οικονομική πορεία του νησιού υπήρξε ανοδική, με την πλήρη ανάπτυξη δραστηριοτήτων προς όλες τις κατευθύνσεις. Το 1966, υπήρξε έτος ορόσημο για την οικονομική ιστορία της ΚΤΚ αλλά και ολόκληρης της Κύπρου,

με την άνευ προηγουμένου εκθετική αύξηση του κεφαλαίου της τράπεζας αλλά και με την έκδοση 2.000.000 μετοχών προς μία λίρα η κάθε μία.

Η Βρετανική κυβέρνηση, έλαβε την απόφαση να επιτρέψει την ελεύθερη διακύμανση της στερλίνας το 1971, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό μία νομισματική κρίση η οποία επηρέασε και την κυπριακή οικονομία. Δύο χρόνια αργότερα, πραγματοποιήθηκαν ριζικές αλλαγές στη διάρθρωση των περισσότερων εταιρειών εξαιτίας της επέκτασης των δραστηριοτήτων της ΚΤΚ πέραν των αυστηρά τραπεζικών. Ακολούθησαν τα αιματηρά γεγονότα του πραξικοπήματος και της Τουρκικής Εισβολής, με τη σταθερή στήριξη της τράπεζας μέχρι το τέλος του 1974 σε όλους τους πελάτες της αλλά και την κυπριακή οικονομία στο σύνολό της, προχωρώντας σε αποσβέσεις υποχρεώσεων (σε ορισμένες περιπτώσεις ολικές) και αποσύρσεις δικαστικών αγωγών. Η οικονομική αναδημιουργία ξεκίνησε αμέσως και συνεχίστηκε με αμείωτους ρυθμούς και τα μετέπειτα χρόνια, με κύριες χορηγήσεις στους τομείς του τουρισμού και της βιομηχανίας.



Εικόνα 3.8 Η Οικονομική Ανάπτυξη του 1980 (Πηγή: ΚΤΚ – Ετήσια Έκθεση 1980)

Το 1982 η ΚΤΚ σε συνεργασία με την Κυπριακή Τράπεζα Αναπτύξεως ιδρύουν τον Κυπριακό Οργανισμό Επενδύσεων & Αξιών (CISCO) ο οποίος αποτελεί μέχρι και σήμερα μία από τις καλύτερες (αν όχι την καλύτερη) ομάδες της επενδυτικής τραπεζικής στην Κύπρο. Το “Κραχ” στο χρηματιστήριο των ΗΠΑ το 1987 και οι επακόλουθοι φόβοι για ύφεση που συνόδευσαν την χρηματιστηριακή κρίση, δεν εμπόδισαν την ΚΤΚ να σημειώσει τη μεγαλύτερη στην ιστορία της επέκταση των καταθέσεων όσο και των χορηγήσεών της.

Το Φεβρουάριο του 1991 εγκαινιάζεται στην Ελλάδα το πρώτο κατάστημα της ΚΤΚ από τον πρωθυπουργό της Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, με τις συνολικές καταθέσεις τον επόμενο χρόνο να υπερδιπλασιάζονται. Δεδομένης της ευμάρειας των οικονομικών συνθηκών, ακολούθησε το άνοιγμα νέων καταστημάτων σε Πειραιά και Θεσσαλονίκη το 1992 και 1993 αντίστοιχα, με τον αριθμό να φτάνει τα εννέα τρία χρόνια αργότερα.



Εικόνα 3.9 Τα Εγκαίνια του Πρώτου Καταστήματος της ΚΤΚ στην Ελλάδα από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη (Πηγή: bankofcyprus.com.cy)

Η είσοδος της Ελλάδας στην ευρωζώνη το 2001, επηρέασε δυσμενώς την οικονομική δραστηριότητα στο νησί καθώς είχε αρνητική επίδραση στα έσοδα από προμήθειες και στα κέρδη από εμπορία συναλλάγματος, παρατηρήθηκε μείωση των επιτοκίων και ακολούθησε ύφεση στις χρηματιστηριακές αγορές. Πριν από την ένταξη της χώρας στην ΕΕ, η ΚΤΚ ενέτεινε τις προσπάθειές της για ελευθεροποίηση και εκσυγχρονισμό του χρηματοοικονομικού τομέα, το οποίο ήταν επιβεβλημένο τόσο για οικονομικούς όσο και για σκοπούς εναρμόνισης της οργανωτικής και οικονομικής δομής καθώς και της πολιτικής με τις αντίστοιχες της Ένωσης. Το 2004 η Κυπριακή Δημοκρατία προσχωρεί μαζί με εννέα ακόμα κράτη στην ΕΕ και το 2008 μαζί με τη Μάλτα υιοθετεί το ευρώ ως κρατικό νόμισμα και υλοποιεί το στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της χώρας. Έκτοτε, εκτός από τις αρμοδιότητες που είναι αναγκαίες για την επίτευξη των σκοπών της, αναλαμβάνει και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμμετοχή της στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ).

Σήμερα, η ΚΤΚ εφαρμόζει την ενιαία νομισματική πολιτική του Ευρωσυστήματος, δίχως να παρεκκλίνει από αυτήν. Επακόλουθο της οικονομικής κρίσης του 2012-2013 που αναλύθηκε παραπάνω, ήταν η έναρξη λειτουργίας του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού (ΕΕΜ) το Νοέμβριο του 2014, όπου η εποπτεία των σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων ανατέθηκε στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Συγκεκριμένα, η ΕΚΤ ανέλαβε την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων που εδρεύουν σε κράτη-μέλη της ευρωζώνης, ενώ η ΚΤΚ ανέλαβε αντίστοιχα την εποπτεία των υπόλοιπων πιστωτικών ιδρυμάτων εντός της χώρας, υπό τις κατευθυντήριες ωστόσο γραμμές και οδηγίες της ΕΚΤ. Στην αποκλειστική εποπτεία της ΚΤΚ παρέμειναν τα πιστωτικά ιδρύματα τρίτων χωρών που δραστηριοποιούνται στην Κύπρο.

Επιπρόσθετα, τον Ιανουάριο του 2015 συστάθηκε το Ενιαίο Συμβούλιο Εξυγίανσης (ΕΣΕ) για τη θέσπιση του Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης (ΕΜΕ) ως δεύτερου πυλώνα της Τραπεζικής Ένωσης. Το ΕΣΕ συνεργάζεται στενά με την ΚΤΚ και τις υπόλοιπες εθνικές αρχές εξυγίανσης, με στόχο την ανάπτυξη σχεδίων εξυγίανσης για τα πιστωτικά ιδρύματα, την πραγματική οικονομία και την ομαλή εξυγίανση των αφερέγγυων τραπεζών με ελάχιστο κόστος για τους φορολογούμενους πολίτες.

3.3.2 Ο Ρόλος και οι Αρμοδιότητες της ΚΤΚ

Πρωταρχικό σκοπό της τράπεζας αποτελεί η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών, στηρίζοντας παράλληλα τη γενική πολιτική του κράτους με βάση τις διατάξεις για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η διαμόρφωση των κυβερνητικών νομισματικών και πιστωτικών πολιτικών και η διαχείριση των αποθεματικών της χώρας, εντάσσονται επίσης στις αρμοδιότητές της. Επιπλέον, η συμμετοχή της ΚΤΚ στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) συντέλεσε σε επιπρόσθετες απορρέουσες υποχρεώσεις, οι βασικότερες εκ των οποίων είναι οι ακόλουθες:

- Η συμβολή στη χάραξη και εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
- Η διαχείριση και διαφύλαξη των αποθεμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας (σε συνάλλαγμα και χρυσό).
- Η χορήγηση άδειας και ο έλεγχος των αδειοδοτημένων πιστωτικών ιδρυμάτων σύμφωνα με τις διατάξεις περί Εργασιακών Πιστωτικών Ιδρυμάτων Νόμου.
- Η μακροπροληπτική επίβλεψη του χρηματοοικονομικού συστήματος με σκοπό τη διασφάλισή του.

- Η άσκηση καθηκόντων τραπεζίτη και αντιπροσώπου της Κυπριακής Δημοκρατίας σε χρηματοοικονομικά ζητήματα.
- Η συλλογή, επεξεργασία και δημόσια διανομή στατιστικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων της ΕΚΤ που απαιτούνται για την εκπλήρωση των καθηκόντων της ΚΤΚ.
- Τέλος, η συμμετοχή ως μέλους σε διεθνείς οργανισμούς, τόσο νομισματικούς όσο και οικονομικούς, έπειτα σχετικής εγκρίσεως της ΕΚΤ (Άρθρο 6, παράγραφος [2] του καταστατικού του ΕΣΚΤ).

Με απώτερο σκοπό τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση του οικονομικού συστήματος, η ΚΤΚ έχει εκπονήσει αρκετές νομοθετικές προτάσεις στο πέρασμα των χρόνων, δύο εκ των οποίων αφορούσαν την παροχή τραπεζικών και οικονομικών υπηρεσιών, ώστε να ευοδωθεί η προσπάθεια ένταξης στην ΕΕ.

3.4 Η Νομισματική Πολιτική

Για μεγάλο χρονικό διάστημα της ιστορίας της Κύπρου, το νόμισμά της αποτέλεσε η Κυπριακή λίρα, η οποία μέχρι τον Ιούνιο του 1972 (ένα χρόνο μετά την απόφαση της Μεγάλης Βρετανίας να επιτρέψει τη διακύμανση του νομίσματός της), είχε ισοτιμία ίδια με τη στερλίνα. Την εικοσαετία που ακολούθησε, η αξία του κυπριακού νομίσματος καθορίστηκε κατά κύριο λόγο από τους εμπορικούς εταίρους του νησιού, μέχρι τον Ιούνιο του 1992, όπου η Κυπριακή λίρα συνδέθηκε με την Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα (European Currency Unit – ECU), απεικονίζοντας με τον τρόπο αυτό την αυξανόμενη ευρωπαϊκή εστίαση της οικονομικής πολιτικής, μέχρι το 2008, όπου η Κύπρος υιοθέτησε και επίσημα το ευρώ για νόμισμά της.

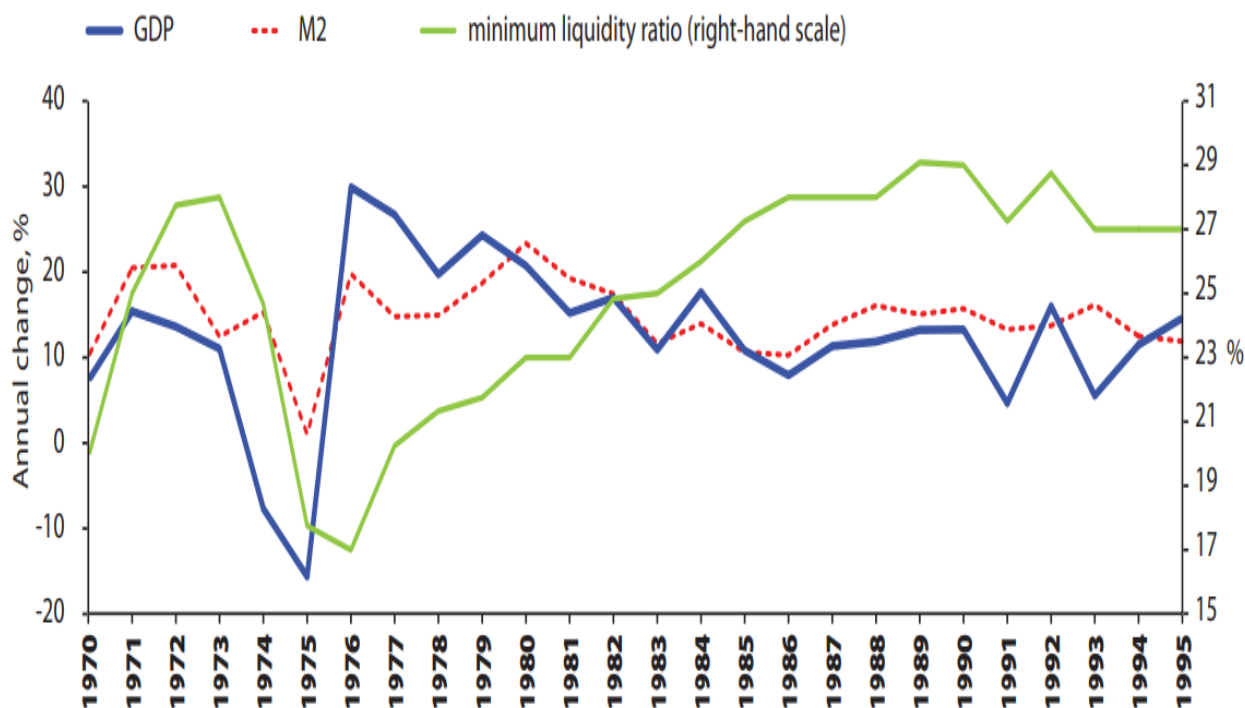
Από την ίδρυση κιόλας της ΚΤΚ, η στρατηγική της νομισματικής πολιτικής ήταν προσανατολισμένη στη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας μέσω της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό, ακόμα και σε δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, εξασφαλίζοντας την αξιοπιστία και ταυτόχρονα διατηρώντας τον πληθωρισμό σε χαμηλά επίπεδα, βοηθώντας έτσι στην ταχεία οικονομική ανάπτυξη. Η νομισματική πολιτική μπορεί να χωριστεί σε τρεις χρονικές περιόδους, με πρώτη την μετά της σύστασης της ΚΤΚ περίοδο, με ένα ισχυρά προστατευμένο και ελεγχόμενο καθεστώς έως το 1995 (Phylaktis, 1995), έπειτα την περίοδο έως το 2007 με την έναρξη και ολοκλήρωση της διαδικασίας εναρμόνισης της νομισματικής πολιτικής της Κύπρου με το κοινοτικό κεκτημένο και με στόχο την πλήρη ένταξη στη ζώνη του ευρώ και τέλος την περίοδο από την ένταξη στην

ευρωζώνη μέχρι και σήμερα, με την ενιαία νομισματική πολιτική της ζώνης του ευρώ ως μέρος του Ευρωσυστήματος.

3.4.1 Η Προστατευμένη και Πλήρως Ελεγχόμενη Πολιτική

Η περίοδος αυτή, χαρακτηρίζεται από ένα συντηρητικό – προστατευτικό καθεστώς, με θεσμοθετημένο ανώτατο πιστωτικό όριο και κατά κύριο λόγο σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία της Κυπριακής λίρας. Επίσης, τόσο τα εισερχόμενα κεφάλαια στη χώρα, όσο και τα εξερχόμενα, δέχονταν αυστηρούς ελέγχους, με εξαίρεση την περίοδο κατά την οποία η Κύπρος ήταν μέλος της “ζώνης της στερλίνας”.

Για την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής από την ΚΤΚ χρησιμοποιήθηκαν πληθώρα εργαλείων, όπως οι έλεγχοι του συναλλάγματος και οι περιορισμοί στις εξαγωγές του εγχώριου χρήματος, το προεξοφλητικό επιτόκιο με τον καθορισμό του ανώτερου επιπέδου των τραπεζικών επιτοκίων δανεισμού, το επιτόκιο ελάχιστων αποθεματικών, ένας ελάχιστος δείκτης ρευστότητας (το ποσοστό των καταθέσεων που έπρεπε να διατηρούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ως καθαρά ρευστά στοιχεία ενεργητικού) καθώς και ποσοτικοί πιστωτικοί περιορισμοί (European Central Bank – ECB, 1998).



Σχεδιάγραμμα 3.19 Ο Ελάχιστος Δείκτης Ρευστότητας (Πηγή: ΚΤΚ)

Η ύπαρξη του θεσμοθετημένου ανώτατου ορίου επιτοκίου ωστόσο μείωσε σημαντικά την αποτελεσματικότητα των εργαλείων της νομισματικής πολιτικής. Το 1965, η ΚΤΚ εισήγαγε μία σειρά μέτρων σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομικών για τη δημιουργία εγχώριας αγοράς χρήματος και κεφαλαίου και την αποτροπή πιθανών πληθωριστικών πιέσεων. Την τετραετία που ακολούθησε, παρατηρήθηκε μία ταχεία αύξηση των πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα αλλά και των κρατικών δαπανών με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι εισαγωγές και να αναπτυχθεί η οικονομία παρά την υποτίμηση της κυπριακής λίρας σε σχέση με τη στερλίνα. Παράλληλα, με νόμο που ψηφίστηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων, αυξήθηκαν οι μισθοί κατά 18%, γεγονός που οδήγησε στην υπερθέρμανση της κυπριακής οικονομίας αλλά και στη δημιουργία εγχώριων πληθωριστικών πιέσεων, με το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών να καταγράφει έλλειμμα για πρώτη φορά από το 1963. Τα αποτελέσματα αυτά οδήγησαν την ΚΤΚ να επιβάλει πιστωτικό έλεγχο με ισχύ από τον Ιούλιο του 1969, ορίζοντας ανώτατο όριο δανεισμού με βάση τα δάνεια που είχαν χορηγηθεί τα προηγούμενα τρία χρόνια. Η διεθνής πετρελαϊκή κρίση από το 1970 μέχρι το 1973, οδήγησε στην απότομη αύξηση του πληθωρισμού, με την ΚΤΚ να προσαρμόζει το όριο των πιστώσεων προς τα πάνω, για να εξασφαλίσει ότι οι δανειακές ανάγκες της κυπριακής οικονομίας θα μπορούσαν να καλυφθούν αλλά και για να στηρίξει οικονομικούς τομείς που είχαν πληγεί, όπως η γεωργία. Η εκτίναξη του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 1973, αντισταθμίστηκε από τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος.

Η Τούρκικη εισβολή του 1974, προκάλεσε πολύ σημαντικό πλήγμα στην κυπριακή οικονομία, αν αναλογιστεί κανείς ότι το 70% του ΑΕΠ της παράγεται στο Βόρειο τμήμα του νησιού. Η ΚΤΚ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ανασυγκρότηση της κυπριακής οικονομίας, υιοθετώντας επεκτατική νομισματική πολιτική και παρέχοντας χρηματοδοτικές διευκολύνσεις στις προσφυγικές εισροές. Τα μέτρα αυτά απέδωσαν καρπούς, με την αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ να φτάνει το 29,9%, κυρίως λόγω των εισροών ξένων κεφαλαίων, της δημιουργίας αποθεμάτων και της ξένης ζήτησης για μεταποιητικά και γεωργικά προϊόντα. Η νομισματική πολιτική συνέχισε να παραμένει και τα επόμενα χρόνια επεκτατική, με στόχο την πλήρη αποκατάσταση της οικονομικής δραστηριότητας. Μέχρι το τέλος της 10ετίας, επικράτησαν συνθήκες πλήρους απασχόλησης και η νομισματική πολιτική αυστηροποιήθηκε περαιτέρω, προκειμένου να αποτραπούν πληθωριστικές πιέσεις. Παράλληλα, εκδόθηκαν οδηγίες περιορισμού χορήγησης δανείων ενώ η κυβέρνηση συνέχισε την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, αντισταθμίζοντας έτσι τις επιπτώσεις της αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής και προκαλώντας απότομη αύξηση της εγχώριας ζήτησης.

Η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής με τον τρόπο αυτό υπονομεύθηκε από την έλλειψη κατάλληλης δημοσιονομικής πολιτικής. Την δεκαετία που ακολούθησε (1980-1990), η κυβέρνηση άσκησε αυστηρότερη οικονομική πολιτική προς την κατεύθυνση που βρισκόταν και η αντίστοιχη νομισματική, ωστόσο το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε, κυρίως λόγω της καθυστέρησης υιοθέτησης των μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης. Η αναζωπύρωση των πληθωριστικών πιέσεων που ακολούθησαν, οδήγησε στην ΚΤΚ να λάβει ακόμα αυστηρότερα νομισματικά μέτρα.

Η υπογραφή συμφωνίας τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Κύπρου και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) το 1988, έδωσε ώθηση στην οικονομία, καθώς αύξησε τη τουριστική δραστηριότητα, εκτόξευσε τις εξαγωγές προς τη Λιβύη και αύξησε την τραπεζική ρευστότητα. Η αυξητική πορεία του πληθωρισμού ωστόσο σκλήρυνε ακόμα περισσότερο τη νομισματική πολιτική της ΚΤΚ, σε μία προσπάθεια να συγκρατήσει την αύξηση της εγχώριας ζήτησης.

Από τη δεκαετία του 1990, η τράπεζα ενέτεινε τις προσπάθειές της για τη μεταρρύθμιση και απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα, με σκοπό την επέκταση της κυπριακής οικονομίας αλλά και την εναρμόνιση των εσωτερικών οικονομικών δομών και πολιτικών με τις αντίστοιχες της ΕΕ (στις αρχές της δεκαετίας η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε επίσημη αίτηση για την ένταξή της στην ΕΕ). Ένα χρόνο αργότερα, ο πόλεμος του Κόλπου είχε αρνητικές συνέπειες στην οικονομική δραστηριότητα του νησιού, κυρίως λόγω των μειωμένων τουριστικών αφίξεων, ενώ μετά τη λήξη του, οι οικονομικοί δείκτες επανήλθαν στα ίδια και υψηλότερα επίπεδα.

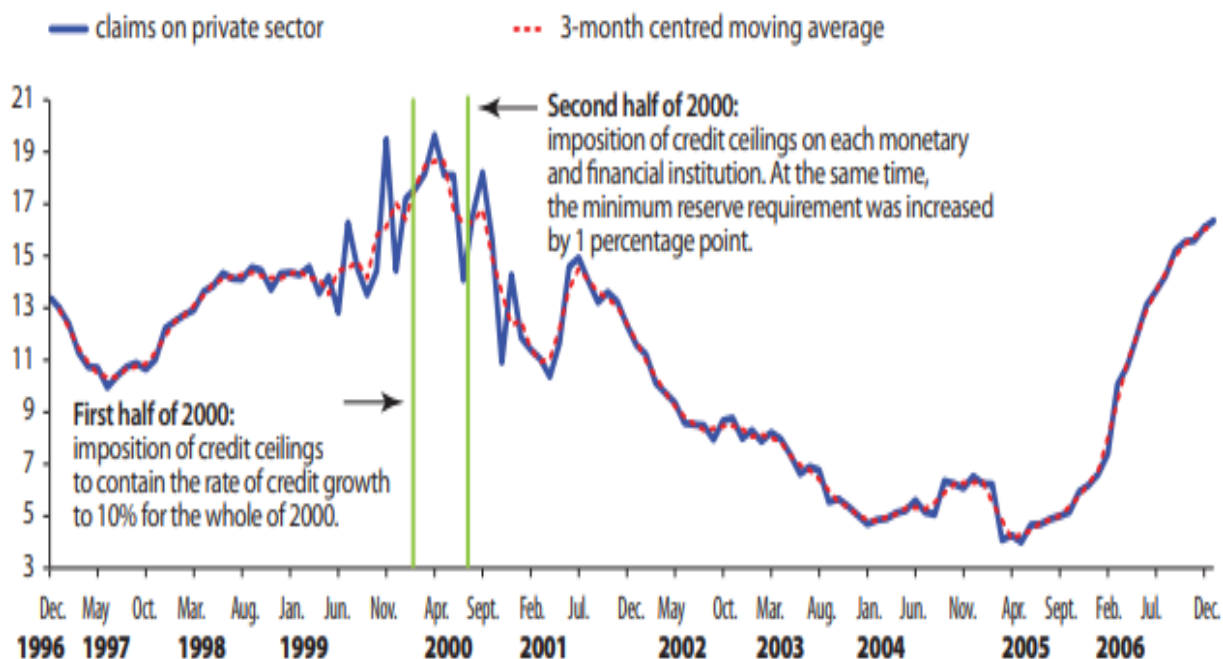
Το 1992, εφαρμόζεται για πρώτη φορά ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) και σε αντίθεση με τη στερλίνα, αποφεύχθηκε η υποτίμηση της κυπριακής λίρας. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην απώλεση της βραχυπρόθεσμης ανταγωνιστικότητάς της, ωστόσο διατήρησε την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητά της, δίνοντας τη δυνατότητα στη χώρα και την κυπριακή οικονομία να εναρμονιστεί με το κοινοτικό κεκτημένο. Αυτή η περίοδος αποτέλεσε πολύ σημαντικό σταθμό για την οικονομική ιστορία του νησιού, καθώς σε διαφορετική περίπτωση η υποτίμηση του νομίσματος θα είχε εκτροχιάσει τις προσπάθειες ένταξης της Κύπρου τόσο στην ΕΕ όσο και στην ευρωζώνη. Η νομισματική πολιτική που εφαρμόστηκε, αποτέλεσε αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου οράματος, που εκτεινόταν πολύ πέρα από τα εθνικά σύνορα. Τα χρόνια που ακολούθησαν, έφεραν κρίσιμες δομικές αλλαγές στο οικονομικό οικοδόμημα.

3.4.2 Η Νέα Οικονομική Πολιτική μέχρι το 2007

Στο πλαίσιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και της πλήρους εναρμόνισης με το κεκτημένο της ΕΕ, το έτος 1996 αποτέλεσε ορόσημο στην ιστορία της χάραξης της νομισματικής πολιτικής, αφού η τράπεζα υιοθέτησε κατά κύριο λόγο τα ευρωπαϊκά πρότυπα (ΚΤΚ, 2010). Αρχικά, ο δείκτης ελάχιστης ρευστότητας που αποτελούσε κύριο και άμεσο εργαλείο νομισματικής πολιτικής κατά τα προηγούμενα έτη εγκαταλείφθηκε και αντικαταστάθηκε από πράξεις ανοιχτής αγοράς (βάσει δημοπρασιών), για τη διαχείριση της ρευστότητας και την καθοδήγηση των επιτοκίων. Στο πλαίσιο αυτό, η ΚΤΚ εισήγαγε συμφωνίες επαναγοράς (repos) με τα νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, με διάρκεια όχι μεγαλύτερη των 15 ημερών, με σκοπό την απορρόφηση της ρευστότητας στην αγορά. Με τον τρόπο αυτό καθορίζονταν και τα επιτόκια στο πλαίσιο της αντιπληθωριστικής πολιτικής της τράπεζας.

Τα επόμενα χρόνια, η σταθερότητα των τιμών συνέχισε να αποτελεί κύριο στόχο της οικονομικής πολιτικής και να επιτυγχάνεται έμμεσα, μέσω της σύνδεσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας της κυπριακής λίρας με τη λογιστική μονάδα ECU. Επίσης, ενόψει της προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ, ξεκίνησε ένα σχέδιο για την κατάργηση των ελέγχων στην κίνηση των κεφαλαίων, που ίσχυε από την περίοδο του βρετανικού αποικισμού. Αξιοσημείωτη είναι η δυσκολία που αντιμετώπιζε η ΚΤΚ στη χρήση του νέου πλαισίου της νομισματικής πολιτικής, κυρίως εξαιτίας της ύπαρξης του θεσμοθετημένου ανώτατου ορίου επιτοκίου.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η νομισματική πολιτική διαμορφώθηκε με βάση τις προσδοκίες ότι η οικονομία θα συνέχιζε να αναπτύσσεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς σε ένα περιβάλλον έντονης εγχώριας και εξωτερικής ζήτησης. Λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη περιορισμού του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, τις πληθωριστικές πιέσεις και την άνοδο των τιμών των περιουσιακών στοιχείων στο χρηματιστήριο αξιών, η ΚΤΚ επέβαλε ανώτατα πιστωτικά όρια για τα προσωπικά δάνεια (10% αρχικά), σε μία προσπάθεια να συγκρατήσει την απότομη αύξηση της πιστωτικής επέκτασης. Ωστόσο, καθώς η πιστωτική επέκταση παρέμεινε εξαιρετικά υψηλή, η επιβολή του ανώτατου ορίου εφαρμόστηκε σε κάθε νομισματικό και χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, με σκοπό τον περιορισμό της συνολικής πιστωτικής επέκτασης στο 12% μέχρι το τέλος του 2000 (Σχεδιάγραμμα 3.20). Επίσης, έντονη ήταν η έλλειψη ρευστότητας, ιδίως της πρωτογενούς, με αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.



Σχεδιάγραμμα 3.20 Η Αύξηση των Απαιτήσεων έναντι του Ιδιωτικού Τομέα (Πηγή: ΚΤΚ)

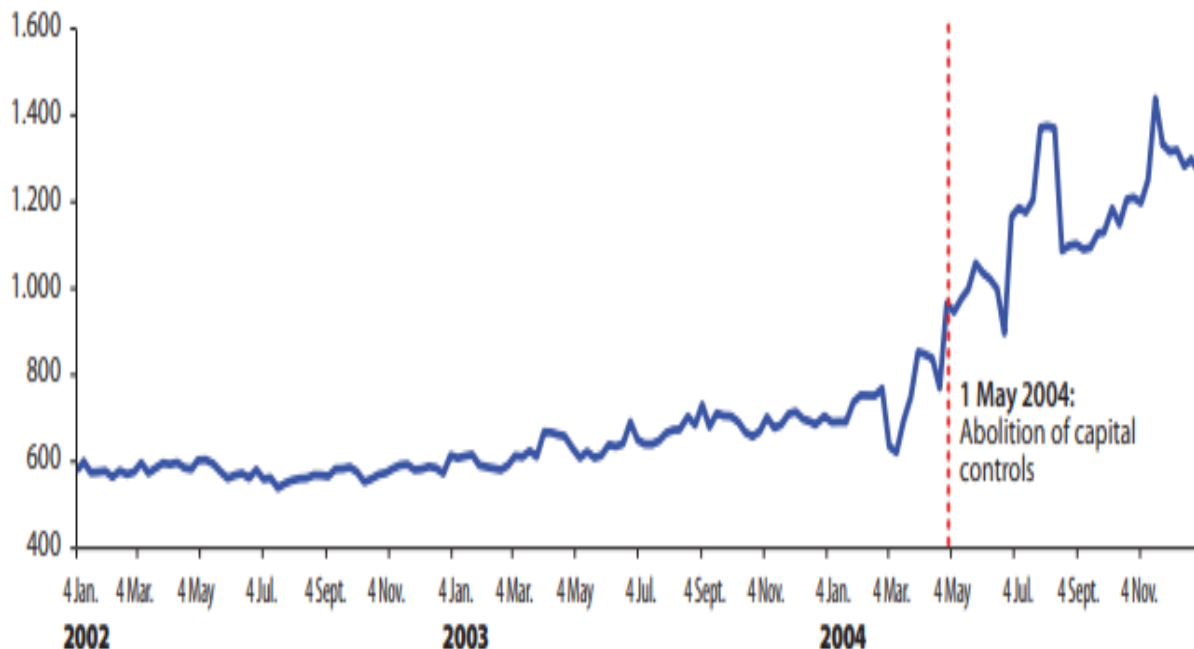
Έτος ορόσημο για την απελευθέρωση των επιτοκίων υπήρξε το 2001 έπειτα από νόμο που ψηφίστηκε και τέθηκε σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου, καταργώντας το ανώτατο όριο των επιτοκίων. Επίσης, συστάθηκε η Επιτροπή Νομισματικής Πολιτικής (ΕΝΠ) η οποία αρχικά είχε συμβουλευτικό ρόλο (από τις 19 Ιουλίου του 2002 κατέστη πλήρως υπεύθυνη για το σχεδιασμό και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής) (ΚΤΚ, 2002). Το σύστημα αυτό υπήρξε πρωτόγνωρο για την Κύπρο και έως ότου οι τράπεζες αποκτήσουν την απαιτούμενη εμπειρία, θεσπίστηκε η εξίσωση του βασικού επιτοκίου των τραπεζών με το επιτόκιο διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης (επιτόκιο Lombard). Παράλληλα με το νέο απελευθερωμένο περιβάλλον, η ΚΤΚ έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη στρατηγική επικοινωνίας με το κοινό και το σύνολο των συμμετεχόντων στην αγορά (Karamanou & Syrichas, 2004). Επιπλέον, άρθηκαν όλοι οι υφιστάμενοι περιορισμοί για δανεισμό σε ξένο νόμισμα, με αποτέλεσμα να σημειωθεί σημαντική αύξηση στα δάνεια, αντιστρέφοντας έτσι την έλλειψη ρευστότητας που είχε παρατηρηθεί.

Με τον τρόπο αυτό, δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο υγιούς ανταγωνισμού, με συνθήκες ισορροπίας ανάμεσα σε προσφορά και ζήτηση, διαψεύδοντας προηγούμενος φόβους για αρνητικές επιπτώσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα (Arestis & Demetriades, 1999). Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 2001 βύθισαν σε ύφεση την παγκόσμια οικονομία, με τα αποτελέσματα να παρουσιάζονται άμεσα και στην Κύπρο, καθώς αξιοσημείωτη υπήρξε η μείωση του τουρισμού, με την επεκτατική πολιτική της ΚΤΚ να

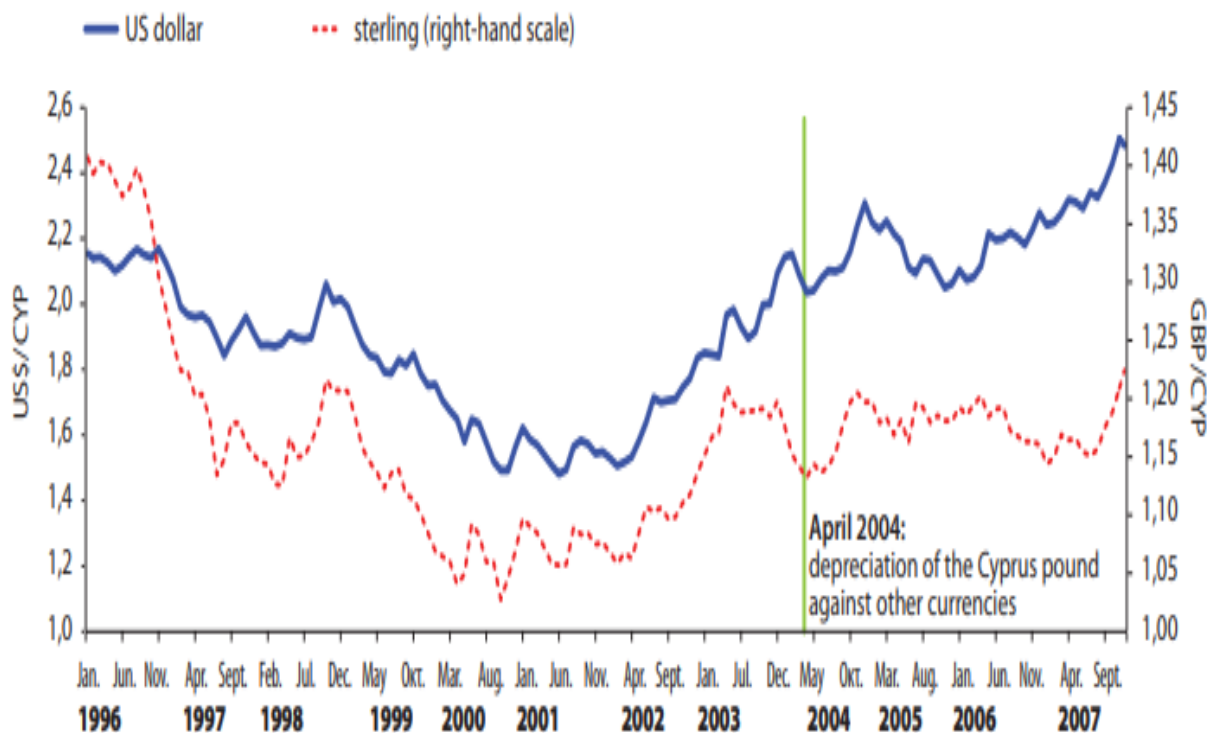
συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυση της οικονομίας, παρά τις δυσμενείς συνθήκες που επικρατούσαν στο διεθνές περιβάλλον.

Η παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη που παρατηρήθηκε το 2002, αναζωπύρωσε τις ανησυχίες για αύξηση του παγκόσμιου πληθωρισμού και κατ' επέκταση των επιτοκίων. Στο πλαίσιο της αντιπληθωριστικής πολιτικής, η ΚΤΚ παρενέβη στην αγορά μέσω δημοπρασιών, απορροφώντας έτσι μεγάλο ποσοστό της ρευστότητας. Εν συνεχεία, ο πόλεμος του Ιράκ το 2003 και η μεταβλητότητα των τιμών του πετρελαίου, οδήγησαν την τράπεζα στη μείωση του βασικού επιτοκίου κατά 50 Μονάδες Βάσης (ΜΒ).

Με την προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ, ολοκληρώθηκε η κατάργηση των ελέγχων στο συνάλλαγμα, σύμφωνα με το κοινοτικό κεκτημένο, εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων (με ορισμένες εξαιρέσεις που προβλέπονται από την ΕΕ), αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό σημαντικά τις καταθέσεις των κατοίκων της Κύπρου σε ξένο νόμισμα (Σχεδιάγραμμα 3.21). Επιπρόσθετα, το κλίμα ανασφάλειας που επικράτησε την περίοδο προ του δημοψηφίσματος για το Σχέδιο Ανάν, συνέβαλε στην απότομη αύξηση εκροών καταθέσεων, αποδυναμώνοντας την κυπριακή λίρα έναντι άλλων ξένων νομισμάτων, όπως το δολάριο και η στερλίνα (Σχεδιάγραμμα 3.22).



Σχεδιάγραμμα 3.21 Καταθέσεις Κατοίκων σε Ξένο Νόμισμα (Πηγή: ΚΤΚ)



Σχεδιάγραμμα 3.22 Επιλεγμένες Συναλλαγματικές Ισοτιμίες έναντι της Κυπριακής Λίρας
(Πηγή: ΚΤΚ)

Η είσοδος της Κύπρου στον ΜΣΙ ΙΙ το 2005, άνοιξε το δρόμο για την υιοθέτηση του ευρώ και δημιούργησε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σύγκλιση των εγχώριων επιτοκίων με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά. Οι αυξημένες εισροές συναλλάγματος που ακολούθησαν, οδήγησαν στην ανατίμηση της λίρας έναντι του ευρώ ενώ ταυτόχρονα μειώθηκε το δημοσιονομικό έλλειμμα. Οι ανησυχίες που υπήρξαν σχετικά με μία ενδεχόμενη ανοδική τάση του πληθωρισμού και των τιμών ακινήτων, οδήγησε εκ νέου στη μείωση του βασικού επιτοκίου (3 φορές, συνολικά 125 ΜΒ). Η διαφορά του εγχώριου επιτοκίου σε σχέση με το αντίστοιχο της ζώνης του ευρώ, συνέχισε την αύξηση των ξένων κεφαλαίων στο νησί, υπερθερμαίνοντας έτσι την κυπριακή οικονομία. Η ΚΤΚ, έπειτα από τη ραγδαία αύξηση του δανεισμού σε ξένο χρήμα, εξέδωσε δημόσια ανακοίνωση σύμφωνα με την οποία ενημέρωνε τους δανειολήπτες για μία επερχόμενη παγκόσμια αύξηση των επιτοκίων και προειδοποίησε για πιθανή αρνητική επίδραση αποπληρωμής δανείων σε ξένο νόμισμα όπως το δολάριο, το ελβετικό φράγκο και το ιαπωνικό γιεν.

Η πλεονάζουσα τραπεζική ρευστότητα και η αναζωπύρωση της οικονομίας, οδήγησαν στην καθυστέρηση της εναρμόνισης του ελαχίστου επιτοκίου με το αντίστοιχο της ευρωζώνης,

με την πλήρη εναρμόνιση να επέρχεται το Δεκέμβριο του 2007, λίγες μέρες πριν από την υιοθέτηση του ευρώ.

3.4.3 Η Εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Πολιτικής στην Κύπρο

Η επιτυχής στρατηγική δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής σε συνδυασμό με τη συνεχή ενημέρωση από την ΕΚΤ προς όλους τους εμπλεκόμενους, ώστε να έχουν πλήρη επίγνωση της οικονομικής κατάστασης, εξασφάλισαν την επιτυχή και ομαλή είσοδο της Κύπρου στην ευρωζώνη τον Ιανουάριο του 2008. Παρά την απώλεια της ανεξαρτησίας της νομισματικής πολιτικής, η ΚΤΚ απέκτησε την ελευθερία και την ευθύνη για την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής σε εγχώριο επίπεδο.

Η ΚΤΚ, προκειμένου να αποτρέψει μία πιθανή “φούσκα” από την υπερθέρμανση της οικονομίας, υιοθέτησε μέτρα τα οποία όμως δεν ακολούθησαν οι υπεύθυνοι χάραξης της δημοσιονομικής πολιτικής, οι οποίοι αντιθέτως προχώρησαν σε δημοσιονομική χαλάρωση με αποτέλεσμα να υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στον πληθωρισμό και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η έντονη οικονομική δραστηριότητα (ιδίως στους τομείς των κατασκευών και των ακινήτων), είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, με ετήσιο ρυθμό αύξησης 26,4% (ΚΤΚ, 2008). Η επιβράδυνση των πιστώσεων, επήλθε μετά την παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση, εξαιτίας της κατάρρευσης της αμερικανικής αγοράς, η οποία εξαπλώθηκε ταχύτατα σε όλον τον κόσμο.

Στο πλαίσιο των συντονισμένων προσπαθειών για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, η ΕΚΤ αποφάσισε μεταξύ άλλων, τη μείωση των επιτοκίων σε διεθνές επίπεδο και τη λήψη μέτρων για τη στήριξη της ρευστότητας των τραπεζών (λαμβάνοντας υπόψη την εξασθενημένη καταναλωτική εμπιστοσύνη, τη μείωση των επενδύσεων και των εξαγωγών), ώστε να αποκατασταθεί η κανονική και ομαλή λειτουργία της αγοράς και να μετριαστούν οι επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία. Η απόφαση αυτή, δε λήφθηκε αυτόνομα, αλλά με έναν άνευ προηγουμένου παγκόσμιο συντονισμό τραπεζών όπως της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ, της Τράπεζας της Αγγλίας, της Τράπεζας του Καναδά και της Κεντρικής Τράπεζας της Σουηδίας (Sveriges Riksbank). Οι ενέργειες αυτές απέτρεψαν την επιδείνωση της κατάστασης του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη ζώνη του ευρώ αλλά και παγκοσμίως (Ορφανίδης, 2008).

Οι αποφάσεις της ΕΚΤ συνέβαλαν στην εδραίωση των προσδοκιών για το επίπεδο του πληθωρισμού, το οποίο σύμφωνα με το στόχο του Διοικητικού Συμβουλίου έπρεπε να είναι κοντά αλλά κάτω του 2%, στηρίζοντας με τον τρόπο αυτό τη βιώσιμη ανάπτυξη και διασφαλίζοντας την χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι η Κύπρος επηρεάστηκε λιγότερο από τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης, ως αποτέλεσμα της πρόσφατης εισόδου της χώρας στην ζώνη του ευρώ και της διαχρονικής ισχυρής εποπτείας από την ΚΤΚ στο τραπεζικό σύστημα, αποτρέποντας έτσι τις κυπριακές τράπεζες από προβλήματα έλλειψης ρευστότητας (Ορφανίδης, 2009).

Ωστόσο, η διεθνής αναταραχή αναπόφευκτα επηρέασε τις πιστωτικές συνθήκες, με την αξιοσημείωτη αύξηση των επιτοκίων και τη μείωση των εσόδων από τον τουρισμό, βασικού πυλώνα του οικονομικού συστήματος του νησιού. Σε συνέχεια των εγχώριων χρηματοπιστωτικών εξελίξεων, η υποβάθμιση των κρατικών ομολόγων και των τραπεζικών ιδρυμάτων από τους σημαντικότερους διεθνείς οίκους αξιολόγησης σε συνδυασμό με το “κούρεμα” του ελληνικού δημοσίου χρέους, συνέβαλαν στη δυσμενή οικονομική κατάσταση που ήρθε αντιμέτωπη η Κύπρος, μέχρι την ανάκαμψή της το 2015, με επακόλουθο την έξοδο από το μνημόνιο το Μάρτιο του 2016.

3.5 Η Επίδραση της Πανδημίας του Covid – 19 στην Κυπριακή Οικονομία

Μετά την απελευθέρωση από τα δεσμά των Ευρωπαϊκών μηχανισμών και των έξωθεν παρεμβάσεων, η κυπριακή οικονομία εμφάνισε σημάδια ανάκαμψης από το 2015 μέχρι το 2019, με την καταγραφή θετικού βαθμού ανάπτυξης για πέντε συνεχόμενα χρόνια και την τουριστική δραστηριότητα να “σπάει” το ένα ρεκόρ μετά το άλλο. Η παγκόσμια υγειονομική κρίση του κορονοϊού γρήγορα μετατράπηκε σε οικονομική, με το ρυθμό ανάπτυξης να παρουσιάζει πτωτική πορεία και την ανεργία να εμφανίζει αυξητική τάση.

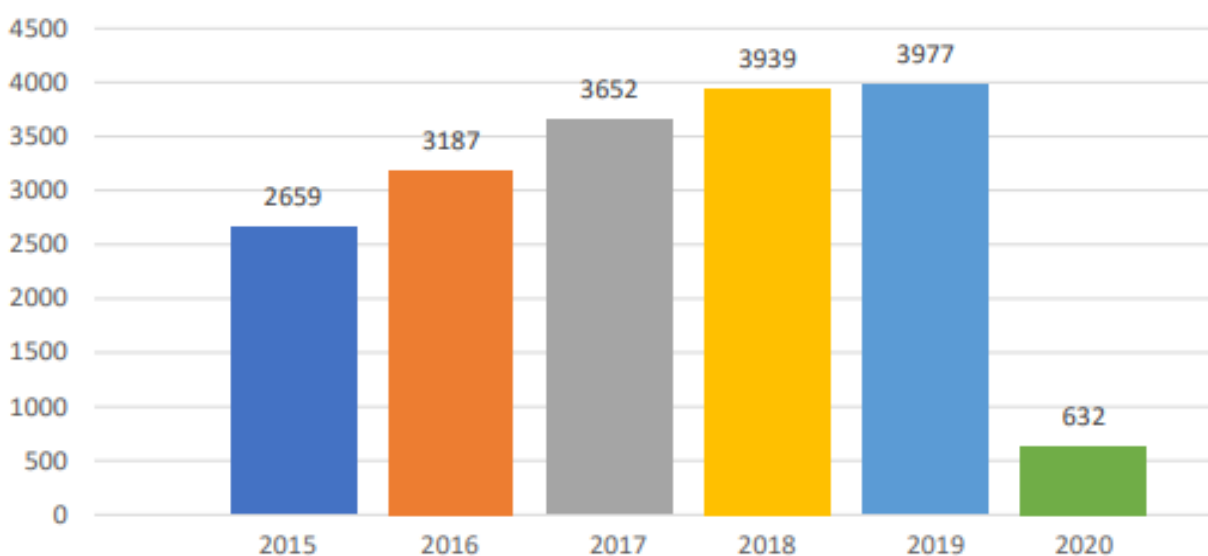
Χαρακτηριστικές είναι οι οικονομικές επιπτώσεις με τη συρρίκνωση του ΑΕΠ, την αύξηση της ανεργίας, την επιδείνωση των εσόδων, την αύξηση των κρατικών δαπανών και του δημοσιονομικού ελλείματος, την αύξηση του δημοσίου χρέους, τη μείωση του χονδρικού και λιανικού εμπορίου και τον περιορισμό του τομέα των μεταφορών να ξεχωρίζουν.

Σύμφωνα με το ΔΝΤ, με μέτρο σύγκρισης το παγκόσμιο ΑΕΠ, η κρίση αυτή εκτιμάται ότι είναι η χειρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων 200 ετών, απαιτώντας κυβερνητικές παρεμβάσεις ώστε να τονωθεί εκ νέου η οικονομία (Ιωακείμογλου & Τριμικλινιώτης, 2020).

Όσον αφορά την Κύπρο, η πτώση του ΑΕΠ σε συνδυασμό με την αύξηση των δανειακών αναγκών και του δημοσίου χρέους, ενδέχεται να επιφέρουν μία από τις μεγαλύτερες κρίσεις φτώχειας της σύγχρονης εποχής. Οι συνέπειες του “lockdown” υπήρξαν καταστροφικές για την οικονομία και κυρίως για τους εργαζόμενους σε επισφαλείς θέσεις εργασίας, με τη χώρα να κατέχει υψηλά ποσοστά σε αυτού του είδους την απασχόληση (Da Silva & Turrini, 2015). Οι περιορισμοί του Covid – 19 οδήγησαν επίσης σε σημαντικές μειώσεις του εισοδήματος των εργαζομένων (Trimikliniotis & Demetriou, 2020a, 2020b). Ειδικότερα οι οικονομικά ασθενέστερες κατηγορίες εργαζομένων, αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού (με βάση τα στοιχεία της Eurostat, ένας στους τέσσερις Κύπριους κινδυνεύει από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό).

Όσον αφορά το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, τόσο οι οικονομικές όσο και οι πολιτικές επιλογές την εξεταζόμενη περίοδο, επηρέασαν αρνητικά τη δημοκρατική ζωή, τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και τις αρμονικές σχέσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (Trimikliniotis & Demetriou, 2020b), καθώς το χωρίς διαβουλεύσεις και συντονισμό κλείσιμο των σημείων διέλευσης, εδραιώνει την τεταμένη κατάσταση μεταξύ των δύο πλευρών (Mullen & Fraustmann, 2020).

Τέλος, όπως έχει προαναφερθεί βασικό πυλώνα της σύγχρονης οικονομικής ιστορίας της Κύπρου αποτελεί ο τουρισμός, με τις επιπτώσεις της πανδημίας να είναι εμφανέστατες (Σχεδιάγραμμα 3.23). Το 2021 ωστόσο, η Κυπριακή οικονομία κατάφερε να ορθοποδήσει εξαιτίας της ευελιξίας της και του μικρού μεγέθους της χώρας, χωρίς όμως να φτάσει στα επιθυμητά επίπεδα του τουρισμού και του ΑΕΠ.



Σχεδιάγραμμα 3.23 Οι Τουριστικές Αφίξεις (Πηγή: cystat.gov.cy)

Η οικονομική κατάσταση σήμερα είναι υπό έλεγχο, χωρίς όμως να παύει να καθίσταται ασταθής και ευμετάβλητη, απαιτώντας συνεχώς διορθωτικές ενέργειες, εγρήγορση και αντίδραση σε κάθε δράση που προκαλείται από την δυναμική κατάσταση της πανδημίας, ώστε να αποφευχθεί μια νέα κλιμάκωση της κρίσης και ένα περιβάλλον με ακόμα σοβαρότερες οικονομικές συνέπειες.



Σχεδιάγραμμα 3.24 Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI) (Πηγή: ec.europa.eu)



Σχεδιάγραμμα 3.25 Οι Δείκτες Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης και Επιχειρηματικών Προσδοκιών (Πηγή: ec.europa.eu)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΛΛΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ

Πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού συστήματος της Κύπρου διαδραμάτισαν ορισμένοι κοινωνικοί δρώντες όπως η Εκκλησία, οι επιχειρηματίες και οι ενώσεις των εργαζομένων, για τους οποίους κρίνεται σκόπιμη μία σύντομη αλλά μείζονος σημασίας αναφορά, καθώς η συμβολή τους ήταν καθοριστική στην ιστορική εξέλιξη του νησιού.

4.1 Η Εκκλησία

Η Εκκλησία της Κύπρου ανακηρύχθηκε Αυτοκέφαλη το 431 μ.Χ. κατά την Τρίτη Οικουμενική Σύνοδο που συνήλθε στην Έφεσο, αποτελώντας την πρώτη Αυτοκέφαλη Εκκλησία εντός του χριστιανικού κόσμου. Μετά από 57 χρόνια, της παραχωρήθηκαν για πρώτη φορά προνόμια από τον αυτοκράτορα Ζήνωνα, γεγονός που σηματοδότησε την εξέλιξη της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της Κύπρου. Η επιβεβλημένη ουδετερότητα που επέδειξε η χώρα τους επόμενους αιώνες στις συγκρούσεις των δύο υπερδυνάμεων της εποχής, των Βυζαντινών και των Αράβων, δημιούργησε ένα πολιτικό κενό, που με την πάροδο του χρόνου επέτρεψε την Εκκλησία να κυριαρχήσει στο τοπικό πολιτικό και κοινωνικό σκηνικό και να διαδραματίσει έκτοτε τον *de facto* ρόλο του Εθνάρχη (Stergiou, 2018).

Ειδικότερα, μετά την έλευση των Οθωμανών στο νησί το 1570, η Ορθόδοξη εκκλησία αναδείχθηκε ως εκπρόσωπος του λαού έναντι του Σουλτάνου. Ο σημαντικός της κοινωνικός ρόλος συνεχίστηκε και επί βρετανικής αποικιοκρατίας, αποτελώντας φρουρό της εθνικής ιδεολογίας και πρωτοστάτη στον αγώνα για την ένωση με την Ελλάδα, με αποκορύφωμα τα “Οκτωβριανά” το 1931 (με αφορμή μία κρίση στο Νομοθετικό Συμβούλιο), όπου κατά τη διάρκεια των εξεγέρσεων οι τοπικές αρχές αναγκάστηκαν να ζητήσουν βοήθεια από το βρετανικό επιτελείο της Αιγύπτου προκειμένου να κατευνάσουν την εξέγερση.

Το 1950, εξελέγη αρχιεπίσκοπος ο Μακάριος, ο οποίος στην πρώτη κιόλας ομιλία του ορκίστηκε να μην “ησυχάσει” μέχρι να επιτευχθεί η ένωση με την μητέρα πατρίδα, την Ελλάδα, αφιερώνοντας τα επόμενα χρόνια όλη του την ενέργεια στο να πιέσει την Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο προς αυτήν την κατεύθυνση.

Στις αρχές του 20ού αιώνα αντικατοπτρίζεται στο πρόσωπό της Εκκλησίας ολόκληρη η εθνική ιδεολογία και οικονομική δύναμη του νησιού (Στεργίου, 2022). Γεγονός που μαρτυρεί

το παραπάνω, αποτελεί ο έλεγχος και η επιρροή που ασκούσε σε οργανώσεις που αναπτύχθηκαν, όπως η Εθνική Οργάνωση Κύπρου (ΕΟΚ) και η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση Κύπρου (ΕΡΕΚ), διακαής πόθος των οποίων αποτέλεσε η ένωση με την Ελλάδα (Ζαβού, 2002), καθώς επίσης καθοριστική ήταν η συμβολή τους και στον Απελευθερωτικό Αγώνα (1955-1959). Αποτέλεσμα των παραπάνω, η εκλογή του Μακαρίου ως πρώτου Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 16 Αυγούστου του 1960, παραβαίνοντας τους κανόνες της εκκλησίας, καθώς διατηρούσε παράλληλα το θρησκευτικό τίτλο του Αρχιεπισκόπου.



Εικόνα 4.1 Η Εκλογή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στον Τύπο (Πηγή: euronews.com)

4.1.1 Ο Ρόλος της Εκκλησίας στο Κοινωνικοπολιτικό και Οικονομικό

Σύστημα

Η ιστορία της Εκκλησίας της Κύπρου σε όλη τη διάρκεια του δισχλιετούς βίου της, είναι συνυφασμένη με την ιστορία των Ελλήνων Κυπρίων και τους αγώνες τους για την ελευθερία. Έχοντας το κύρος του Αυτοκέφαλου και περιβεβλημένη από αυτοκρατορικά προνόμια (εξαιτίας της θέσης του νησιού), ταύτισε τη διαδρομή της με αυτή των Κυπρίων. Στο πέρασμα των χρόνων (από την εποχή της Λατινοκρατίας το 1191), κατάφερε να κρατήσει το αξιόμαχο και τη θέση της στην κοινωνία μέσα από σκληρούς αγώνες, διατηρώντας με τον τρόπο αυτόν άσβεστο το φως της εθνικής αυτοσυνειδησίας.

Η περίοδος της τουρκοκρατίας, θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι η περίοδος που η Εκκλησία συνειδητοποίησε βαθύτερα το ρόλο της. Το συμπέρασμα αυτό συνάγεται, αν λάβει κανείς υπόψη ότι μέχρι τότε το ελεύθερο ελληνικό βυζαντινό κράτος αποτελούσε πηγή ελπίδας για την Κύπρο ενώ κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας (και της βρετανικής αποικιοκρατίας που ακολούθησε) η Εκκλησία ήταν ο μόνος σημαντικός και οργανωμένος εθνικός φορέας και το μόνο στήριγμα των Κυπρίων, αναλαμβάνοντας με κάθε τρόπο τη στήριξη του λαού. Διαδραμάτισε επίσης πολύ σημαντικό ρόλο στη διατήρηση και ανανέωση της εθνικής συνείδησης για την αναγέννηση του κράτους, συμβάλλοντας ακόμα και στην αντίσταση κατά των Οθωμανών.

Εξαιτίας του οθωμανικού συστήματος των “μιλλέτ” (οθωμανικός όρος που χρησιμοποιούταν για να περιγράψει θρησκευτικές κοινότητες) (Μαραντζίδης, 2001; Hüseyin, 2016), ο αρχιεπίσκοπος της αυτοκέφαλης εκκλησίας δεν αποτελούσε μόνο πνευματικό ηγέτη αλλά ο ρόλος του ήταν τριπλός, καθώς στο πρόσωπό του ενσάρκωνε τον ηγέτη της εθνικής ομάδας, τον εθνομάρτυρα και τον κύριο φοροεισπράκτορα. Επομένως, τα πρώτα κόμματα που επέτρεψαν οι Βρετανοί αποικιοκράτες στην Κύπρο (Κυπριακό Εθνικό Κόμμα – ΚΕΚ, Εθνική Οργάνωση Κύπρου – ΕΟΚ και Πολιτική Οργάνωση Κύπρου – ΠΟΚ) ελέγχονταν ολοκληρωτικά από την Εκκλησία (Ζαβού, 2002). Η θέση της Εκκλησίας ήταν αμετάβλητη και προσανατολισμένη προς την ένωση με την Ελλάδα, δημιουργώντας έτσι αισθήματα εθνικισμού και απελευθέρωσης (τα οποία είχε ανάγκη τη δεδομένη περίοδο ο λαός), συσπειρώνοντας με τον τρόπο αυτό πέραν από τους διανοούμενους της εποχής και μεγάλο μέρος της κυπριακής αστικής τάξης, ενώ στον αντίποδα υπήρξε μερίδα Ελληνοκύπριων δημοσίων υπαλλήλων που συμβιβάστηκε και αποδέχθηκε τη Βρετανική κυριαρχία (Περσιάνης, 2006).

Η πατρωνία της Εκκλησίας διαταράχθηκε για πρώτη φορά μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, με την άνοδο του κομμουνιστικού κόμματος ΑΚΕΛ, με αποτέλεσμα τον παραμερισμό της κυρίαρχης θέσης που κατείχε έως τότε (της Εθνάρχουσας Εκκλησίας). Ωστόσο, τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, συνέβη ένα παράδοξο για τα ιστορικά δεδομένα φαινόμενο, κατά το οποίο προέκυψε ο συγκερασμός των οραμάτων και των δράσεων της κομμουνιστικής παράταξης και της Ορθόδοξης Εκκλησίας, υπό τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Στην αρμονική αυτή συνύπαρξη και τον κοινό προσανατολισμό συντέλεσαν αφενός η ανάγκη του κυπριακού λαού για θρησκευτικότητα (κάτι που αποδέχτηκε και το ΑΚΕΛ), αφετέρου η στάση που κράτησε ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος έναντι των μεγάλων δυνάμεων του Ψυχρού Πολέμου, κινούμενος προς τα συμφέροντα της Σοβιετικής Ένωσης και κρατώντας αποστασιοποιητική στάση προς το NATO (Stergiou, 2007).

Είναι γεγονός, ότι μετά το θάνατο του αρχιεπισκόπου Μακάριου τον Αύγουστο του 1977, η Εκκλησία (ιδίως τα πρώτα χρόνια) αποσυντονίστηκε και απώλεσε μεγάλη μέρος της δύναμης και της απήχησης που είχε στο λαό χάρη στην εμβληματική μορφή του αρχιεπισκόπου. Η εκλογή του τότε Προέδρου της Βουλής Σπύρου Κυπριανού ως Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας (δεύτερος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 3 Σεπτεμβρίου του 1977), αποστασιοποίησε την Εκκλησία από τη θέση που κατείχε ως κύριου εκφραστή της Κύπρου για κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά ζητήματα, πλην όμως δε σταμάτησε ποτέ να αγωνίζεται για την ανάκτηση του χαμένου εδάφους, καθώς μέχρι και σήμερα οι απόψεις της και οι παρεμβάσεις της αφήνουν το στίγμα τους και επηρεάζουν την καθημερινή πολιτική.

Από το Νοέμβριο του 2006, το αξίωμα του αρχιεπισκόπου στην ανεξάρτητη εκκλησιαστική ηγεσία, κατέχει ο Χρυσόστομος Β'. Ο ρόλος της Εκκλησίας εξακολουθεί να αποτελεί θεμέλιο της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής, πέραν της πνευματικής, εξαιτίας του μεγάλου πλούτου της (δισεκατομμύρια ευρώ σε τράπεζες, ξενοδοχεία, εταιρίες, κατοικίες και ακίνητα) και της ισχυρότατης επιρροής που ασκεί στον κυπριακό λαό. Εκτός από την αρχιεπισκοπή που εδρεύει στην πρωτεύουσα, υπάρχουν ακόμα εννέα επισκοπές με ισχυρή οργάνωση. Δεδομένων των συμφερόντων της, προσκολλάται και ακολουθεί συγκεκριμένα κόμματα και πολιτικά συμφέροντα, περιθωριοποιώντας τα υπόλοιπα (στάση που ακολουθεί πιστά και το ποιμνίο της) και η εκάστοτε προθυμία της για αναζωπύρωση της επίλυσης του Κυπριακού Ζητήματος, είναι καθοριστικής σημασίας για όλη την κοινωνία. Η τεράστια περιουσιακή δύναμη της Εκκλησίας, ισχυροποιεί στο έπακρο την οικονομική της θέση στην Κύπρο και κατ' επέκταση τη σημασία της ως κοινωνικού δρώντα στο νησί.

4.1.2 Η Ηγετική Μορφή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου

Στο ανώτατο αξίωμα της Κύπρου, αυτό του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, επιλεγόταν συνήθως προσωπικότητα χωρίς σαφή κομματική ταυτότητα. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, πρώτος Πρόεδρος και καθοδηγητής της πολιτικής ζωής της Κύπρου, είχε όλα τα εφόδια για να εξασφαλίσει τις κοινοβουλευτικές συνθέσεις που του παρείχαν ολόπλευρη υποστήριξη, γεγονός σπάνιο για τα πολιτικά δεδομένα. Καμία από τις πολιτικές δυνάμεις που ακολούθησαν δεν κατάφερε να πετύχει τη συσπείρωση αυτή, αντιθέτως, αναπτύχθηκε ένα κλίμα αλληλεξάρτησης με αμφίδρομες επιρροές μεταξύ δύο εξουσιών, παράλληλα με τους τυπικούς συνταγματικούς κανόνες, με τεράστιες προσπάθειες για συμβιβασμούς και αλληλοϋποχωρήσεις (Ιεροδιακόνου, 2003).



Εικόνα 4.2 Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος (Πηγή: lekythos.library.ucy.ac.cy)

Η έντονη πολιτική οξύτητα, πρωτόγνωρη και πρωτοποριακή για την εποχή του χαρισματικού ηγέτη, ενέταξε την Κύπρο στην Κοινοπολιτεία και στον ΟΗΕ, ωστόσο η θέση του ήταν αρνητική στη συμμετοχή της χώρας στο ΝΑΤΟ. Αντιθέτως, προτίμησε να στραφεί προς το Σοβιετικό Μπλοκ, με την ένταξη στο κίνημα των Αδεσμεύτων. Η κίνησή του αυτή, έστρεψε προς το μέρος του το ΑΚΕΛ (Παπαϊωάννου, 1964) σε συνδυασμό με την προσφορά της πάγιας εκπροσώπησης του κόμματος στη Βουλή των Αντιπροσώπων, γεγονός που επιθυμούσε και η Σοβιετική Ένωση (Stergiou, 2014-2015).

Ο Μακάριος κράτησε μία αποστασιοποιητική στάση προς στην Ελλάδα, ιδίως την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974) γεγονός που πιθανότατα οφείλεται σε προσωπικές του φιλοδοξίες, οι οποίες θα συγκρούονταν σε μία ενδεχόμενη διασύνδεση. Η θέση του αυτή είχε ως αποτέλεσμα το διχασμό και τη δημιουργία κλίματος πόλωσης ανάμεσα στους υποστηρικτές και τους αντιπάλους του (οι οποίοι προσαρτήθηκαν στον άλλοτε συνοδοιπόρο του, Γεώργιο Γρίβα). Όσοι στάθηκαν απέναντι στον αρχιεπίσκοπο, θεώρησαν προδοτική τη φιλικά προσκείμενη στάση του προς το κομμουνιστικό ρεύμα.

4.1.3 Η Οικονομική Δύναμη της Εκκλησίας

Όπως προαναφέρθηκε, η Εκκλησία της Κύπρου ασκεί τεράστια επιρροή στη χώρα εξαιτίας της οικονομικής δύναμης που διαθέτει, με εκατοντάδες εκατομμύρια ευρώ αποθεματικό, ακίνητα, τραπεζικές καταθέσεις, ξενοδοχεία και μετοχές στο χρηματιστήριο. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η δράση της δεν περιορίζεται μόνο εντός του νησιού αλλά επεκτείνεται και στο εξωτερικό (για παράδειγμα έχουν πραγματοποιηθεί επαφές με το Κατάρ για εισροή αραβικών κεφαλαίων στην Κύπρο).

Η πρώτη ουσιαστική αναβάθμιση του ρόλου της Εκκλησίας όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητά της στο νησί, πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας (1571-1878), με την παραχώρηση δύο πολύ σημαντικών προνομίων. Αρχικά, εξουσιοδοτήθηκε από τις οθωμανικές αρχές να εισπράττει τους δημόσιους φόρους και να τους παραδίδει στο κράτος και αφετέρου της δόθηκε το δικαίωμα (λόγω του Αυτοκέφαλου) να έχει άμεση επαφή με την οθωμανική κυβέρνηση στην πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη, χωρίς τη μεσολάβηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Διονυσίου, 2019). Επίσης την ίδια περίοδο, η Εκκλησία είχε το προνόμιο να νοικιάζει τους φόρους από τους ιδιοκτήτες και να τους υπενοικιάζει σε τρίτους. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που εισέπραττε φόρους σε γεωργικά προϊόντα και τα πουλούσε σε υψηλότερες τιμές, αποκομίζοντας με τον τρόπο αυτό σημαντικά

κέρδη. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με πληθώρα δωρεών γης, της έδωσαν μεγάλη οικονομική δύναμη, δύναμη που διατηρεί μέχρι και σήμερα. Ταυτόχρονα όμως, η Εκκλησία ως κύριος εκπρόσωπος του λαού ήταν αυτή που ανταποκρίθηκε στις αυθαίρετες χρηματικές απαιτήσεις των εκάστοτε διοικητών κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Επίσης δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες ελάφρυνε τους φόρους όσων αδυνατούσαν να ανταποκριθούν σε αυτούς.

Ο κοσμικός ρόλος της Εκκλησίας διαφοροποιήθηκε κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960) καθώς οι Βρετανοί της αποστέρησαν τα προνόμια που κατείχε έως τότε. Η θεσμική απώλεια του κοσμικού της ρόλου, αντικαταστάθηκε από την ανάληψη της ηγεσίας του αγώνα για την ένωση με την μητέρα πατρίδα Ελλάδα. Με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο δεν απώλεσε το κύρος της προς τους πιστούς αλλά επαύξησε την αίγλη που απολάμβανε έως τότε.

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της χώρας το 1960, η επικύρωση του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας και η ενσωμάτωση της κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας στο πρόσωπο του Προέδρου Μακαρίου, την κατέστησαν “κράτος εν κράτει”. Τα επόμενα χρόνια, οι ήδη πολύ σημαντικές οικονομικές της δραστηριότητες άρχισαν να επεκτείνονται, ενώ παράλληλα συνέχιζε να ασκεί το πολύ σημαντικό κοινωνικό της έργο.

Τέλος, η οικονομική δύναμη της Εκκλησίας μεταφράζεται και σε πολιτική, δίνοντάς της τη δυνατότητα να ασκεί σημαντική επίδραση σε όλες τις πολιτικές (και όχι μόνο) αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του καταλυτικού ρόλου που κατέχει στην Παιδεία, με τον εκάστοτε πρόεδρο να παίρνει την έγκριση του Αρχιεπισκόπου για το διορισμό του Υπουργού Παιδείας, χωρίς αυτό να προβλέπεται από κάποια νομοθεσία ή πρόνοια του Συντάγματος.

4.2 Οι Ενώσεις Εργοδοτών και Εργαζομένων

Οι ενώσεις εργοδοτών και εργαζομένων αποτελούν έναν από τους πυλώνες των κοινωνικών δρώντων που στηρίζεται το όλο κοινωνικοπολιτικό σύστημα της Κύπρου και διαφέρουν ολοκληρωτικά ως προς τη θέση και την επιρροή που κατέχουν σε σχέση με άλλες χώρες όπως η Ελλάδα. Η ιστορική εξέλιξη των ενώσεων, οι αγώνες, η συνδικαλιστική εξέλιξη, η δομή καθώς και ο ρόλος τους, θα αναλυθούν λεπτομερώς σε επόμενο κεφάλαιο, ωστόσο κρίνεται αναγκαία μία σύντομη αναφορά στη θέση των ενώσεων στο Κυπριακό Σύνταγμα μέσα από τις νομικές ρυθμίσεις καθώς και η αναφορά στον Κώδικα Βιομηχανικών Σχέσεων.

Η διαμεσολάβηση των συμφερόντων στην Κύπρο έχει μακρά και σταθερή παράδοση και βασίζεται σε νόμους και συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων, το νομικό πλαίσιο ωστόσο βασίζεται κατά κύριο λόγο στο δίκαιο της βρετανικής αποικιοκρατίας. Το ατομικό εργατικό δίκαιο εδράζεται στο Νόμο Περί Απασχόλησης του 1967, ενώ το συλλογικό στη νομολογία του Συντάγματος και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Rumpf, 1998).

4.2.1 Ο Κώδικας Βιομηχανικών Σχέσεων

Ο Κώδικας των Βιομηχανικών Σχέσεων συστάθηκε το 1962 με τη μορφή μνημονίου Συνεννόησης (Βασική Συμφωνία), μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων ΠΕΟ και ΣΕΚ, του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και της Ομοσπονδίας Εργοδοτών και Βιομηχάνων Κύπρου (ΕΟΒ). Το 1977, τροποποιήθηκε και υπογράφηκε εκ νέου.

Παρόλο που δεν αποτελεί με την αυστηρή έννοια του όρου νόμο αλλά διέπεται από το καθεστώς συμφωνίας μεταξύ των συμβαλλόμενων μελών, έχει γίνει σεβαστός και τηρείται αυστηρά από όλες τις πλευρές. Περιλαμβάνει τη ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων και σύμφωνα με τις διατάξεις του, ο θεσμός των συλλογικών διαπραγματεύσεων αποτελεί το μέσο για τον καθορισμό των μισθολογικών ρυθμίσεων, των προσλήψεων και των απολύσεων (Σπάρσης, 2003).

Την τήρηση του κώδικα εγγυάται η κυβέρνηση και ως βασική του αρχή παρουσιάζεται η ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, της ελευθερίας δηλαδή του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και του συνεταιρίζεσθαι σε όλους τους τομείς (ιδίως τον πολιτικό και το συνδικαλιστικό), πράγμα που συνεπάγεται το δικαίωμα κάθε ατόμου να ιδρύει ή/και να προσκολλάται με άλλους σε συνδικαλιστικές οργανώσεις, για την υπεράσπιση των συμφερόντων του. Ο κώδικας παράλληλα αναγνωρίζει το δικαίωμα της απεργίας καθώς και του εργοδότη να απολύει εργαζόμενους.

που αποτελεί τον εθνικό συντονιστή, καθώς και μέλη από υπουργεία, κυβερνητικά τμήματα, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, εθνικές μονάδες ευρωπαϊκών προγραμμάτων και συνδικαλιστικές οργανώσεις. Στο πλαίσιο της κοινοπραξίας αυτής ρυθμίζονται οι νόμιμοι κατώτατοι μισθοί, οι συνδικαλιστικές αρμοδιότητες καθώς και ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης και συνταξιοδότησης. Δια μέσω λοιπόν του Κώδικα και όλων των προαναφερθέντων σωματείων, αντιλαμβάνεται κανείς τη σημαντικότητα των ενώσεων ως κοινωνικών δρώντων και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζουν το κοινωνικό και οικονομικό σύστημα της Κύπρου.

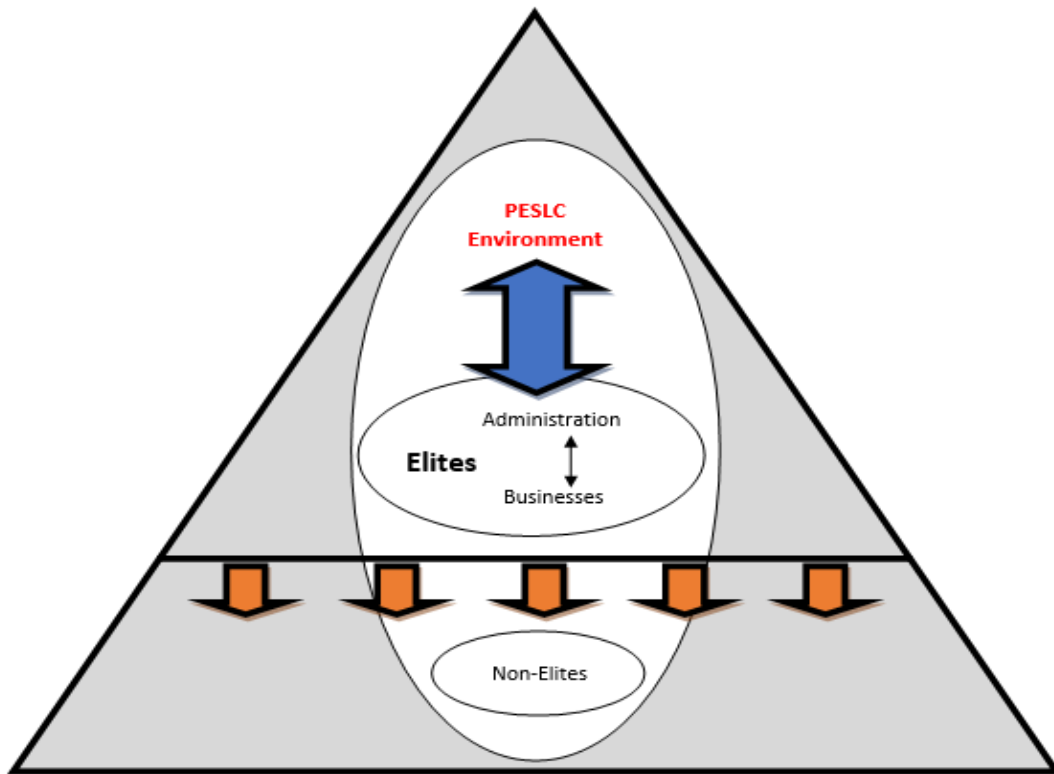
4.3 Ο Ρόλος των Επιχειρηματιών

Οι επιχειρήσεις και οι δράσεις των επιχειρηματιών, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο τόσο στην οικονομική δραστηριότητα και ανάπτυξη του νησιού, όσο και στην όλη διαμόρφωση του κοινωνικού συστήματος της Κύπρου. Το μέγεθος των κυπριακών επιχειρήσεων δε διαφοροποιείται από τη γενικότερη εικόνα που παρουσιάζεται στην ΕΕ. Η φθίνουσα πορεία που παρατηρείται στην επιχειρηματική δραστηριότητα (γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα στατιστικά στοιχεία σε κοινοτικό επίπεδο με ένα ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, πολύ χαμηλότερο του μέσου όρου της ΕΕ), είναι αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και των χρηματοοικονομικών εξελίξεων των τελευταίων χρόνων.

Οι βάσεις για το επιχειρηματικό περιβάλλον και τις άρρηκτα συνδεδεμένες σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων, κυβέρνησης και κοινωνίας στην Κύπρο ετέθησαν κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και κατά τη διάρκεια της βρετανικής αποικιοκρατίας. Οι δύο αυτές περιόδους έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη μεταγενέστερη διαμόρφωση του επιχειρηματικού πνεύματος του νησιού αλλά και της όλης κοινωνικοπολιτιστικής και οικονομικής ιστορίας (Öksüzöğlü, 2012).

Δεδομένου ότι η Κύπρος αποτελεί το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου μετά τη Σικελία και τη Σαρδηνία (O'Brien, 2001), σε ολόκληρη τη διάρκεια της ιστορίας της, υπήρξε πόλος έλξης για τα κράτη που επιδίωξαν την κυριαρχία στη Μεσόγειο και στο μεσογειακό εμπόριο, εξαιτίας των εμπορικών, γεωπολιτικών και στρατηγικών της χαρακτηριστικών. Στις αρχές του 18ου αιώνα, αυτοί που δραστηριοποιούνταν και διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στον τομέα του εμπορίου και στην κοινωνική ζωή του νησιού ήταν οι πρόξενοι. Οι τελευταίοι, κατείχαν μεγάλες εκτάσεις από αμπελώνες και κατοικίες σε ολόκληρη την Κύπρο και δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που δάνειζαν χρήματα στην κοινότητα και στους ανώτερους διοικητικούς

υπαλλήλους της χώρας (Özku1, 2005). Δεδομένου του εύρους των προνομίων και των δικαιωμάτων που τους παραχωρήθηκαν, οι επιχειρηματίες αυτοί επηρέασαν με τη δύναμή τους όλη την κοινωνική και πολιτική κατάσταση του νησιού. Οι πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, νομικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ της κυβέρνησης και των επιχειρηματικών “ελίτ” συνοψίζονται στην παρακάτω εικόνα:



Εικόνα 4.4 Οι Σχέσεις μεταξύ Επιχειρήσεων και Κυβέρνησης τον 18ο αιώνα στην Κύπρο
(Πηγή: Öksüzöglu, A Historical Perspective on Entrepreneurial Environment and Business – Government – Society Relationship in Cyprus, pp. 273)

Εξετάζοντας το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια της βρετανικής αποικιοκρατίας, παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό μείωση των Τουρκοκύπριων επιχειρηματιών, με τους αντίστοιχους Ελληνοκύπριους να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό (υπήρχαν επίσης ορισμένοι Αρμένιοι επιχειρηματίες) (Hikmetağalar, 2005). Την περίοδο αυτή, οι επιχειρηματίες θεωρούνταν άνθρωποι με σοφία και κατάφεραν πολύ σημαντικά επιχειρηματικά βήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η λειτουργία του εργοστασίου ανθρακούχων ποτών και άλλων παρόμοιων μικρότερων επιχειρήσεων, που ξεκίνησαν από το 1946, με τεράστια κέρδη μέχρι το 1953, όταν ο έντονος ανταγωνισμός με τον κολοσσό των επιχειρήσεων, την “Coca – Cola” οδήγησε στο κλείσιμό τους μερικά χρόνια αργότερα.



Εικόνα 4.5 Οι Πρώτες Αφίσες της Coca Cola στην Κύπρο (Πηγή: mixanitouxronou.com.cy)



Εικόνα 4.6 Απόκομμα Εφημερίδας για την εμφάνιση της Coca Cola (Πηγή: mixanitouxronou.com.cy)

Επιπλέον, οι σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων, κυβέρνησης και κοινωνίας έγιναν πολύ πιο περίπλοκες, με τα μέλη της αποικιακής διοίκησης να έχουν εντονότερη επιρροή στις επιχειρηματικές “ελίτ” και στο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον του νησιού σε σχέση με την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Προσεγγίζοντας τη σημερινή εποχή, ο ρόλος των επιχειρηματιών στη νεοσύστατη Κύπρο δε διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό, καθώς ως κοινωνικοί και οικονομικοί δρώντες συνεχίζουν να ασκούν μεγάλη επιρροή στο κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό γίγνεσθαι του νησιού. Η ένταξη της χώρας στην ΕΕ το 2004, έδωσε στους επιχειρηματίες νέες χρηματοδοτικές ευκαιρίες, επεκτείνοντας τη δράση τους εκτός από το εθνικό και στο ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τέλος, αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός των ρωσικών επιχειρήσεων στο νησί, με το ποσοστό να εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει περίπου το 10% της κυπριακής οικονομίας, με τις περισσότερες από αυτές να εδρεύουν στη Λεμεσό (όπου βρίσκεται και το ρωσικό Εμπορικό Επιμελητήριο) (Stergiou, 2019). Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω, γίνεται κατανοητό πως η Ρωσία διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή της Κύπρου μέσω των επιχειρηματιών, με αποκορύφωμα την πρόσφατη ίδρυση του πρώτου ρωσικού κόμματος από Ρώσους ολιγάρχες, αναφορά στο οποίο πραγματοποιήθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

5.1 Η Ιστορική Εξέλιξη και ο Αντίκτυπος των Εργασιακών Σχέσεων

5.1.1 Τα Πρώτα Βήματα προς την Εκβιομηχάνιση

Μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, όπως αναφέρθηκε και στην κοινωνική δομή της Κύπρου, το 80% του πληθυσμού αποτελούσε την παραδοσιακή αγροτική κοινωνία με μόνο το 20% να διαμένει στις πόλεις. Βιοτεχνίες και μικρές βιοτεχνικές επιχειρήσεις αποτελούσαν τον πυλώνα της οικονομίας (φάρμες, γαλακτοκομεία, εργοστάσια τσιγάρων, ελαιοτριβεία, οινοποιεία καθώς και βιοτεχνίες αποξηραμένων φρούτων και λαχανικών), τα οποία δεδομένου του μικρού τους μεγέθους και της τοπικής τους εμβέλειας δε μπορούν να χαρακτηριστούν ως βιομηχανίες (Στεργίου, 2012).

Τη συγκεκριμένη περίοδο, δεν υπήρξαν οι συνθήκες για τη δημιουργία μιας εργατικής τάξης, καθώς η διαφορά μεταξύ των επιχειρηματιών και των εργατών δεν ήταν μεγάλη. Συχνά παρατηρούνταν το φαινόμενο να υφίστανται επιχειρήσεις στις οποίες ο επιχειρηματίας εργαζόταν μόνος του, ενσάρκωνε δηλαδή εργαζόμενο και εργοδότη στο ίδιο άτομο (Katsikides, 1988).

Τόσο η εκβιομηχάνιση όσο και η καπιταλιστική ανάπτυξη καθυστέρησαν αισθητά στην Κύπρο. Η εκμετάλλευση των ορυχείων χαλκού που βρέθηκαν, στη χώρα του χαλκού όπως αποκαλείται από πολλούς, οδήγησαν στην εμφάνιση μεγάλων επιχειρήσεων, με απασχόληση πολλών εργατών στο έμπυχο δυναμικό τους. Η βρετανική διοίκηση, παρείχε στους επιχειρηματίες τον απόλυτο έλεγχο των εργασιακών σχέσεων, με αποτέλεσμα την πλήρη και ανελέητη εκμετάλλευση των εργαζομένων, δεδομένου ότι δούλευαν 58 ώρες την εβδομάδα στα ορυχεία και 48 στα υπόλοιπα επισιτιστικά επαγγέλματα, με αντάλλαγμα τα στοιχειώδη για την επιβίωσή τους (Πάλλας, 2019).

Το 1910 ιδρύθηκαν στη Λεμεσό τα πρώτα εργατικά κέντρα, τα οποία χρησιμοποίησαν οι πολιτικοί ως πηγή ψηφοφόρων και σε συνδυασμό με τον ερασιτεχνισμό που τα διέκρινε, εξαφανίστηκαν μετά τις εκλογές (κατά τους πολιτικούς είχαν ολοκληρώσει το σκοπό της ίδρυσής τους). Πέντε χρόνια αργότερα όμως, επανεμφανίστηκαν με τη μορφή συλλόγων, με βάση τους οικοδόμους και τους λιμενεργάτες. Αμέσως μετά από την Οκτωβριανή Επανάσταση,

περί τα τέλη του 1919 και στις αρχές του 1920, οργανώθηκαν με τον ίδιο τρόπο οι εργάτες των εργοστασίων καπνού και τσιγάρων καθώς και οι υποδηματοποιοί (Φάντης, 2005).

Για να εδραιωθεί ωστόσο το εργατικό κίνημα ως σοβαρός παράγοντας εξουσίας στην κυπριακή κοινωνία έπρεπε να εκπληρώσει δύο λειτουργίες ταυτοχρόνως. Από την μία πλευρά, να λάβει μία σθεναρή ανταποικιακή θέση απέναντι στο βρετανικό ζυγό και να προωθήσει το στόχο της ένωσης με την μητέρα πατρίδα Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά, έπρεπε να εκπληρώσει τα τυπικά καθήκοντα ενός εργατικού κινήματος, δηλαδή αφενός να είναι σε θέση να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, αφετέρου να ενώσει τους εργαζόμενους και να μπορέσει να τους εκπροσωπήσει με οργανωμένη μορφή (Στεργίου, 2012).



Εικόνα 5.1 Εμφάνιση της Εργατικής Τάξης και Δημιουργία Συνδικαλιστικών Οργανώσεων
(Πηγή: efsyn.gr)

Παράλληλα, από τα τέλη της δεκαετίας του '90 και έως τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα, με αργά αλλά σταθερά βήματα, άρχισε να αναπτύσσεται το εμπόριο και να κατασκευάζονται δρόμοι στο νησί. Υπήρξε η βελτίωση των λιμενικών εγκαταστάσεων και χτίστηκαν δημόσια και όχι μόνο κτήρια. Από το 1920, ξεκίνησε μάλιστα και η λειτουργία των πρώτων μεταλλείων χαλκοπυρίτη, χρυσού, σιδηροπυρίτη καθώς και άλλων μεταλλευμάτων. Εν συνεχεία, μέχρι το 1930 είχαν ιδρυθεί σε Λευκωσία και Λεμεσό, πανεργατικοί σύνδεσμοι καθώς επίσης εργατικές λέσχες.

5.1.2 Ο Αντίκτυπος της Οκτωβριανής Επανάστασης και η Περίοδος έως το 1940

Ο αντίκτυπος της Οκτωβριανής Επανάστασης (γνωστή και ως Μεγάλη Οκτωβριανή Σοσιαλιστική Επανάσταση ή Μπολσεβικική Επανάσταση), καθυστέρησε να γίνει αισθητός, ωστόσο είχε σημαντικό και ουσιαστικό αποτύπωμα στην ιστορία της Κύπρου. Οι πρώτες κομμουνιστικές εργατικές συντεχνίες ιδρύονται το 1923 και το 1924 στη Λεμεσό. Παράλληλα, ιδρύθηκε η πρώτη Παγκύπρια Κομμουνιστική Οργάνωση Νεολαίας και λίγο αργότερα οι Συμμαχίες Φτωχών Αγροτών (Σέρβας, 1951).

Το 1926 ιδρύθηκε το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου (ΚΚΚ), με συνέδριο κατά το οποίο ετέθησαν οι θέσεις του κόμματος για την οικονομική και πολιτική κατάσταση. Οι κύριες θέσεις αφορούσαν κοινωνικά θέματα και ιδίως ζητήματα των εργαζομένων όπως η ίδρυση αγροτικής τράπεζας για την απαλλαγή από τους τοκογλύφους (η δράση των οποίων μάλιστα τη δεδομένη χρονική περίοδο), το πάγωμα των χρεών των αγροτών καθώς και η οργάνωση εργατικών και αγροτικών συνδικάτων. Ο ρόλος του κόμματος διαδραμάτισε αποφασιστικό ρόλο για τη συνδικαλιστική οργάνωση της εργατικής τάξης του νησιού. Οι πρωτοπόροι συνδικαλιστές καταδιώχθηκαν, φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν. Εναντίον τους στράφηκε και η Εκκλησία, καθώς τους θεώρησε κίνδυνο εξαιτίας των αθεϊστικών τους αντιλήψεων, οι οποίες συγκρούονταν με την ίδια της την υπόσταση και τυχόν επικράτησή τους θα υπονόμειε την πολιτική και κοινωνική της επιρροή. Ωστόσο οι συνδικαλιστές συνέχισαν το έργο τους, παρ' όλες τις κακουχίες και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν. Στους εθνικούς στόχους του ΚΚΚ, συμπεριλαμβανόταν η απελευθέρωση της χώρας από τα δεσμά του βρετανικού ζυγού και η ανάπτυξη της αλληλεγγύης μεταξύ των διαφορετικών εθνοτικών ομάδων του νησιού και παρά την απαγόρευση της ύπαρξης κομμάτων στην Κύπρο, εξαιτίας της ανεπιτυχούς

εξέγερσης, συνέχισε ακάθεκτο το έργο του, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα κόμματα τα οποία δεν ανέπτυξαν κάποια αξιοσημείωτη δραστηριότητα (ΑΚΕΛ, 1976).



Εικόνα 5.2 Αποκόμματα Εφημερίδων του 1926 με το Ιδρυτικό Συνέδριο του ΚΚΚ στη Λεμεσό (Πηγή: dialogos.com.cy)

Το δικαίωμα της δημιουργίας συνδικαλιστικής οργάνωσης διεκδίκησαν και οι βρετανοί υπάλληλοι το 1926. Το Φεβρουάριο του 1927 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Δημοσίων Υπαλλήλων Κύπρου (Cyprus Civil Service Association – CCSA), σημερινή Παγκύπρια Συντεχνία Δημοσίων Υπαλλήλων (ΠΑΣΥΔΥ), η μορφή του οποίου παρέμεινε αναλλοίωτη μέχρι την ανεξαρτησία (ΠΑΣΥΔΥ, 1997). Έπειτα, μέχρι την έναρξη του πολέμου, δημιουργήθηκαν ορισμένα συνδικάτα σύμφωνα με τη μορφή του βρετανικού προτύπου. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1939-1945), η Κύπρος αντιμετώπισε έντονο πρόβλημα πληθωρισμού και ανεργίας με δραματική επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου, που οδήγησε στην

οργάνωση απεργιών από τα συνδικάτα, με κύρια αιτήματα τη βελτίωση των εργασιακών συνθηκών και την αύξηση των μισθών (Richter, 2004). Το 1927 ιδρύθηκε το Κυπριακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο (ΚΕΒΕ).



Εικόνα 5.3 Απεργία με Αίτημα την Αύξηση των Μισθών (Πηγή: agkarra.com)

Από το 1932 έως το 1938, παρουσιάζεται ταχεία ανάπτυξη στη βιομηχανία μετάλλων, αφενός με την πληθώρα αποθέματος σε σιδηροπυρίτη και χαλκοπυρίτη, αφετέρου με τη δεινή εκμετάλλευση των εργαζομένων στα μεταλλεία. Παράλληλα, τα επόμενα χρόνια αναπτύχθηκαν μικρές βιομηχανίες οινοπνευματωδών ποτών και τσιγάρων. Ο συνδυασμός αυτών των μικρών βιομηχανιών με τη μεταλλευτική βιομηχανία αποτέλεσαν τα θεμέλια των καπιταλιστικών σχέσεων στην κυπριακή οικονομία. Από το 1931 που ιδρύθηκε η πρώτη συντεχνία μέχρι το 1940, η Κύπρος αριθμούσε 62 συντεχνίες με 3.389 μέλη, με τοπικό ωστόσο και στενά επαγγελματικό προσανατολισμό.

5.1.3 Η Περίοδος από την Παγκύπρια Συντεχνιακή Επιτροπή μέχρι την Ανεξαρτησία

Μετά την απαγόρευση από τη βρετανική αποικιοκρατία δημιουργίας κομμάτων και ενώσεων το 1941, δημιουργήθηκε η πρώτη κομμουνιστικού προσανατολισμού Παγκύπρια Συντεχνιακή Επιτροπή (ΠΣΕ), η οποία ενσωμάτωσε όλες τις συντεχνίες και τις τοπικές εργατικές ενώσεις. Λίγο νωρίτερα, είχε ιδρυθεί το ΑΚΕΛ, συνεχιστής του ΚΚΚ όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η συνεργασία της συντεχνιακής επιτροπής και του κόμματος ήταν δεδομένη, αν αναλογιστεί κανείς ότι τόσο ο ηγέτης του ΠΣΕ Ανδρέας Φάντης, όσο και ο αναπληρωτής του Ανδρέας Ζιαρτίδης, ήταν ηγετικές μορφές του ΑΚΕΛ (Δίγκλης, 2017). Βασικοί στόχοι της οργάνωσης ήταν η καθιέρωση του οκταώρου, η αύξηση των μισθών, η βελτίωση των συνθηκών εργασίας καθώς και η κοινωνική ασφάλιση. Ακολούθησαν συνδικαλιστικοί αγώνες μέχρι τις αρχές του 1946, στους οποίους ηγήθηκε η ΠΣΕ. Τον Ιανουάριο του ίδιου έτους, μετονομάστηκε σε Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία (ΠΕΟ) και συνέχισε το έργο και τους αγώνες των προκατόχων της, με γνώμονα τα κοινωνικά αιτήματα και την αντιαποικιακή πολιτική (Φάντης, 2005).



Εικόνα 5.4 Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία (Πηγή: peo.org.com)



Εικόνα 5.5 Συνομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου (Πηγή: economytoday.sigmalive.com)

Η αντίδραση στην εμφάνιση της ΠΕΟ, δεν άργησε να έρθει στην επιφάνεια από τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις (με την παράλληλη υποστήριξη τόσο του κλήρου, όσο και των μεγάλων επιχειρηματιών), ιδρύοντας ως απάντηση στο κομμουνιστικό κίνημα την Συνομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου (ΣΕΚ), το 1944. Η ΣΕΚ αποτέλεσε το συνονθύλευμα όλων των αντικομμουνιστικών συνδικάτων της εποχής και ήρθε να συμπληρώσει το ρόλο της Παναγροτικής Ένωσης Κύπρου (ΠΕΚ), που ιδρύθηκε ένα χρόνο νωρίτερα από τον πρωτεργάτη της Μελή Ζαχαριάδη. Ανήκει στο συντηρητικό στρατόπεδο και σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ευρώπη όπου ο συντηρητισμός αποτελεί ξεκάθαρα μία πολιτική και κοινωνική συνθήκη, στην Κυπριακή Δημοκρατία προέκυψε ως μία αντίδραση στις κομμουνιστικές δράσεις και επιδιώξεις. Η ίδρυση ΣΕΚ και ΠΕΚ την περίοδο αυτή, αποτέλεσε το έναυσμα της διαίρεσης του συνδικαλιστικού κινήματος, αλλά και γενικότερα του ομοσπονδιακού τοπίου σε ολόκληρη την Κύπρο. Αμέσως μετά την ίδρυσή της, η ΣΕΚ εντάχθηκε σε διάφορους πολιτικούς σχηματισμούς που θεωρούσαν τον εαυτό τους αντιπολίτευση και τη δεκαετία του 1950 ένωσε τις δυνάμεις της με την ΕΟΚΑ, αφού εφάρμοσαν την ίδια ιδεολογική γραμμή και ήταν προσανατολισμένοι προς τους ίδιους αντικειμενικούς σκοπούς.

Ακολούθησαν σκληροί και έντονοι αγώνες από τις δύο συνδικαλιστικές οργανώσεις, τόσο για να κερδίσουν την υποστήριξη του μεγαλύτερου μέρους του εργατικού δυναμικού όσο και για να αναγνωριστούν από τις παγκόσμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις (Γρηγοριάδης,

2005). Η ΠΕΟ, ηγείται των σημαντικών αγώνων της εργατικής τάξης το 1948, με αποτέλεσμα πολλά από τα στελέχη της να φυλακιστούν και να διωχθούν από τους βρετανούς αποικιστές (άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός ότι οι αγώνες αυτοί ήταν κοινοί, τόσο από Ελληνοκύπριους όσο και από Τουρκοκύπριους, αποτέλεσμα της ορθής και στοχευμένης πολιτικής της ΠΕΟ). Επιπλέον, ιδρύθηκε το πρώτο ταμείο Συντεχνιακών Κοινωνικών Ασφαλίσεων και το πρώτο Συντεχνιακό Ιατρείο. Το έτος αυτό, θεωρείται σταθμός για την ιστορία του κυπριακού εργατικού κινήματος, αν αναλογιστεί κανείς την επιβολή της ΠΕΟ στην εργατική τάξη και την ταυτόχρονη αναγνώρισή της από μέρος της εργοδοσίας. Τέλος, η προσφορά της στον εθνικοαπελευθερωτικό – αντιαποικιακό αγώνα ήταν πολύ σημαντική, με σειρά απεργιών, συγκεντρώσεων και εκδηλώσεων πολιτικού χαρακτήρα. Η ΣΕΚ στον αντίποδα ακολούθησε απεργοσπαστική πολιτική και εξυπηρέτησε τα συμφέροντα της εργοδοσίας από την οποία υποστηριζόταν. Στους επίπονους αγώνες, αυτούς του 1948, η ηγεσία της χρησιμοποίησε απεργοσπάστες τόσο στις οικοδομές όσο και στα μεταλλεία, για να υποθάψει τον αγώνα διεκδίκησης των δικαιωμάτων των εργαζομένων για αναγνώριση συντεχνιών, οκταώρου, κοινωνικών ασφαλίσεων και αύξησης μισθού, μέσω της απεργίας. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας, η ΣΕΚ υποστήριξε τον αντιαποικιακό αγώνα της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) με αποτέλεσμα να απωλέσει αξιοσημείωτο αριθμό των μελών της (Γρηγοριάδης, 2005).

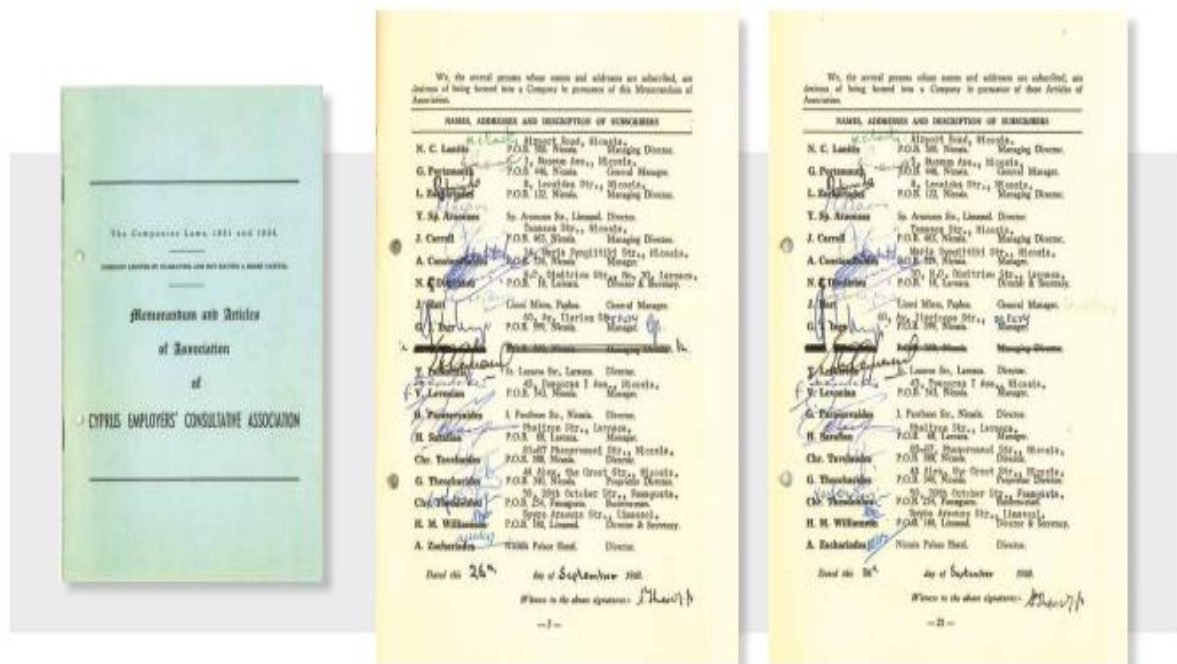
Η κομμουνιστική επιρροή άφησε το αποτύπωμά της και στον αγροτικό τομέα, με μαζικές διαδηλώσεις για τα αγροτικά ζητήματα, όπως το μόνιμο πρόβλημα της άρδευσης, με την ίδρυση της Ένωσης Αγροτών Κύπρου (ΕΑΚ) το 1946 για το σκοπό αυτό. Το 1959 μετονομάστηκε σε Ένωση Κυπρίων Αγροτών (ΕΚΑ), όνομα που διατηρεί μέχρι και σήμερα. Η αγροτική αυτή ένωση, στο πέρασμα των χρόνων κατόρθωσε μέσω οργανώσεων να επιτύχει αξιοσημείωτα αποτελέσματα στη διανομή των γεωργικών προϊόντων, την άρδευση, την κοινωνική ασφάλιση και την κατασκευή κατοικιών (Richter, 2002). Επίσης το 1942, ορισμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις ίδρυσαν την Ένωση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων που μία δεκαετία αργότερα μετατράπηκε σε Παγκύπρια Οργάνωση Βιοτεχνών Επαγγελματιών Καταστηματαρχών (ΠΟΒΕΚ) το 1952.

5.1.4 Η μετά της Ανεξαρτησίας Περίοδος

Η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας με πληθώρα συμβιβασμών πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1960, με μία ημιτελή κρατική ανεξαρτησία, χωρίς την επιθυμητή ένωση με

την Ελλάδα και ένα Σύνταγμα με αντιφατικές διατάξεις και ρυθμίσεις (Νικολάου, 2000). Οι διακοινοτικές συγκρούσεις που ακολούθησαν δίχασαν το νησί και ιδίως την πρωτεύουσα, τη Λευκωσία (Richter, 2007). Ωστόσο, την περίοδο αυτή το συνδικαλιστικό κίνημα μαζικοποιείται και παρουσιάζεται περισσότερο οργανωμένο από ποτέ, θέτοντας με τον τρόπο αυτό τις βάσεις του συστήματος που επικρατεί μέχρι και σήμερα. Επίσης, αυξήθηκε εκθετικά το εργατοϋπαλληλικό προσωπικό εξαιτίας της ανάπτυξης του εμπορίου, της βιομηχανίας και των υπηρεσιών.

Μετά την ανεξαρτησία, το μεγαλύτερο μέρος των ενώσεων που είχαν ιδρυθεί υπό την βρετανική αποικιακή κυβέρνηση μετονομάστηκαν (για παράδειγμα ο Σύνδεσμος Δημοσίων Υπαλλήλων Κύπρου σε ΠΑΣΥΔΥ) (ΠΑΣΥΔΥ, 1997), ανακαινίζοντας με τον τρόπο αυτό μία νέα περίοδο στην ιστορία τους, όπως και η ίδια η χώρα. Παράλληλα, στον τομέα των επιχειρήσεων, ενώθηκαν 19 μεγάλοι επιχειρηματίες του νησιού, ιδρύοντας την Ομοσπονδία Εργοδοτών & Βιομήχανων (ΟΕΒ), που αποτελεί ακόμα και στις μέρες μας τον κύριο εκπρόσωπο της επιχειρηματικής τάξης στην Κύπρο και το σημαντικότερο διαπραγματευτικό εταίρο των συνδικάτων (ΟΕΒ, 2007). Η αρχική ονομασία της ΟΕΒ ήταν Συμβουλευτικός Σύνδεσμος Εργοδοτών Κύπρου (ΣΣΕΚ), με ιδρυτική συνέλευση το 1959 και στη συνέχεια μετονομάστηκε σε Ομοσπονδία Εργοδοτών Κύπρου (ΟΕΚ) μέχρι να κατασταλάξει στην τελική της σημερινή ονομασία.



Εικόνα 5.6 Ιδρυτική Συνέλευση ΣΣΕΚ (Πηγή: publications.gov.cy)

Τη δεκαετία του 1960, η ΣΕΚ αναδύθηκε στην επιφάνεια και κατάφερε να αποκτήσει πολύ ισχυρή θέση στις ημικρατικές επιχειρήσεις, με τη βοήθεια του τότε Υπουργού Εσωτερικών και Άμυνας της Κυπριακής Δημοκρατίας Πολύκαρπου Γεωρκάτζη, ο οποίος είχε και ισχυρές διασυνδέσεις (υπάρχουν ισχυρισμοί που υποστηρίζουν ότι διατηρούσε διασυνδέσεις ακόμα και με τη CIA). Η αντίδραση της κομμουνιστικής πλευράς ήρθε με την ίδρυση μιας οργάνωσης, η ονομασία της οποίας άλλαξε αρκετές φορές μέχρι τη σημερινή Συντεχνία Ημικρατικών Δημοτικών και Κοινοτικών Εργατοϋπαλλήλων Κύπρου (ΣΗΔΗΚΕΚ), ενώ εκτός από τις υπάρχουσες οργανώσεις (ΠΕΟ, ΕΚΑ κτλ.), δραστηριοποιούνται ή επαναδραστηριοποιούνται και άλλες.

Η επιτομή της όλης αυτής ιστορικής εξέλιξης των εργασιακών σχέσεων, έρχεται το 1962, με τη Συνταγματική κατοχύρωση για την οργάνωσή τους και για τον τρόπο με τον οποίο θα πραγματοποιούνται οι συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των εταίρων και του κράτους (αν εξαιρέσουμε τον Περί Συντεχνιών Νόμο του 1932, ο οποίος αφορούσε μόνο τις συντεχνίες οι οποίες για αρκετά χρόνια δεν υπήρχαν). Μάλιστα, έχουμε και την νομοθετική κατοχύρωση με την υπογραφή της λεγόμενης “Βασικής Συμφωνίας” με τη Σύμβαση 87 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας περί της συνδικαλιστικής ελευθερίας και προστασίας του συνδικαλιστικού δικαιώματος και με τη Σύμβαση 98 για την εφαρμογή του δικαιώματος οργάνωσης και συλλογικών διαπραγματεύσεων. Η Βασική Συμφωνία επεκτάθηκε το 1977 στον Κώδικα Βιομηχανικών Σχέσεων, επιτομή των εργασιακών σχέσεων, που αναλύθηκε στην επιρροή των κοινωνιών δρώντων σε προγενέστερο κεφάλαιο. Το νομικό πλαίσιο ρύθμιζε τις σχέσεις μεταξύ του κράτους, των ενώσεων και των συνδικάτων (Κατσικίδης, 1988).

Η αντικομμουνιστική συννομοσπονδία ΣΕΚ διασπάστηκε το 1962, με μερίδα συνδικαλιστών που πίστευαν στην ιδέα του σοσιαλισμού να δημιουργούν μία νέα ένωση, τη Δημοκρατική Εργατική Ομοσπονδία Κύπρου (ΔΕΟΚ), με την ενσωμάτωση 19 σωματείων και περίπου το 2% του συνδικαλιστικού συνόλου των εργαζομένων, από την ίδρυσή της (Στεργίου, 2012). Η δράση της παραμερίστηκε δεδομένου ότι δεν αναγνωρίστηκε από το κράτος και τις υπόλοιπες συνδικαλιστικές οργανώσεις, κάνοντας προσπάθειες να επανέλθει στο προσκήνιο με πρωτοβουλία του Πέτρου Στυλιανού και μελών του κόμματος ΕΔΕΚ, το 1982 (Ιεροδιακόνου, 2003).

Την μετά της ανεξαρτησίας περίοδο, ιδρύθηκαν και άλλες μη κομματικές – πολιτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις, οι οποίες όμως επισκιάστηκαν κυρίως από την ΠΕΟ και τη ΣΕΚ και λιγότερο από τη ΔΕΟΚ. Το 1963 αναδιοργανώθηκε από τους επιχειρηματίες και η ΟΕΒ, ώστε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα της Δημοκρατίας. Αναδιοργάνωση υπέστη και η

οργάνωση βιοτεχνών που λειτουργούσε από το 1942 με τη μετατροπή της το 1997 σε ομοσπονδία και το 2006 στη Γενική Συνομοσπονδία Οργανώσεων Βιοτεχνών Επαγγελματιών Καταστηματαρχών (Γ.Σ.ΠΟΒΕΚ), πρώην ΠΟΒΕΚ, ονομασία και δομή που διατηρεί μέχρι και σήμερα.

5.2 Η Επιρροή της Διχοτόμησης στη Συνδικαλιστική Εξέλιξη της Κύπρου

Η διχοτόμηση του νησιού αποτέλεσε καμπή στην εξέλιξη των εργασιακών σχέσεων. Αρχικά, με την αναστολή του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης που περιλάμβανε ασφάλιση ατυχημάτων και υγείας των εργαζομένων και είχε εξασφαλισθεί μέσω επίπονων αγώνων και στη συνέχεια με την άνευ προηγουμένου οικονομική κρίση. Οι καταστροφικές συνέπειες της διχοτόμησης στην κυπριακή οικονομία, είχαν ως αποτέλεσμα τη συλλογική απόφαση όλων των συνδικαλιστικών οργανώσεων (ακόμα και των κομμουνιστικά προσανατολισμένων) να αποδεχτούν την εξωφρενική μείωση των μισθών που σε ορισμένες περιπτώσεις έφτανε και το 50% (ΠΕΟ, 1991).

Από το 1974 και έπειτα, ενώ ο τομέας των υπηρεσιών και των επιχειρήσεων εδραιώθηκε σε όλες τις διαστάσεις (εργασιακά, οικονομικά και κοινωνικά), η μικρή βιομηχανία και η γεωργία υποχώρησαν. Κομβικό σημείο στις εργασιακές σχέσεις υπήρξαν οι διεθνείς συμφωνίες με ΕΣΣΔ, Βουλγαρία και Ελλάδα με την προσφορά ευκαιριών εργασίας στους Κύπριους εργαζόμενους έπειτα από υπογραφή συμφωνιών. Η συγκυρία αυτή διεύρυνε το ρόλο του κράτους, ενθαρρύνοντας τον εξαγωγικό προσανατολισμό τόσο στην εργασία όσο και στην παραγωγή (Ιωάννου, 1990).

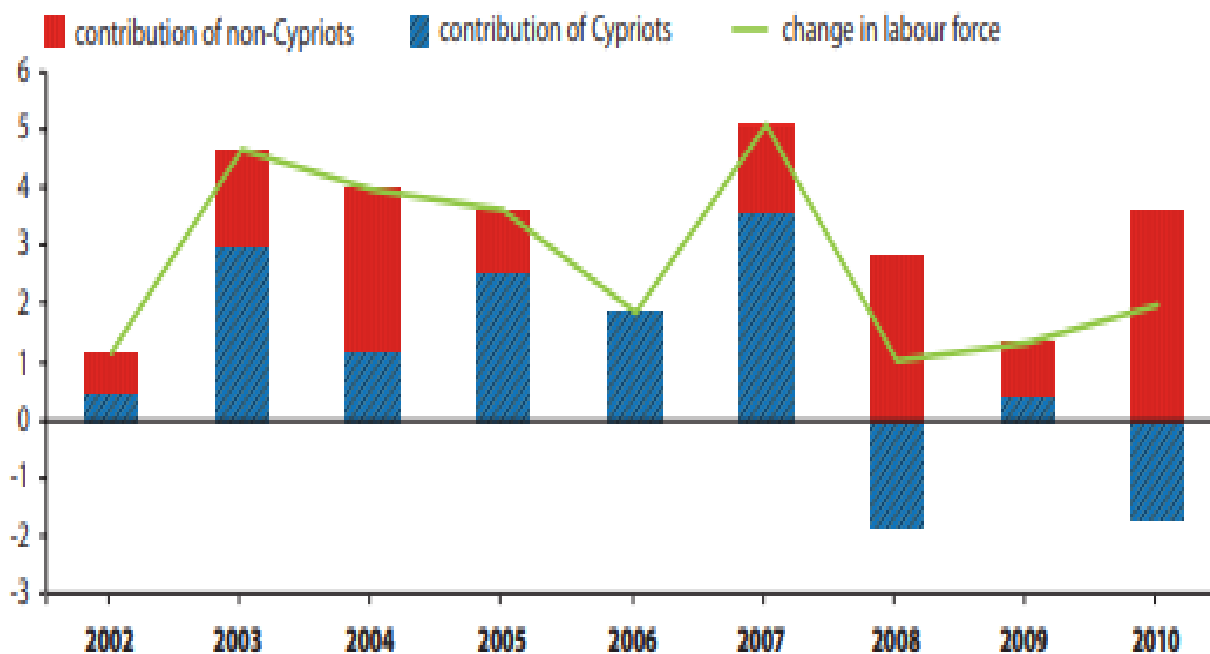
Το οικονομικό θαύμα που ακολούθησε με την άνθιση της οικονομίας τα επόμενα χρόνια, δημιούργησε ως αντίδραση τεράστια ζήτηση για εργατικό δυναμικό, με τις περισσότερες θέσεις να αφορούν τον τριτογενή τομέα. Τη δεκαετία του 1980, η αυξημένη ζήτηση εργασίας αντισταθμίστηκε από την αύξηση του πληθυσμού και από εργαζόμενους που απασχολούνταν στον πρωτογενή τομέα (γενικότερα όμως ο αριθμός των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα μειώθηκε εξαιτίας της ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών).

Επιπλέον, η οικονομική άνθιση επηρέασε και την εκπροσώπηση των συμφερόντων, όχι μόνο της Κύπρου αλλά ακόμα και των βρετανικών συνδικάτων, με περισσότερο στοχευμένο προσανατολισμό στα νέα κοινωνικά χαρακτηριστικά του νησιού. Οι επιτυχίες που σημείωσαν τα συνδικάτα ήταν πολλές και μεγάλης σημασίας, όπως η αύξηση των μισθών, η βελτίωση των

συνθηκών εργασίας καθώς και η μείωση των ωρών εργασίας. Τα επόμενα χρόνια, η πυκνότητα των εργασιακών ενώσεων υπερδιπλασιάστηκε, διεκδικώντας επίσης τον καθορισμό του κατώτατου μισθού, του επιδόματος αδείας, ενός επιπλέον μισθού (ως επιβράβευση) και τη δημιουργία ουσιαστικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης (Pavlikkas, 2006; Taki & Officer, 2008). Το 2006, η συμμετοχή των εργαζομένων στα συνδικάτα έφτασε το 58% του συνόλου των εργαζομένων (Soumeli, 2008).

Μετά την ένταξη το 2004 και στο πλαίσιο της εναρμόνισης με το δίκαιο της ΕΕ, εφαρμόστηκαν ριζικές μεταρρυθμίσεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Η ανάπτυξη της αγοράς εργασίας ωστόσο που άκμαζε τα μετά της ένταξης χρόνια, ήρθε αντιμέτωπη με την παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία φυσικά δεν άφησε ανεπηρέαστη και την Κύπρο, με το ποσοστό ανεργίας να κυμαίνεται περίπου στο 7% το 2011 (CYSTAT, 2013). Την περίοδο αυτή, δεν υπάρχουν αξιοσημείωτες συγκρούσεις μεταξύ συνδικάτων και επιχειρήσεων και ο αριθμός των ημερών εργασίας που χάνονται εξαιτίας των απεργιών είναι πολύ μικρός, ως αποτέλεσμα του χαμηλού προφίλ που κράτησαν οι εργατικές – συνδικαλιστικές ενώσεις κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Παρά ταύτα, τα κοινωνικά προβλήματα υπήρξαν εμφανή στην Κύπρο. Οι παλαιότερες χώρες της ΕΕ ανέστειλαν την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών για την αναζήτηση ευνοϊκότερου εργασιακού περιβάλλοντος, στις νέες αναπτυσσόμενες χώρες για επτά χρόνια, ωστόσο αυτό δεν εφαρμόστηκε για την Κύπρο, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν κύματα τόσο νόμιμης, όσο και παράνομης μετανάστευσης από τρίτες χώρες και από χαμηλόμισθες χώρες της ΕΕ (κυρίως Ρουμανία και Βουλγαρία). Η μαζική αυτή μετανάστευση των φθηνών εργατικών χεριών (αρχικά και με τη συγκατάθεση των κυπριακών συνδικάτων) οδήγησε στην παραβίαση των εργατικών και σε ορισμένες περιπτώσεις και των ανθρώπινων δικαιωμάτων των μεταναστών. Αυτό το μισθολογικό “dumping” που δημιουργήθηκε (αθέμιτος ανταγωνισμός), σε υψηλόβαθμες θέσεις με χαμηλή αμοιβή, επηρέασε και τους κύπριους εργαζόμενους οι οποίοι αρχικά εκμεταλλεύτηκαν την όλη κατάσταση και ασχολήθηκαν με τον τουριστικό κλάδο και τον τομέα των κατασκευών (Lenz, 2010).



Σχεδιάγραμμα 5.1 Η Μεταβολή του Εργατικού Δυναμικού (Πηγή: cypstat.gov.cy)

Οι συνθήκες εργασίας για τις μεταναστευτικές ροές αυτές ήταν πολύ δυσμενέστερες από τις αντίστοιχες των Κυπρίων, καθώς οι άδειές τους ήταν συνδεδεμένες με συγκεκριμένο εργοδότη και ελέγχονταν τόσο από τα συνδικάτα, όσο και από το υπουργείο, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής εργασίας. Πέραν όμως του θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου, στην πράξη υπήρχε η δυνατότητα να υπογραφούν ατομικές συμβάσεις (συνήθως με δυσμενέστερους όρους), ενισχύοντας έτσι τον αθέμιτο ανταγωνισμό προς τους Κύπριους εργαζόμενους. Σήμερα, οι αλλοδαποί αδειοδοτημένοι εργαζόμενοι αντιπροσωπεύουν περίπου το 25% του συνολικού αριθμού των εργαζομένων (CYSTAT, 2021), ενώ, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις προσπαθούν να περιορίσουν τον αριθμό των νέων παράνομων εισροών και να εντάξουν στις ενώσεις τους όσους βρίσκονται ήδη στην Κύπρο, για να αποφύγουν τον ανταγωνισμό με τους οικείους εργαζόμενους.

	2020		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Υπήκοοι Ε.Ε.			
Σύνολο	49.664	27.232	22.432

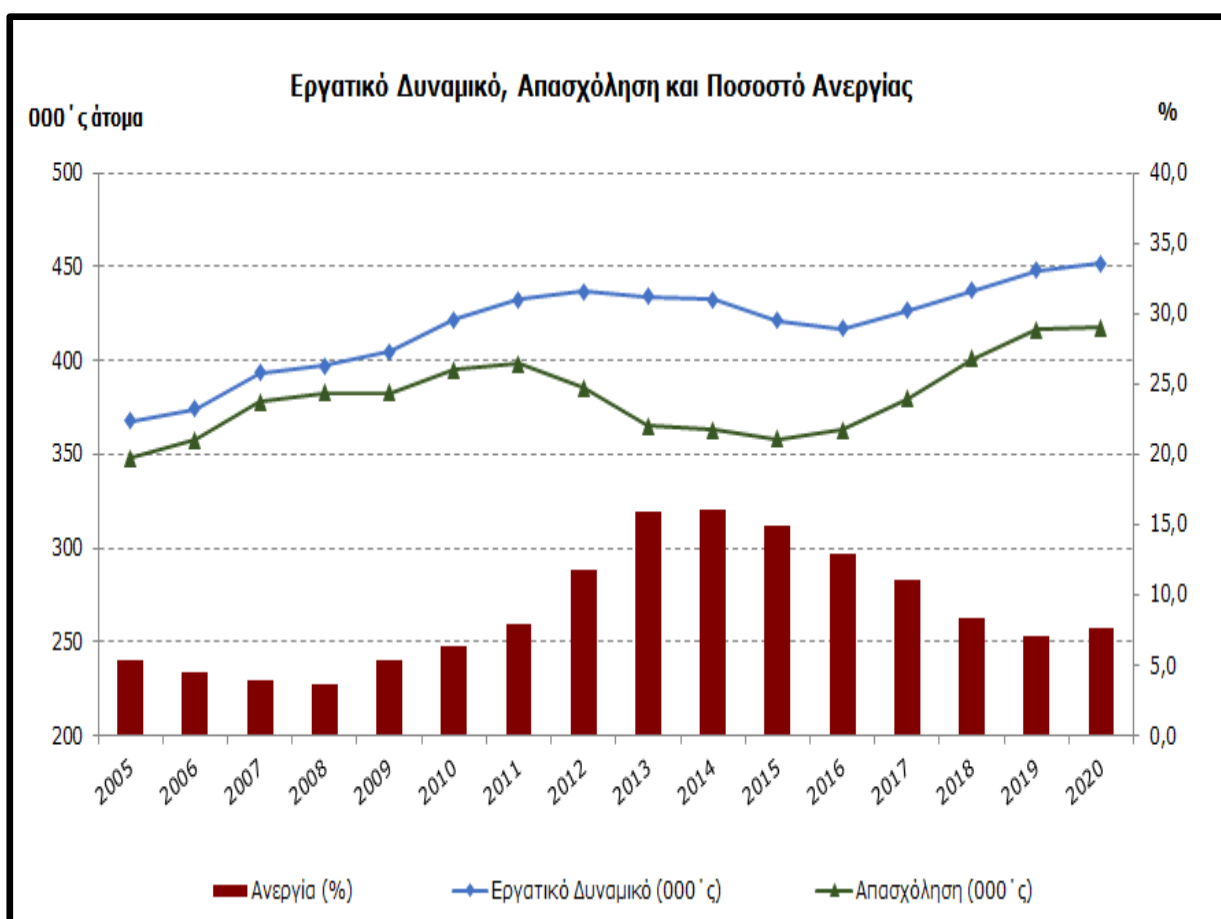
Πίνακας 5.1 Απασχόληση Υπήκων της Ε.Ε στην Κύπρο (Πηγή: cypstat.gov.cy)

	2020		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Υπήκοοι Τρίτων Χωρών			
Σύνολο	44.714	21.610	23.103

Πίνακας 5.2 Απασχόληση Υπηκόων Τρίτων Χωρών στην Κύπρο (Πηγή: cypstat.gov.cy)

	2020
	Σύνολο
Σύνολο	
Σύνολο	417.354

Πίνακας 5.3 Συνολική Απασχόληση Εργαζομένων στην Κύπρο (Πηγή: cypstat.gov.cy)



Πίνακας 5.4 Εργατικό Δυναμικό – Απασχόληση – Ποσοστό Ανεργίας στην Κύπρο την Τελευταία 15ετία (Πηγή: cypstat.gov.cy)

Συνοψίζοντας, όλη η ιστορία των εργασιακών σχέσεων και των συνδικαλιστικών κινημάτων είναι συνυφασμένη με τους αγώνες της Κυπριακής Δημοκρατίας, ώστε να μπορέσει η εργατική τάξη να βιώσει ένα καλύτερο μέλλον. Απαιτήθηκαν δεκαετίες αγώνων για να κατακτηθούν τα στοιχειώδη για τους εργαζόμενους και να βελτιωθεί η ποιότητα του βίου τους. Η εργατική τάξη πέραν όμως από τους εργασιακούς αγώνες, είναι προσανατολισμένη στο διαχρονικό αγώνα για την επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος και την ολοκληρωτική απαλλαγή της χώρας από αποικιακά στοιχεία και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία υποθάλλουν κηδεμόνευση. Όλοι αυτοί οι αγώνες είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι και επηρεάζουν ολόκληρο το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύστημα του νησιού, με τις δράσεις του ενός ως φυσικό επακόλουθο να φέρνει αντιδράσεις στα υπόλοιπα και αντιστρόφως, σε ένα αλληλεξαρτώμενο κυπριακό σύστημα, μοναδικό για τα σύγχρονα δεδομένα.

5.3 Η Δομή του Συστήματος

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των κυπριακών οργανώσεων αποτελεί η αγωνιστικότητα και η διεκδίκηση δικαιωμάτων, ωστόσο η δομή τους και οι σχέσεις των μελών τους διαφοροποιούνται ανάλογα με τον ιδεολογικό προσανατολισμό τους. Όλες οι ενώσεις στην Κύπρο είναι φιλικά προσκείμενες σε κάποια κομματική παράταξη και παρουσιάζουν κληρονομικά χαρακτηριστικά τόσο τοπικά όσο και αποικιακά (Στεργίου, 2012).

Η χρηματοδότηση των ενώσεων πραγματοποιείται άμεσα από τις συνδρομές των μελών τους και έμμεσα μέσω εισφορών των εργαζομένων, σύμφωνα με τις ισχύουσες συμβάσεις. Κάθε οργάνωση διαθέτει δικά της ιατρικά κέντρα που συνεργάζεται με συγκεκριμένους συμβεβλημένους ιατρούς και φαρμακεία και δικό της ταμείο κοινωνικής ασφάλισης (Ιοαννου, 2011), παρέχοντας με τον τρόπο αυτό δωρεάν υγειονομική περίθαλψη και επιδοτήσεις σε περίπτωση που απαιτηθούν εξεζητημένες και μακροχρόνιες εξετάσεις (η ΠΕΟ και η ΣΕΚ διαθέτουν μάλιστα δικά τους πιστωτικά και επενδυτικά ταμεία). Η επιδίωξη ωστόσο των συνδικαλιστικών ενώσεων είναι η δημιουργία ενός ενιαίου ταμείου, ώστε να καλυφθούν οι αδυναμίες των αντίστοιχων κατακερματισμένων των οργανώσεων (Στεργίου, 2012). Επιπρόσθετα, τα συνδικάτα αναλαμβάνουν τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες όλων των μελών τους. Ορισμένα βασικά στοιχεία για τις μεγαλύτερες συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν ως εξής:

➤ ΠΕΟ:

Αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες (αν όχι τη μεγαλύτερη) συνδικαλιστικές οργανώσεις στην Κύπρο, με τον προσανατολισμό της να είναι κομμουνιστικός. Το ανώτατο όργανο είναι το Γενικό Συμβούλιο το οποίο συγκροτείται από το Εκτελεστικό Συμβούλιο που αποτελείται από 21 άτομα, το Εκτελεστικό Γραφείο με 7 άτομα και το Οργανωτικό Γραφείο με 19 άτομα και λογοδοτεί στο Παγκύπριο Συνέδριο. Σήμερα έχει υπό την αιγίδα της 9 συντεχνίες με εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους, μεγάλο ποσοστό των οποίων είναι γυναίκες. Στις ευρύτερες θέσεις της, διατηρεί φιλική σχέση με τις τουρκοκυπριακές συνδικαλιστικές οργανώσεις, παρέχοντας σε αυτές μάλιστα βοήθεια σε ότι αφορά την προσπάθειά τους για επιβολή βασικών πολιτικών δικαιωμάτων στα κατεχόμενα εδάφη. Στον πολιτικό χώρο, ισορροπεί ιδεολογικά με το ΑΚΕΛ και είναι φιλικά προσκείμενη προς αυτό. Τέλος, ανήκει στην Αριστερή Διεθνή Συνδικαλιστική Συνομοσπονδία και η στάση της είναι αποστασιοποιητική ως προς τα ευρωπαϊκά συνδικάτα καθώς υποστηρίζει ότι θα ήταν αδύνατον να ηγηθούν αποτελεσματικά απέναντι στα μονοπώλια της ΕΕ. Η ΠΕΟ παραδοσιακά έχει βρει στήριξη στον πρωτογενή τομέα (βιομηχανία, ξυλουργοί, μικρές επιχειρήσεις), ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί αύξηση των μελών της σε υπηρεσίες και ημικρατικούς οργανισμούς, που παραδοσιακά αποτελούν αντικείμενο της ΣΕΚ.

➤ ΣΕΚ:

Στον αντίποδα της ΠΕΟ, βρίσκεται η ΣΕΚ αποτελώντας μαζί με την ΠΕΟ, τις δύο μεγαλύτερες ομοσπονδίες στην Κύπρο. Η συνομοσπονδία αποτελεί ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Ελεύθερων Εργατικών Συνδικάτων. Το Παγκύπριο Συνέδριο είναι το κυρίαρχο σώμα της ΣΕΚ καθώς αποφασίζει για κάθε ζήτημα που δεν αντιτίθεται στο καταστατικό της. Το Συνέδριο συνέρχεται τακτικά κάθε τέσσερα χρόνια σε χρόνο και τόπο που ορίζεται από το Γενικό Συμβούλιο της ΣΕΚ, εκλέγοντας το Εκτελεστικό Συμβούλιο το οποίο με τη σειρά του εκλέγει την Εκτελεστική Επιτροπή, από την οποία προκύπτει η Γενική Γραμματεία. Αποτελείται από επτά Επαγγελματικές Ομοσπονδίες και η οργανωτική της δομή θεωρείται αποκεντρωμένη καθώς σε κάθε πόλη είναι οργανωμένα Επαρχιακά Εργατικά Κέντρα (Λευκωσία, Λεμεσό, Αμμόχωστο, Πάφο και Λάρνακα), εκπροσωπώντας τοπικά τη συνομοσπονδία. Έχει επίσης δημιουργήσει διάφορες

υπηρεσίες για τα μέλη της, όπως το Ταμείο Υγείας, το Ταμείο Πιστώσεων και Επενδύσεων, τα Ταμεία Ευημερίας και τα Γραφεία Εξευρέσεως Εργασίας. Στον πολιτικό χώρο, από το 1974 διατηρεί προνομιακές σχέσεις με το συντηρητικό κόμμα ΔΗΣΥ, σημερινό κυβερνών κόμμα, αν και επισήμως διαψεύδει κάθε σχέση με τα πολιτικά κόμματα αφού σύμφωνα με το καταστατικό της απαγορεύεται στους λειτουργούς να κατέχουν ταυτόχρονα κομματικό ή κυβερνητικό αξίωμα. Οι ιδεολογικές συγγένειες εκδηλώνονται στο πρόγραμμα της ΣΕΚ, στο οποίο αναφέρεται ότι η οικονομία πρέπει να είναι ελεύθερη και ταυτόχρονα ρυθμισμένη κατάλληλα στην αγορά και ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελεί θετική οικονομική και πολιτική ιδέα. Αξιοσημείωτη είναι τέλος η συνεργασία της με τα συνδικάτα στην Ελλάδα. Σε ορισμένους τομείς, όπως για παράδειγμα στις ημικρατικές επιχειρήσεις, κατέχει μονοπωλιακή θέση, παρά την προσπάθεια των υπόλοιπων οργανώσεων να το αποτρέψουν (σημαντικά βήματα τα τελευταία χρόνια έχει επιτελέσει η ΠΕΟ).

➤ ΕΚΑ:

Ο αντίστοιχος φορέας της ΠΕΟ στον αγροτικό τομέα είναι η ΕΚΑ, αντικαταστάτης και διάδοχος της ΕΑΚ. Η δομή της ένωσης από οργανωτικής άποψης, δε διαφέρει από αυτή της κομμουνιστικής ομοσπονδίας. Στην κορυφή της βρίσκεται το Κεντρικό Συμβούλιο από το οποίο ασκείται η διοίκηση. Η ΕΚΑ λαμβάνει δράσεις και στις κατεχόμενες περιοχές και συμβάλει στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εγκλωβισμένοι αγρότες.

➤ ΔΕΟΚ:

Αποτελεί τη μοναδική ομοσπονδία της οποίας η ηγεσία επιβεβαιώνεται με ετήσια συνδιάσκεψη (παρόλο που όπως με τα υπόλοιπα συνδικάτα το Παγκύπριο Συνέδριο συγκαλείται κάθε τέσσερα χρόνια για την εκλογή της ηγεσίας). Το συνέδριο εκλέγει το Κεντρικό Συμβούλιο και την Εκτελεστική Γραμματεία. Το Κεντρικό Συμβούλιο με τη σειρά του εκλέγει το Συμβούλιο Διοίκησης το οποίο αποτελείται από 5 μέλη και έχει την ευθύνη της γενικής διεύθυνσης και της στρατηγικής καθοδήγησης της ΔΕΟΚ. Διαθέτει, όπως και τα περισσότερα συνδικάτα, δικό της σύστημα ιατρικής περίθαλψης με συγκεκριμένους γιατρούς και συγκεκριμένα φαρμακεία. Έπειτα από πολυετείς προσπάθειες και αγώνες, κατάφερε να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Συνδικάτων, τον Οκτώβριο του 2007. Η βάση των μελών της αποτελείται από οικοδόμους, ξυλουργούς και εργαζόμενους στους τομείς του εμπορίου και του

τουρισμού. Ως ομοσπονδία, συνδέεται με το κόμμα της ΕΔΕΚ καθώς οι πολιτικές και ιδεολογικές τους έννοιες είναι ταυτόσημες, προσανατολισμένες προς το γενικό στόχο του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, με τη συνύπαρξη αριστεροφιλελεύθερων και εθνικών στοιχείων.

➤ ΠΑΣΥΔΥ:

Εκπροσωπεί την πλειοψηφία των δημοσίων υπαλλήλων αλλά όχι των ημικρατικών οργανισμών. Κάθε χρόνο, πραγματοποιείται ένα συνέδριο κατά το οποίο συζητούνται όλα τα θέματα που αφορούν το δημόσιο τομέα με τη συμμετοχή αντιπροσώπων και των επιμέρους ενώσεων δημοσίων υπαλλήλων (με την προϋπόθεση ότι έχουν άνω των 20 ενεργών μελών). Το Συνέδριο των Αντιπροσώπων αποτελεί το ανώτατο σώμα της οργάνωσης, με την εκλογή του Γενικού Συμβουλίου της συντεχνίας κάθε τρία χρόνια. Οι αποφάσεις του Συνεδρίου υλοποιούνται από την Εκτελεστική Επιτροπή, η οποία αποτελείται από 9 μέλη της Κεντρικής Γραμματείας και ακόμα 14 μέλη που εκλέγονται απευθείας από το Συμβούλιο και έχει μεταξύ άλλων ως κύρια ευθύνη της, την τήρηση του καταστατικού της συντεχνίας.

➤ ΚΕΒΕ:

Συγκαταλέγεται στις πρώτες χρονικά οργανώσεις αφού ιδρύθηκε το 1927. Είναι δομημένη με τη μορφή ομοσπονδίας και αποτελείται από τοπικά εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια (όπως άλλωστε υποδηλώνει και το όνομά της), στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις της Κύπρου, στην Πάφο, στη Λεμεσό, στη Λάρνακα, στην Αμμόχωστο και στη Λευκωσία που είναι και το μεγαλύτερο. Αντιπροσωπεύει επιχειρηματίες μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων, προωθώντας τις απόψεις και τις θέσεις τους στην Εκτελεστική και Νομοθετική Εξουσία. Τα μέλη της ξεπερνούν τα 8.000, αντιπροσωπεύοντας το 95% της επιχειρηματικής κοινότητας της Κύπρου. Εκπροσωπείται επίσης εμμέσως από περίπου 140 ενώσεις, οι οποίες δεν είναι εγγεγραμμένα μέλη (καθώς η εγγραφή δεν είναι υποχρεωτική επειδή η άδεια χορηγείται από το κράτος και όχι από το επιμελητήριο), ωστόσο είναι ενταγμένες στο ΚΕΒΕ. Ως οργανισμός, λειτουργεί ως ανεξάρτητη νομική οντότητα, σε στενή συνεργασία με τους κρατικούς θεσμούς, χωρίς όμως να χρηματοδοτείται από αυτούς. Το κυπριακό επιμελητήριο έχει δημιουργήσει στενές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πολύ πριν την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Διοικείται από τον Πρόεδρο και 35 ακόμα καταρτισμένα στελέχη που συμπληρώνουν το Συμβούλιο.

➤ **ΟΕΒ:**

Πρόκειται για μία μη κομματική οργάνωση κυπρίων επιχειρηματιών, απόγονο των ιστορικών ΣΣΕΚ και ΟΕΚ. Εκπροσωπεί δεκάδες συνδέσμους και χιλιάδες εταιριών από διάφορους τομείς (βιομηχανία, κατασκευές, υπηρεσίες, εμπόριο και εκπαίδευση). Διοικείται από το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από 67 μέλη που εκλέγονται στην ετήσια Γενική Συνέλευση. Το Διοικητικό Συμβούλιο εν συνεχεία εκλέγει την Εκτελεστική Επιτροπή και τον Πρόεδρο της Ένωσης. Επιπλέον, αποτελεί μέρος πολυάριθμων διεθνών οργανισμών όπως η Παγκόσμια Οργάνωση Εργοδοτών και η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας.

5.4 Ο Συμβιβασμός των Διάφορων Τύπων Ενώσεων

Κύριο χαρακτηριστικό του συνδικαλιστικού έργου στην Κύπρο αποτελεί η συνεργασία που χαρακτηρίζει και την όλη κοινωνικοπολιτική και οικονομική ζωή του νησιού. Όπως προαναφέρθηκε, οι οργανώσεις συντονίζουν τις πολιτικές τους βάση θεσμοθετημένων διαδικασιών διαπραγμάτευσης ενώ παράλληλα συνεργάζονται με το κράτος, μια διαδικασία σε μεγάλο βαθμό συναινετική. Ο υψηλός βαθμός συνδικαλισμού στο νησί, αυξάνει τη διαπραγματευτική ισχύ των συνδικάτων και οδηγεί τους εργαζόμενους στη “συμφιλίωση” με τα πολιτικά συμφέροντα, με αποτέλεσμα την απολαβή προνομίων.

Ο προσανατολισμός αυτός όμως απαιτεί και συμβιβαστικές λύσεις, με την εγγύηση των μελών των οργανώσεων ότι θα ακολουθήσουν και θα τηρήσουν τα συμφωνηθέντα. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας ο αριθμός των απεργιών είναι ελάχιστος. Σημαντικό παράγοντα για τη συνεργασία αυτή αποτελεί και το μικρό μέγεθος του νησιού, το οποίο ιδίως μετά τη διχοτόμηση το 1974, ευνοεί την ανάπτυξη μιας ανθρωποκεντρικής κοινωνίας με υγιείς κοινωνικές, πολιτικές και εργασιακές σχέσεις (Axt & Choisi, 1998).

Παρόλο που οι οργανώσεις δεν έχουν νομικά κατοχυρωμένο ρόλο στους χώρους εργασίας (γιατί ως οργάνωση η νομική κατοχύρωση είναι θεσμοθετημένη), η προθυμία συνεργασίας τους με τα υπόλοιπα συνδικάτα, παρά τις τεράστιες ιδεολογικές διαφορές, δημιουργεί συνέργειες που δε μπορούν να αγνοηθούν από κανέναν εργοδότη. Το γεγονός ότι οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται από μεμονωμένα συνδικάτα, καθιστά δυνατή τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων με επιχειρήσεις, οι οποίες συμβάσεις έχουν τη δυνατότητα να

αποκλίνουν από τις εθνικές, με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των εργοδοτών στο να κάνουν διακρίσεις σε βάρος ενός σωματείου.

Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ δημοσίων υπαλλήλων και κυβέρνησης χαρακτηρίζονται επίσης από προθυμία συμβιβασμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μη διεκδίκηση μισθολογικών αυξήσεων από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, προκειμένου να διευκολυνθεί ο εθνικός στόχος της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ και την Ευρωζώνη. Παρά ταύτα, οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων είναι υψηλότεροι από τους αντίστοιχους του ιδιωτικού τομέα, με αποτέλεσμα να δημιουργείται καταγισμός αρνητικών σχολίων και έντονη κρητική. Στα προνόμιά τους επίσης συγκαταλέγονται η απαλλαγή από ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές εισφορές, ωθώντας τους περισσότερους Κύπριους εργαζόμενους προς το δημόσιο τομέα (Ετήσια Έκθεση ΟΕΒ, 2010).



Εικόνα 5.7 Η Πρώτη Μέρα του ΠΦΚ

(Πηγή: Εφημερίδα «Δημόσιος Υπάλληλος», 20 Ιανουαρίου 2016, Αρ. Φύλλου. 1355, σσ. 8)

Το συνεργατικό συνδικαλιστικό κλίμα, δεν περιορίζεται από τα δεσμά των συνόρων γεγονός που μαρτυρά η ίδρυση του Πανσυνδικαλιστικού Φόρουμ Κύπρου (ΠΦΚ), στο οποίο συμμετέχουν τόσο ελληνοκυπριακά όσο και τουρκοκυπριακά συνδικάτα, για την προώθηση της ενοποίησης των μισθών και την εξάλειψη του μισθολογικού “dumping” από τους μετανάστες εργαζόμενους. Αποτελείται από 18 συνδικάτα, ανάμεσά τους και τα μεγαλύτερα κυπριακά (ΠΕΟ, ΣΕΚ και ΔΕΟΚ) και προσπαθεί από την ίδρυσή του το 1995, να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ένα κοινό ομοσπονδιακό κράτος με ενιαίο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και ενιαίο μισθολογικό επίπεδο. Τα συνδικάτα της Βορείου Κύπρου ωστόσο δεν έχουν καμία απολύτως de facto εξουσία, οπότε οι ενέργειες περί διαπραγμάτευσης της επανένωσης δεν έχουν σημαντική απήχηση. Το ΠΦΚ, αντιμετώπισε ένα μεγάλο διάστημα απραγίας, ωστόσο έπειτα από διαπραγματεύσεις και από τις δύο πλευρές των συνδικάτων πραγματοποιήθηκε σημαντική προσπάθεια για την αναβίωσή του, παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα.

Τέλος, από την περίοδο της ανεξαρτησίας αξιοσημείωτη είναι η θεσμοθετημένη δύναμη των συνδικάτων στην οικονομική ζωή της χώρας καθώς και σε επιμέρους τομείς της οικονομίας. Ωστόσο, από το 2004 και μετά, μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ και την αφομοίωση του οικονομικού μοντέλου της Ευρώπης, η δύναμη και η επιρροή των συνδικάτων παρουσιάζει σημάδια συρρίκνωσης, με τα αποτελέσματα ωστόσο να μην είναι ακόμα εξόφθαλα. Τα επόμενα χρόνια, μία περαιτέρω αποστασιοποίηση των εργατικών ενώσεων θα μπορούσε να επιφέρει ριζικές αλλαγές στην κοινωνικοπολιτική και οικονομική δομή της χώρας.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να χωρίσουμε την εκπροσώπηση των κοινωνικών συμφερόντων της Κύπρου σε δύο μεγάλες ιστορικές περιόδους. Η πρώτη περίοδος, αναφέρεται στη βρετανική αποικιακή διοίκηση περί τα τέλη του 19ου αιώνα έως την Ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας της Κύπρου, που έχουμε την εμφάνιση κοινωνικών ενώσεων που προσπαθούν παράλληλα με τις επιδιώξεις των εθνικών στόχων, να επιτύχουν και σημαντικά κοινωνικά αιτήματα. Η δεύτερη περίοδος, περιλαμβάνει το χρονικό διάστημα από το 1960 μέχρι και σήμερα, με την ίδρυση και θεσμοθέτηση των ομάδων συμφερόντων. Την περίοδο αυτή αναπτύχθηκαν ραγδαία οι ενώσεις με όχι διακριτό αρχικά, ωστόσο υπαρκτό πολιτικό προσανατολισμό. Η επιρροή των βρετανικών αποικιοκρατικών δυνάμεων καθώς και η βίαιη εισβολή της Τουρκίας το 1974, οδήγησαν στη δομή και τον τρόπο λειτουργίας που έχουν μέχρι

και σήμερα οι ενώσεις των εργαζομένων, προωθώντας την ομαλοποίηση στις εργασιακές σχέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

6.1 Η Ιστορική Αναδρομή του Συστήματος

Αναφορά για πρώτη φορά στην κοινωνική ασφάλιση πραγματοποιήθηκε από την Παγκύπρια Συντεχνιακή Επιτροπή, αποτελώντας μάλιστα έναν από τους πρωταρχικούς της στόχους. Το 1948 ιδρύθηκε από την ΠΕΟ το πρώτο ταμείο Συντεχνιακών Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ενώ το 1956 θεσπίστηκε ο Νόμος περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ως αποτέλεσμα των αγώνων του συνδικαλιστικού κινήματος της ΠΕΟ), η εφαρμογή του οποίου ξεκίνησε στις 7 Ιανουαρίου του 1957, σηματοδοτώντας με τον τρόπο αυτό την εγκαθίδρυση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης παράλληλα με την ανάπτυξη των πρώτων μεταπολεμικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρώπη (Πάλλας, 2019). Οι πρώτοι δικαιούχοι ασφάλισης ήταν υποχρεωτικά οι μισθωτοί υπάλληλοι, ενώ στους ελεύθερους επαγγελματίες και στους αγρότες δόθηκε η δυνατότητα να ασφαλιστούν υπό το καθεστώς της ελεύθερης βούλησης (Simeone, 2011).

Αρχικά, τα ασφαλιστικά προνόμια αφορούσαν συντάξεις γήρατος και χηρείας καθώς και επιδόματα ανεργίας, ασθενείας, ορφανών, γάμου, μητρότητας και κηδείας. Οι ασφαλιστικές εισφορές είχαν καθοριστεί με ένα συγκεκριμένο ποσοστό από όλους τους ασφαλισμένους ανεξαρτήτως εισοδήματος και αποτελούσαν την κύρια πηγή χρηματοδότησης του εγχειρήματος. Το κράτος συνέβαλε στη χρηματοδότηση μέσω της γενικής φορολογίας.

Η πρώτη μεγάλη μεταρρύθμιση συντελέστηκε το 1964, με την υποχρεωτική εισαγωγή στο ασφαλιστικό σύστημα όλων των ατόμων που δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά σε κυπριακό έδαφος. Σημαντικοί νεοτερισμοί επίσης υπήρξαν η εισαγωγή παροχών για τις νέες μητέρες και τα επιδόματα για τα εργατικά ατυχήματα και τις ξαφνικές ασθένειες. Το 1973 συνεχίστηκαν οι μεταρρυθμίσεις, με την απονομή συντάξεων σε ανθρώπους που για διάφορους λόγους δε μπορούσαν να συνεχίσουν την εργασία τους. Παράλληλα, επεκτάθηκαν τα επιδόματα ασθενείας στους ελεύθερους επαγγελματίες και στις παντρεμένες γυναίκες. Οι τελευταίες μάλιστα μπορούσαν με τις κατάλληλες προϋποθέσεις να διεκδικήσουν επίδομα ανεργίας.

Τον Ιούλιο του 1974, οι παροχές του ασφαλιστικού συστήματος είχαν εκτοξευθεί σε σύγκριση με την αρχική του μορφή του 1957. Η διχοτόμηση ωστόσο του νησιού μετά το τραγικό γεγονός της εισβολής της Τουρκίας, ανέκοψε τη θετική εξέλιξη και επέφερε μοιραία

αλλαγές και στο ασφαλιστικό σύστημα, μεταξύ άλλων που έχουν αναλυθεί εκτενέστερα σε προηγούμενα κεφάλαια. Η κυβέρνηση, για να αποσοβήσει τον μεγάλο κίνδυνο της χρεοκοπίας του συστήματος προχώρησε σε μία σειρά από καίρια μέτρα. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν τη μείωση των συντάξεων και την μείωση ή κατάργηση μιας σειράς επιδομάτων (μεταξύ αυτών και του επιδόματος ανεργίας). Ωστόσο, τρία χρόνια αργότερα το ασφαλιστικό σύστημα επανήλθε σε επίπεδα παροχών παρόμοια με αυτά πριν της τουρκικής εισβολής, ενώ παράλληλα εγκρίθηκε ακόμα ένα επίδομα που δινόταν σε οικογένειες που είχαν χαμένους συγγενείς εξαιτίας της τουρκικής επεκτατικότητας (Simeone, 2011).

Το σημερινό ασφαλιστικό σύστημα είναι κατά βάση αυτό που ψηφίστηκε στις 6 Οκτωβρίου του 1980 και χαρακτηρίζεται από τα εξής:

- Την ελαφρά τροποποίηση του συστήματος των εισφορών ανεξαρτήτως εισοδήματος.
- Την εγκαθίδρυση ενός παράλληλου συστήματος εισφορών με βάση το εισόδημα των πολιτών.

6.2 Τα Βασικά Σημεία του Ασφαλιστικού Συστήματος

Το τρέχον ασφαλιστικό σύστημα καλύπτει υποχρεωτικά όλα τα φυσικά πρόσωπα που δρουν επαγγελματικά σε κυπριακό έδαφος. Η ασφάλιση μπορεί να είναι εθελοντική μόνο στην περίπτωση που έχουν καλυφθεί τα χρόνια υποχρεωτικής ασφάλισης ή στην περίπτωση που αφορά κατοίκους εξωτερικού με Κύπριους εργοδότες. Η χρηματοδότηση του συστήματος προέρχεται από τρεις διαφορετικές πηγές, οι οποίες είναι το κράτος, οι εργοδότες και οι ασφαλισμένοι (Simeone, 2011) και παρακάτω αναφέρονται σημαντικές παροχές που εμπεριέχονται σε αυτό:

- Σύνταξη γήρατος
- Επίδομα ανεργίας
- Επίδομα ασθενείας
- Αποζημίωση και σύνταξη εργατικού ατυχήματος
- Επίδομα μητρότητας
- Σύνταξη για ανθρώπους αδυνατούντες σε εργασία
- Επίδομα για οικογένειες με απολεσθέντες συγγενείς

Οι συντάξεις αποτελούν τη βασικότερη πηγή εισοδήματος για το γηραιό πληθυσμό της χώρας και το όριο ηλικίας για την απονομή τους ανέρχεται στα 65 χρόνια. Ωστόσο υπάρχουν

και ορισμένες ειδικές περιστάσεις κατά της οποίες απονέμεται σύνταξη στα 63 χρόνια, όπως όταν ο ασφαλισμένος είναι δικαιούχος αναπηρικής σύνταξης στην ηλικία των 63 ετών ή όταν ο ασφαλισμένος εξασφαλίσει όλα τα απαραίτητα ένσημα και τα εβδομαδιαία έσοδά του είναι στο ίδιο επίπεδο με το 70% των βασικών εβδομαδιαίων εσόδων. Το ύψος των συντάξεων καθορίζεται από το ύψος των αποδοχών του ασφαλισμένου και τα χρόνια συμμετοχής του στο σύστημα. Η κάθε σύνταξη που αποδίδεται περιλαμβάνει δύο μέρη. Το πρώτο αποτελεί την βασική σύνταξη και το δεύτερο τη συμπληρωματική, που καθορίζεται από το ύψος των αποδοχών του ασφαλισμένου κατά τον εργασιακό βίο του.

Όσον αφορά τις αποδοχές, υπολογίζονται σε εβδομαδιαία βάση και αποτελούν τον κύριο ρυθμιστή για τον υπολογισμό των εισφορών του ασφαλισμένου. Χωρίζονται σε δύο κλάσεις, την χαμηλότερη που ισοδυναμεί με τον εβδομαδιαίο βασικό μισθό και την ανώτερη, που μπορεί να αγγίξει εξαπλάσια ποσά από τον εβδομαδιαίο βασικό μισθό. Το ποσό της βασικής σύνταξης υπολογίζεται λαμβάνοντας υπόψη μόνο τις εβδομαδιαίες αποδοχές, με βάση τη χαμηλή κλάση. Ανάλογα με τα εξαρτώμενα πρόσωπα που έχει ο κάθε συνταξιούχος λαμβάνει επίσης ένα ποσοστό από τις παραπάνω αναλογίες που κυμαίνεται από 60% έως 100%. Οι εβδομαδιαίες απολαβές του συνταξιούχου με βάση τη συμπληρωματική σύνταξη ανέρχονται στο 1,5% του συνόλου των εισφορών που έχει αποδώσει στον εργασιακό του βίο, σύμφωνα με την ανώτερη κλάση.

Παράλληλα, και τα δύο μέρη μιας σύνταξης γήρατος είναι συνυφασμένα με τους δείκτες της αγοράς. Πιο συγκεκριμένα, η βασική σύνταξη εξαρτάται από την πορεία των εσόδων του ασφαλιστικού συστήματος όσον αφορά στις εισφορές, ενώ η συμπληρωματική σύνταξη συνδέεται με το δείκτη τιμών του καταναλωτή.

Όπως προαναφέρθηκε, η ολική χρηματοδότηση είναι συνονθύλευμα τριών διαφορετικών μερών, των εργοδοτών, των υπαλλήλων και του κράτους μέσω της γενικής φορολογίας. Οι εργοδότες και οι υπάλληλοι συνεισφέρουν από 6,3% του συνολικού μισθού τους αθροίζοντας μαζί το 12,6%. Οι ελεύθεροι επαγγελματίες συνεισφέρουν το 11,6% του εισοδήματός τους ενώ το κράτος μέσω της γενικής φορολογίας το 4% του συνολικού εισοδήματος του ασφαλισμένου. Από το συνολικό 16,6% (ή 15,6% για τους ελεύθερους επαγγελματίες) που είναι το ποσοστό της δαπάνης των τριών μερών, το 8,6% κατευθύνεται στη βασική σύνταξη ενώ το 5,6% στη συμπληρωματική. Η συνολική εισφορά στο ταμείο κοινωνικής ασφάλισης, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία, θα αυξηθεί σταδιακά μέχρι το 2039, με στόχο να φτάσει στο 25,7% για τους μισθωτούς και στο 24,7 για τους

αυτοαπασχολούμενους. Οι αυξήσεις αυτές αποτελούν μέρος μιας μεταρρυθμιστικής προσπάθειας για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των ταμείων κοινωνικής ασφάλισης.

Σήμερα, η ικανότητα του ασφαλιστικού συστήματος να τροφοδοτεί επαρκώς και τα δύο είδη των συντάξεων παρουσιάζεται ικανοποιητική, με την ύπαρξη μάλιστα και κάποιου ισχνού πλεονάσματος. Το 2004, με την είσοδο της χώρας στην ΕΕ, το πλεόνασμα είχε ανέλθει στο 3,2% του ΑΕΠ της χώρας, γεγονός πρωτόγνωρο και μοναδικό για την Κύπρο.

6.2.1 Η Ασφαλιστική Κάλυψη των Δημοσίων Υπαλλήλων

Η ασφαλιστική κάλυψη των δημοσίων υπαλλήλων της Κύπρου περιλαμβάνεται αποκλειστικά στη γενική φορολογία και αφορά μία ευρεία “γκάμα” υπαλλήλων από τον τομέα της εκπαίδευσης έως τα Σώματα Ασφαλείας της χώρας. Οι συντάξεις τους υπολογίζονται σύμφωνα με τον τελευταίο μισθό πριν τη συνταξιοδότησή τους και αντιστοιχούν στα 2/3 αυτού μετά από 33 χρόνια απασχόλησης. Τα τελευταία 20 χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές αλλαγές στα όρια ηλικίας των δημοσίων υπαλλήλων, με την αύξηση στον ευρύτερο τομέα από τα 55 στα 63 έτη, ενώ για τα Σώματα Ασφαλείας παρέμεινε στα 55 έτη, παρέχοντας παράλληλα το δικαίωμα κατοχύρωσης μειωμένης σύνταξης στα 50 χρόνια.

6.2.2 Η Προσβασιμότητα στο Ασφαλιστικό Σύστημα

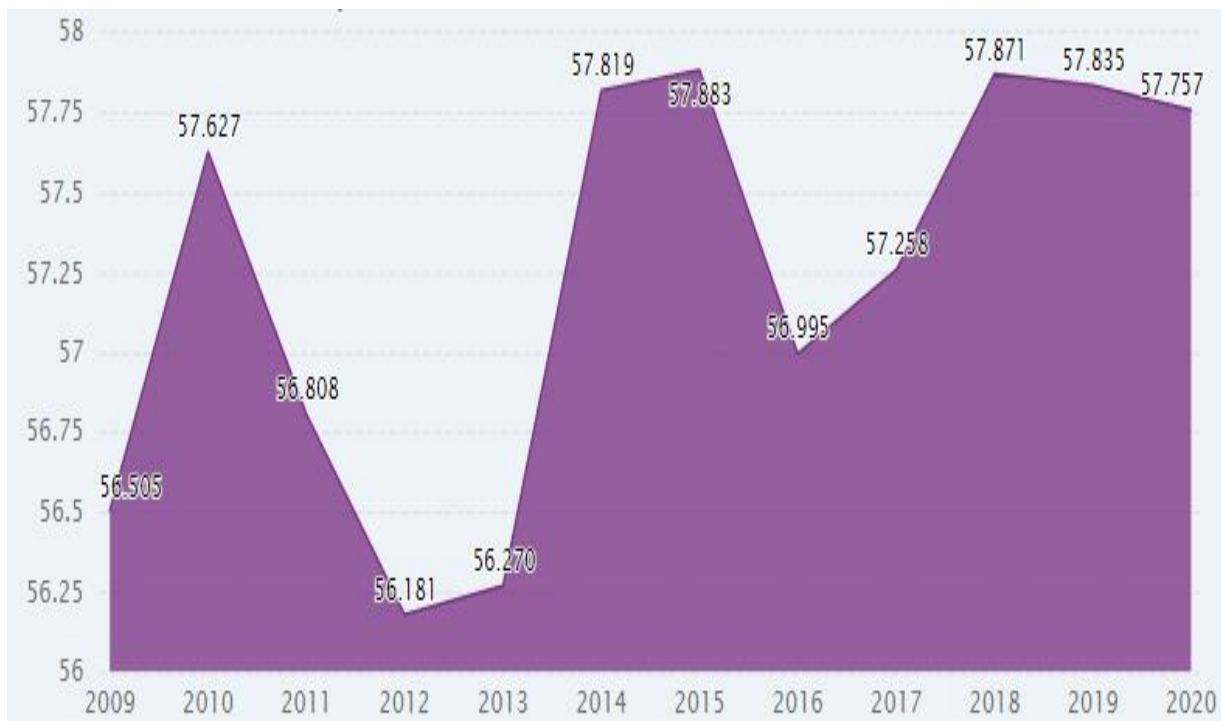
Βασική επιδίωξη της εγκαθίδρυσης του ασφαλιστικού συστήματος αποτέλεσε η πρόσβαση σε αυτό του συνόλου των πολιτών, ώστε να εξασφαλιστεί μία ικανοποιητική ποιότητα ζωής κατά τα έτη που δε θα μπορούν να συνεχίσουν να εργάζονται. Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύθηκαν οι εργασιακοί αγώνες που συντελέστηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση. Μέσα από τους αγώνες αυτούς, εξασφαλίστηκε το δικαίωμα εθνικής σύνταξης για όλους τους Κύπριους πολίτες, με τη συμπλήρωση της ηλικίας των 65 ετών. Επιπλέον, το κόστος για τους πολίτες που δεν έχουν συμπληρώσει τα απαραίτητα έτη καλύπτεται εξολοκλήρου από τη γενική φορολογία.

Η δημιουργία του συστήματος απονομής εθνικής σύνταξης, κρίθηκε απαραίτητη λόγω του μεγάλου αριθμού των γυναικών που δε συμμετείχαν ενεργά στο επαγγελματικό γίγνεσθαι του τόπου, εξαιτίας των οικογενειακών υποχρεώσεων και στους ανθρώπους που τα παλαιότερα χρόνια έβγαζαν τα προς το ζην μόνο με αγροτικές εργασίες. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο το φαινόμενο αυτό τείνει να εξαλειφθεί καθώς αφενός η απασχόληση είχε μετατοπιστεί από τη

γεωργία, στο δευτερογενή και κυρίως στον τριτογενή τομέα, αφετέρου ο αριθμός των εργαζόμενων γυναικών παρουσιάζει μία ραγδαία και εκθετική αύξηση.

	Αριθμός		Ποσοστό (%)	
	2 ^ο Τρίμηνο 2021	2 ^ο Τρίμηνο 2020	2 ^ο Τρίμηνο 2021	2 ^ο Τρίμηνο 2020
Εργατικό Δυναμικό				
Σύνολο	466.525	448.466	63,9	62,2
Άνδρες	246.924	238.287	70,4	68,6
Γυναίκες	219.601	210.179	57,9	56,3

Πίνακας 6.1 Ποσοστά Εργατικού Δυναμικού σε Άνδρες και Γυναίκες (Πηγή: cypstat.gov.cy)



Σχεδιάγραμμα 6.1 Το Ποσοστό των Εργαζόμενων Γυναικών την Τελευταία 10ετία

(Πηγή: seicdata.com)

Μία σημαντική δυσχέρεια που παρατηρείται στη διάρθρωση του παρόντος συστήματος αποτελεί η περίπτωση αλλαγής επαγγελματικού περιβάλλοντος, όπου ο εργαζόμενος λαμβάνει το σύνολο των αποδοχών που του αναλογούν στην μελλοντική επαγγελματική σύνταξη. Το παραπάνω έχει ως αποτέλεσμα τη μη απονομή συμπληρωματικής σύνταξης όταν συμπληρωθούν τα συντάξιμα χρόνια και τη δημιουργία ανισορροπιών στο σύστημα μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων. Χαρακτηριστικά, το 2003 από τους 334.000 εργαζόμενους που συμμετείχαν ενεργά στο ασφαλιστικό σύστημα, μόνο το 43% εμφάνιζε προοπτική μελλοντικής απονομής συμπληρωματικής σύνταξης.

6.3 Οι Μεταρρυθμίσεις του Συστήματος την Τελευταία Δεκαετία

Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση του οικονομικού συστήματος, η κυβέρνηση της Κύπρου ήρθε σε συμφωνία με την Ευρωζώνη για την εφαρμογή ενός οικονομικού πακέτου διάσωσης, εξαιτίας της κατάστασης που είχε περιέλθει το τραπεζικό σύστημα της χώρας. Η αρχική καταψήφιση του προτεινόμενου πακέτου διάσωσης και ο κίνδυνος να αποσυρθεί η στήριξη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, επέφεραν μια δέσμη ακόμα σκληρότερων μέτρων, με χαρακτηριστικότερο όλων το “κούρεμα” των καταθέσεων (Pasharides, 2011).

Μέσα από τη δεινή αυτή οικονομική κατάσταση του νησιού, αναδύθηκαν στην επιφάνεια λανθασμένες πολιτικές αλλά και δομικές αδυναμίες στο οικονομικό γίγνεσθαι της χώρας. Οι δομικές αυτές αδυναμίες αφορούσαν κυρίως στην αδυναμία τήρησης ισοσκελισμένων προϋπολογισμών, στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και στη μη ισορροπημένη κατανομή του εργατικού δυναμικού της χώρας, με αποτέλεσμα να επιβληθούν μία σειρά από διαρθρωτικά μέτρα (Clerides, 2012). Όσον αφορά το ασφαλιστικό σύστημα, προτάθηκαν πληθώρα μέτρων για την ενίσχυσή του, ωστόσο το 2012, το 2013 και το 2014 ήταν οι χρονιές που ψηφίστηκαν και τα κυριότερα σημεία τους αναλύονται παρακάτω:

➤ Τα Μέτρα του 2012:

- Υιοθέτηση εισφοράς σε ύψος 3% των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων υπέρ του Ταμείου Συντάξεων Δημοσίων Υπαλλήλων.
- Αύξηση του ποσοστού επί των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων από το 0,75% στο 2%, υπέρ του προϋπολογισμού για τις χήρες και τα ορφανά.

- Γενναία μείωση των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων, ξεκινώντας από το 6,5% για τη μισθολογική κλίμακα των 1.000 – 1.500 ευρώ και φτάνοντας το 12,5% για τις συντάξεις από 4.000 ευρώ και πάνω.
- Προσωρινές κρατήσεις προς όφελος της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος για τους συνταξιούχους από 2.500 ευρώ και πάνω μέχρι το Δεκέμβριο του 2014. Οι κρατήσεις ξεκινούσαν από το 2,5% και έφταναν έως το 3,5% των συντάξιμων αποδοχών, αυξανόμενες με τη μισθολογική κλίμακα.
- Μεταρρυθμίσεις στα επιδόματα των παιδιών, με την κατάργηση του επιδόματος των οικογενειών με ένα παιδί και ετήσιο εισόδημα άνω των 49.000 ευρώ. Από το ετήσιο εισόδημα των 39.000 ευρώ (μέχρι 49.000 ευρώ) επήλθε μείωση του επιδόματος που ξεκινούσε από το 10% και έφτανε μέχρι το 50%.
- Εισαγωγή επιδόματος παιδιού για τις μονογονεϊκές οικογένειες, με τη λήψη 200 ευρώ για κάθε παιδί μηνιαίως, με το ποσό αυτό να μειώνεται με την αύξηση του εισοδήματος του νοικοκυριού.

➤ Τα Μέτρα του 2013:

- Πάγωμα όλων των συντάξεων του δημοσίου τομέα.
- Υποχρεωτική καταβολή εισφοράς υπέρ του Εθνικού Συστήματος Υγείας από τους συνταξιούχους του δημόσιου τομέα, ύψους 1,5% της συνολικής τους σύνταξης.
- Διακοπή επιδόματος Πάσχα στους συνταξιούχους με συντάξεις άνω των 500 ευρώ.
- Επιβολή έκτακτης κλιμακωτής εισφοράς από το πρώτο ευρώ, για το σύνολο των συνταξιούχων. Στις χαμηλότερες συντάξεις το ποσοστό της εισφοράς ανερχόταν στο 0,8%, ενώ στις ψηλότερες στο 2%.

➤ Τα Μέτρα του 2014:

- Ακόμα γενναιότερη μείωση των συντάξεων του δημοσίου τομέα, με την εγκαθίδρυση του λεγόμενου “κόφτη” από το πρώτο ευρώ σε ποσοστό 3%.

- Συνέχιση όλων των προηγούμενων προσωρινών μέτρων που αφορούσαν τις συντάξεις, τουλάχιστον μέχρι την 31 Δεκεμβρίου του 2016.
- Αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών για όλα τα εμπλεκόμενα μέλη. Η αύξηση αυτή ανήλθε στο 1% για τους αυτοαπασχολούμενους και τους ελεύθερους επαγγελματίες και στο 0,5% για τους εργοδότες και τους εργαζόμενους.

6.4 Πολιτική, Εργασιακές Ενώσεις και Ασφαλιστικό Σύστημα

Ιστορικά, σε όλα τα κράτη και σε όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου, τα πολιτικά κόμματα και οι διάφορες ενώσεις επαγγελματικού ενδιαφέροντος διαδραματίζουν πολύ σημαντικό και καίριο ρόλο για την πορεία και την ευημερία μίας κοινωνίας, σε άλλα περισσότερο και σε άλλα λιγότερο. Εξετάζοντας ιστορικά την κοινωνία της Κυπριακής Δημοκρατίας, αναμφισβήτητα περιλαμβάνεται στην πρώτη κατηγορία, καθώς η επιρροή των πολιτικών κομμάτων και των εργασιακών ενώσεων είναι καθοριστική σε όλους τους τομείς. Πηγή της αμοιβαίας συνεργασίας αποτελούν τα αλληλένδετα συμφέροντα, που μεταφράζονται είτε σε χρηματικές, είτε σε άλλες δΟΣΟΛΗΨΙΕΣ με σκοπό την αμοιβαία ωφέλεια. Οι ωφέλειες αυτές ποικίλουν, με τα πολιτικά κόμματα να στοχεύουν κυρίως στη συνεχή επανεκλογή τους και τις εργασιακές ενώσεις σε νομοσχέδια φιλικά προσκείμενα προς αυτές (Almond & Powell, 1966).

Η ιδιομορφία του Κυπριακού κράτους με την παράνομη κατοχή μεγάλου μέρους του νησιού από την Τουρκία, οδήγησε σε μία έντονη πόλωση στην πολιτική ζωή του τόπου. Παραδοσιακά, οι έντονες πολώσεις έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συμμαχιών για μία ιδιότυπη κυριαρχία στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι (Katsourides, 2012). Βασικό χαρακτηριστικό των πολιτικών κομμάτων αποτελεί τόσο η συνεργατικότητα που τα διακρίνει, όσο και οι αδελφικές σχέσεις με τα συνδικάτα (με πολλούς πρωτεργάτες των ενώσεων να αποτελούν παράλληλα βουλευτές κομμάτων). Κάθε συνδικαλιστική οργάνωση, καθοδηγούμενη από το συνεργαζόμενο κόμμα, έχει το δικό της ταμείο κοινωνικής ασφάλισης και παροχής υπηρεσιών υγείας, χωρίς μέχρι τώρα να υπάρχει ενιαίος φορέας για την κάλυψη των αναγκών των φορολογούμενων (η επιδίωξη ωστόσο των συνδικαλιστικών ενώσεων είναι η δημιουργία ενός ενιαίου ταμείου, έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν οι αδυναμίες των αντίστοιχων των οργανώσεων). Η παραδοξότητα του γεγονότος αυτού, γίνεται ακόμα εντονότερη αν αναλογιστεί κανείς τη συγκαταβατική και αρμονική κουλτούρα που διέπει τους

φορείς αυτούς, μη επιτρέποντας τον κατακερματισμό και διχασμό της κοινωνίας (Στεργίου, 2012).

6.5 Οι Προκλήσεις του Συστήματος

Όπως στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες του κόσμου, έτσι και στην Κύπρο, το ασφαλιστικό σύστημα αποτελεί ένα διαχρονικό και συνάμα επίκαιρο, μείζονος σημασίας ζήτημα, όσον αφορά τη βιωσιμότητα και την επάρκεια των κοινωνικών παροχών και καλύψεων προς τους ασφαλισμένους, καθώς από αυτό εξαρτώνται τόσο η κοινωνική συνοχή, όσο και η αλληλεγγύη μεταξύ των γενιών. Ο σύγχρονος ρόλος της κοινωνικής προστασίας, επιβάλλει τη διασύνδεσή της με την αγορά εργασίας, την οικονομική ανάπτυξη καθώς και την αναπροσαρμογή των συνταξιοδοτικών προγραμμάτων στα νέα δεδομένα. Για παράδειγμα, η διάρθρωση του εργατικού δυναμικού, οι συνθήκες προσφοράς – ζήτησης και αποτελεσματικότητας της αγοράς καθώς και η μακροβιότητα του συστήματος, εξαρτώνται άμεσα ή έμμεσα από τη γήρανση του πληθυσμού ή τη συρρίκνωσή του σε ηλικία εργασίας (Ιωάννου, 2014).

Στο υφιστάμενο ασφαλιστικό σύστημα στην Κυπριακή δημοκρατία, διακρίνονται ορισμένες από τις δυσχέρειες αυτές, επηρεάζοντας άμεσα ή έμμεσα, βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, σημαντικά ή όχι την οικονομία και γενικότερα το όλο πολιτικοκοινωνικό σύστημα. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η μακροβιότητα του ασφαλιστικού συστήματος δεν εξαρτάται μόνο από τη ψήφιση ενός νόμου, αλλά από τη διαρκή και ατέρμονη προσπάθεια βελτίωσής του και από τον αγώνα που διεξάγεται για να αντιμετωπιστούν όλες εκείνες οι πηγές και αιτίες που δημιουργούν αυτές τις δυσχέρειες. Η προσπάθεια πρέπει να εστιαστεί στη μείωση της ανεργίας, σε ένα αποδοτικό μοντέλο ανάπτυξης, στις πολιτικές για τη βελτίωση της απασχόλησης, στο φορολογικό σύστημα, στην αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος καθώς και στη δια βίου εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι μεταρρυθμίσεις που ψηφίστηκαν την τελευταία δεκαετία, πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος της χώρας. Η δυσμενής οικονομική κατάσταση που περιήλθε το νησί, επέφερε αναπόφευκτα τη λήψη δύσκολων αποφάσεων για το ασφαλιστικό σύστημα (μεταξύ άλλων) και τη μείωση του επιπέδου ζωής του γηραιότερου πληθυσμού της χώρας. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές ωστόσο υπήρξαν γενναίες αποφάσεις, ώστε να μπορέσει το ασφαλιστικό σύστημα να σταθεί αρχικά

στα πόδια του και εν συνεχεία αρωγός στους ανθρώπους της χώρας που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ανάγκη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Στην παρούσα διατριβή, εξετάστηκε η κοινωνικοπολιτική και οικονομική κατάσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας μέσα από ένα πολύ διαφορετικό σε σχέση με την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία πρίσμα, καθώς δόθηκε έμφαση πέραν από τα ιστορικά γεγονότα, στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική δομή που έχει δημιουργηθεί έως σήμερα στο νησί και στον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει την καθημερινότητα των κατοίκων της Κύπρου.

Ακολουθώντας μία σύντομη ιστορική αναδρομή, μελετήθηκε η εξέλιξη του πολιτικοκοινωνικού συστήματος, εξέλιξη η οποία συνοδεύεται από μία μακρά πορεία άρνησης εκπληρώσεως ή όπως αποκαλείται με όρους διεθνούς δικαίου παραβίασης της αρχής της αυτοδιάθεσης, με την καταπάτηση του πόθου της Κύπρου για την εθνική ολοκλήρωση και την ένωση με την Ελλάδα. Ο πόθος αυτός στο πέρασμα των χρόνων επισκιάστηκε από την στροφή της Κύπρου προς την εθνική ιδεολογία. Στην αλλαγή του προσανατολισμού αυτού συνετέλεσαν πληθώρα παραγόντων πέραν της Τουρκικής Εισβολής, όπως ήταν η προσωπικότητα και οι προσωπικές φιλοδοξίες του αρχιεπισκόπου Μακαρίου καθώς επίσης και η πολιτική που ακολούθησε το Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού. Τα παραπάνω αποτελούν δύο μόνο από την πληθώρα παραδειγμάτων που παρουσιάζονται στην παρούσα και αναδεικνύουν τη σημαντικότητα επιρροή των πολιτικών κομμάτων αλλά και της Εκκλησίας στη διαμόρφωση του κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού γίνεσθαι.

Είναι φανερό, ότι τα πολιτικά κόμματα στην Κύπρο ασκούν καθοριστική επιρροή στα γεγονότα και αποτελούν τον κύριο διαμεσολαβητή μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας, με το ρόλο τους να επεκτείνεται τόσο στις επιχειρήσεις όσο και στις ενώσεις των εργαζομένων και κατ' επέκταση στο ασφαλιστικό σύστημα. Επιπλέον η αποικιοκρατική διοίκηση διασφάλισε τον περιορισμό των “πελατειακών σχέσεων” στο νησί, οι οποίες δεν έφτασαν ποτέ στο επίπεδο και τις διαστάσεις που παρατηρήθηκαν σε άλλα κράτη. Άξια αναφοράς είναι επίσης η συνεργατική νοοτροπία που διακατέχει τις σχέσεις μεταξύ τόσο των πολιτικών κομμάτων, όσο και των κομμάτων με τις συνδικαλιστικές ενώσεις – οργανώσεις, με τους πρωτεργάτες πολλών ενώσεων να είναι παράλληλα πολιτικοί και βουλευτές κομμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που ενισχύει την παραπάνω άποψη αποτελεί η συλλογική απόφαση όλων των συνδικαλιστικών οργανώσεων, ακόμα και των κομμουνιστικά προσανατολισμένων, να αποδεχθούν την εξωφρενική μείωση των μισθών ως αποτέλεσμα των οικονομικών επιπτώσεων της διχοτόμησης του νησιού. Στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, οι ενώσεις εργοδοτών και εργαζομένων διαφέρουν ολοκληρωτικά ως προς τη θέση και τη δύναμη

που κατέχουν σε σχέση με άλλες χώρες, με τη δράση τους πέραν από τους εργασιακούς αγώνες να είναι προσανατολισμένη στο διαχρονικό αγώνα για την επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος και την απαλλαγή του κράτους από όλα τα αποικιακά στοιχεία που υποθάλλουν κηδεμόνευση. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η επιρροή που ασκούν στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας, προσανατολίζοντας τις δράσεις τους στη μακροβιότητα του συστήματος και στην παροχή καλύψεων ώστε να διατηρηθεί ακλόνητη η κοινωνική συνοχή. Με γνώμονα τα ανωτέρω, χαρακτηριστική και συστηματική είναι η προσπάθειά τους για τη δημιουργία ενός ενιαίου ασφαλιστικού ταμείου, ώστε να καλυφθούν οι αδυναμίες των αντίστοιχων κατακερματισμένων των ενώσεων.

Η επιρροή των ξένων δυνάμεων στην Κύπρο, δημιούργησε ένα ιδιότυπο, με πολλές ιδιομορφίες σύστημα, τα χαρακτηριστικά του οποίου μονοπόλησαν και αποτέλεσαν πόλο έλξης για το διεθνή επιστημονικό κύκλο, με κοινωνικούς κανόνες που θεωρούνται αντιφατικοί και ξεπερασμένοι σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης να αποτελούν κανονικότητα στην Κύπρο. Η θεσμική λειτουργία του κράτους, η διαφορετικότητα που περικλείει τους κοινωνικούς φορείς, ο δικαιοδικός και συμπροεδρικός χαρακτήρας, το πολίτευμα, το εκλογικό σύστημα, η Συνταγματική διάρθρωση και η διακυβέρνηση από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, είναι χαρακτηριστικά τα οποία αναλύονται, υπογραμμίζοντας με τον τρόπο αυτό τις ιδιαιτερότητες που επικρατούν στο νησί.

Όπως προαναφέρθηκε, η Εκκλησία στην Κύπρο δεν αποτελούσε μόνο μία πηγή πνευματικής ζωής για τους πιστούς, καθώς για μεγάλο χρονικό διάστημα αντικατοπτριζόταν στο πρόσωπό της ολόκληρη η εθνική ιδεολογία και η οικονομική δύναμη του νησιού. Η ιστορία της είναι συνυφασμένη με την ιστορία των Ελλήνων Κυπρίων και στο πέρασμα των χρόνων κατάφερε να διατηρήσει το αξιόμαχο και τη θέση της στην κοινωνία. Αξιοσημείωτο και πρωτόγνωρο είναι το γεγονός της συγκέντρωσης της πολιτικής εξουσίας παράλληλα με τη θρησκευτική σε ένα πρόσωπο, κάτι το οποίο αντιτίθεται στους κανόνες της Εκκλησίας. Επίσης, η τεράστια περιουσιακή της δύναμη ισχυροποίησε στο έπακρο τον οικονομικό της ρόλο και τη σημασία της ως κοινωνικού δρώντα στο νησί.

Στην περίπτωση της Κύπρου, παρά το γεγονός ότι το μέγεθος της χώρας είναι συγκριτικά πολύ μικρότερο σε σχέση με άλλες όπως η Ελλάδα, αντιστρόφως ανάλογη είναι η δύναμη των πολιτικών και οικονομικών “ελίτ”, με την επιρροή τους να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική τόσο στη διαμόρφωση του οικονομικού γίνεσθαι, όσο και στην αντιμετώπιση οποιασδήποτε κοινωνικής και οικονομικής κρίσης. Οι ρίζες του οικονομικού συστήματος έχουν κατά βάση βρετανική επιρροή, με το όλο δομικό σύστημα ωστόσο να είναι

προσανατολισμένο στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του νησιού. Μέχρι την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, παραδοσιακή πηγή της οικονομίας αποτελούσε η γεωργία, η οποία σταδιακά παραχώρησε τη θέση της στο δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα.

Παρά τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετώπισε το νησί, η οικονομική πορεία που ακολούθησε υπήρξε ταχέως αναπτυσσόμενη, μέχρι την απότομη διακοπή της από την Τουρκική Εισβολή του 1974. Οι μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν στο πλαίσιο της ανασυγκρότησης και επανεκκίνησης της οικονομικής κατάστασης της χώρας, υπήρξαν σωτήριες. Η συμφωνία σύνδεσης με την ΕΟΚ και η πλήρης ένταξη της χώρας στην ΕΕ, αύξησαν προοδευτικά το εμπόριο, τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, τις χρηματοπιστωτικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες καθώς και τον τουρισμό της χώρας (ο οποίος αποτελεί τον κύριο πυλώνα της οικονομίας), με τις οικονομικές επιδώσεις να αναπτύσσονται ταχύτερα από τον μέσο όρο της ευρωζώνης. Στην όλη οικονομική πορεία αυτή, συνοδοιπόρος και συμπαραστάτης στις κυβερνητικές αποφάσεις υπήρξε η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, στηρίζοντας την οικονομία τόσο σε καιρούς ευημερίας όσο και σε χαλεπούς καιρούς κρίσεων. Η νομισματική πολιτική που ακολούθησε ήταν ανέκαθεν προσανατολισμένη στη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας και προσαρμοσμένη στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της χώρας, δεδομένων των εκάστοτε κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών συγκυριών. Αρχικά εφαρμόστηκε ένα ισχυρά προστατευμένο και πλήρως ελεγχόμενο καθεστώς, το οποίο έδωσε τη θέση του σε μία πολιτική εναρμονισμένη με το κοινοτικό κεκτημένο (με στόχο την πλήρη ένταξη στην ευρωζώνη) και τέλος σε μία ενιαία νομισματική πολιτική με αυτήν της ζώνης του ευρώ, ως μέρος του Ευρωσυστήματος.

Η οικονομική κρίση του 2012-2013, είχε ως επακόλουθο την αίτηση ένταξης στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης και το συμβιβασμό με τους όρους διάσωσης που έθεσε η Τρόικα, δημιουργώντας κατακλυσμιαία αποτελέσματα στην οικονομική κατάσταση του νησιού. Ωστόσο η χώρα κατάφερε να επανέλθει στην οικονομική ανάπτυξη πολύ γρηγορότερα από ότι αναμενόταν, γεγονός που επιβεβαιώνουν οι αξιολογήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου καθώς και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο θετικός ρυθμός ανάπτυξης διακόπηκε απότομα από την υγειονομική κρίση του Covid – 19, η οποία πολύ γρήγορα μετατράπηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση. Ωστόσο, η Κύπρος εξαιτίας του μικρού της μεγέθους, παρουσιάζει ενθαρρυντικά σημάδια ανάκαμψης, προμηνύοντας ότι έχει τη δυνατότητα να ορθοποδήσει οικονομικά, εάν εφαρμοστούν στοχευμένες και κατάλληλα προσανατολισμένες πολιτικές.

Συνοψίζοντας και ολοκληρώνοντας την παρούσα, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μία αναφορά στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ή αναμένεται να αντιμετωπίσει η κοινωνία. Αρχικά, παρατηρείται το φαινόμενο ότι τα τελευταία χρόνια η κοινωνία της Κύπρου έχει γίνει ετερόκλητη εξαιτίας των αλλοδαπών κατοίκων (που προέρχονται κυρίως από τις Φιλιππίνες, τη Συρία, το Μπαγκλαντές, τη Γεωργία και τη Σρι Λάνκα). Δια μέσου των αιώνων, ο Κυπριακός Ελληνισμός αποτελούσε τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων της Κύπρου. Στη σημερινή συγκυρία, υπάρχει μία αρνητική τάση η οποία αν δεν αναστραφεί, θα οδηγήσει σε σοβαρές δημογραφικές ανατροπές με οδυνηρές προεκτάσεις. Δεδομένου ότι οι κάτοικοι αυτοί δε δύναται να παραμείνουν πλέον των τεσσάρων ετών με βάση την ισχύουσα νομοθεσία, παντρεύονται με σκοπό την μόνιμη παραμονή τους στη χώρα, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό τον κίνδυνο της απώλεσης της ομοιογενούς σύστασης του νησιού. Όπως είναι αυτονόητο, αυτό θα έχει απορρέουσες επιπτώσεις και σε άλλους τομείς, όπως είναι το ασφαλιστικό σύστημα και οι εργασιακές σχέσεις.

Η ανησυχία αυτή γίνεται ακόμα εντονότερη αν αναλογιστεί κανείς το πολύ μεγάλο ποσοστό της παράνομης μετανάστευσης. Στην περίπτωση της Κύπρου υπάρχουν ορισμένες ιδιομορφίες οι οποίες δε μπορούν να αγνοηθούν δεδομένου ότι είναι αναλογικά η χώρα που δέχεται τις περισσότερες αιτήσεις για πολιτικό άσυλο σε ολόκληρη την ΕΕ και επιπλέον το 75% των παράνομων μεταναστών προέρχεται από τα κατεχόμενα εδάφη. Το ζήτημα αυτό αν δεν αντιμετωπιστεί με τη δέουσα προσοχή και σοβαρότητα, δύναται να τροφοδοτήσει ακραίες πολιτικές τάσεις και στις δύο πλευρές του πολιτικού φάσματος, αποδιοργανώνοντας ολοκληρωτικά το όλο κοινωνικό σύστημα.

Επίσης, από το 2003 και μετά, παρά τη μη εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου στην κατεχόμενη περιοχή, στα πλαίσια της ανάγκης άρσης της αποκαλούμενης “απομόνωσης” των Τουρκοκυπρίων, τους έχουν παραχωρηθεί από την κυπριακή κυβέρνηση διαβατήρια, πιστοποιητικά γεννήσεως και ταυτότητες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με τον τρόπο αυτό, οι Τουρκοκύπριοι μπορούν να σπουδάζουν, να εργάζονται, να κυκλοφορούν και να εγκαθίστανται ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς και να επωφελούνται των οφελών της συμμετοχής στην ΕΕ. Επιπλέον, δικαιούνται δωρεάν περίθαλψη σε οποιοδήποτε νοσοκομείο της Κύπρου καθώς και δωρεάν κοινωνική ασφάλιση. Το παραπάνω επιφέρει σημαντικότητα οικονομικά οφέλη για τους Τουρκοκύπριους καθιστώντας τους ως “Free Riders”, καθώς δίχως να είναι μέλη της ΕΕ επωφελούνται της συμμαχικής ομπρέλας. Στα τέλη του 2021, η κυπριακή κυβέρνηση ανακοίνωσε την ακύρωση των διαβατηρίων που κατείχαν 14 Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι (μεταξύ αυτών και ο Ερσίν Τατάρ), σε μία κίνηση περισσότερο διπλωματικού

ενδιαφέροντος καθώς το μέτρο αυτό δεν ίσχυσε για το σύνολο του τουρκοκυπριακού λαού, ο οποίος με την πολιτική και τις πράξεις του εξακολουθεί να υποβαθμίζει την κυριαρχία, την ανεξαρτησία, την ακεραιότητα και την ασφάλεια της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Μετά την είσοδο της χώρας το 2004 στην ΕΕ, η δύναμη και η επιρροή των συνδικάτων παρουσιάζει σημάδια συρρίκνωσης. Η αφομοίωση του οικονομικού μοντέλου της παγκοσμιοποίησης από την Κυπριακή Δημοκρατία, θέτει παλαιότερες πρακτικές σε ένα ξεπερασμένο κάδρο. Δεδομένων των πολυάριθμων ιδιομορφιών που επικρατούν στο νησί και της παραδοσιακά πολύ μεγάλης δύναμης των συνδικάτων στην Κύπρο, καθώς συνεργάζονται στενά με τα πολιτικά κόμματα, ο περιορισμός της επιρροής τους θα επιφέρει ριζικές αλλαγές στα δομικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας, σημάδια των οποίων φαίνονται στις μέρες μας, με τα οριστικά αποτελέσματα να αναμένονται να αναδυθούν μακροπρόθεσμα.

Η Κυπριακή οικονομία, παρά την ανάκαμψη από την κρίση του 2013 και τα σημάδια βελτίωσης που επιδεικνύει στην αντιμετώπιση της πανδημίας του Covid – 19, δεν έχει ξεφύγει από τον κίνδυνο μίας βαθιάς και άνευ προηγουμένου επικίνδυνης ύφεσης. Άμεση προτεραιότητα σε όλες τις αποφάσεις θα πρέπει να είναι η ελαχιστοποίηση του κόστους της κρίσης και η αντιμετώπιση της αβεβαιότητας με κάθε δυνατό μέσο, έως ότου επέλθει η κανονικότητα.

Τέλος, δεδομένων των ανέκαθεν φιλικών σχέσεων μεταξύ Κύπρου και Ρωσίας και τη πολύ σημαντική κοινωνική, πολιτική, επιχειρηματική και οικονομική επιρροή που έχουν οι τελευταίοι στο νησί (αν αναλογιστεί κανείς ότι έχουν δικό τους κόμμα, δικούς τους ραδιοφωνικούς σταθμούς και πληθώρα εστιατορίων και άλλων επιχειρήσεων υπό την κατοχή τους), αναμένεται με έντονο ενδιαφέρον το πως θα επηρεαστούν οι σχέσεις αυτές αλλά και ολόκληρο το κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό σύστημα της Κύπρου, μετά την αποδοκιμασία της πρόσφατης επίθεσης της Ρωσίας και την επίσημη στήριξη της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας, εντός των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων, στα πλαίσια του σεβασμού του διεθνούς δικαίου.

Στο ευρύτερο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική θέση της Κύπρου, το μέγεθος των προκλήσεων και τα ιστορικά δεδομένα, θα πρέπει να αναζητηθεί μία περισσότερο πραγματιστική προσέγγιση, διατηρώντας παράλληλα μία υπολογίσιμη αμυντική ισχύ. Η διακύβευση, πέραν από των Κυπριακών, ευρύτερων πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, θα μπορούσε να αποτελέσει μία ουσιαστική πολιτική αποτροπή, που ενόψει κρίσιμων προκλήσεων και διλημμάτων θα ενέπνεε τους πολίτες και θα

αποτελούσε βασικό πυλώνα πάνω στον οποίο μπορεί να δομηθεί ένα ασφαλές και υγιές κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό σύστημα.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Ημερομηνία	Γεγονός
58	Προσάρτηση της Κύπρου στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία
395	Με την τελική διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η Κύπρος περιήλθε στην Ανατολική Αυτοκρατορία που διοικούνταν από την Κωνσταντινούπολη
431	Ανακήρυξη της Εκκλησίας της Κύπρου ως Αυτοκέφαλη
488	Παραχώρηση προνομίων στη Χριστιανική Εκκλησία από τον αυτοκράτορα Ζήωνα
1191	Κατάληψη του νησιού από τους Σταυροφόρους και πώλησή του στους Λουζινιανούς
1191	Κοπή δηναρίου από τον Φράγκο Γκι Ντε Λουζινιάν
1285	Κοπή γρόσσου από το βασιλιά Ερρίκο Β'
1473	Θάνατος βασιλιά Ιακώβου Β' και η Κύπρος de facto Βενετσιάνικη επαρχία
1489	Μεταφορά από την Βασίλισσα των δικαιωμάτων στη Βενετία
1489	Έναρξη περιόδου Βενετοκρατίας μέχρι το 1571
1489	Κοπή των Κάρτζια από τη Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας
1571	Κατάληψη νησιού από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και εποικισμός μουσουλμάνων της Ανατολίας
1844	Έκδοση της χρυσής Τουρκικής Λίρας, πρωτοβουλία του σουλτάνου Αβδούλ Μετζίτ
1864	Παραχώρηση Επτανήσων από τους Βρετανούς στην Ελλάδα
1878	Παραχώρηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς στους Βρετανούς
1878	Θέσπιση Νομοθετικού Συμβουλίου από τη Βρετανική Κυβέρνηση
1879	Οι Βρετανοί εισάγουν την Κυπριακή Λίρα με συναλλαγματική αξία ισοδύναμη με την αντίστοιχη Βρετανική
1882	Πρώτη Τροποποίηση Νομοθετικού Συμβουλίου
1890	Πρώτη προσπάθεια έκδοσης χαρτονομίσματος, χωρίς επιτυχημένα αποτελέσματα

Ημερομηνία	Γεγονός
1899	Ίδρυση του ταμειυτηρίου “η Λευκωσία”, πρώιμο στάδιο της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου
1909	Μετατροπή του ταμειυτηρίου “η Λευκωσία” σε ανώνυμο εταιρία
1910	Ίδρυση των πρώτων εργατικών κέντρων στη Λεμεσό, χωρίς ιδιαίτερη οργάνωση
1912	Μετατροπή της ανωνύμου εταιρίας “η Λευκωσία” στην Τράπεζα Κύπρου
1914	Έναρξη Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι το 1918
1914	Έκδοση του πρώτου κυπριακού χαρτονομίσματος
1917	Οκτωβριανή Επανάσταση
1920	Οργάνωση εργατών εργοστασίων καπνού και τσιγάρων και υποδηματοποιών
1920	Λειτουργία των πρώτων μεταλλείων χαλκοπυρίτη, χρυσού και σιδηροπυρίτη
1923	Συνθήκη της Λωζάνης – επιστέγασμα της Βρετανικής κυριαρχίας – παραίτηση της Τουρκίας από τα δικαιώματά της στην Κύπρο
1923	Ίδρυση των πρώτων κομμουνιστικών εργατικών συντεχνιών
1925	Δεύτερη Τροποποίηση Νομοθετικού Συμβουλίου
1926	Ίδρυση Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ) – σημερινού ΑΚΕΛ
1927	Ίδρυση Συνδέσμου Δημοσίων Υπαλλήλων – σημερινού ΠΑΣΥΔΥ
1927	Ίδρυση ΚΕΒΕ
1930	Ίδρυση πανεργατικών συνδέσμων και εργατικών λεσχών σε Λευκωσία και Λεμεσό
1931	Τα “Οκτωβριανά”, εξέγερση κατά του αποικιακού καθεστώτος
1931	Μη επιτυχημένο εκκλησιαστικό κίνημα για ένωση με την Ελλάδα
1931	Διάλυση Νομοθετικού Συμβουλίου
1932	Ταχεία ανάπτυξη βιομηχανίας μετάλλων μέχρι το 1938
1939	Έναρξη Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι το 1945
1941	Αποστολή σημαντικής εισφοράς από την ΚΤΚ στην Ελλάδα υπέρ του Εθνικού Αγώνα
1941	Ίδρυση ΠΣΕ

Ημερομηνία	Γεγονός
1942	Ίδρυση Ένωσης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων
1942	Ίδρυση ΠΕΚ
1944	Ίδρυση ΣΕΚ
1946	Έναρξη λειτουργίας των πρώτων εργοστασίων ανθρακούχων ποτών στην Κύπρο
1946	Μετονομασία ΠΣΕ σε ΠΕΟ
1946	Μεγάλη άνοδος του ΑΚΕΛ στις δημοτικές εκλογές, με επικράτηση στους 4 από τους 6 συνολικά δήμους, δημιουργώντας έντονες ανησυχίες στις τάξεις της Εκκλησίας
1946	Ίδρυση ΕΑΚ
1948	Σημαντικοί αγώνες εργατικής τάξης
1948	Ίδρυση από την ΠΕΟ του πρώτου ταμείου Συντεχνιακών Κοινωνικών Ασφαλίσεων
1950	Εκλογή Μακαρίου ως Αρχιεπισκόπου
1950	Δημοψήφισμα για ένωση με την Ελλάδα
1952	Μετονομασία Ένωσης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων σε ΠΟΒΕΚ
1954	Απόρριψη από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ εξέτασης του ζητήματος της Αυτοδιάθεσης της Κύπρου
1955	Έναρξη Απελευθερωτικού Αγώνα της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών – ΕΟΚΑ μέχρι το 1959
1956	Θέσπιση νόμου περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων
1957	Εφαρμογή του νόμου περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων
1959	Μετονομασία ΕΑΚ σε ΕΚΑ
1959	Υπογραφή συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας, χωρίς την παρουσία της Κύπρου κατά την υπογραφή τους
1960	Ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας ως κυρίαρχου και ανεξάρτητου κράτους

Ημερομηνία	Γεγονός
1960	Εκλογή Αρχιεπισκόπου Μακάριου ως πρώτου Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας
1960	Υπογραφή του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας
1960	Ίδρυση ΟΕΒ, πρώην ΣΣΕΚ και ΟΕΚ
1960	Ίδρυση ΣΗΔΗΚΕΚ
1960	Επίσημη έναρξη διπλωματικών σχέσεων Κύπρου – ΕΣΣΔ
1960	Έναρξη σταδιακής μετατροπής της οικονομίας, με βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και προσπάθειες για έναν εύρωστο χρηματοπιστωτικό τομέα
1961	Τεχνική αποστολή του ΟΗΕ στην Κύπρο – Αναφορά “Thorpe”
1962	Ίδρυση ΔΕΟΚ
1962	Υπογραφή «Βασικής Συμφωνίας» μεταξύ ΠΕΟ – ΣΕΚ – ΟΕΒ και Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τις βιομηχανικές σχέσεις
1963	Πρόταση Αρχιεπισκόπου Μακαρίου περί «Δεκατριών Συνταγματικών Τροποποιήσεων»
1963	Αποχώρηση Τουρκοκύπριων από την εξουσία
1963	Έναρξη διακοινοτικών συγκρούσεων
1963	Ίδρυση της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου
1963	Κυκλοφορία των πρώτων νομισμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας ακολουθώντας το δεκαδικό σύστημα
1963	Εφαρμογή προστατευμένης και πλήρως ελεγχόμενης νομισματικής πολιτικής μέχρι το 1995
1964	Υποχρεωτική εισαγωγή στο ασφαλιστικό σύστημα όλων των ατόμων που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά σε κυπριακό έδαφος
1964	Νόμος Περί Απονομής Δικαιοσύνης – σημαντική αλλαγή στο καθεστώς εκδίκασης
1964	Εγκατάσταση της Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ γνωστή ως ΟΥΝΦΙΚΥΠ (UNFICYP) στην Κύπρο
1965	Απόρριψη Σχεδίου “Άντερσον”

Ημερομηνία	Γεγονός
1965	Διάλυση ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης και ανάληψη των αρμοδιοτήτων της από το νεοσυσταθέν Υπουργείο Παιδείας
1967	Στρατιωτικό πραξικόπημα – Χούντα στην Ελλάδα μέχρι το 1974
1968	Ίδρυση του Ανώτερου Τεχνολογικού Ινστιτούτου – ΑΤΙ
1969	Ίδρυση του Ινστιτούτου Ξενοδοχειακών και Επισιτιστικών Τεχνών – ΙΞΕΤ
1969	Ίδρυση ΕΔΕΚ
1970	Διεθνής πετρελαϊκή κρίση μέχρι το 1973
1971	Η Βρετανική κυβέρνηση λαμβάνει την απόφαση να επιτρέψει την ελεύθερη διακύμανση της στερλίνας
1972	Υπογραφή συμφωνίας σύνδεσης μεταξύ Κύπρου και Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας – ΕΟΚ στις Βρυξέλες, περιλαμβάνοντας δύο στάδια
1972	Η Κυπριακή Λίρα σταματάει να ακολουθεί τις διακυμάνσεις της στερλίνας που αποφάσισε η Μεγάλη Βρετανία
1974	Ελληνικό πραξικόπημα κατά του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου
1974	Εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο
1974	Σημαντικό πλήγμα στην οικονομία καθώς το 70% του ΑΕΠ της Κύπρου παράγεται στο Βόρειο τμήμα του νησιού
1975	Ανακοίνωση του σχηματισμού του Τουρκικού Ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Κύπρου από τους Τουρκοκύπριους
1975	Δημιουργία νομικής βάσης για την ίδρυση υπεράκτιων εταιρειών και επιχειρήσεων στην Κύπρο
1976	Ίδρυση ΔΗΣΥ
1976	Ίδρυση ΔΗΚΟ
1977	Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τον Ραούφ Ντεκτάς
1977	Θάνατος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου
1977	Εκλογή του τότε Προέδρου της Βουλής Σπύρου Κυπριανού ως δευτέρου Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ημερομηνία	Γεγονός
1977	Τροποποίηση – Επέκταση της «Βασικής Συμφωνίας» στον Κώδικα Βιομηχανικών Σχέσεων με εκ νέου υπογραφή
1980	Ψήφιση του νέου ασφαλιστικού συστήματος που αποτελεί και τη βάση του σημερινού
1982	Ίδρυση του Κυπριακού Οργανισμού Επενδύσεων και Αξιών (CISCO)
1982	Υπογραφή διμερούς συμφωνίας παραίτησης από τη φορολογία μεταξύ Κύπρου και Ρωσίας
1983	Η Τουρκία ανακηρύσσει μονομερώς τα κατεχόμενα εδάφη ως Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου (ΤΔΒΚ)
1987	“Κραχ” στο χρηματιστήριο των ΗΠΑ
1988	Υπογραφή πρωτοκόλλου για τελωνειακή ένωση μεταξύ Κύπρου και ΕΟΚ
1990	Αίτηση της Κύπρου για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση
1990	Έναρξη Πολέμου του Κόλπου μέχρι το 1991
1991	Εγκαινίαση του πρώτου καταστήματος της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου στην Ελλάδα από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη
1991	Διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης
1992	Άνθιση αμυντικής συνεργασίας μεταξύ Κυπριακής Δημοκρατίας και Ρωσίας
1992	Σύνδεση της Κυπριακής Λίρας με την Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα – European Currency Unit (ECU)
1992	Εφαρμογή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ)
1995	Ίδρυση ΠΦΚ
1996	Υπογραφή πρώτης συμφωνίας στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ Κύπρου και Ρωσίας
1996	Έναρξη εναρμόνισης της νομισματικής πολιτικής με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή, με στόχο την ένταξη στη ζώνη του ευρώ
1996	Υιοθέτηση ευρωπαϊκών προτύπων χάραξης νομισματικής πολιτικής
1996	Θέσπιση εκλογικού συστήματος της απλής αναλογικής με το Νόμο 11[1]
1996	Ίδρυση Κινήματος Οικολόγων

Ημερομηνία	Γεγονός
1997	Αγορά αντιαεροπορικών S-300 από τη Ρωσία με έντονες αντιδράσεις από ΗΠΑ και Τουρκία
1999	Μεταβίβαση των αντιαεροπορικών S-300 στην Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, έπειτα από πιέσεις ΗΠΑ και Άγκυρας, και εγκατάστασή τους στην Κρήτη
2001	Τρομοκρατικές επιθέσεις σε ΗΠΑ και πρόκληση παγκόσμιας ύφεσης στην οικονομία
2001	Είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωζώνη
2001	Ψήφιση νόμου για την απελευθέρωση των επιτοκίων, καταργώντας το ανώτατο όριο
2001	Σύσταση Επιτροπής Νομισματικής Πολιτικής – ΕΠΝ
2002	Ορισμός της ΕΠΝ ως αποκλειστικά υπεύθυνης για το σχεδιασμό και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής
2003	Πόλεμος του Ιράκ – μεγάλη μεταβολή στις τιμές του πετρελαίου και μείωση του βασικού επιτοκίου κατά 50 MB από την ΚΤΚ
2003	Παροχή διαβατηρίων, πιστοποιητικών γεννήσεως και ταυτοτήτων της Κυπριακής Δημοκρατίας στους Τουρκοκύπριους
2004	Καταψήφιση Σχεδίου Ανάν
2004	Είσοδος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση
2005	Είσοδος στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II – European Exchange Rate Mechanism II (ERM II)
2006	Εκλογή του Χρυσοστόμου Β' ως Αρχιεπισκόπου Νέας Ιουστινιανής και πάσης Κύπρου
2008	Ίδρυση ΕΛΑΜ
2008	Παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση εξαιτίας της κατάρρευσης της αμερικανικής αγοράς
2008	Είσοδος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωζώνη
2008	Εφαρμογή ενιαίας νομισματικής πολιτικής στην Κύπρο ως μέρος του Ευρωσυστήματος

Ημερομηνία	Γεγονός
2009	Ραγδαία αύξηση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με το ποσοστό του πληθυσμού μεταξύ 15-64 ετών να ανέρχεται το 77% (έναντι του 56% του 1992 και του 34% του 1976)
2010	Νέα διμερής συμφωνία αποφυγής φορολόγησης μεταξύ Κύπρου και Ρωσίας
2010	Ίδρυση ΔΗΠΑ
2011	Χορήγηση δανείου 2,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τη Ρωσία
2011	Το μερίδιο των συνολικών εισαγωγών και εξαγωγών επί του ΑΕΠ ξεπέρασε το 80%
2011	“Κούρεμα” ελληνικού χρέους, επηρεάζοντας δυσμενώς την κυπριακή οικονομία
2012	Υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας από τους σημαντικότερους διεθνείς οίκους αξιολόγησης
2012	Αίτηση της Κύπρου για ένταξη στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης
2012	Σύναψη αρχικής συμφωνίας κυβέρνησης Χριστόφια και Τρόικας για τους όρους διάσωσης της κυπριακής οικονομίας
2012	Έναρξη σημαντικών μεταρρυθμίσεων του ασφαλιστικού συστήματος
2013	Απόρριψη από το Κυπριακό Κοινοβούλιο της αρχικής συμφωνίας για το πρόγραμμα διάσωσης μεταξύ κυβέρνησης, ΔΝΤ και Ευρωπαίων Εταίρων
2013	Επικύρωση από το Κυπριακό Κοινοβούλιο της Τελικής Συμφωνίας μεταξύ της Τρόικας και της κυβέρνησης του Νίκου Αναστασιάδη
2013	Ενεργοποίηση του Έκτακτου Μηχανισμού Ρευστότητας (Emergency Liquidity Assistance – ELA)
2013	“Κούρεμα” λογαριασμών στις τράπεζες της Κύπρου για τη χρηματοδότηση του ταμείου διάσωσης, με έντονες αντιδράσεις από εκπροσώπους της Ρωσίας
2014	Έναρξη λειτουργίας του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού – ΕΕΜ
2015	Σύσταση του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης – ΕΣΕ
2015	Εκλογή του Μουσταφά Ακιντζί και έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο Κοινοτήτων, με τα εμπόδια ωστόσο να καθίστανται ανυπέρβλητα
2016	Έξοδος από το μνημόνιο και οικονομική ανάκαμψη

Ημερομηνία	Γεγονός
2019	Πανδημία Covid – 19 και αρνητικός ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας
2021	Επικράτηση του Δημοκρατικού Συναγερμού στις εκλογές
2022	Εισβολή Ρωσίας στην Ουκρανία και διατάραξη των σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Adamou, A. & Clerides, S. (2009) “Tourism, Development and Growth: International Evidence and Lessons for Cyprus”, Cyprus: Economic Policy Review, pp. 3-22.

Adorno, T. (1997) “Negative Dialektik”

AKEL, (1976) “The Party of the Working People”, Nicosia: Party Publication, pp. 23-46.

Almond, G. & Powell, B. (1966) “Comparative Politics: A Development Approach”, Boston, MA: Little Brown.

Arestis, P. & Demetriades, P. (1999) “Financial Liberalization: The Experience of Developing Countries”, Eastern Economic Journal, Vol. 25, No. 4, pp.441-457.

Asmussen, J. (2020) “Cyprus at War, Diplomacy and Conflict during the 1974 Crisis” pp. 33.

Axt, H.J. & Choisi, J. (1998) “Politisches System”, in: Klaus – Detlev Grothusen/Winfried Steffani/Peter Zervakis (Hrsg.), Zypern: Südosteuropa – Handbuch Bd. III, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, pp. 196-239.

Ayres, R. (1996) “European Integration: A Comparison of the Trade Performance of Cyprus and Malta 1987-1994”, Mimeo, Central Bank of Cyprus, Bulletin, Various Issues.

Bizeul, Y. (2009) “Glauben und Politik, Die Andere Seite Unserer Politischen Überzeugungen”, Wiesbaden: VS Verlag, pp. 29-32.

Blondel, J. & Müller-Rommel, F. (2009) “Political elites” στο: R. Dalton & H.-D. Klingemann (επιμ.), The Oxford Handbook of Political Behavior. Oxford: Oxford University Press., pp. 818-832.

Bryant, R. (2004) “Imagining the Modern: The Cultures of Nationalism in Cyprus”

Charalambous, G. & Christophorou, C. (2016) “The Cypriot Communists between Protest and the Establishment: a second look at AKEL’s Linkages with the Society”, in: Charalambous, G. & Christophorou, C. (επιμ.), Party Society Relations in the Republic of Cyprus. Political and Societal Strategies. London & New York: Routledge, pp. 19-46.

Christophorou, C. (2008) “The Evolution of Greek Cypriot Party Politics”

Christou, G. (2004) “The European Union and Enlargement. The Case of Cyprus”, New York: Palgrave Macmillan, pp. 63.

Clerides, S. (2012) “Competition, Productivity and Competitiveness, and an Agenda for Cyprus”, Cyprus Economic Policy Review, Vol. 6, No. 2, pp. 81-89.

Croarke, C. (2004) “Dividing the State: Legitimacy, Secession and the Doctrine of Oppression”, Aldershof.

Cuhaj, G.S. (2016) “Standard Catalog of World Coins”, Ohio: F&W Publications Inc.

CYSTAT – Statistical Service of Cyprus, (2009) “Cyprus in Figures”, Nicosia: CYSTAT, pp. 16-22.

Da Silva, A. & Turrini, C. (2015) “Precarious and Less Well-paid? Wage Differences Between Permanent and Fixed-term Contracts across the EU Countries”, European Economy, Economic Papers, No. 544.

David, P. (2013) “The Real Cyprus Template – The One you’re not Supposed to Notice”, Of Two Minds.

Dixon, H. (2013) “Cyprus is Ending Toward Euro Exit”, Reuters.

Dixon, H. (2013) “Political Economy: Quitting the Euro Wouldn’t be a Good Choice for Cyprus”, Reuters.

Emerson, R. (1971) “Self-determination”, The American Journal of International Law, pp. 463-464.

European Commission, (2013) “Assessment of the Public Debt Sustainability”, European Commission Directorate General Economic and Financial Affairs, Eurostat.

Faustmann, H. (2008) “The government and politics of Cyprus” pp. 17-44.

Faustmann, H. (2001) “The United Nations and the Internationalisation of the Cyprus Conflict 1949-1958” in: Promoting Peace and Development in Cyprus over Four Decades (Lindsay, J.K, Richmond, O.), Houndmills/New York, Palgrave, pp. 3-49.

Hill, G. (1972) “A History of Cyprus” Cambridge University Press.

Hikmetağalar, H. (2005). “Eski Lefkoşa’da Semtler ve Anılar”, Istanbul: Fakülteler Matbaası.

Hollander, S. (1973) “The economics of Adam Smith”, Heinemann Educational Books.

Hüseyin, A. (2016) “Millet System is Alive: Path – Dependency in Ruling Diversity in Cyprus”, Instabul Medipol University.

Ioannou, G. (2011) "The Flexible Deregulation of Labour Relations in Cyprus", Presentation in the 7th Conference of Magazine History, Athens.

Ioannou, G. (2011) "Labour Relations in Cyprus: Employment, Trade Unionism and Class Composition", University of Warwick.

Ioannou, N. (1990) "Die Akkumulation des Kapitals" Frankfurt am Main etc.: Peter Lang, pp. 186-249.

Ismayr, W. (2010) "Die Politischen Systeme Osteuropas im Vergleich", in: Ismayr, W. (επιμ.), Die Politischen Systeme Osteuropas. 3 Auflage. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, pp. 9-78.

Karamanou, P. & Syrichas, G. (2004) "Momentary Policy and Central Bank Communication", Central Bank of Cyprus, Frankfurt: ECB & Banque de France, for the Mediterranean Workshop Central Bank Governance, pp. 3-11.

Katsiaounis, R. (1996) "Labour, Society and Politics in Cyprus during the Second Half of the Nineteenth Century"

Katsikides, S. (1988) "Arbeitbewegung und Arbeitbeziehungen auf Zypern 1910-1982", Frankfurt a.M. etc.: Peter Lang, pp. 8, 157-158.

Katsourides, Y. (2016) "DISY's Linkages with the Society Diverse and Diversified", in: Charalambous, G. & Christophorou, C. (επιμ.), Party Society Relations in the Republic of Cyprus. Political and Societal Strategies. London & New York: Routledge, pp. 47-68.

Katsourides, Y. (2012) "Composition, Recruitment and Career Patterns of the Political Elite in Cyprus 1988-2010", The Cyprus Review, Vol. 24, No. 1, pp. 15-37.

Kaufman, C. (2007) "An Assessment of the Partition of Cyprus", International Studies Perspectives, Vol. 8, No. 2, Oxford: Oxford University Press., pp. 206-223.

Ker-Lindsay, J. (2008) "Presidential Power and Authority", in: Hubert Faustmann/James Ker-Lindsay (Hrsg.), The Government and Politics of Cyprus, London: Peter Lang, pp. 107-124.

Kimminich, O. & Hobe, S. (2000) "Einführung in das Völkerrecht", Tübingen und Basel, pp. 113.

Knop, K. (2002) "Diversity and Self – determination in International Law", Cambridge.

Kyrris, C. (1996) "History of Cyprus", Nicosia: Lampousa Publications.

Lang, P. (2009) "The Government and Politics of Cyprus" pp. 84-106.

Lenz, R (2010) “Mobilitäten in Europa. Migration und Tourismus auf Kreta und Zypern im Kontext des Europäischen Grenzregimes“, Wiesbaden: VS Verlag, pp. 239-256.

Lijphart, A. (1999) “Patterns of Democracy. New Haven: Yale University Press.

Macris, N. (2003) “The 1960 Treaties on Cyprus and Selected Subsequent Acts”, Peleus Monographien – Reihe, Vol. 24, Mannheim - Möhnesee: Bibliopolis.

Mallinson, W. (2010) “Partition through Aggression. The Case of Turkey in Cyprus”, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, No. 20, Minneapolis: University of Minnesota, pp. 28.

Mallinson, W. (2008) “Cyprus A Historical Overview” pp. 32-33.

Manuel, J. & Triana, P. (2017) “Russia in the Eastern Mediterranean: A Counterweight to the West?”, in: De Pedro, N. and Chilès, F., War in Peacetime Russia’s Strategy on NATO’s Eastern and Southern Flanks, Barcelona: Barcelona Institute for International Affairs, pp. 46.

Matsis, S. (1992) “Population and Human Resources Development in Cyprus: Research and Policy Issues”, Chapter 5 in: Demetriades, E.I., House, W.J., Khoury, N.F. and Matsis, S. (eds), Department of Statistics and Research, Cyprus: Ministry of Finance.

Mullen, F. & Fraustmann, H. (2020) “The Impact of Covid – 19 Crisis on Divided Cyprus”, Report for Friedrich – Ebert – Stiftung (FES).

O’ Brien, R.J. (2001) “Police as Peacekeepers: An Evaluation of the Performance of Australian Police Peacekeeping on Cyprus 1964-1998”, University of South Australia.

Öksüzoğlu, G. (2012) “A Historical Perspective on Entrepreneurial Environment and Business – Government – Society Relationship in Cyprus”, in: International Journal of Business and Social Research, LAR Center Press, Vol. 2, No. 6, pp. 268-276.

Özkul, A.E. (2005) “Kıbrıs’ın Sosyo – Ekonomik Tarihi 1726-1750”, Istanbul: İletişim Yayınları.

Pasharides, P. (2011) “The Cyprus Economy: Reform or Shrink”, Cyprus Economic Policy Review, Vol.5, No.2, pp. 91-92.

Patsalides, C.A. (1989) “Trade Policy and Economic Growth: An Empirical Investigation”, Cyprus Journal of Economics, Vol. 2, No. 1, pp. 33-52.

Pavlikkas, A. (2006) “Pancyprian Federation of Labour (PEO): History, Targets, Achievements in Brief”, Nicosia: PEO, pp. 45-48.

Phylaktis, K. (1995), “The Banking System of Cyprus. Past, Present and Future”, Tokyo: Macmillan, pp. 45-96.

Pikis, G.M. (2006) “Constitutionalism – Human Rights – Separation of Powers”, Vol. 4, pp. 27-39.

Potier, T. (2007) “A Functional Cyprus Settlement: The Constitutional Dimension” Peleus Monographien – Reihe, Vol. 38, Mainz und Ruhpolding: Franz Philipp Rutzen Verlag, pp. 23-31.

Prebisch, R. (1959) “Commercial Policy in the Undeveloped Countries”, American Economic Review, Vol. 49, No. 2, pp. 251-273.

Protopapas, V. (2016) “Empty Vessels? DIKO’s and EDEK’s Linkages with the Society”, in: Charalambous, G. & Christophorou, C. (επιμ.), Party Society Relations in the Republic of Cyprus. Political and Societal Strategies. London & New York: Routledge, pp. 69-89.

Ranis, G. & Stewart, F. (2000) “Economic Growth and Human Development”, United Kingdom: University of Oxford, World Development, Vol. 28, No. 2, pp. 197-219.

Ranis, G. & Stewart, F. (2000) “Strategies for Success in Human Development”, United Kingdom: University of Oxford, Journal of Human Development, Vol. 1, No. 1, pp. 49-69.

Ranis, G. (1995) “Another Look at the Underdeveloped Countries”, American Economic Review, Vol. 9, No. 3, pp. 509-534.

Rettman, A. (2018) “Cyprus: Russia’s EU Weak Link?”, EU Observer.

Richter, H. (2009) “Geschichte der Insel Zypern 1878-1977”, Vol. 4: 1965-1977, Möhnese: Bibliopolis, pp. 9-108.

Richter, H. (2007) “Geschichte der Insel Zypern 1878-1977”, Vol. 3: 1959-1965, Möhnese: Bibliopolis, pp. 247-292.

Richter, H. (2006) “Geschichte der Insel Zypern 1878-1959”, Vol. 2: 1950-1959, Möhnese: Bibliopolis.

Richter, H. (2004) “Geschichte der Insel Zypern 1878-1977”, Vol. 1: 1878-1949, Möhnese: Bibliopolis, pp. 406-407.

Richter, H. (2002) “AKEL – Kommunistische Partei Zyperns”, in: Thetis, 9. Jg., pp. 219-238.

Richter, H. (1996) “The political culture of Cyprus”, στο J. Charalambous (επιμ.), Cyprus and the European Union – a Challenge. London: University of North London Press., pp. 102-111.

Rumpf, C. (1998) “Verfassung und Recht”, in: Klaus – Detlev Grothusen/Winfried Steffani/Peter Zervakis (Hrsg.), *Zypern, Südosteuropa – Handbuch*, Bd. III, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, pp. 155-195.

Simeone, A.J. (2011) “The Cypriot Pension System: Issues and Reform Options”, *Cyprus Economic Policy Review*, Vol. 5, No. 2, pp. 3-34.

Skinner, A.S. & Campbell, R.H. (1976) “An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations”, Oxford University Press, pp. 44-45.

Soumeli, E. (2008) “Cyprus: Industrial Relations Profile”

Stergiou, A. (2019) “The EU, Russia and Cyprus”

Stergiou, A. (2019) “The History of Cyprus”, in: *The Middle East and North Africa*, 65th Edition, London & New York: Routledge Taylor & Francis Group, pp. 155-162.

Stergiou, A. (2017) “Russian Federation’s Foreign Policy in the Eastern Mediterranean Since the End of Cold War: Geoeconomic and Geopolitical Parameters”, in: *Conflict & Prosperity, Geopolitics and Energy in the Eastern Mediterranean*, eds. Stergiou, A., Ulusoy, K. and Blondheim, M., New York – Jerusalem: Konrad – Adenauer – Stiftung – The Harry S. Truman Research Institute for the Advancement of Peace Hebrew University of Jerusalem in Cooperation with Israel Academic Press, pp. 89-90.

Stergiou, A. (2016) “Euroscepticism in Cyprus”, in: *European Integration and New Anti-Europeanism. The 2014 European Election and New Anti-European Forces in Southern, Northern and Eastern Europe*, Vol. 2, eds. Moreau, P. and Wassenberg, B., Stuttgart: Franz Steiner, pp. 56-58.

Stergiou, A. (2014-2015) “The Communist Party of Cyprus and Soviet Policy in the Eastern Mediterranean”, *Modern Greek Studies Yearbook* 30/31, pp. 199-221.

Stergiou, A. (2012) “Zypern: Verbände und Politik” in: Reuter, W. (επιμ.), *Verbände und Interessensgruppen in den Ländern der Europäischen Union – Neuauflage von Verbände und Verbandssysteme in Westeuropa*, pp. 809-835.

Stergiou, A. (2009) “Zypern: Gesellschaft, Parteien, Gewerkschaften”, in: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B. 12, pp. 28-33.

Stergiou, A. (2007) “Soviet Policy Towards Cyprus”, in: *Cyprus Review*, Vol. 19, No. 2, pp. 83-106.

Stergiou, A. (1999) “Die Kommunistische Bewegung auf Zypern, Entstehung, Entwicklung und Beziehung zur Griechischen Linken”, *Thetis* 5/6, pp. 393-408.

Styckow, P. (2007) "Vergleich Politischer Systeme", München: Fink W. Verlag, pp. 195-211.

Taki, Y. & Officer, D. (2008) "Civil Society and the Public Sphere", in: Hubert Faustmann/James Ker-Lindsay (Hrsg.), *The Government and Politics of Cyprus*, London: Peter Lang, pp. 209-210.

Temple, J. (1999) "The New Growth Evidence", *Journal of Economic Literature*, March, Vol. 37, No. 1, pp. 112-156.

Theophanous, A. (2013) "The EMU, International Conflict and the Case of Cyprus", Vol. 10, No. 2.

Theophanous, A. (2013) "The Way Out of the Cyprus Economic Crisis", Nicosia: University of Nicosia, Vol. 96, pp. 5-18.

Theophanous, A. (2012) "The EU Crisis and the Way Forward: A View from Cyprus – An Alternative Proposal on the Fiscal Framework in the EU".

Tornaritis, C. (1972) "Constitutional and Legal Problems in the Republic of Cyprus" 2nd edition, Nicosia, pp. 10, 43-47.

Trimikliniotis, N. & Demetriou, C. (2020b) "Coronavirus Pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications, Country: Cyprus", Report for the Fundamental Rights Agency, University of Nicosia.

Trimikliniotis, N. & Demetriou, C. (2020a) "Coronavirus COVID – 19 Outbreak in the EU, Fundamental Rights Implications, Country: Cyprus", University of Nicosia.

Tsardanidis, C. & Nicolaou, Y. (1998) "Cyprus Foreign and Security Policy: Options and Challenges", in: *The Foreign Policies of the European Union's Mediterranean States and Applicant Countries in the 1990s*, Basingstoke, Hampshire, University of Reading European and International Studies, pp. 181-182.

Tsardanidis, C. (1984) "The European Community and the Cyprus Crisis of 1974", *Revue Hellénique de droit International*, Vol. 5, pp. 185-207.

Varnava, M. (2015) "The Cyprus Problem 1964 – 1974: The Divergent Development of the Two Communities and the Quest for Settlement", London: University of London, Institute of Commonwealth Studies, pp. 130-135.

Whelan, K. (2013) "Time for ECB to Agree a New Plan for Cyprus", *Forbes*.

Whitehouse, K. (2013) "IMF Officials: We Were Wrong About Austerity", *Bloomberg*.

Zervakis, P. & Costeas, T. (2010) “Die Politischen Systeme Zyperns”, in: Ismayr, W. (επιμ.), Die Politischen Systeme Osteuropas. 3. Auflage. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, pp. 1097-1157.

Zourgui, K. (2005) “Die Innere Selbstbestimmung der Völker im Spannungsverhältnis von Souveränität und Entwicklung”, Studie des Düsseldorfer Instituts für Außen und Sicherheitspolitik.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Borchardt, K.D. (2016) «Το Αλφάβητο του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης» σσ. 123-124.

Kizilyürek, N. (2009) «Οι Τουρκοκύπριοι, η Τουρκία και το Κυπριακό»

Kizilyürek, N. (2006) «Η Πορεία μιας χώρας – Γλαύκος Κληρίδης»

Markides, D. (2009) «Κύπρος 1957-1963», Αθήνα: Μεσόγειος, σσ. 476.

Watson, A. (2006) «Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μια Συγκριτική Ιστορική Παρουσίαση» σσ. 415-425.

Αδαμίδης, Μ. (2004) «Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Κύπρου», Λευκωσία: Επιφανίου, σσ. 6-10.

Αμιλιανίδης, Α. (2007) «Πορεία προς την Καταστροφή. Κοινοβουλευτική Ιστορία 1964-1976», Λευκωσία: Αιγαίων, σσ. 151.

Αμιλιανίδης, Α. (2003) «Κοινοβουλευτική Συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων», Λευκωσία: Επιφανίου, σσ. 13.

Αναγνωστοπούλου, Σ. (1998-1999) «Η Εκκλησία της Κύπρου και ο Εθναρχικός της Ρόλος: 1878-1960. Η “Θρησκευτικοποίηση” της Κυπριακής Πολιτικής Δράσης: Ένωση», Σύγχρονα Θέματα 68-69-70, σσ. 198-227.

Αντωνίου, Ε. (2012) «Πρακτικά του Δ’ Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου» σσ. 639-652.

Αντωνίου, Ι. (2008) «Τα Νομίσματα της Κύπρου από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα», σσ. 52-56, <http://www.kykkos.org.cy/imkt.cy.net/04/T04-052.pdf>.

Αποστολίδης, Λ. (2021) «Κράτος Δικαίου – Ασφαλιστική Μεταρρύθμιση και το Δίκαιο της Ανάγκης»

Αρχοντίδης, Γ. (2007) «Ανασκόπηση του Κυπριακού Τουρισμού», Αθήνα: Λιβάνης.

Βασιλείου, Ν. (1994) «Επιπτώσεις της Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου – ΕΟΚ στη Βιομηχανία, Εμπόριο και Οικονομία»

Βενιζέλος, Κ., Διονυσίου, Γ., Ιακώβου, Μ., Καζαμιάς, Γ., Καμάρα, Α., Κασσιανίδου, Β., Κατσαρού, Σ., Κοκκινόφτας, Κ., Κουκά, Ο., Μιχαήλ, Μ., Νεραντζή, Β., Παλαιοθόδωρος, Δ., Παπαλεοντίου, Λ., Παπαπολυβίου, Π., Πέρρα, Φ., Περσιανής, Π., Ποφαΐδης, Ζ., Σαμψών, Ζ., Σατράκη, Α., Σχίζα, Μ., Τζαμτζής, Α., Χρυσάνθου, Χ., (2006) «Ιστορία των Ελλήνων», Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα: Δομή, τ. 19, σσ. 648-705.

Βενιζέλος, Ε. (2000) «Το Κυπριακό Ζήτημα, η Κυπριακή Συνταγματική Τάξη και η Προοπτική Ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα Ν, σσ. 109-110.

Γρηγοριάδης, Γ. (2005) «Η Ιστορία της ΣΕΚ 1951-1959», Λευκωσία: Κασουλίδη, τ. 2, σσ. 227-263.

Γρηγοριάδης, Γ. (1994) «Η Ιστορία της ΣΕΚ μέχρι το 1950», Λευκωσία: Κασουλίδη, τ. 1, σσ. 163-215.

Γιαλλουρίδης, Χ. (1993) «Κύπρος», στο Γ. Ρασκέ & Η. Κατσούλης (επιμ.), Τα πολιτικά κόμματα της δυτικής Ευρώπης, 3η έκδοση, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 156-204.

Δημόκριτος, (1982) «Η ΑΚΕΛΙΚΗ Ηγεσία και ο Ένοπλος Αγώνας – Μαρξιστική Κριτική, Δεύτερη Έκδοση»

Διαμαντόπουλος, Θ. (2004) «Εκλογικά συστήματα: θεωρία και πρακτικές εφαρμογές. Ανάδειξη Κοινοβουλίων και Προέδρων Δημοκρατίας: συγκριτική προσέγγιση», 4η έκδοση, Αθήνα: Πατάκης.

Δίγκλης, Π.Μ. (2010) «ΑΚΕΛ, με Τόλμη και Παρρησία – Προσωπικές Μαρτυρίες»

Διονυσίου, Γ. (2019) «Η Εκκλησία της Κύπρου Τότε και Τώρα. Πώς και Γιατί», Λευκωσία: Εφημερίδα Πολίτης.

Ζαβού, Σ. (2002) «Τα Πολιτικά Κόμματα της Κύπρου στον 20ο αιώνα», Αθήνα: Καστανιώτης, σσ. 25-63.

Ιεροδιακόνου, Λ. (2003) «Τεθλασμένη Πορεία. Κύπρος 1959-2003: Πολιτικό Σύστημα, Πολιτικοί Θεσμοί, Διαδρομή Εκδημοκρατισμού», Λευκωσία: Αλήθεια, σσ. 207, 382-384.

Ιωακείμογλου, Η. & Τριμικλιγιώτης, Ν. (2020) «Για μία Στρατηγική Οικονομικής Μεγέθυνσης Ωθούμενης από τους Μισθούς», Λευκωσία: Friedrich – Ebert – Stiftung (FES).

Ιωάννου, Γ. (2014) «Το Σύστημα Κοινωνικών Ασφαλίσεων στην Κύπρο: Προκλήσεις, Μεταρρυθμίσεις και Προοπτικές», Λευκωσία: Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Ιωάννου, Γ. (2010) «Η Εργατική Τάξη και το Συνδικαλιστικό Κίνημα στην Κύπρο 1960-2010», Χρονικό του Πολίτη, τ. 113, Λευκωσία: Εφημερίδα Πολίτης.

Ιωάννου, Γ. (2008) «Η Εργατική Τάξη και το Συνδικαλιστικό Κίνημα στην Κύπρο 1920-1960», Χρονικό του Πολίτη, τ. 37, Λευκωσία: Εφημερίδα Πολίτης.

Ιωάννου, Μ. (2002) «Οι Εργατικοί Αγώνες της ΣΕΚ», Λευκωσία: ΣΕΚ.

Ιωσήφ, Ι. (2020) «Τα 60 Χρόνια της Οικονομίας: Οι Μεγάλοι Σταθμοί, οι Κρίσεις και το Νέο Διακύβευμα», 17 Δεκεμβρίου 2020, Λευκωσία: Εφημερίδα Philenews.

Καργιώτης, Κ. (2021) «Οι Πολιτικές Εθνικής Ασφάλειας Μικρών Κρατών στη Σύγχρονη Εποχή: η Περίπτωση της Κύπρου μετά την Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

Κατσουρίδης, Γ. (2021) «Το Κυπριακό Κομματικό Σύστημα μετά τις Βουλευτικές Εκλογές»

Κ.Ε, ΑΚΕΛ. (1978) «14ο Συνέδριο – Έκθεση Δράσης της Κ.Ε και της Κ.Ε.Ε του ΑΚΕΛ»

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου – ΚΤΚ, (2008-2022) «Νομισματικές και Χρηματοοικονομικές Στατιστικές», Λευκωσία: Κύπρος.

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου – ΚΤΚ, (2011) «Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων», Λευκωσία: Κύπρος.

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου – ΚΤΚ, (2010) «Δείκτες Τιμών Κατοικιών», Λευκωσία: Κύπρος.

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου – ΚΤΚ, (2007) «Πληροφοριακά Έντυπα», Λευκωσία: Κύπρος.

Κίνηση, (2009) «Αιματηρή αλήθεια», Μη κερδοσκοπική Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης δι' εγγυήσεων «Κίνηση για Ελευθερία & Δικαιοσύνη στην Κύπρο», υπ' αριθμό Πιστοποιητικού Εγγραφής Η.Ε. 229811.

Κλάψης, Α. (2010) «Μεταξύ Ανατολής και Δύσης: Οι Διπλωματικοί Προσανατολισμοί της Κυπριακής Δημοκρατίας και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική (1960-1965)», Φιλελεύθερη Έμφαση 44, σσ. 104-115.

Κόλλιας, Χ. (2017) «Οικονομική της Άμυνας», Αθήνα: Τουρίκη.

Κρανιδιώτης, Ν.Γ. (1994) «Κύπρος – Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Εξέλιξη και Προοπτική των Σχέσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα», Λευκωσία: Υπηρεσία Ευρωπαϊκών Θεμάτων Λαϊκής Τράπεζας, σσ. 168-190.

Κωνσταντινίδης, Σ. (1995) «Το Κυπριακό Πρόβλημα. Δομές της Εθνικής Κοινωνίας και Εθνικό Θέμα», Καναδάς: Κέντρο Ελληνικών Ερευνών και εκδόσεις Ο Μέτοικος, σσ. 75.

Λένιν, Β. (1992) «Για το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών», Αθήνα, Σύγχρονη εποχή, Λένιν, Β. (επιμ.), Σοσιαλισμός και Πόλεμος. Άπαντα, τ. 26.

Μαραντζίδης, Ν. (2001) «Γιασασίν Μιλλέτ, Ζήτω το Έθνος», Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Μαυράτσας, Κ. (1998) «Οψεις του Ελληνικού Εθνικισμού στην Κύπρο», Αθήνα: Κατάρτι.

Μέλισσας, Δ. (1996) «Η οργάνωση της Πολιτικής Εξουσίας στην Κυπριακή Πολιτεία. Α' Το Εκλογικό Σώμα – Η Βουλή των Αντιπροσώπων», Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα Ν, σσ. 47-51.

Μητρόπουλος, Α. (2008) «Το Τέλος του Κοινωνικού Κράτους: Αριστερά Συνδικάτα στην Απορρύθμιση», Αθήνα: Λιβάνης.

Μιχαήλ, Μ.Ν. (2005) «Η Εκκλησία της Κύπρου κατά την Οθωμανική Περίοδο, 1571-1878: Η Σταδιακή Συγκρότησή της σε Θεσμό Πολιτικής Εξουσίας», Λευκωσία: Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου.

Μιτσιδής, Ν.Α. (1979) «Η Εκκλησία της Κύπρου»

Μουστακά, Σ. (2010) «Το Εργατικό Κίνημα στην Κύπρο την Περίοδο της Αγγλοκρατίας 1878-1955», Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα.

Νικολάτος, Μ. (2014) «Πενήντα Χρόνια Δικαίου της Ανάγκης στην Κύπρο»

Νικολάου, Η. (2000) «Ο Έλεγχος της Συνταγματικότητας, των Νόμων και της Κατανομής Αρμοδιοτήτων των Οργάνων του Κράτους στην Κύπρο», Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα Ν.

ΟΕΒ – Ομοσπονδία Εργοδοτών & Βιομηχάνων, (2010) «Ετήσια Έκθεση», Λευκωσία: ΟΕΒ, σσ. 25-29.

ΟΕΒ – Ομοσπονδία Εργοδοτών & Βιομηχάνων, (2007) «Αποστολή – Στόχοι – Υπηρεσίες – Δομή», Λευκωσία: ΟΕΒ, σσ. 2.

Ομήρου, Γ. (2021) «Καταγραφή»

Ορφανίδης, Α. (2009) «Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου για το 2008», Ομιλία του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, στη δημοσιογραφική διάσκεψη για την παρουσίαση της ετήσιας έκθεσης της τράπεζας στις 5 Μαΐου.

Ορφανίδης, Α. (2009) «Προβληματισμοί για τη Διεθνή Οικονομική Κρίση και την Κυπριακή Οικονομία», Εισαγωγική τοποθέτηση του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, στα πλαίσια της δημόσιας συζήτησης με θέμα «Η Διεθνή Οικονομική Κρίση και οι Επιπτώσεις στην Κυπριακή Οικονομία» από το ΤΕΠΑΚ και τον ΟΠΕΚ στις 10 Μαρτίου.

Ορφανίδης, Α. (2008) «Η Διεθνή Οικονομική Κρίση και οι Επιπτώσεις της στην Κυπριακή Οικονομία», Ομιλία του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, στην εκδήλωση του ΕΒΕ Λάρνακας στις 11 Δεκεμβρίου.

Πάλλας, Β. (2019) «Το Εργατικό Κίνημα και οι Κατακτήσεις των Κυπρίων Εργαζομένων», Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών.

Παναγιώτου, Α. (2006) «Κυπριακή Συνείδηση και Κυπριακή Δημοκρατία», Χρονικό του Πολίτη, τ. 160, Λευκωσία: Εφημερίδα Πολίτης.

Παπαδημήτρη, Π. (1979) «Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου», Εγκυκλοπαίδεια, Λευκωσία: Επιφανίου, τ. 10, σσ. 138-152.

Παπαϊωάννου, Ε. (1964) «Ο Αγώνας του Κυπριακού Λαού για Πλήρη Ανεξαρτησία και Αυτοδιάθεση», Δημοκράτης 7, σσ. 3-11.

Παπαϊωάννου, Ε. (1955) «Δύο Γραμμές, Δύο Ταχτικές», Δημοκράτης 7, σσ 3-11.

Παπαπολυβίου, Π. (2010) «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ και η Ταυτότητα “Προδότης”: Η Χρήση της Λέξης, η Προϊστορία της Λέξης, το Έγκλημα και η Τιμωρία», στο Γούναρης, Β., Καλύβας, Σ. & Στεφανίδης, Ι. (επιμ.), Ανορθόδοξοι Πόλεμοι. Μακεδονία, Εμφύλιος, Κύπρος, Αθήνα: Πατάκης, σσ. 380-395.

Πάρλαλης, Σ. & Αθανασίου, Α. (2016) «Η Κοινωνική Εργασία στην Κύπρο στην Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης»

ΠΑΣΥΔΥ, (1997) «70 Χρόνια ΠΑΣΥΔΥ 1927-1997», Λευκωσία: ΠΑΣΥΔΥ, σσ. 4-17.

ΠΕΟ, (1991) «Η Ιστορία της ΠΣΕ – ΠΕΟ 1941-1991», Λευκωσία: ΠΕΟ, σσ. 192-193.

Περσιάνης, Π. (2006) «Συγκριτική Ιστορία της Εκπαίδευσης της Κύπρου 1800-2004», Αθήνα: Gutenberg, σσ. 125-132.

Πετράκης, Π. (2002) «Χρηματοοικονομική Διοίκηση και Τραπεζική Οικονομική», Αθήνα: Πετράκης.

Πετράκης, Π. (1999) «Αξιολόγηση και Χρηματοοικονομική Διοίκηση – Ζητήματα Τραπεζικής Οικονομικής», Αθήνα: Σμπίλιας.

Πρωτοπαπάς, Β. (2012) «Εκλογική Ιστορία της Κύπρου. Πολιτευτές, Κόμματα και Εκλογές στην Αγγλοκρατία 1878-1960», Αθήνα: Θεμέλιο, σσ. 168.

- Πυλαρίνος, Π.Γ. (1998) «Τα Νομίσματα της Νεωτέρας Ελλάδος», Αθήνα: Πυλαρίνος.
- Ρέππας, Π. (2003) «Οικονομική Ανάπτυξη. Θεωρίες και Στρατηγικές», Τ. Β', Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα: Παπαζήση, σσ. 446-447.
- Ριζάς, Σ. (2000) «Ένωση Διχοτόμηση Ανεξαρτησία 1963-1967 – Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην Αναζήτηση Λύσης για το Κυπριακό» σσ. 167-212.
- Σαλμόν, Ζ. (1987) «Η Συνεισφορά της Διακήρυξης του Αλγερίου στο Διεθνές Δίκαιο» σσ. 13-16.
- Σέρβας, Π. (1951) «Στοιχεία για τη Μελέτη της Ιστορίας του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου στο Πρώτο Στάδιο Ανάπτυξής του», Νέος Δημοκράτης, σσ. 127-130.
- Σπάρσης, Μ. (2003) «Το Κυπριακό Σύστημα Εργασιακών Σχέσεων και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Πρότυπο», Λευκωσία: ΠΑΣΥΔΥ, σσ. 12-37.
- Στεργίου, Α. (2022) «Το Sui Generis Πολιτικό Σύστημα της Κύπρου», » στο: Γιαννόπουλου, Θ. Συλλογικό Τόμο, Τὸ Μυστήριον τοῦ Μέλλοντος *ἡμῶν*, Ελλάδα και Κύπρος στον Τρίτο Αιώνα από την Επανάσταση του 1821, Αθήνα: Liberal Books, σσ. 299-315.
- Στεργίου, Α. (2012) «Η Παραβίαση της Αρχής της Αυτοδιάθεσης στην Κύπρο» στο: Αντωνίου, Ε. (επιμ.), Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Κυπρολογικού Συνεδρίου, Λευκωσία 29 Απριλίου – 3 Μαΐου 2008, σσ. 639-651.
- Στεργίου, Α. (2012) «ΚΥΠΡΙΑΚΟ, Η λύση των δύο κρατών, Το γερμανικό παράδειγμα», Αθήνα: Τουρίκη.
- Στεργίου, Α. (2010) «Οι Βρετανικές Βάσεις ως Παράγοντας Ατελούς Αποαποικιοποίησης της Κύπρου», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης 36, σσ. 72-91.
- Στεργίου, Α. & Richter, H. (2006) «Η Κύπρος κατά τα Κρίσιμα Έτη 1963-1964», στο: Στεργίου, Α. & Richter, H. (επιμ.), Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων, σσ. 350-364.
- Στεριώτης, Π.Σ. (1995) «Χρήμα και Διεθνές Τραπεζικό Σύστημα», Αθήνα: Σμπίλιας, σσ. 60-98.
- Στεφανίδης, Ι. (2010) «Τρεις εκδοχές του “Αγωνιστικού Πνεύματος” του Έθνους. Τα Απομνημονεύματα των “Καπετάν Ακρίτα”, “Καπετάν Μάρκου” και “Διγενή”», στο Γούναρης, Β., Καλύβας, Σ. & Στεφανίδης, Ι. (επιμ.), Ανορθόδοξοι Πόλεμοι. Μακεδονία, Εμφύλιος, Κύπρος, Αθήνα: Πατάκης, σσ. 39-64.
- Συρίγος, Ά. (2005) «Σχέδιο Ανάν, οι κληρονομίες του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος»

Σωτηρίου, Σ. (2021) «Το Δίκαιο της Ανάγκης στην Κυπριακή Δημοκρατία και η Πιθανή Απειλή του από Νέους Θεσμούς της Πολιτικής Δικονομίας»

Τερλεξής, Π. (2004) «Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού. Ανατομία ενός Λάθους»

Φάντης, Α. (2005), «Το Κυπριακό Συνδικαλιστικό Κίνημα στα Χρόνια της Αγγλοκρατίας (1878-1960)», Λευκωσία: Κυριακίδης, σσ. 33-80, 191-199, 421-552.

Χατζηβασιλείου, Ε. (2005) «Στρατηγικές του Κυπριακού. Η Δεκαετία του 1950», Αθήνα: Πατάκη, σσ. 113.

Χατζηβασιλείου, Ε. (1998) «Το Κυπριακό Ζήτημα, 1878-1960. Η Συνταγματική Πτυχή», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 144-145.

Χατζηλοΐζου, Ν. (2003) «Συνταγματικό Δίκαιο και Συνταγματική Πραγματικότητα στην Κύπρο»

Χρυσοστομίδης, Κ. (1994) «Το Κράτος της Κύπρου στο Διεθνές Δίκαιο», Αθήνα: Σάκκουλα Ν, σσ. 75-79.

Χρυσοστόμου, Α. (2013) «Από τον Κυπριακό Στρατό μέχρι και τη Δημιουργία της Εθνικής Φρουράς (1959-1964)»

Ψυρούκης, Ν. (2005) «Κύπρος, από την Αυτοδιάθεση στην Κατοχή»

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

- <http://www.vernardakis.gr/article.php?id=212>
- <https://akel.org.cy>
- <https://www.disy.org.cy>
- <https://democraticparty.org.cy>
- <https://www.edek.org.cy>
- <https://www.peo.org.cy/el>
- <https://www.sek.org.cy>
- <https://www.europarl.europa.eu>
- <http://www.cylaw.org/nomoi/arith/syntagma.pdf>
- http://www.elections.gov.cy/moi/elections/elections21.nsf/elections01c_el/elections01c_el?OpenDocument

- <http://www.moi.gov.cy/moi/moi.nsf/All/FAB22C6A8CD0A927C225858C0034723B?OpenDocument>
- <https://politis.com.cy/politis-news/to-eklogiko-systima-se-apla-mathimatika-ola-osa-thelete-na-gnorizete-gia-to-pos-psifizoyme-simera-kai-pos-ginetai-i-eklogi-ton-voyleyton>
- <https://www.liberal.gr/apopsi/oi-sumfonies-zurichis-londinou-tomi-sto-kupriako/355988>
- <http://www.army.gr/el/organosi/stoiheia-organosis-genikoy-epiteleioy-stratoy/klados/a2-dieythynsi-pliroforion-asfaleias-5>
- <https://mfa.gov.cy/el/turkish-military-invasion-and-occupation.html>
- <https://gr.euronews.com/2021/07/20/kypros-20-iouliou-1974-47-xronia-apo-tin-tourkiki-eisvoli-stin-kypro-afieroma>
- <http://www.polignosi.com/cgibin/hweb?-A=3219&-V=limmata>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:41987X0703>
- [http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/Embassy_Paris.nsf/all/E98CDF1EF741CEF5C12579EC00444C6F/\\$file/%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A3%CE%9A%CE%9F%CE%A0%CE%97%CE%A3%CE%97.pdf?openelement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/Embassy_Paris.nsf/all/E98CDF1EF741CEF5C12579EC00444C6F/$file/%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A3%CE%9A%CE%9F%CE%A0%CE%97%CE%A3%CE%97.pdf?openelement)
- http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_stockholm.nsf/ecsw11_gr/ecsw11_gr?OpenDocument
- <https://www.pwc.com.cy/en/articles/article-2021/economic-understanding.html>
- <https://www.sigmalive.com/opinions/costas-n-hadjicostis/2446/i-kypriaki-koinonia-tote-kai-simera>
- https://www.bbc.co.uk/greek/domesticnews/story/2004/04/printable/040407_cypruspa-padopoulosspeech.shtml
- <https://www.militaire.gr/to-teleytaio-ochi-toy-ellinismoy-apo-ton-t-papadopoylo-poy-san-simera-quot-efyge-quot-to-2008>
- <https://www.cyprusreview.org/index.php/cr/article/view/482>
- <https://m.naftemporiki.gr/story/725950>
- <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges>
- <https://mfa.gov.cy/el/historical-background.html>
- <https://protesilaos.com/greek/2018-09-14-cyprus-self-determination>
- <https://cyprus.fes.de>
- <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/3242?show=full>

- <https://churchofcyprus.org.cy>
- <https://www.romfea.gr/ekklisia-kyprou>
- <https://digenisidrima.gr>
- <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvasis-ston-f/article/908587>
- <https://www.cnn.gr/tag/vretanikes-vasis>
- <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/14507>
- <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=10037&-V=limmata>
- <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvasis-ston-f/article/1000091/boreioatlantiki-symmachia-nato-kypros>
- <https://unric.org/el/%CE%BF-%CE%BF%CE%B7%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%85%CF%80%CF%81%CE%BF>
- <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/adoption-review-procedure>
- https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/adopting-eu-law_el
- http://publications.europa.eu/resource/cellar/5d4f8cde-de25-11e7-a506-01aa75ed71a1.0003.03/DOC_1
- <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eejp/article/view/10590>
- <https://ucy.ac.cy/publications/documents/Ekdoseispdf/Koinotita/koinotita65.pdf>
- <https://dikaiosyni.com/katigories/arthra/to-dikaio-tis-anagkis-stin-kypriaki-dimokratia-kai-i-pithani-apeili-tou-apo-tous-neous-thesmous-politikis-dikonomias>
- http://www.cylaw.org/nomoi/indexes/1964_1_33.html
- https://www.cyprusbarassociation.org/files/ANNOUNCEMENTS/2020/NOVEMBER/eisigiseis/enopoiimeno_keimeno_nomothesias.pdf
- http://www.cylaw.org/clr/1964/1964_1_195.pdf
- <https://www.epohi.gr/article/41035/o-livanos-se-vathia-krish>
- <https://www.lakatamia.org.cy/i-kipros-stin-ee>
- <https://www.tovima.gr/2008/11/25/politics/i-kypros-apo-toys-adesmeytoys-stin-ee>
- <https://amynageostratigiki.eu/2022/01/18/%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CE%B5>
- <http://www.supremecourt.gov.cy>

- http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dlr/dlr.nsf/lawsregulationorders_el/lawsregulationorders_el?opendocument
- https://www.efsyn.gr/nisides/180008_ergatiko-kinima-kai-oi-kataktiseis-ton-kyprion-ergazomenon
- https://www.academia.edu/9250997/%CE%9F_%CE%A7%CE%B1%CE%BB%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF_-_Copper_Mining_in_Cyprus
- https://www.efsyn.gr/nisides/180008_ergatiko-kinima-kai-oi-kataktiseis-ton-kyprion-ergazomenon
- http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1445&Itemid=29
- <https://dialogos.com.cy/kommounistiko-komma-kiprou-tekno-tis-istorikis-anagkis>
- <http://www.pasydy.org/ckfinder/userfiles/files/70years.pdf>
- <https://agkarra.com/%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%AC%CE%BE%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C>
- https://www.peo.org.cy/el/?option=com_content&view=category&layout=blog&id=63&Itemid=311
- <https://politis.com.cy/politis-news/kypros/o-andreas-ziartidis-opos-ton-gnorisa>
- <https://www.oeb.org.cy>
- <https://www.sidikek-peo.org.cy>
- http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dlr/dlr.nsf/historicalbckg_el/historicalbckg_el?opendocument
- <https://deok.org.cy/el/deok/orama-kai-istoriko>
- <https://www.povek.com>
- <https://dionisos.cut.ac.cy/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=106575>
- <https://www.cystat.gov.cy/el/default?OpenForm>
- [http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dl/dl.nsf/C8F036BAB9EA9F81C225809F002B4C3E/\\$file/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%91%CF%80%CE%B1%CF%83%CF%87%CF%8C%CE%BB%CE%B7](http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dl/dl.nsf/C8F036BAB9EA9F81C225809F002B4C3E/$file/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%91%CF%80%CE%B1%CF%83%CF%87%CF%8C%CE%BB%CE%B7)

[%CF%83%CE%B7%20%CE%9E%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85%20%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%20%CE%94%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%B F%CF%8D.pdf](#)

- https://www.cedefop.europa.eu/files/4118_el.pdf
- <https://www.vimaorthodoxias.gr/ekklisia-kyrou/i-symvoli-tis-ekklisias-kyrou-stous-agonas-tou-ethnos>
- https://www.researchgate.net/publication/334286257_Millet_System_is_Alive_Path-dependency_in_ruling_diversity_in_Cyprus
- <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=8965&-V=limmata>
- <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=3383&-V=limmata>
- <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=6244&-V=limmata>
- <https://cyprusreview.org/index.php/cr/article/view/272>
- https://publications.gov.cy/en/assets/user/publications/2020/2020_222/2020_222.pdf
- <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/12-eleytheria-toy-synerhesthai-kai-toy-synetairizesthai>
- https://www.refernet.org.cy/wps/portal/hrda/refernet/publications/publications_cyprus/employer_and_trade_union_organisations/topics%20index!/ut/p/z1/tZM7b8IwEMe_SjswRnaeDWMo0BQpUIqAxIvIJA64CnYw5hE-fQ2CgYEWILxYd_7f7x46AwRigDjZsQVRTHBSajtBHg7DMAjbIziE7W8XjkeTvu98dQdB3wLzswDeOQEEqDI-BpIOSJaqFvFYw1CD3o6g1SywfuyLoKmgJkK344FEt_Rxt-YZBPMdo3sw5UKu9IgmJ2KVsRwkrpO2C8szDd9yTcMpbNvwszw1XMs07Yx6PnR8EMJHGbwnMzzAu6_Ej6HzWvyzwxk82ki98paMPqOFxhK1NBgvBliVqFi2eWM8p4eThP2t1ygAKBNc0YMC8VLmBEtaUMmpwnuanl-4wrRswau_BattWrLs_L02txbO6kputZOuqlLUVGLCc6wkySnecq3AQi4IZ5tr8E1J1WrKvd9eEfVsJxnsjp2hcbIQWu-D93-dvw-/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh
- http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/mlsi.nsf/mlsi26_gr/mlsi26_gr?OpenDocument
- https://www.anad.org.cy/wps/portal/hrda/hrdaExternal!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziPTw8HD0s_Q383F3DjAwCLVydTV2CLY39XUz0w_Wj9KOA_SgxwAEcD_YLsbEUAbztbrg!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh
- <https://www.oeb.org.cy/wp-content/uploads/2017/05/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97-2010.pdf>

- <http://www.pasydy.org/documents/3/2016-01-20.pdf>
- <https://www.offsite.com.cy/eidiseis/politiki/etsi-katanemontai-oi-edres-poses-pairneikathe-komma>
- <https://kypseli.ouc.ac.cy/handle/11128/1660>
- https://www.bankofcyprus.com.cy/globalassets/cyprus/istoriko-arhio/history/boc-chronicle_greek-210x270-low.pdf
- <https://www.centralbank.cy/el/publications/monetary-and-financial-statistics/year-2020>
- <http://kyprioscharacter.eie.gr/el/episthmonikes-symboles/details/nomismatiki/tanomismata-tes-kuprou-upo-te-romaike-exousia-30-p-kh-3os-ai-m-kh>
- <http://kyprioscharacter.eie.gr/el/episthmonikes-symboles/details/sulloges-kupriakon-arkhaioteton/e-nomismatike-sulloge-tou-politistikou-idrumatos-trapezes-kuprou-miaporeia-trianta-khronon>
- <https://www.mixanitouxronou.com.cy/featured/afto-ine-proto-kipriako-chartonomisma-pou-kikloforise-prin-apo-100-chronia-ekdothike-apo-tis-anglikes-arches-logo-tou-pagkosmiou-polemou-ke-apagoreftike-kathe-pistotiki-sinallagi-apoke-pros>
- <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/156528>
- <https://www.cisco-online.com.cy/el-GR>
- <https://www.centralbank.cy/en/publications/monetary-and-financial-statistics>
- <https://www.centralbank.cy/en/publications/residential-property-price-indices>
- <https://www.centralbank.cy/en/publications/surveys/bank-lending-survey>
- <https://www.philenews.com/eidiseis/afieroma/article/1084163>
- <http://www.econ.yale.edu/~granis/papers/cp0546.pdf>
- <http://www.econ.yale.edu/~granis/papers/cp0558.pdf>
- <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=395&-V=limmata>
- <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=8106&-V=limmata>
- <https://www.forbes.com>
- https://www.centralbank.cy/images/media/pdf/MPRPE_COMMUNICATIONPAPER_WORKSHOP.pdf
- <https://www.centralbank.cy/el/the-governor/previous-governors/previous-governor-s-speeches/athanasios-orphanides/11122008>
- <https://www.centralbank.cy/el/the-governor/previous-governors/previous-governor-s-speeches/athanasios-orphanides/10032009>

- <https://www.centralbank.cy/el/the-governor/previous-governors/previous-governor-s-speeches/athanasios-orphanides/05052009>
- https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-cyprus_el.pdf
- https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/eiro/country/cyprus.pdf
- <https://www.ceicdata.com/en/cyprus/labour-force>